

III. Birtokpolitikai, adó- és hitelügyi szakosztály.

Elnök: *Gróf Zselénski Róbert.*

Alelnökök: *Forster Géza, Recze Antal és gróf Bethlen István.*

Jegyzők: *dr. Bedő Sándor, Budai/Barma és dr. Sárkány Miklós.*

Forster Géza alelnök az alábbi beszéddel nyitotta meg a szakosztály ülését:

Tisztelt Szakosztály!

Midőn a székely kongresszus megtartását elhatározták az együttműködő társadalmi testületek, kiindulási pontjuk az volt, hogy a székely kérdések megoldásánál a főszempont a kivándorlás kérdésének tanulmányozása s az az ellen való védekezés megállapítása.

Semmi sem bir oly nagy fontossággal a kivándorlás kérdésében, mint éppen azon kérdések, amelyek a harmadik szakosztályhoz vannak utalva, ennél fogva szabadjon kérem a szakosztály tisztelt tagjait, méltóztassanak ezen kérdésekhez hozzászokni, tapasztalataikat előadni, hogy így világos képét nyerhesse a végrehajtó-bizottság annak, hogy mik azon kivánalmak, amelyek alapján ezen birtokpolitikai kérdések megoldandók lesznek. Nagyon természetes azonban, hogy a felszólaló tagtársaknak az ügyrendhez kell alkalmazkodniok, mert lehetetlenség, hogy egyes dolgok per longum et latum elmondassanak; a kitűzött idő rövid, a kongresszus tárgyalásai iránt érdeklődőket hosszú ideig együtt tartani nem lehet, méltóztassanak tehát az egyes kérdésekhez röviden hozzászólni és fölvilágosításokat adni.

Bátor vagyok a tisztelt szakosztály tudomására hozni, hogy a rendező-bizottság alelnökökül csekélységemen kívül *Becze Antal* csikvármegyei alispán urat, *Bethlen István* gróf urat, jegyzőkül pedig: *dr. Sárkány Miklós*, *dr. Bedő Sándor* és *Buday Barna*

urakat kérte fel. A tanácskozás menetének megkönnyítése végett kérem, hogy a főlshóáló urak a jegyző urnái jelentkezni sziveskedjenek.

Jelentem még, hogy a szakosztály tárgysorozatában némi módosulás történt, amennyiben az egyik tárgy előadója, Seidl Ambrus ur öméltósága kénytelen elfoglaltsága folytán még ma este visszautazni Budapestre; méltóztassanak tehát hozzájárulni, hogy az ő tárgyával kezdjük a szakosztályi tanácskozást. *(Helyeslés.)*

A tanácskozás előtt Molnár Józsiás ur óhajtana személyes kérdésben főlshóálni; miután azonban a tanácskozási rend értelmében ez nem lehetséges, de különben is főlshóalásának tárgya az arányosításra vonatkozik, főlshóalását Molnár ur e kérdés tárgyalásánál fogja megtenni.

Molnár Józsiás: Engedelmet kér, hogy sérelmével már most a tanácskozás megkezdése előtt álljon elő. *(Zaj, ellentmondás. A szónok folytatja.)* A mit a rendező-bizottsági tag urak Budapesten elhatároztak ezelőtt három hónappal ... *{Egy hang: ne most mondja el, majd az arányosításnál/}*

Forster Géza elnök: Ismétli, hogy Molnár ur előterjesztését az arányosítási javaslat tárgyalásánál legyen szives előadni. Főlkéri Seidl Ambrus urat, hogy előadását sziveskedjék megtartani.

Molnár Józsiás: Kifejti, hogy javaslatát beterjesztette s a rendező-bizottság elhatározta, hogy azt kinyomatva, a székelyföldi összes hatóságoknak el fogja küldeni. Javaslata azonban megrövidítve — mert sok lényeges dolgot belőle kihagytak — került két nappal ezelőtt...

Forster Géza elnök: A szónoktól megvonja a szót. *(Helyeslés.)*

I. Hitelszóvetkezetek.

Seidl Ambrus előadó: Tisztelt Szakosztály! Kellemes osztályrészemül jutott, hogy a társadalmi intézmények egyik legszébbikéről, a szóvetkezési kérdésről értekeztem.

Örömmel teszem s azzal a lelkesedéssel, amely eltölt, mióta a gyakorlatból is igazolva látom, hogy a szóvetkezés nemes eszméinek megvalósítása igenis lehetséges, lehetséges a legkülönbözőbb formákban, de mindig a hazai viszonyok által szabott korlátok között.

A kezeikben levő határozati javaslatom talán nem is szorú indokolásra, mert azt mindenki tudja, mindenki érzi, hogy többen hasonló célra egyesülve többre képesek, mint az egyes ember s ha mégis szükségesnek tartom néhány szót szólani, ez különösen

azért történik, mert fel akarom hívni a t. Kongresszus figyelmét azokra a megkívánható biztosítékokra, a melyekre szükség van, hogy a szövetkezeti mozgalomnak, a mely a Székelyföldön már 9 év előtt a gróf Károlyi Sándor vezetése alatt állott központ által megindított, az 1898: XXIII. t.-czikk alapján fennálló központ által folytatott és a melyet határozati javaslatom alapján tovább akarunk fejleszteni, állandó sikere legyen.

A szövetkezés kérdése nem csak ideális szempontból, hanem gyakorlati kivihetőség szempontjából is tárgyalandó, mert az ujabbkori társadalmi feladatok között éppen a szövetkezeti eszmék érvényesítésének nagy munkája az, ahol a viszonyok s a gyakorlati kivitel lehetősége az ideális felfogásnak bizonyos korlátot szabnak s ahol viszont a gyakorlati kivitel állandó sikere az idealizmusnak ama mértékétől függ, amely a kivitelnél érvényre jutott.

Azt, a ki a szövetkezés nemes eszméit a kivihetőségre s a viszonyokra való tekintet nélkül tárgyalja: a leghelyesebb ideális szempontok is könnyen oly csábképek elővarázsolására ragadhatják, a melyek az érdekeltekben, a szükségét szenvedőkben túlvérmes és így hiu reményeket költenek, a melyeknek gyakorlati érvényesítése azonban akadályra találván, így keserves kiábrándulásra szolgáltathatnak alkalmat. Az ebből eredő visszahatás azután nem egy esetben a szövetkezeti eszmék érvényesítését az illető helyeken hosszú időre lehetetlenné tette.

Viszont nagy hibát követne el és pótolhatlan csorbát ütne a szövetkezeti eszmék jogos érvényesülésén, a ki a dolgot tisztán az anyagi siker mielőbbi felmutathatása szempontjából tárgyalná, mert az ideális felfogás egy bizonyos mértéke nélkül, valamint az erkölcsi szempontok szem előtt tévesztésével, lerontjuk azt, a mit elérni akarunk, tudniillik az *állandó* boldogulás lehetőségét.

Igy tehát a szövetkezeti eszmék ideális felfogásának a gyakorlati élet követelményeivel bizonyos harmoniában kell állania s azért annak, a ki a szeretet melegevel csügg a szövetkezési eszmék diadalra juttatásán, az a feladata, hogy az összhangnak ezt a helyes arányát meg tudja találni.

A szövetkezéssel sokat lehet elérni; meg lehet menteni egész társadalmi rétegeket, de csak úgy, ha minden közreműködő tényezőben erős akarat van a maga szerepkörében e célból minden lehető megtenni.

Gyönyörű példákat látunk e tekintetben az angol munkásszövetkezetekben s a német gazdasági és ipari szövetkezetekben.

Éppen a múlt hónapban leplezték le egy Rajna melletti kis községben a szövetkezeti ügy egyik apostolának, Raiffeisen apónak, a község volt polgármesterének ércből öntött szobrát, a melyet az ő áldott emlékének az a 3800 szövetkezet állított, a melyek az ő szigorú erkölcsi elvei szerint alapítatván, ezen ideális elveknek a gyakorlati élet követelményeivel való szerencsés párosulása folytán máris eljutottak oda, hogy a szövetkezeti eszmék maradandó áldásait tényleg bekövetkezetteknek látják s ezért hálájuknak apostoluk emlékének megünneplésével adnak kifejezést.

A gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről s az Országos Központi Hitelszövetkezet létesítéséről szóló 1898: XXIII. törvény-cikk körülbelül ugyanazon alapokon nyugszik, mint a németországi Raiffeisen-szervezet, de némely részben mégis lényegesen eltér tőle.

A német szövetkezeteknél egyrészt a jobban kifejlődött takarékosági hajlam, másrészt a más bajával való törődés ott inkább meghonosult érzete, hogy a német szövetkezetek a szegényebb tagok hitelszükségleteit jobbra a vagyonosabb tagok megtakarított pénzeiből képesek fedezni, úgy hogy az a segély, a mit Németországban a szövetkezetek központi szövetkezeti pénztárártól élveznek, csak kis részét képezi az összes hitelszükségletnek, míg minálunk az ország legtöbb részében a más bajával törődő vagyonos szövetkezeti tagtársak helyét az állam által alapított Országos Központi Hitelszövetkezetnek kell pótolnia, a mennyiben nálunk a mutatkozó összes hitelszükséglet legnagyobb részét az Országos Központi Hitelszövetkezet fedezi.

Az Országos Központi Hitelszövetkezet nemcsak a pénzszolgáltatás, de még lényeges dolgok tekintetében is sok mindenfélét végez, a mi Németországban más-más tényező kezében fekszik. Nálunk a központ kezdeményezi és szervezi a szövetkezeteket, a vezetőket teendőikbe beavatja, felügyel arra, hogy a tagok a szövetkezet által nyújtható könnyebbségeket akképen vegyék igénybe, hogy azok ne a csak pillanatnyi szükségletnek feleljenek meg, de az állandó boldogulásnak útját is egyengessék. A központ atyai tanácsadója a szövetkezeteknek, helyt áll a jó vezetőkért a tulkövetelő tagok ellenében és képviseli a tagok érdekeit a vezetők netaláni tulkapásai ellen. Ellenőrzi a helyes kezelést s

ennek folytán megóvjá a szövetkezeteket és az egyes tagokat az anyagi károsodástól.

Hogy mi mindent lehet elérni a szövetkezetek útján, azt a t. Szakosztály tagjai előtt alig kell részletesen fejtegetnem.

A kiscgazda és kisiparos tagok az eddigi hitelviszonyokhoz képest olcsó kamatozású pénzzel kiválthatják magukat a pénzüzsorások kezeiből, a kiscgazda, a kinek hasznos beruházásra, marhára, lóra, gazdasági eszközre, vagy vetőmagra van szüksége, ezt a szövetkezettől nyert hitel útján beszerezheti, többen összeállva a termelt tejet, bort, gabonát ugyanazon előnyös feltételek mellett értékesíthetik, a mint azt a nagybirtokos teszi, a tenyésztett állatokat jobban tudják eladni, a földet okszerűbben mivelhetik és a termények piaczképessé tételére közösen gazdasági gépeket szerezhetnek be, egy szóval, a szövetkezetekben megtalálhatják mindazt, a mi gazdaságuk és ezzel állandó anyagi boldogulásukra vezet.

A szövetkezet a kisiparosnak nyersanyag raktár létesítése által lehetővé teheti a nyersanyag olcsó beszerzését és annak akár családja körében, akár közös műhelyben való feldolgozását, — lehetővé teheti, hogy a kisiparos is nagyobb munkák elvállalásában, nagyobb szállításokban részt vegyen, — hogy munkája termékeit másokkal közösen előnyösebben értékesíthesse, egyszóval munkásságának gyümölcseit közvetítők nélkül élvezhesse.

A szövetkezetnek oly szervezetei is lehetők, a hol nemcsak a birtokos gazdát vagy az önálló iparost, hanem a jóra való földmives vagy iparos *munkást* is lehet segíteni, mert a jó munkás, a ki józan életet él és kötelezettségeinek teljesítésében pontos, keze munkájában és köteleességtudásában bírja azt a hitelalapot a mely őt hitelképessé teszi.

Hogy mennyiben lehet a szövetkezeti mozgalom ezen különböző alakulásait a Székelyföldön érvényesíteni, az a székely nép vezérférfiainak bölcs belátásától, a helyi viszonyoktól s a rendelkezésre álló pénzüsszegektől fog függni.

Az Országos Központi Hitelszövetkezet kötelékébe tartozó szövetkezetek már is szép számban és szép eredménnyel működnek a Székelyföldön.

Az alatt a három év alatt, amióta az Orsz. Közp. Hitelszövetkezet működését megkezdte, e központ a Székelyföldön 50 új szövetkezetet alapított és pedig Udvarhely megyében hetet, Három-

székben 20-at, Torda-Aranyosban 10-et és Csikmegyében 13-at, úgy, hogy a már azelőtt fennállott és kötelékéhez csatlakozott szövetkezetekkel együtt ma a Székelyföldön és pedig Csikvármegyében 17, Háromszékmegyében 23, Maros-Tordamegyében 34, Torda-Aranyosban 18 és Udvarhelymegyében 27, összesen tehát 119 szövetkezet működik, együttvéve 20,374 taggal, a kik összesen 1.595,975 K. értékű üzletrészeket jegyeztek és ebből az összegből az 1901-ik év végéig 846,000 koronát tényleg be is fizettek, ezenkívül pedig 111,200 koronára menő tartalékalapot is gyűjtöttek. Ezeknek a szövetkezeteknek a központ eddigelé 3.583,000 koronát bocsátott rendelkezésükre, úgy, hogy a szövetkezetek sajátvagyonából és a náluk elhelyezett betétekből kihelyezett pénzeket is hozzászámítva, egy-egy tag átlagosan 247 K. kölcsönt vett igénybe.

Hogy e szövetkezetek között milyen szerepet játszanak az ipari szövetkezetek és szakcsoportok, arról dr. Horváth János kongresszusi tagtárs külön fog adatokkal szolgálni.

Az Országos Központi Hitelszövetkezet a szövetkezeti akció, azaz további hitelszövetkezetek létesítését és közös beszerzés és értékesítés céljából, valamint közös munkavállalás céljából alakuló szövetkezetek alakítását folytatni fogja mindenütt, a hol erre alkalmas talajt, megbízható vezetőket és oly érdeklődőket fog találni, a kik képesek felfogni és azért helytállani, hogy a szövetkezetek ne csak a kis ember pénzkölcsönző bankjai legyenek, hanem működésüket úgy irányozzák, hogy egyuttal a kis ember erkölcsi színvonalát is emeljék, mert különben a szövetkezetek csak a közönséges adósságcsinálás újabb terjesztőivé válnak.

Ha azt akarjuk, hogy azok az anyagi előnyök, a melyek a szövetkezés útján elérhetők, *tartósak* legyenek, ha azt akarjuk, hogy a szövetkezés a székely nép *állandó* boldogulására vezessen, lehetetlen, hogy az anyagi segélynyújtás módja az ezen állandó boldogulás elérésére szükséges erkölcsi tényezőket szem elől téveszsze.

Hiába fognak a szövetkezetek tagjaiknak olcsó hitel útján módot nyújtani, hogy terhelő adósságaiktól megszabaduljanak, ha az illető az ezen uton elért megtakarítást életmódja feljavítására, nem pedig adóssága törlesztésére fordítja, hiába fog a szövetkezet gazdatagjainak, gazdaságuk czélszerűbb berendezésére, állatok beszerzésére kölcsönöket engedélyezni, ha nem ellenőrzi, vajjon a tagok csakugyan arra fordították-e a kölcsönt, a mire kérték, ha nem fogja ellenőrizni, hogy a gazdaságukat ismét el ne hanyá-

golják, ha nem vigyáz, hogy a kölcsön útján beszerzett állat kellő gondozásban részesüljön, mert másképp ugyancsak hamar elcse-nevézesedik.

A szövetkezet hiába fog az iparosnak olcsó pénzt szerezni, ha ez a nyert kölcsönt életszükségei fedezésére fordítja, hiába fog az iparosnak olcsó nyersanyagot szerezni, ha az iparos ezt a nyersanyagot nem akarja megfizetni, ellenben a hitelbe kapott nyersanyagból készített ipari cikket készpénzen eladván, az *egész* bevételt életszükségeinek fedezésére akarja fordítani.

A mint mondtam, a szövetkezéssel sokat lehet elérni, de csak úgy, ha megvannak az érintett erkölcsi biztosítékok, ha mindenkiben meg van az erős akarat a maga szerepkörében minden lehető megtenni. Igaz, hogy emberek vagyunk, gyöngék vagyunk. Egyesekben hiányozhatik az akaraterő, vagy ha meg is van, megtántorodhatik, de *azért* van a szövetkezet, *azért* vannak a szövetkezet vezetői, *azért* vannak a szövetkezeti tagtársak, hogy mint egy család tagjai a gyöngébbet támogassák, az ingadozót a jó szándékban megerősítsék, a költekezésre hajlandót takarékosagra buzdítsák s ha kell reá *szorítsák*, a szövetkezet által nyújtható segédeszközök okszerű igénybevétele tekintetében kitanítsák, megmagyarázzák neki, hogy azok az előnyök, a miket a szövetkezet nyújt, nem ajándék, hanem a szövetkezeti tagtársak áldozatkészségéből folyó visszafizetendő segély, hogy ez a segély nem az élelem, az életmód javítására, hanem gyümölcsöző beruházásra fordítandó s az ezáltal elérendő jövedelemből apránként visszafizetendő. A szövetkezet vezetői, a szövetkezeti tagtársak oktassák ki egymást, hogy ha mindezeket megteszik, ha a nyert segélyt okszerűen felhasználják, tartozásaikat a lejáratok napjain apránként törlesztik, az időközben keresett filléreiket addig is a szövetkezetnél elhelyezik, észrevétlenül hozzá fognak szokni ahhoz, hogy kötelességeiket pontosan teljesítsék s józan takarékosággal éljenek s ez a józan okosság azután érvényesülni fog egész gazdaságukban, családjukban s ezzel megjön a jobb mód, az állandó boldogulás

Nem elérhetetlen álomképet rajzolok, hanem lehetőséget, elérhető valóságot, ha mindenkiben meg van a jó akarat.

Abban a feltevésben, hogy a megindítandó munkában mindenki, aki a székely nép javát szíven viseli, az imént vázolt nélkülözhetetlen erkölcsi szempontokat szem előtt fogja tartani, ajánlom határozati javaslatom elfogadását.

Mondja ki a Kongresszus,

hogy a szövetkezeti eszmék terjedését és megvalósítását a székely nép helyzetének javítására irányuló egyik főtényezőnek tekinti,

s ehhez képest felhívja a kir. kormány, különösen pedig a földmivelésügyi és kereskedelemügyi miniszter urak figyelmét arra, hogy a szövetkezeti eszmék megvalósítását a Székelyföldön hathatós állami segélyek engedélyezése által támogassák, továbbá felhívja a törvényhatóságokat és községeket, valamint a székely nép érdekeiért lelkesülő magánosokat, hogy a szövetkezetek különböző nemeinek, a gazdasági és ipari hitelszövetkezeteknek, a termelő és értékesítő szövetkezeteknek s a közös szükségletek beszerzésére irányuló szövetkezeteknek szervezésére és fejlesztésére a maguk körében minden lehetőt megtegyenek s e végből a szövetkezetek szervezésére, erkölcsi vezetésére és anyagi támogatására rendelt központi intézeteknek közreműködését igénybe vegyék, végül pedig felkéri a most nevezett központi intézeteket, hogy az eddig is elismerésre méltó számban felállított szövetkezeteket tovább fejlesztve, a székely nép bajainak enyhítésére további új szövetkezetek szervezése, irányítása és támogatása által közreműködjenek.

(Helyeslés.)

Gróf Lázár István: Az előadó ur javaslatához majdnem mindenben csatlakozik, az abban lefektetett elvek életre valók, helyesek s azokat a maga részéről is elfogadására ajánlja. Helyesnek tartja azt az elvet, hogy a szövetkezeti működés ellenőrzés nélkül nem előnyös, sőt károsan hat a népre, de a székely nép az erdélyi népfajok közül egyedül az a nép, amelynek meg van az értelmi intelligenciája, erkölcsi akarata, hogy az egyesülés eszméjével a szövetkezés által önmagán segítsen. Éppen ezért, midőn ajánlja a szövetkezeti javaslat elfogadását, egyuttal egy szerény módosítást terjeszt elő, amely abból áll, hogy terjesztessék ki ezen akció a *barcasági csángókra is*, mert ezeknek a helyzete is ugyanaz, ők is a határszélre vannak tolvá, de még sanyarubb helyzetben. Azt az indítványt teszi tehát, hogy a javaslatban a «*Székelyföldön*» szó után beszúrassék: «*és a barcasági csángók vidékein.*» *(Helyeslés.)*

Incze Balázs: Szót kell itt ejteni a székely nép általános eladósodásáról, amelynek oka nemcsak a nehéz gazdasági viszonyok és a közterhek elszaporodása, hanem a fényűzés is. (*Zaj.*) Ezt igazolja az, hogy a pénzüzetek virágzanak. Az adósságcsinálásnak nemcsak a nehéz gazdasági viszonyok voltak az okozói, hanem a könnyen pénzhezjutás is s ennek pedig kitűnő eszköze volt a váltó. A nép hitele terén fönnálló türetlen állapot megszüntetésére alkotta meg a törvényhozás az 1898:XXIII. törvény-cikket s ennek alapján alakult az «Országos Központi Hitelszövetkezet». Nyereségnek tartja szóló azt, hogy a szövetkezet az idegen pénzüzeteknél lévő adósságokat átvette és így a kamatnyereség megmaradt a szövetkezetekben. Ez az országos központ idézte elő azt, hogy a pénzüzetek leszállították a kamatlábat. Hogy azonban az Országos Központi Hitelszövetkezet nemcsak az intézetekkel versenyző fél legyen, kívánatos, hogy az intézet jelenlegi $5\frac{1}{2}\%$ -os kamatlábjá alább szállíttassék. (*Helyeslés.*)

De úgy a hitel megszilárdítása, mint az egyesek érdekének megvédése szempontjából korlátozni kellene lehetőleg a váltó alkalmazását, s ezt három szempontból tartja a szóló szükségnek. Kívánatos ugyanis, hogy

1. az adós adósságáért szavatoljon a saját birtokával; ekként
2. kikerültetik a váltóval való becsapás;
3. kezesek kívántassanak meg.

A kölcsönök megszavazásánál azonban óvatosságra van szükség, nevezetesen csak teljesen igazolt adósságok vehetők fel, s épp ezért az volna kívánatos, hogy ne a félnek, hanem a hitelezőnek fizettessék ki az adósság. A törlesztést oly időre tűznék ki a szóló, amikor az adós fizetőképessége nyilvánvaló; a részletek törlesztésére nagy figyelem fordíttassék, elemi csapás idején azonban helye lenne a fizetés elhalasztásának.

Az előadói határozati javaslat kiegészítésül az alábbi indítványt terjeszti elő:

mondja ki a kongresszus, mikép illetékes helyen javasolja

1. az 1898. évi XXIII. t.-cz. alapján szervezett Országos Központi Hitelszövetkezet működési körének kiterjesztését s kapcsolatba hozását a felállítandó székely földhitelintézettel;
2. a jelenlegi kamatláb alábbszállítását;
3. a kölcsönök folyósításánál a telekkönyvi biztosíték általánosításával az annyi visszaélésre és megkárosításra alkalmas váltó lehető kiküszöbölését.

Ugron Zoltán: Mikor a hitelszövetkezeti ügyről beszélünk és annak terjedését kívánjuk, nem szabad megfélemedezni arról, hogy

a szövetkezetek terjedésére hátrányosan hatott jó ideig az, hogy a hitelszövetkezetek, az ugynevezett gróf Károlyi-féle szövetkezetek üldöztek a hatóságok részéről s e miatt a hitelszövetkezeti ügy a Székelyföldön bizonyos fokig diszkreditálva van (*Zaj''!*) Ennek tulajdonítja, hogy az erdélyi részeken a szövetkezetek a multban nem terjedtek. Incze Balázs indítványában az öt és fél százalékot sokalja és kívánná, hogy a Országos Központ ezt lejjebb szállítsa; ez helyes, mert az öt és fél százalékos pénz drága, mert hiszen a kölcsön a kisiparosok részére adatik s ha az állam a nagy iparnak sokkal nagyobb pénzt bocsájt rendelkezésre, — olcsóbb kamat mellett — akkor a nagy ipar könnyen legyűrheti a kisipart. Udvarhely vármegyében 27 Károlyi-féle szövetkezet jött létre, s ezekből három év alatt csak hét tudott boldogulni, pedig Udvarhely-megyében lett volna értelme és tere a hitelszövetkezetnek. (*Igaz. Ügy van!*) De persze, az a baj, hogy az Országos Központnak nincs tere még ottan, mert az egyik szövetkezet bukása folytán a másik a passzívákat átvette 8%-ra s ezekből az országos központ vajmi keveset vehetett át. A már fennálló hitelszövetkezetek tehát organizátlanságuknál fogva vajmi keveset érnek, úgy, hogy Udvarhely-megye kénytelen volt elragadtatni magát egyik közgyűlésén s kötelességének tartotta köszönetet szavazni egy pénzintézetnek, mely 33 $\frac{1}{2}$ %-ra dolgozott, hivatalnokait busásan fizeti, a hitelviszonyok rendezéséért.

Seidl Ambrus előadó: Engedelmet kér, hogy a főlshólasokra, amelyek itt történtek, röviden válaszoljon; azt hiszi, az ellenvetések nem a határozati javaslat, hanem az «Országos Központi Hitelszövetkezet» ellen szóltak. (*Ugron Zoltán: Nem az ellen!*) Ha nem is ellene, de némi figyelmeztetés vonatkozott az Országos Központi Hitelszövetkezetre is. Ez a tárgy nem ide tartozik, de mivel sokan vannak itt, szolgál fölvilágosítással, a mely megnyugtathatja a főlshólaló urat is. A kamatkérdés foglalkoztatja a Központot s szóló előterjesztést tett az igazgatóságnak ez irányban. Az «Országos Központi Hitelszövetkezetnek» rendelkezésére állanak a következő pénzforrások:

1. Az alaptőkéje s a szövetkezetek által jegyzett üzletrészek, de ez az összeg az összes pénzszükségletnek csak tized részét teszi.

2. Rendelkezésre áll a megyék betéte, ezeket másképp nem tudta a szövetkezeti központ megkapni, minthogy 4%-ot ígért a betétek után.

3. Majd 100 forintos kamatozó kötvényeket bocsájtottak ki 5% mellett, ezeket nem váltjuk be mindjárt, megígértük, hogy nem fogjuk beváltani és ezekért 5%ot fizetünk. Ezenkívül el kellett készülni nagyobb pénzszükségletre és így a központ szerződésre lépett több nagy pénzintézettel, amelyek biztosították a pénz-erőt. Ezen intézetek az «Osztrák-Magyar Bank» kamatlába hoz kötötték magukat. Őszintén megvallja, hogy a szövetkezet 2 $\frac{1}{2}$ %-ért

nem kap pénzt s az összes pénzsükséglet feléért átlag 4·4 százalékot fizet a kölcsönvett összegért. Most méltóztassék számítani 40. millió koronáról van itt szó s minden $\frac{1}{4}$ százalék a szövetségzetnél évi 100 ezer koronának felel meg. Már most kérdezi, hogy lesz e abból a hitelszövetségzeteknek valami nagy hasznuk, ha a mai $5\frac{1}{2}\%$ helyett 5% -ra adják a kölcsönt? De a Központnál ez a $\frac{1}{2}\%$ nagy összeget tesz ki. Ezen szempontból méltóztassék a kamat kérdését megbírálni.

Az «Országos Központi Hitelszövetségzet» szerződéses kötelezettségekkel áll szemben és a mai napig nem volt képes $5\frac{1}{2}\%$ -nál olcsóbban adni a pénzt. De figyelembe kell venni azt is, hogy volt idő, amidőn a legnagyobb pénzüintézetek is $7\text{—}7\frac{1}{2}\%$ -ra adták a pénzt s akkor is veszteséggel adták.

Hogyha megjön az ideje a leszállításnak, a szövetségzet segíteni fog ezen a bajon is. Ami Incze Baláznak a váltókra vonatkozó javaslatait illeti, kijelenti, hogy erre nagyon különbözők a fölfogások. A törvény létrejötte alkalmával az volt az intenczió, hogy minél több pénzt adjunk kötvényekre és minél kevesebbet váltókra; de a tényleges arány az, hogy két harmad részt váltóra és egy harmad rész kötvényre ad ki, hogyha a székely érdekeltségnek ez a megfelelő, akkor dolgozunk kötvényekkel. A váltókezelés sokkal egyszerűbb ugy a vidéki szövetségzeteknél, mint a központnál. Mert a kötvény adósszámláját egész éven keresztül nyitva kell tartani és a kötvény nyilvántartása sokkal nehezebb, mint a váltó nyilvántartása, mert ha ez kicseréltetett, az egyszerűen visszaadatik. Ez különben egészen a kezelés dolga. Ami Ugron Zoltán megjegyzését és szemrehányását illeti a kormány irányában, hogy a nagyiparosnak ad pénzt, hát szóló nem tartja magát hivatottnak a kormányt e tekintetben megvédeni, de megjegyzi, hogy az állam a gazdasági szövetségzeteket is minden uton módon és alkalommal segíelyezi. Ami azt a vádat illeti, hogy Udvarhely megyében azért nem csinálunk új szövetségzeteket, mert a régiek nem prosperáltak, ez a vád fönn nem állhat. Hát miért nem jelentkeztek? A központ nem erőszakol senkit szövetségzet alakítására. Végül kijelenti a szóló, hogy Lázár István grófnak a Barcaságra vonatkozólag tett módosító indítványához hozzájárul. *(Helyeslés.)*

Forster Géza elnök: Kimondja, hogy a szakosztály az előadói javaslatot elfogadja s gróf Lázár István ama pótlásával kiegészítve terjeszti a kongresszus záróülése elé, hogy a szövetségzeti akczió a »*Barcaságra is kiterjesztendő*« *(Helyeslés.)*

(Az elnöki széket Becze Antal alelnök foglalja el.)

2. A birtok szétforgácsolódása és örökösödési törvényeink. Hitbizományok.

Dr. Sebess Dénes előadó: Tisztelt Szakosztály! A Székelyföld lakóinak különleges politikai feladatairól vitatkozni fölösleges. Egy tekintetet vetünk Erdély legujabb etnográfiai térképére, meggyőz mindenkit arról, hogy a mire ezer éven át rendeltetve volt e faj, ma sem vesztett semmit jelentőségéből. E területen, e népfajban gyökerezik Erdély magyarságának, magyar nemzeti jellegének kérdése. Ez a csatátér, hol a magyar nemzeti államegységért elkeseredett küzdelem folyik.

A köz- és magánjogi intézmények egész sorozata gondoskodott a multban arról, hogy a székelység háboruban és békében harczrakész katonája legyen a magyar állameszmének. Ha a régi intézményeket vizsgáljuk, szomoruan tapasztaljuk, hogy a modern kor szelleme elhamarkodva dobott sok olyan fegyvert a lomtárba, melyet pótolni nem tudott.

A Székelyföld közgazdasági állapota az utolsó ötven év alatt oly megdöbbenő elváltozást mutat, melynek okait kutatni, orvosszereiről gondoskodni nemzeti kötelesség.

Európaszerte közös jelenség a közép- és kisbirtokos osztály gazdasági erejének és ellentálló képességének gyengülése. Fokozatosabb mérvben jelentkezik ez hazánkban, hol annak pusztulása állami életünk alapjait veszélyezteti.

A földbirtok szabad forgalma, az osztr. polgári törvénykönyv rendszerén alapuló korlátlan megoszthatósága, ma már nem elengedhetlen követelménye a liberálizmusnak. Nemzeti egyéniségünk konzerválása elsősorú feladatunkat kell, hogy képezze.

Mi volt az, ami e területen lakó maroknyi fajt megóvta napjainkig a maga individuális jelentőségében? Örökösödési jogrendszerének nemzeti jellege, mely a székely birtokot a nemzetiséghez és vérséghez kötötte.

Az 1555-ben Udvarhelyen Dobó István erdélyi vajda és Kendi Ferencz székely ispán által megerősített konstitucziók bátyázták körül a székelyek birtokjogát. A székely birtokban a leány csak akkor örökösödhetett, ha fiu nem maradott. Ily esetben fiuleánynya tette őt a törvény, sőt ha szintén fiuörökös nélkül maradott, leánya is azzá vált, de ha a fiuleánynak fiu leszármazója született, a jószág ujólag fijujszággá vált.

Míg Magyarországon a fiúörökös nélkül elhalt magyar nemes jószágja visszaszállt a koronára, hacsak a király ki nem nevelte a leányt fiuleánynak, — a székelyföldön ez meg nem történt még magvaszakadás esetén sem szállott a koronára, — mert a székely örökség birtokjoga régebb eredetű a királyi trónnál. Az aranyosszéki bogáthi praediumban 1848-ig ősi szokás volt, hogy a magtalan birtok arra szállt, ki ekéjét legelőször bele vetette.

A nemzetséghez, a fajhoz volt kötve a birtok.

Az egyéni szabadságnak adott nagy jogkedvezmények kidobták a székelybirtokos osztályt a nagy világverseny rohanó árájába, a nélkül, hogy a támogatásról gondoskodás történt volna.

A földbirtok a szabad forgalom esélyeire bizva, ki lett szolgáltatva teljesen a kapitalizmusnak.

Az örökösödési rend modern alakulatának helytelen voltát a földbirtok korlátlan elaprózása tanúsítja. Az egész Székelyföldön sűrűen találkozunk 100 négyszögölen alóli ingatlan részletekkel, sőt 15—20 négyszögöles parcellák sem ritkák. Ha egy székely gazda elhal, ingatlanai majdnem minden esetben természetben osztatnak és daraboltatnak fel az örökösök által. A székelyt jellemzi a földhöz való fanatikus ragaszkodás, a földéhség. Így keletkeznek sűrűen a 15—20 négyszögöles parcellák. A családi ősház, melynek mestergerendájába 200 éves bevésések vannak, kótya-vetyére kerül, mert az osztrák polgári törvénykönyv az épületes belsőt csak az árverés után rendeli megoszthatónak. Az ősi ház idegenek kezére kerül, — nem ritkán ellenséges faji törekvések szolgálatában álló elem birtokába.

A múlt század bölcselői az ingatlan forgalmának abszolút szabadságu proklamálásával, nem gondoltak arra, hogy az ipar és kereskedelem éltető eleme a szabad verseny, de nemzeti szempontból halálos veszedelem ez a kisbirtokos osztályra alkalmazva, kivált nálunk nemzetiségi államban.

Németország tette Európában a legelső lépést a tételes jog terén örökösödési joga rekonstruálására a kisbirtokos, jobban mondva a parasztosztály érdekében és pedig két alapirány szerint. A bajor, hessen-darmstadt-i örökösödési törvények a tulajdonos rendelkezési jogának megszorításával valóságos kényszer hitbizományokat állítanak fel, míg pl. a hannoveri a tulajdonosra bizza, hogy az örökösödés általános szabályait kívánja-e alkalmaztatni az előöröklésnél, vagy a speciális törvényt, a törzs-

örökösödést, hol egy örökös kapja az ingatlant s a többieket pénzzel vagy járadékkal elégíti ki.

Említettem, hogy a székely örökösödési jogrendszernek történeti fejlődése ez iránynyal feltűnő sok rokonvonást mutat.

A törzsörökösödési rendszer érvényben volt nálunk századokon át a legujabb korig. A nép konzervativizmusa ma is őrzi és alkalmazza, mert igen gyakori az örökgyó által életében eszközölt olyan osztály, mely az ősi házat és az ingatlanokat feltétlenül a fiúnak adja ki, — a többi örökös pénzbeli kielégítése mellett.

A marosszéki Márkodon, Iszlóban, Kibéden a legujabb korig nem támadták meg perrel az olyan végrendeletet soha, mely az ingatlant valóságos székely örökségképp a fiúnak hagyományozta.

Az örökösödési törvények ily irányban való átalakítása voltaképpen az ezer éves székely örökösödési jogot állítaná vissza s alkalmas volna arra, hogy a földet ez osztály birtokában megtartsa, mely legkonzervatívabb alapja nemzeti egyéniségünknek.

A fiuleány jogintézményének felelevenítése igazságos és jogos lenne s a fenti alapelvek logikus folyamánya, de egyszersmind alkalmas lenne arra, hogy a birtoktalanokat behonosodás utján birtokhoz juttassa.

Igen fontos kérdés az, hogy a törzsörökös örökösársait miképpen kárpótolta.

A braunschweigi örökösödési törvény szerint első sorban az örökgyó rendelkezésétől van feltételezve, ennek hijjával becsüsök végzik el.

A régi székely örökösödési jogrendszerben az esetben, ha a fiuleány jobbágyhoz ment férjhez — az ingatlan jobbágyra nem szállhatott, mert ennek elhalálózása után az ingatlant becsüsök értékelték s a férfirokonok becsárban visszaválthatták.

Természetes, hogy a kárpótlás alapja nem lehet más, mint az ingatlan tiszta hozadéka, viszont a módot meg kell adni az örökösöknek, hogy a rövid időn belül magasabb árért eladott ingatlan vételárából kárpótlást kapjanak.

A kielégítést első sorban készpénz képezné. A gyakorlatban ez az egyetlen kielégítési mód a czélt meghiusítaná. Kénytelen lenne a törzsörökös ingatlanait megterhelni tulságos magas kölcsönökkel — vagy eladni jó részben — elegendő készpénz hiányában.

Igen bevált a törzsörökösödési rendszer életrekeltésénél a járadékrendszer. Baross János orsz. képviselő, egyik nagytehetségű harczosa örökösödési törvényeink reformjának, s a tudós Fellner Frigyes a mód gyakorlati kivihetőségét könnyűnek tartják.

Westfáliában 1878-ban nyomon követte az örökösödési törvény reformját a járadék hitelintézetek felállítása.

E hitelforma arra való, hogy a törzsörökös, ki készpénzzel kielégíteni nem képes örököstársait, járadékkal tegye ezt. Viszont a járadék azonnal tőkeértékké legyen változtatható az örököstárs által járadékbank közvetítésével, ha birtokszerzés céljából pénzhez akar jutni.

Czélszerűnek mutatkozik, hogy az így konstruált parasztbirtok megóvassék attól, hogy könnyen elérverezhető legyen. A könnyelmű tulajdonos helyett megbízható zárgondnok kezelje bizonyos ideig s igyekezzék a tiszta hozadékból a terheket fizetni, Csakis ennek eredménytelensége után kerüljön a sor a járadékkal már terhelt ingatlan állagára. Igaz, hogy ez nagyban hozzájárulna a parasztbirtokos hitelének csökkentéséhez, de ez a szükséges hitel már igénybe vétetett a járadék bekebelezésével s elsősorban az állag megtartása a cél, a melioráció vagy új birtokszerzés másodrendű kérdés. A könnyelmű hitelezés mindenesetre mellőzendő.

Igen gyakori tapasztalat az, hogy a kincstári követelések fejében nyakra-főre tüzetnek árverések olyan jelzálogilag terhelt ingatlanokra, a melyeknél a kincstár rangsorban hátul van, kielégítését nem remélheti. Ilyen esetben az összes hitelezők allármirózva vannak s daczára, hogy esetleg pontos fizető az adós, az árverésen csatlakoznak, mindenesetre megjelennek és árvereznek, ha újabb költségnek magukat kitenni nem akarják.

Kivánatos annak kimondása, hogyha minden előző tartozás fedezetet nem nyert, a kincstár az árverést egyszerűen hatálytalanítsa.

II.

Javaslatom második része politikai momentumokat is foglal magában. Erdélyt s így Magyarország területi egységét legjobban Románia fenyegeti. Abban a nagy etnográfiai egészben, melyet Románia és Erdély románlakta területe képez, sziget a székely föld. Románia felől gátakra van szükség az ellenséges faji törek-

vések ellenében. Köztudomásu, hogy a kincstárnak e helyen alig vannak ingatlanai. Vásároljon mindenütt a veszélyeztetett partokon a kincstár erdőségeket s tegye egyszersemind lehetővé a kincstári birtokok olcsó bérleti kezelésével, hogy a székelyföld elpusztult marhatenyésztése új életre keljen. Ez álláspontot bővebben indokolni fölösleges.

A publicisztikában évek óta tart a sürgetése a közbirtokos-osztály hiteligényeinek javításáért. Szerintem igen nagy veszedelme a székelyföldnek a maga sok kis pénzüintézete korlátlan kamatlábjával. E pénzüintézetek a birtokváltások olyan fluktuációját idézték elő, mely egységes faji öntudattal bíró államban is veszedelem volna. Itt a faji ellentétek küzdelmei központján türehetetlen helyzetet teremtettek.

Gondoskodni kell minden áron állami uton vagy állami segélylyel egy hitelintézetről, melynek feladata nem a magán spekuláció volna, de egészséges levezető csatornája a hitelnek és szabályozója nemzeti szempontból a birtokváltásoknak.

III.

Javaslatom utolsó része azon cél szolgálatában áll, melyet fentebb kifejtettem, hogy a földet, a melyen a székelyek laknak, mesterséges eszközökkel minden áron is meg kell tartani magyarlakta területnek.

Fölséges annak bizonyítása, hogy a középirtokos osztály tönkrementése nemzeti szerencsétlenség, mert állami önállóságunk társadalmunk egységétől és nemzeti jellegétől van feltételezve. Ez az osztály képezte századokon át a nemzeti társadalmat. Eltűnt anélkül, hogy helyét elfoglalta volna hivatottabb más, ugyanazon hazafias érzéssel és nemzeti konzervativizmussal.

Ha nemzeti egyéniségünket megóvni akarjuk, a középirtokos osztályt restaurálni kell különösen Erdélyben.

Ennek más módja alig van, mint hitbizományok után.

A székelyföldön egyetlen egy hitbizomány sincsen. Tegyük lehetővé, hogy a veszélyeztetett pontokon a középirtokosok részére is engedélyezhető legyen hitbizományok felállítása.

A székelyföldön hitbizományok alapítására alkalmas nagybirtok sincsen. Itt a mai jogrendszerünk szerint megengedhető hitbizományok a jövőben sem alapíthatók.

Csakis a középirtok az, mely alkalmas alapul szolgál arra,

hogy egyrészt e pusztuló osztály gazdasági ereje biztosíttassék a jövő feladatai számára, másrészt a föld, melyen ezer éve magyarok laktak, magyar maradjon.

Mert a gazdasági erők hanyatlása a nemzeti vérkeringést mindenütt zavarja, de itt Erdélyben a terület, az állam integritásának veszedelmét idézi fel. Itt nincs idő a gondolkodásra, meg kell valósítani az egyetlen lehető módot, — mely a magyarságot új erőhöz juttatja e helyen.

Az elmondottak alapján a következő határozati javaslatot ajánlom elfogadásra:

I.

mondja ki a Kongresszus, hogy:

a székelyföldi ingatlanok öröklésénél *kivánatosnak tartja* azon korlátozás kimondását, hogy egy bizonyos egészet képező és meghatározott minimális területen alóli ingatlan természetben fel nem osztható, épp így nem képezheti árverezés tárgyát a családi ház azon célból, hogy az örökösök a vételáron osztozkodjanak, hanem

1. ha fiuk vagy fiúk és leányok többen örökösök, kor szerinti rendben megkináltatván, joga legyen a fiúk valamelyikének a családi házat és a meghatározandó minimális birtokrészt megváltani s a többieket készpénz vagy járadékkal kielégíteni;

2. ha csak leányok az örökösök, e jog ezeket is megilleti, mint fiu-leányokat.

3. A kárpótlást képező pénzösszeg vagy járadék összegét

hatóság állapítsa meg és a fizetés közvetítésére *állami pénzügyintézet állíttassék* fel. A megváltási összeg megállapításánál a földbirtok hozadéka legyen irányadó.

4. Ha ezen megváltott ingatlan meghatározandó időn belül magasabb árért adatnék el a törzsörökös által, az örököstársak az aránylagos részt a többletből követelhessék.

5. Ezen így képzett birtokrészre árverés csakis a bekebelezett járadék vagy esetleg törlesztéses jelzálogkölcson

alapján legyen elrendelhető, más követelés az ingatlanra csakis ennek ötévi zárgondnoki kezelése után rendelkezhető el és

6. kincstári követelés fejében csakis az előző terheket meghaladó összegért legyen elérvethető.

II.

Mondja ki a Kongresszus:

1. hogy *kívánatosnak tartja* a Székelyföld Romániával határos erdőségeinek állami megvásárlását és a Székelyföld állattenyésztő vidékei érdekében azokat mihamarább mérsékelt díjakért a székely földmivelő nép használatába bocsátani;

2. hogy egy állami pénztintézet felállítását vagy egy meglévő pénztintézet segélyezését szükségesnek tartja azon célra, hogy a birtokváltásokban az államhatalom a Székelyföldön a *magyar faj* fenmaradása érdekében olyan befolyást gyakoroljon, hogy a birtok idegen népelem beözönlésének kitéve ne legyen.

III.

Mondja ki a Kongresszus-

hogy a Székelyföld és Románia közötti területeken feltétlenül szükségesnek tartja *hitbizományoknak* felállítását, illetve engedélyezését a *középbirtokosok* részére. (*Helyeslés.*)

Fábián László dr.: Előadó határozati javaslatának minden pontjához hozzájárul s hiszi, hogy ez a javaslat meg is fog felelni a célnak, melyet a kongresszus maga elé kitűzött. (*Igen, úgy van!*) Egyetlen pont van csak, a melyhez nem módosítást előterjeszteni, de egy eszmét akar itt fölhozni, a melynek megvitatását és esetleg elfogadását kéri. (*Halljuk, halljuk!*) Előadó ur egy más országban életben lévő intézményt akar életbeléptetni az örökösödésre nézve, a mely mai alakjában a székelyeknél, hol a birtokok tulnyomó részének életföladata, hogy az el ne daraboltassék s biztosítottassék a fönmaradása s fön tartása, nem felel meg.

Előadó egy pontban azt mondja, hogy az örökösök kifizetésére államilag segélyezett pénztintézet állítottassék fel. Ez az a pont, a melyhez hozzá kíván szólani. Óriási pénzek hevernek különböző

pénzintézetekben, az erdélyi megyékben, a melyek tanulmányi alap, vallásalap stb. czimén vannak elhelyezve s melyek kamatait az illető takarékpénztárak alapítói, a kiknek származását nem akarom megnevezni, (*Egy hang: Uj magyarok!*) huzzák. Fölveti a kérdést, vajjon ezen óriási vagyont nem lenne-e jó egy közös pénzintézetben egyesíteni s ebből olcsó kölcsönöket adni produktív elemeknek, segíteni a tiszta jövedelemből a szegény tanulókat, a cselédek-et s az iparosokat?

Röviden csak annyit mond, hogy az ujonnan alakult székely-társaságok összegyűjtött krajczáraikból és néhány részvény kibocsájtásával képesek volnának a földhitelintézetet Erdélyben megcsinálni, mert a kormány nem ad nekünk, ahhoz hiába fordulunk. Még vissza kíván térni Csik vármegye igen tisztelt alispánjának üdvözlő beszédjére, a ki azt mondta, hogy nem tehetünk egyebet, mint reszkető kézzel várjuk a kongresszus működését s csak imádkozni tudunk; de hogy nem tehetünk egyebet, mi SZÍVÓS székelyek vagyunk, tudunk mi dolgozni! (*Hosszas éljenzés.*) Dolgozzunk mi Uraim és ne kérjünk mi a kormánytól semmit, mert mi az állam végeredményében? Hisz mi vagyunk az állam. Nem határozati javaslattal járul ide, hanem eszmével s ajánlja: gondoljuk meg, nem jó volna-e az idegen pénzintézetekben, még Londonban is heverő pénzünket hazahozni s egy földhitelintézetben egyesíteni, a mely kiosztaná azt meghatározandó olcsó kamat mellett székely produktív elemeknek. A mennyiben ez eszme elfogadásra találna, ott van a marosvásárhelyi, budapesti székelytársaság és a többi asztaltársaságok, a melyeknek sok munkaképes tagjuk van, kiket tessék megbizni az alapszabályok kidolgozásával; mondjuk ki kötelezőleg, hogy ezen nagy vagyonok egyesítenek. (*Élénk éljenzés.*)

Hollaky Arthur: Előtte szóló eszméje a hetedik pontnál volna tárgyalandó, mert ott van fölvéve egy önálló székely jelzálogbank felett való határozathozatal. (*Helyeslés.*)

Bencze Antal elnök: Tehát ott fogjuk tárgyalás alá venni.

Éber Ernő: Nem kívánja előadó javaslatát tárgyalás alá venni, mert azzal egyetért; de van egy gyakorlati aggodalma a javaslat első részére, a mely a törzsörökösi rendszer behozataláról szól.

Bajorországban s Vesztfáliában a kielégített örökösársak közül 64% ipari szakmára, 12% kereskedelmi szakmára adja magát ...

(Ugron Zoltán közbeszól: Nálunk elmegy mint proletárnak!)

Éber Ernő: ... a többi marad a törzsörökös birtokában. De a mi viszonyaink között, a hol nincs ipar, nincs kereskedelem, a pénzzel kielégített törzsörökös nem szerezhet magának birtokot, hacsak nem lesz megint mezőgazdasági munkás. Ez az oka a kivándorlásnak, s hogyha behozzuk a törzsörökösi törvényt, mint előadó javasolja, akkor a kivándorlás még nagyobb mérvben fog bekövetkezni. (*Zaj. Ellenmondás.*)

Ajánlja szóló a szakosztálynak, hogy ezt az aggodalmát figye-

lembe venni méltóztassék, mert noha szóló meg van győződve arról, hogy a föld szétdaraboltságának legnagyobb baja a meglévő örökösödési törvény, de a míg a Székelyföldön ipart nem teremtünk, míg a kielégített örökösöknek nem vagyunk képesek keresetet biztosítani, megélhetést nyújtani, addig szóló megfontolandónak tartja a törzsörökösi rendszer életbeléptetését. Indítványt nem terjeszt elő, csak kéri, méltóztassék az általa fölvetett eszmét fontolóra venni.

Ugron Zoltán: Magát a határozati javaslatot elfogadja, nem mintha azt hinné, hogy ez a javaslat így magában minden pontjában keresztülvihető volna, de míg ez törvényhozás tárgyát képezi, sok retortán megy keresztül, sokkal hivatottabb jogászok és nemzetgazdászok is megvitatják és oly emberek, a kiknek még több alkalmuk volt e téren forrásmunkát végezni; ugyanezért szóló nem is reflektál Éber Ernő indítványára, nem mintha talán nem látna abban az indítványban helyes dolgokat, de nem akarja, hogy lábra kapjon az a fölfogás, hogy ily tekintélyes gyülekezet, mint a székely kongresszus, elvetette a kötött birtok eszméjét.

Még reflektál Sebess előadónak, a ki az állította, hogy a kötött birtok eszméje összefér a liberalizmussal. Ezt szóló furcsának találja. Akkor kezd összeférni a liberalizmussal a szabad birtok eszméje s mindaddig nem fért össze, míg fele az országnak elpusztult a szabad örökösödés czime alatt. Ezt a dolgot nem lehet külön tárgyalni a megterheléssel, a mire nem terjeszkedett ki Sebess Dénes előadó ur, mert ha az örökösödés valahol megállapítatik, természetesen a megterhelés is korlátok közé szorítandó. De ez a kodifikáló-bizottság dolga lesz, a mely a törvényhozás elé készíti a tárgyat. Éppoly furcsán érintette szólót az előadó beszédjéből az, hogy elérkezett a magyar konzervativizmus ideje. Hiszen államférfiak mondták, hogy mit lehet Magyarországon konzerválni s akkor jutunk erre a gondolatra, mikor már majdnem problematikus, hogy lehet e még valamit konzerválni. Szóló mindezeket konstatálta előadó beszédjében és örömmel üdvözlöi, hogy vannak még egyesek, a kik tuleszik magukat a közfölfogás korlátjain is, midőn a sajtó ridegen ragaszkodik ahhoz, hogy mindent elharácsoljon s ugyanakkor a pártok közül tör ki egyes ember és szükségesnek tartja a magyar állam érdekében annak a szellemnek a megtörését, a melyet Budapesten kitarított zszurnaliszták hirdetnek, a melynek érdeke az, hogy Magyarországon minden megmozduljon, még a föld is és semmi meg ne álljon. *(Hosszantartó zaj, helyeslés és taps.)* A határozati javaslatot elfogadja.

Dr. Dévai Ignác igazságügyminiszteri kiküldött: Nem annyira észrevételeket kíván tenni, mint inkább kérdést intéz az előadóhoz, hogy szóló és társai, a kik ki vannak a kormányzat részéről küldve a tárgyalások megfigyelése végett, tisztán láthassanak. Szóló a határozati javaslatból azt veszi ki, hogy a törzsörökösi rendszer életbe-

léptetését előadó úgy kontemplálja, hogy az általánosan kötelező legyen bizonyos jószágokra. Kérdi az előadótól, vajjon kötelezőleg vagy fakultative kívánja-e a törzsörökös intézmény életbeléptetését, mert hivatkozni méltóztatott a vesztfáliai példára, a hol fakultative van életbeléptetve. Kérdést intéz előadóhoz még a hatodik pontra nézve is, hogy ezt miként kontemplálja. E pontban előadó azt proponálja, hogy kincstári követelés fejében csak az előző terheket meghaladó összegért lehessen árvezetni; ez egészen helyes, de ez fennáll nemcsak kincstári, hanem akármelyik követelésre is.

Dr. Bodor Tivadar: Szerinte a birtok szétforgácsolódása általános baj Magyarországon és nemcsak a Székelyföld különlegessége. Az az öröklési törvény keretében nem orvosolható, különben is részleges székely örökösödési törvény az egyenlőség elvével ellenkezvén, az előadói javaslat, mint ilyen, el nem fogadható. Mint általános törvényt sem tarthatja czélszerűnek, minthogy az ipar kezdetlegessége s más keresetforrások hiánya miatt a birtokból kifizetett örökösöknek a kárpótlás megélhetést nem biztosítana, azok vándorbotot lennének kénytelenek kezükbe venni. A kifizetésnek módoszatai, a későbbi esetleges pótlás-követelés igen bonyolult és bizonytalan helyzetet teremtenének és a több mint 7%-nyi öt holdon alóli székely örökséget az eljárás költségei tulságosan terhelnék. Ellenben a szóló által javaslandó módosítás által a birtok szétforgácsolása általában lenne orvosolva és ennek következményeképpen a tulajdonosok az esetek változó természetéhez képest megtalálnák az osztálynál a kiegyenlítés módozatait s ha ilyet nem találnának, a mig az bekövetkezik, közösségben maradnának. A minimum megállapítása a létminimummal lenne kapcsolatba hozandó, mi által biztosíthatnák, hogy a kicsiny székely birtok a székelyé maradjon. Ennélfogva az előadói javaslat 1. pontjának mellőzésével csupán annak kimondását hozza javaslatba, hogy mondja ki a kongresszus, miszerint:

kívánatosnak tartja a birtok szétforgácsolásának törvényhozás való útján megakadályozását s ezt a létminimum megállapításával kapcsolatban tartja megoldandónak.

Az előadói javaslat II. részére nézve szóló véleménye az, hogy a Székelyföldön a nagy gazdasági depresszió miatt egyfelől, másfelől a tagosítás folytán nagyobb telekkönyvi testek keletkezése miatt az árverési versenyek a minimumra szállottak s a birtokok fél értéken alól kelnek el, sőt az árverési áron is legtöbb esetben a hitelező pénzintézetek a vásárlók, melyek között a nemzetiségi pénzintézetek jelentékeny részben szerepelnek. A bajon álltmi pénzintézet vagy segélyezett pénzintézet alig segíthet, mert megfelelő apparátussal nem lenne berendezhető s a helyi hatóságok segítsége és közvetítésére kevésbé számíthatván, tevékenysége nem lenne elég sikeres, s abban finanziaális szempontok is korlá-

toznák. Ellenben a telepítési ügy keretében könnyebben lenne orvoslás nyújtható s helyesebben lenne megoldható a telepítési kérdés is, ha a székely itthonmaradása telepítés által is biztosított, mintha kitelepítették. Ennélfogva az előadói javaslat II. részének 2. pontjához módosítása a következő:

a kormány a telepítési ügy vezetésére hivatott közegei által igyekezzék odahatni, hogy kényszereladás alá kerülő székely birtok értékén alól idegen kézbe ne kerüljön, hanem a telepítési alap által megvásároltatván, telepítésszerűleg egészben, vagy legalább részben az árverést szenvedettek családjának visszaadassék, esetleg más telepítési célokra fordíttassék.

Az előadói határozati javaslat III. pontjának mellőzését kéri, miután ez a javaslat az egyenlőség elvével ellenkezik s tekintettel a székely középirtokok kis számára és csekély terjedelmére, mai megterhelt állapotára, a célznak sem a jelenben, sem a jövőben nem szolgálna. (*Helyeslés, zaj.*)

Gyórfy Gyula: Előadó javaslata a székely kérdés egyik alapvető gerinczét képezi s ennek mérlegelésénél összes bajainkat szintén szem előtt kell tartanunk. Előtte szóló az első ponthoz módosítást nyújtott be, a mely szerint azt hiszi, hogy csupán az örökösödési törvény keretében a székely földek elaprózódását megakadályozni nem lehet és másodsor, hogy ez a létminimummal függ össze s nem csupán székelykérdés, hanem az egész ország baja. Azt hiszi szóló, hogy előadó is hozzájárul a kérdés ily értelemben való taglalásához, mert hiszen semmi akadálya nincsen annak, hogy az ősi székely jogintézmények kiterjesztessenek az egész országra s e végett nem kell külföldi példákat importálni.

Ezen székely örökjogi intézmények átvehetők a mi jogéletünkbe is s nincsen akadálya annak, hogy ez iránti akaratunkat kifejezzük a kormány és illetékes tényezők előtt, annyival inkább, mert Éber tagtárs ur azon aggályát fejezte ki, hogy pl. az örököstársak kielégítése nálunk azért nem történhetik meg — s ebben tökéletesen igaza is van, — mert a törzsörökös nincs azon helyzetben, hogy kielégithesse az örököstársakat. Továbbá: kellő anyagi erőhöz s létminimumhoz kell kötni. De méltóztassék figyelembe venni, hogy egyoldalulag ez a kérdés itt úgy sem dönthető el s ezen kongresszus föladata, hogy a székelység megélhetésének új forrásaira mutasson rá s ebbe beletartozik, hogy kérjük ezen kongresszuson, hogy az állam és a kormány, a mit a székelységgel szemben már eredetileg elhanyagolt, — hogy megélhetési forrásainkat elzárta, — e helyett siessen új megélhetési forrásokat nyitni az ipari téren s ekkor előadó ur kérdése

helyesen van megoldva, mert akkor az örökösársak nem panaszkodhatnak, mert ezen a földön az ipar kellően ápolgatván, keresetüket meg is találhatják. Ennélfogva Bodor Tivadar dr. módosításával a javaslat első pontját elfogadja azon megjegyzéssel, hogy azon aggályt, hogy az örökösársak azután miként találjanak megélhetést ezen a földön, más szakosztályok fogják javaslataikban eloszlatni. (*Helyeslés*)

A mi az állam által alapítandó intézet kérdését illeti, mint az udvarhelymegyei főispán az imént kifejezte, átteendő a 7-ik ponthoz. Ezt helyesli annál is inkább, mert erre nézve ismerünk példát Olaszországból, pl. Sziciliában az az eset állott elő, hogy a nép hasonlóképpen gazdaságilag és pénzügyileg teljesen elveszett, úgy, hogy az olasz törvényhozás szükségét látta annak, hogy a vagyontalan s megélhetés hiányában lévő nép állami istápolásáról külön törvényhozási intézkedéseket léptessen életbe s ezen törvényhozási intézkedések teljesen összefüggenek a birtokkérdéssel, mert ott pl. ezen kisbirtokososztály számára, mert pénzügyileg dolgozó hitelintézet itt célra nem vezet s a kölcsönre szorult személyi hitele latba nem jön, behozták az ingó hitel telekkönyvét. Nálunk tehát kell ily beavatkozás, hogy ha egy nép megmentéséről van szó s kell oly hitelforrás, a melyből olcsón jut pénzhez; nem az improduktív elemek, hanem azok számára, kik ama bizonyos 8—10 frttal oly tőke birtokába jutnak, melylyel igen szép keresetet tudnak maguknak biztosítani; ezen emberekről az államnak kell gondoskodni s krajczárjába sem kerül. Ez a kérdés a 7-ik pontnál tárgyalandó és kell gondoskodni arról, hogy az elhanyagolt gazdasági életnek a Székelyföldön oly fejlődést adjunk, hogy hasonlóképpen tudjon boldogulni. Az előadói javaslat többi részét pedig szóló, a mely helyesléssel is találkozott, elfogadja.

Gr. Bánffy Miklós: Teljesen osztja Györffy Gyula azon fölfogását, hogy a Sebess Dénes által benyújtott javaslatot első pontjában, t. i. a kötött birtok institucziója esetében az iparban és kereskedelemben összhangot kell létrehozni. Ez összeesik azon tapasztalatokkal, a melyeket szóló Németországban gyűjtött. Éber Ernőnek Wesztfália viszonyairól tett kijelentésére reflektál, ennek földbirtoka tetemesebben nagyobb és termékenyebb általában, mint a székely kisbirtokok. Feltehető tehát, hogy nálunk még sokkal nagyobb a %, mely a földmiveléstől más kereseti ágak felé fog fordulni, mint azon %, amelyet Éber Ernő fölhozott. Erre a Székelyföldön kilátás nincs, mert a székely birtokok oly csekélyek, hogy valószínűleg még nagyobb százalék fog a földmiveléstől más foglalkozási ágak felé irányulni.

Azt hiszi a szóló, hogy mindazok a tervek, a melyek itt egy állami intézet felállítására vonatkoznak, a kivitelben nehézségekbe fognak ütközni, mert egy kötött földbirtoknál még nehezebb lesz a kölcsönöknek megfelelő bázist találni. Ha a végrehajtás alól a

földnek s az ingó vagyonnak egy része kivonatik, akkor egyszersmind a birtokos hitelképessége is tetemesen apad. Szóló nem egy állami pénzüzetet fölállítását kontemplálná, hanem szövetkezeti formában kellene a megoldást keresni s erre nézve például szolgálhatnak a Raiffeisen-féle szövetkezeti formák.

Fábián fölszólására csak annyit jegyez meg, hogy helyesebb volna nem azon tömérdek vagyonról álmodoznunk, a melyek itt a megyéknél el vannak helyezve, mert Fábián eszméje emlékeztet azon középkori kincskeresőkre, a kik varázsvesszővel keresték a föld mélyében és vélték föltalálni a kincseket, szóló abban, a véleményben van, hogy a munkában és az összetartásban van az az erő, a melylyel a székely nép a kincset, a gyarapodást és jólétet megszerezheti. Keressük magunkban — ugymond — az erőt s akkor boldogulunk. (*Zajos helyeslés.*)

Ugron Gábor: Megvallja őszintén, az előadott vélemények csak részben nyerik meg tetszését. Ismeri a székely népet, a székely községi életet; a székely községekben a vagyon vagy a belső és rendes művelés alatti határból áll, vagy pedig a határon kívül esik s ez képezi a kisbirtokot. Azon községek, a melyeknek semmi vagyonuk nincs, mint a belső határ, a mely már fel van osztva, sokkal rosszabb helyzetben vannak s ezek érdemelnek legtöbb figyelmet. Azon községek helyzete jobb, a melyeknek egy vagy több havasi legelőrészük van, abban a birtokoságnak még egy megélhetési forrása van, a mely forrás eddigelé kellő észszerűséggel és czélszerűséggel kihasználva nem volt, részint saját tudatlanságunk, részint saját makacsságunk, részint a hozott törvények rosszasága miatt, részint az állami hatóságok intézkedéseinek azon hibás volta miatt, hogy a helyett, hogy a helyszínén határozták volna meg, hogy ez erdei legelő, kataszteri térkép alapján állapították meg s eltiltották a népet attól, hogy abból a legelőből tudjon magának kaszálót csinálni. (*Igaz, ugy van!*) Másfelől azon területeket, a melyek aron-dírozásra szorulnak s be kellett volna fásítani, az erdőtörvény életbe léptetése óta be nem fásították. Segíteni kell tehát és a segítség módja nem valami természetfeletti, nem valami természetellenes és legkevésbé az, hogy a népnek köteléki érzületén, a mely százados örökösödési törvényén nyugszik, változtassunk; abba bele nem nyugodnék a nép, hogy gyermekei között különbség tétessék s egyikre vagyont s a másikra semmit se hagyjon. (*Igaz, ugy van!*) Igaz Uraim, hogy a székely birtoka kicsiny, a megosztás nehéz és a kibontakozás is nehéz, de keresni kell a módot. E mód a következő. Meg kell kísérelni, a községtől távol eső havasi birtokrészletekből ki kell keresni a művelés alá fogható területet s alapítani kell egy második községet, hová az apa a második fiát kitelepíti s ott helyezi el.

Szóló akárhány községet ismer, a hol van belső határ, a mely 15.000 hold és van egy külső 8000 holdas határ s ebben szántásra

és kaszálásra alkalmas területek vannak, de a községek legkevésbé sem használják ki akként, mint hogyha azon a külső határon egy második község keletkeznék.

Most kérdés az, hogy mi történjék akkor, mikor a Székelyföld birtoka kicsiny s 70%-nál több azon birtokok száma, a melyek két holdon alóli terjedelműek. Itt nem pénzintézetrel, hanem helyes földbirtokpolitikával kell segíteni. Az állam vegyen nagy birtokokat, azokat parcellázza, de ne úgy, a mint most alkalmazza telepítésre, hanem 10—15 holdas parcellát adjon át haszonbérbe, oly módon, hogy a mennyiben az illető a haszonbéri összeget 40 éven át pontosan fizeti, akkor a birtok annak tulajdonává váljék. A népnek a határra való kitelepítésében arra kell törekedni, hogy a székely nép az erdélyi részekben előrehaladjon a nemzetiségek közt a magyarság felé.

Nem ajánl földhitelintézetet, mert ez részvények alapján jön létre s ha létrejön, annak, a ki a tőkét adja, kamatot kell fizetni.

Az államnak magának kell gondoskodni arról, hogy a nép között a helyes birtokelosztás érvényesüljön, ezért hozzon költséget és áldozatot, mert azok ki fogják magukat fizetni, nemcsak a nép erősebb anyagi képességében, de a nép adózó képességében is. Tehát a cél annak kell lenni, hogy minden székely ember akár saját községe területén, akár pedig egy más telepítési helyet képező területen a maga birtokából a gyermekeit ki tudja elégíteni, mert a kik öt holdnál kisebb birtokkal bírnak, azoknak megélhetése a népesség átlagos egy %-os szaporodása mellett mind nehezebb, sőt lehetetlenebb lesz.

A kérdést úgy kell megoldani, hogy az 5 holdon alóli székely birtok értékesítésével, illetve székely szomszédjának való eladásával a kisbirtokos a Székelyföld tőszomszédságában birtokot tudjon szerezni s a székely birtokot mind küljebb és küljebb terjeszse.

Az előadó által ajánlott örökösödési törvényt Magyarországon nem állíthatjuk fel. Isten őrizze Magyarországot, hogy eltérjen az egyenlőség nagy elvétől és behozza ide a német fölfogást, hogy elsőszülöttségi jog legyen, mert még ott is, a hol az fennáll, szűk körre kellett szabni és korlátozni, mert ez nem felel meg sem a humanizmusnak, sem az igazságnak; ez lehetetlenség. (*Hosszantartó éljenzés és taps.*) Lehetetlenség ugyanis, hogy az egyik gyermek dús gazdag legyen, a másik pedig ki legyen lökve a világba; az angoloknál ez lehetett, mert ott gyarmatokat tudtak szerezni, de nem minálunk Magyarországon, a hol élni és halni akarunk, ezt az országot az egyenlőség elvével hódíották meg őseink és ezzel tudjuk megtartani a jövőre, ez tett bennünket a multban erőssé és ez fog tenni erőssé a jövőben is! (*Igy van, igaz!* (*Hosszantartó lelkes éljenzés.*))

Incze István: Álláspontja ugyanaz, ami az Éber Ernőé, — a törzs-

örökös rendszerrel úgy leszünk, hogy ha se iparunk, se kereskedelmünk nincs, a pénzzel kielégített örököstárs nem tud megélni, mert foglalkozást nem talál és földet sem vehet. Nem tud szülő abban megnyugodni, amit Gyórfy mondott, hogy új iparágakat teremtsünk, azért, mert az iparfejlesztés bizonyos terére reálépni addig, míg a fejlesztésnek óriási akadályai vannak, nem lehet.

A birtok minimumra vonatkozó javaslatokat helyesli, de veszedelmes dolognak tartja a mostani viszonyok mellett, mert azon szálakat vágjuk el, a melyek a kitagadott testvért az anyaföldhöz kötötték. Szerinte korai még a birtok minimum behozatala.

Bánffy Zsigmond: Még rövid megjegyzést tesz s ez az, hogy a székely nép hazafisága a földhöz való ragaszkodásban nyilatkozott meg eddig is, s hogy birtokot nem szerezhetett, azért nem tért a székely a szocializmusra soha; szülő a birtokminimumot teljesen elvetné.

Dr. Sebess Dénes előadó: Felel a fölszólalásokra. A fölszólalók kétirányban fejezték ki aggodalmaikat; egyik fölszólaló korainak tartja, a másik a kivitel elé nehézségeket lát gördítve, hogy a törzsörökösi rendszer nálunk meghonosíttassék; amit Ugron Gábor proponált, az a hagyományokra támaszkodik, de nem találja kivitehetőnek. Éber Ernő véleménye fejezte ki leginkább a nehézségeket, a melyek a gyakorlati kivitel elé gördülhetnek, mert szülő is elismeri, hogy nem vagyunk oly gazdasági viszonyok között, hogy a proponált javaslatok a gyakorlati kivitelben is valóvá váljanak. Ezt szülő is vallja, s veszedelem az, ami gazdasági életünket fenyegeti ma, de hiszi a szülő, hogy hosszasan nem fog így lenni s a közel jövőben közgazdasági politikánk más irányt vesz; ne méltóztassék a tisztelt szakosztálynak elfelejteni, hogy itt bizonyos elveket kell konstruálni, amelyek bizonyos retortán mennek át s azután jutnak megvalósulás elé. Ha elvileg helyesek a szempontok, a melyeket kifejtett, akkor a gyakorlati kivitel lehetősége nem fog az elfogadásnak ellenérveül szolgálni.

Ugron Zoltánnak azért nem akar szülő válaszolni, mert nem akar politizálni a liberalizmus kérdésében. De a *liberalizmus alkalmazásánál előbbreválónak tartja, hogy nemzeti egyéniségünket minden oldalról konzerváljuk.* Dr. Dévay Ignác felszólalására kijelenti, hogy fakultative kívánja az életbeléptetést, mert radikális reformot nem merne javasolni. Hogy csakis az előző terheket megelőző terhekért legyen árverezhető az ingatlan, azt helyesli, de szülő a kincstári követeléseknél kívánja megpróbálni, ez tanítsa meg a magán követelőket is. Dr. Bodor Tivadar fölszólalására az a megjegyzése, hogy igaz és általános szempont az, hogy egész Magyarországon hasonló birtokváltozások észlelhetők; a birtokelaprózás épp oly jelenség, s a veszedelem igenis közös, de ez nem zárja ki azt, hogy ne igyekezzünk a Székelyföldön a kérdéssel foglalkozni.

Az országrészi kongresszusok mind foglalkoztak ezzel s gondoskodtak a maguk vidékéről, tehát mi is segítsünk a Székelyföldön.

Győrffy felszólalására megjegyzése nincs, mert ő pártolta szóló javaslatait és módosítást nem ajánlott. Gr. Bánffy azon megjegyzésére, hogy veszedelem az, ha a gyakorlati kivitel elé nehézség gördül, ha egy bizonyos százalékknak nem tudunk a megélhetésre módot adni, csak azt jegyzi meg, hogy ez hosszabb vagy rövidebb idő múlva meg fog változni, hogy pedig ne javuljon közgazdasági politikánk, szóló nem akarja hinni.

Ugron főszoalása meg nem ingatja az előadói javaslatban kifejtett nézeteiben. Igaz az, hogy az egyenlőség elvét, a melyet szóló is oszt, kiölni a népből nem szabad és nem lehet, de ne felejtjük el, hogy az egyenlőségi elv már ott hátrányt szenvedett a székely örökösödésnél, hogy ezer éven keresztül a leány mindig hátrányban volt a fiúval szemben, tehát az egyenlőtlenség meg volt, de azt nagy nemzeti szempontok indokolták.

A kormány mai telepítési politikáját közgazdasági szempontból nem tartja helyesnek s osztozik Ugron azon nézetében, hogy helyes telepítési politikával lehetne elérni a célát. A kormány mai telepítési politikája oda tendál, hogy birtokot vásárol a különböző vidékeken rendszertelenül s oda akar telepíteni székely embereket. A székely, ha ezer forintja van, akkor nem megy; pénz nélküli elemeket pedig nem fogadnak oda; arra pedig, hogy a székely erről a földről elmenjen, számítani nem lehet, de nem is lehet cél, mert nekünk a székelyt ott kell megtartani ahol van, mert ha mindenütt megállhat az elv, melyet Ugron proklamál, az egyenlőség nagy elve, de itt a Székelyföldön — nem riadnék attól se vissza, hogy retrográd irányzattal vádoljanak — ezen a területen kell megtartani a székelyt, a hol ezer éven keresztül élt. Intze Istvánnak a helytelen iparpolitikára vonatkozó megjegyzését osztja, de e téren a megvalósulás oly gyorsan nem fog bekövetkezni.

Gróf Bánffy Miklósnak a birtokminimumra nézve kifejtett elvei a javaslat többi részeivel függenek össze, e tekintetben a fakultatív keresztül vitelt helyesli. (*Helyeslést*) Az a kérdés, amit Bodor ur írásbeli indítványában tárgyal, a gyakorlati kivitelhez tartozik. Hogy mikor legyen keresztülvive, ezzel mi nem foglalkozhatunk, ezt most megállapítani nem lehet. Mi csak az elveket állapítjuk meg, a gyakorlati kivitel hozzáértő szakemberekre kell bízni. Ezen szempontból nem tartja helyesnek ez indítvány elfogadását, mert oly kérdés tárgyalásába bocsájtkozik, amely nem tartozik a kongresszushoz.

Dr. Bodor Tivadar: Csak azt kívánta javasolni, hogy a birtok szétदारabolása általában korlátoztassék. Azt hiszi, hogy ez egyedül az örökösödési törvény módosítása által lehetséges. (*Egy hang: ez benne van a bevezető részben !*)

Becze Antal elnök: Határozatképpen kimondja, hogy *Sebess Dénes* előadói javaslata minden pontjában elfogadjatik. Köszönetet mond előadónak alapos tanulmányra való munkálataért. *(Éljenzés.)*

3. Telepítés.

Máthé József előadó: Tisztelt Szakosztály! A székely kérdés megoldásának titka egyfelől a telepítési akció helyes keresztülvitelében van.

Az a néhány százezer székely, a ki elveszítvén birtokát és birtokával létalapját itthon — kivándorolt: csak életfeltételeinek, *földbirtoknak és munkának biztosítása által köthető újra e földhöz.*

Ez a föld pedig nemzetiségek által körülvelt föld, hol *a magyarság numerikus megerősítésével is magyar nemzeti érdekeket kell szolgálni.*

Reánk, székelyekre, a keleti határ védelmével kapcsolatosan nagy feladatok várnak; jelen viszonyok között pedig e feladatnak tovább teljesítésére képtelenek vagyunk.

Mezőgazdaságunk, iparunk, kereskedelmünk hanyatlik; erőnk alapja a föld és munka fogy.

Ha a telepítés célja ezeknek biztosítása s ez által a magyar elem lekötése, őseréjének a magyar haza számára biztosítása, nem kétkem: sietni fog a kormány telepítési akcióját a Székelyföldre kiterjeszteni és *a székelyföldi követelményekhez alkalmazni.*

A telepítési anketten, mely a földmivelésügyi minisztériumban 1900. évi január hó közepe táján tartatott, jeles politikusok és közgazdák járultak tapasztalataikkal és javaslataikkal a telepítési akció helyes mederbe tereléséhez és adtak anyagot a telepítési törvény módosításához.

A minket is érdeklő fontosabb javaslatokat röviden felemlítem:

Rudnyánszky Béla báró elismervén a telepítési politika jelentőségét, az értelmi és vagyoni intelligencia megmentésének szükségét, mindjárt *az eladásra kerülő birtokok megvételén* kezdené az akciót;

Kristóffy József a nemzetiségi tömbök községeibe egy-egy *magyar birtokos telepítését sürgette.*

Dr. Ecseri Lajos keresné telepítésnél a nagy munka alkalmakat; a hiteligenyek kielégítését, *hitelszövetkezetek* és *takarékmagtárak* felállítását szorgalmazza és olyan reformokat ajánl, melyek szerint a telepesek csak a tőkét fizessék vissza, a kamatokat pedig az új telepek közzéjaira fordítsák.

Blaskovich Ferencz a meglévő községek existenciájának megővését hangoztatja és a telepítésnél az örökbérleti rendszer behozatalát ajánlja.

Győrffy Gyula szerint a népesség megélhetési viszonyait kell javítani, hogy ne legyen kénytelen kivándorolni.

Lukács György adó- és illetékkezdményeket adna.

Bujanovich Sándor e kérdésben a társadalom közreműködésének tulajdonit nagy jelentőséget.

Sándor János a hozzátelepítéshez fűz nagyobb reményeket; különösen a székelységet gyáripar és fürdők mellé telepítenié.

Beksics Gusztáv a telepítési politikának nemzet fenntartó célját hangoztatja, a földpénz és nép biztosításával. Veszendő volna nemzetünk — ugymond, — ha a fajok harcában nem tudná megteremteni a védelem eszközeit.

Dessewffy Sándor püspök azon megszorítást ajánlja, hogy a telepes földjét el ne adhassa; kapjon adómentességet és jó vezetőket.

Csernovits Diodor szerint a telep jövője a tulajdonjogon való telepítéssel nincs biztosítva. Olcsó bérleti rendszert ajánl, mely által 15—20 év alatt tulajdont is szerezhethet a telepes. Egy évi haszonbért fizessen le előre, egyet tegyen le biztosítéskül. És ilyen formában kerestessék a hozzátelepítés alkalmát. Tapasztalata szerint bérlőnek jobb elem kapható, mint telepesnek.

Gróf Károlyi Sándor azért is pártolja a telepítést, mert embereink feleslegének helyet kell szerezni. A telepítéshez pénzügyi intézet létesítését ajánlja, mely az érték 75%-át kölcsön adná 50 évre; a járulékokat az állam szedné be és ha végrehajtásra kerül a dolog, ne az egész tőkét, hanem csak a járulékokat exekválják. Minimum gyanánt a telepestől 25% vagyont kíván. Sürgeti a középosztály megerősítését, különösen ott, hol a nem magyarok középosztályunkat hátranyomják.

Bedő Albert a földműves munkások megtelepítését;

Papp Géza a telephelyek középületeinek ingyen adását;

Lippich Gusztáv a gyermekneveltetés megkönnyítését;

Bartha Miklós az iskola és templom, pap és tanító biztosításával az ethikai momentumok szem előtt tartását kívánja.

Forster Géza telepítési tanács v. kormánybiztosság által végzetne feladatokat, hangsúlyozván, hogy *ott kell földeket szerezni, a hol telepítésre szükség van* és ne okvetlenül oda telepítsünk, a hol föld van.

Hegedüs Loránt a hitelpolitika javítását, adóreformot és a nemzetiségi pénzügyek ellenőrzését sürgeti;

Szilassy Zoltán a nagymértékű *bevándorlás ellen* emelne gátakat.

Ime, ezek volnának azok a nagy magyar nemzeti, ethikai, politikai és közgazdasági momentumok, melyeket a telepítésnél általánosságban figyelembe venni kell.

Am reánk, székelyekre első követelmény, hogy *a telephelyeket a Székelyföld határain belül nyissák meg*; először, mert itthon van elég telephely; másodsor, mert a székelységnek távol vidékek idegen nemzetiséggel rakott földjére erőszakolt telepítése nem jár egyuttal a magyarság terjeszkedésének biztos sikerével.

Bizonyítják ezt — fájdalom — a tömeges eloláhosodások. És e sajnálatos körülmény annyival inkább figyelembe veendő, mert ha szétszórtnak erősödésünk biztosítása nélkül, az innen remélhető terjeszkedés későbbi lehetőségét is kétségessé teszik.

És itt az az elsőrendű kérdés merül föl, hogy ha a székelységet itthon kell megerősíteni, hol volnának erre alkalmas telephelyeink és micsoda szempontokat kell a székely telepítésnél figyelembe venni?

Telepítésre alkalmas helyeink: azok *az erdőtisztások* (irtások), melyeken *gabona- és gyümölcsstermelésre, állattenyésztésre és valamely ipar* (háziipar) *meghonosítására elegendő és alkalmas terület* van; hol ezek a területek az ösfoglalkozás, ipar és kereskedelem révén *jobban kihasználhatók*, tehát ott a székelység ösfoglalkozása mellett *ipari tevékenységre* is, kényszeríthető.

Tapasztalatok szerint ugyanis, a székely nép a földmivelés, állattenyésztés és az állati termékek értékesítésén kívül a lokális jellegű ipar mellett mindig szívesen foglalkozott háziiparral és pedig — el lehet mondani, rátermettséggel.

Ennek a tehetségének fejlesztésével és értékesítésével is számolnunk kell a telepítésnél.

Felhasználható nyers anyagok: fenyő és bükk, fa, ásvány-

vizek, kőszén, rézkovand és pyrit, kő; állati termékek: tej, turó, sajt, gyapju stb.

A székely telepítésnél az eddig felsoroltakon kívül azonban figyelembe kell venni egy rendkívül fontos körülményt, mi szerintem az eddigi telepítési akciónak egyik nagy baja.

Ugyanis *a telepítést* eddig első sorban *anyagilag kvalifikációhoz kötötték*.

Azt kívánták, hogy a telepesnek legyen legalább 2000 korona vagyona, s ha azt ki tudta mutatni, csak azután nyitották meg előtte a telepet.

No, hát a székelységnek ezt, az anyagilag kvalifikált részét kitelepíteni *nem szabad!* Ennek lehet és kell munkát biztosítani ott, a hol van. Mégél az abból.

De kizárólag a székely telepítésről szólván, miután előbb is említém, ennek csak akkor van gyakorlati haszna, ha *azoknak nyújt előnyöket*, a kik elveszítvén létalapjukat itthon: *kivándoroltak* vagy *kivándorolni készülnek*; és ha oly feltételek állapíttatnak meg a telepítés alapjául, melyeknek a székelység eme része a benne rejlő erkölcsi- és munkaerőnél fogva megfelelhet.

Tehát a kivándorlott hontalan is hozzájuthat újra a hazai földhöz. Oh mert, nem vagyunk olyan sokan és főleg mi, székelyek, hogy fajunkat szétszóródni engedhetnők.

Azért ez országrész magyarságának megerősítése és a keleti határ védelme céljából első követelményül állíom oda a telepítés feltételeinek olyan mérséklését, mely *nem zár ki senkit a telepítés áldásaiból*, kiben akarát van: *józanág, munka, szorgalom és takarékoság árán megmenekülni a hontalanság nyomorúságaiból*.

Tekintettel azonban arra, hogy a székely csekély gazdasága mellett ősidőktől fogva üz valamelyes házi ipart, a telepítést, a mezőgazdasági viszonyok javítása mellett ezen tehetségének értékesítésével is kapcsolatba kell hozni.

Nagyon elterjedt a Székelyföldön még ma is a faipar és szövőipar; elszórtan üznek szalma-, gyékény-, agyagipart; a vasipar a kisebb hámorok megszüntével egészen elenyészett.

De mivel egyben nem az arravalóságnak kiveszéséről, hanem a mostoha viszonyok- között elveszített munkaalkalomról van szó, *a házi ipart a székely telepítés életfeltételéül kell biztosítani ismét*.

És, hogy ez valóban ki is elégítse várakozásunkat, a primitív,

kevessé piaczképes munkát végző népet *meg kell tanítani finomabb és értékesebb cikkek készítésére.*

A hogy *Skönbach, Markneukirchen* lakossága hangszerekből; *Bergtesgaden* (Bajororsz.) fagyermekjáték és háztartási cikkekből; *Cilii* krajnai városka targonczák, kétkerekű földhordó-kocsikból; *Ilmenau* az üvegiparból; *Strut* és *Floh* a vas háziiparból; *Remscheid* és *Cronenberg* (Rajnavidék) a szerszámipar: fűrész, reszelő, gyaluvas, véső, kalapács, kertiolló, stbiből; *Solingen* az aczélárúkból; *Iserlohn* a bronztárgyakból; *Aachen* a varrótükből; *Steyer* és vidéke a vasszerszámokból; egész vidékek, sőt országok a szövőiparból megélni sőt viláfgorgalomra szert tenni tudnak, miért ne javulhatnának nálunk is az állapotok annyira, hogy a székelységet és illetve az új telepeket is mindennapi kenyérhez juttassák.

Vehetünk különben a felső vidéktől is példát, mert hogy névleg is megemlítem: *Stoósz* késipara, *Oölniczbánya* és *Metzenzéf* vasszerszámai (láncz, kapa, ásó, ekevas, szeg stb) elég biztató arra, hogy a telephelyeken nagyobb ipari tevékenységet fejtsünk ki.

Azok a *háziiparágak*, melyek a Székelyföldön több-kevesebb alappal bírnak és továbbfejleszthetők — ezek:

a) *faipar*: háztartási cikkek, teknők, csebrek, döbönkék, vedrek, hordók, kádak, lapítok, fakanalak, székek, sulykok, mosópadok, fonó-, szövőszerszámok, gazdasági eszközök, szekéralkatrészek, eke; borona, villa, gereblye, talicska (targoncza), lapát, seprű, kosár, ól, szuszék, stb. felvehetőek ezekhez: a gyermekjátékok, hangszerek, fasodronyszövés, függönyszövés, finomabb kosárkötés;

b) *vasipar*: lapátok, ásók, kapák, ekevasak kalapálása vizierő felhasználásával; felvehetőek ezekhez: a kézi szerszámok (fűrész, reszelő, kés, véső, kalapács); bronztárgyak: tömegáruk (ajtó-, ablakvasak, szegek, horgok stb.)

c) *kőipar*: kőbányászat; épület, flaszterkő, sirkő, utjelző kőfaragás; kavicstermelés; fölvehető ezekhez: apró disztárgyak, Sirkövek, oltárkövek és épületdiszek faragása;

d) *agyagipar*: cserép- és porcellán-, kőedény, alagsövek, felvehető volna ezekhez a finomabb edénykészítés;

e) *szalma- és gyékényipar*: kalapok lábtörlők, kötőkosarak, pinczetokok, szekérrnyők; felvehető ezekhez: a finomabb kalapfonás, apró piperetárgyak, stb.;

f) *szövőipar*: len, kender, gyapjuszövetek, háztartási és ruházati cikkek; felvehető ezekhez a finomabb szövés, pokrócz-ipar, posztógyártás;

g) *élelmiszer készítés*: sajt, turó-készítés, makkossalona-készítés, erdei gyümölcsök (málna, eper, szeder) befőzése; eczet-készítés (vadgyümölcs felhasználásával), borovicskafőzés (a borsfenyű-mag felhasználásával); méhtenyésztés, méz értékesítés, stb.

A hegy- (erdő) közti telepítésnek jelentékeny biztosítéka ezek mellett a *bányászat* és a bányászat nyomán fejlesztendő *kézmű- és gyáripar*.

Magától értetődik, hogy itt ezekről csak úgy szóltam, mint *a telepítés biztosítékairól*; ezeknek az iparágaknak önálló fejlesztését, minthogy az nem is tartozik a tárgyamhoz, érinteni egyáltalában nem akartam.

De mindezek együtt sem biztosítják a telep jövőjét, ha nem gondoskodunk azok számára türelmes, hazafias *vezetők*ről.

A szegény népnek a megváltás e nagy munkájához tehát *erkölcsi támogatás is kell*.

Alkalmat kell nyújtani *keresetének megtakarítására*. Támogatni kell *hitel-, fogyasztási és áruraktár-szövetkezetekkel, takarékmag-tárakkal*.

Főszempont az is, hogy a telepesek oly irányu *oktatást nyerjenek*, mi az ő életviszonyaiknak leginkább megfelel, mely által értékesítésre szánt erőik kifejlődnek.

Nagy és merész, de igazán hazafias vállalkozás ez, melynek keresztülviteléhez nem bürokratikus parancsolók, hanem a néppel együtt érző, együtt munkáló, türelmes, hazafias vezetőkre van szükség. Az eddigi telepek minden nyomorusága nagyobb részben helytelen vezetéstől származott.

Mondanom sem kellene talán, hisz ez magától értetődik, hogy mint bárhol, itt is tekintettel kell lenni arra, hogy:

a) a felekezeti különbségből származható surlódások a telep nyugalmát ne zavarják. Tehát *egy telepre egyvallásuak helyezendők*.

Hol hozzátelepítésről van szó, ott az a felekezet nyerjen megerősítést, mely inkább dominál és magyar nemzeti szempontból nagyobb missziót teljesíthet azon a vidéken.

b) Tekintettel kell lenni a telep földmivelési, állattenyésztési viszonyaira, feldolgozást igénylő nyers anyagára és ehhez képest

c) a telepesek munkaképességére.

Ez a telepítés a föld nyújtotta javak mellett a székelység természetére és ösfoglalkozásaiban megnyilatkozott sokoldalúságára, mint legbiztosabb alapra volna fektethető. Megnyitná, járhatóvá és értékesíthetővé tenné eddig ember által ritkán látott rengetegek belsejét; benépesülnének néptelen területek.

Itt a telepítés olcsóbb is. Épület és munkaanyag bőven van. Csak munkáskezeket kell hozzákötni. Az is lesz elég.

Ismétlem, nagy áldozatokat kívánó terhes feladatról van szó. De kérdem: többet ér-e nekünk e hon, ha véreinket segítség nélkül pusztulni hagyjuk, mintha életképes, számban is imponáló kulturnép erejét kötjük hozzá?

Magunk részéről semmi *áldozatot* nem tartunk nagyknak, mit a *székelység megmentéseért* hoznunk kell. Magyarország csak a magyarokban bizhatik, senkiben sem másban. E hazáért dobog a szegény sorsüldözötték szive is, becsüljük meg.

Az elmondottak alapján javaslom, miszerint tekintettel arra, hogy a székelység elveszített vagyona és nyomasztó szegénysége miatt vándorol ki: tekintettel továbbá arra, hogy e nép kiözönlő részének hazakötésével a magyarság e hazájában megerősítendő;

tekintettel végül arra, hogy e megerősítéshez alkalmas területeink vannak, melyek betelepítés által a rajtuk található nyersanyagok feldolgozásával sokszorosán megértékesülnek s egyben tartósabb és jobb egzisztenciát biztosítanak a székelységnek, mondja ki a kongresszus, hogy:

1. *A telepítés ügye a Székelyföldön felkarolandó*, minél fogva azt a magy. kir. kormány hathatós támogatásába ajánlja.

2. A székelység számára

a) *a Székelyföld erdőtisztásain (irtásain) önálló telepítési helyek nyitandók;*

b) a munkás főleg ipartelepék vagy nagyobb gazdaságok mellé *hosszútelepítéssel* helyezendő el;

c) a mennyiben a székely községekben alkalmas birtokvétel vagy hosszabb haszonbérlet eszközölhető, a székely kisgazdák ez által otthonukban támogatandók.

3. A telephelyeket az állam vásárolja meg vagy vegye bérbe és ossza ki. Még pedig:

a) első sorban és felerészből némi vagyonnal vagy keresettel jelentkezőknek,

b) másodsorban oly kifogástalan előéletű, szorgalmas, munkás és takarékos embereknek, a kik önhibájukon kívül lettek vagyontalanná, de a bennök rejlő erkölcsi erőnél fogva telephelyeiket megváltani képesek.

4. A telepítés feltételei a székelység viszonyaira és missziójára való tekintettel megkönnyítendőek. E végből a kongresszus a földhitelintézet mintájára egy országos járadék-intézet létesítését ajánlja, mely

a) járadékkötvényeket bocsájt ki. Ezen járadékkötvények arra szolgálának, hogy a telepés által megvett birtokrészlet vételárhátralékát fedezzék;

b) a telepés járadékkölcsön-annuitása apró részletekre osztva államilag szedendő be;

c) a telepés által megvett birtokrész tulajdonjoga, a vevők javára bekebelezendő; egyidejűleg rávezetendő azonban a vételár mint zálogjogteher és az állam elővásárlási joga.

5. A telepés 10 évi adója a telep közcéljaira átengedendő és tőkésítendő.

6. A telepek iskolával, templommal, tanítóval és pappal államilag látandók el. A mennyiben hozzátelepítésről van szó, a megtoldott községek a telepés arányában ily czímen segélyezendőek.

7. A telepítésnél figyelembe veendő;

a) a telepítendő nép vallási viszonyai;

b) munkaképessége;

c) a feldolgozásra váró és értékesíthető nyersanyag, továbbá a termőföld, legelő, kaszáló bősége.

8. A földmiveléssel és állattenyésztéssel kapcsolatosan,

mely a telephelyeken üzendő, a gyár-, kézmű- vagy háziipar, bányászat stb. meghonosítására is alkalom keresendő s ezen iparágak fejlődése minden rendelkezésre álló eszközzel biztosítandó. Gondoskodni kell egyben a telepés nép számára olyan oktatókról is, kik a közelben lévő anyagok jobb és jövedelmezőbb feldolgozására megtanítják.

9. A telepek gazdasági és ipari tevékenységének támogatására a telephelyeken szükségszerint szövetkezetek alakítandók.

10. Hogy a kisebb földbirtokok a székelynép kezében a régi székelyörökösödési jog természetének megfelelően megtarthatók legyenek, a kongresszus szükségesnek tartja:

a székely kisbirtokosok, földmives vagy gyári munkások fekvő birtokai örökösödési és hitelviszonyainak megfelelő törvényhozási intézkedéssel való biztosítását.

11. A székely telepítés külön ügyosztály (kirendeltség vagy kormánybiztosság) vezetése alá helyezendő, melynek főbb teendői lennének:

a) a telepítésre alkalmas elem keresése és a települni kívánók nyilvántartása;

b) a telepítésre ajánlott birtokoknak megbirálása: minőség, értékesítésre alkalmasság, közlekedési viszonyok, telekkönyvi állás, vételár és szerződési feltételek szerint;

c) a telepítésre alkalmasnak talált birtok felmérése, parcellázása, építési s más mérnöki munkálatok végeztetése, üzembevétele, a telepések foglalkoztatásának megállapítása, a telepen fel nem használható többlettermelés értékesítése;

d) az adásvételi ügyek intézése, telekkönyvi foganatosítása, jelzálogterhek rávezetése, törlések eszközzése;

e) a vételárnak vagy a telepés által nem fedezhető részének, telepítési járadékkötvényekben való kiutalása;

f) az új telepek községi, vallási, népnevelési, (foglalkozás szerint szakoktatási) társadalmi ügyeinek rendezése;

g) egyes jövedelmezőbb gazdasági ágak meghonosítása, támogatása; tenyészállatok, vetőmag, iparüzéshez szükséges segély közvetítése;

h) társadalmi tényezők (egyletek) bevonása és foglalkoztatása a telephelyek kulturális és közgazdasági ügyeinek javára. (*Helyeslés.*)

Forster Géza: Az előadó által előterjesztett javaslatokhoz teljes mérvben hozzájárul; felszólalásának célja az, hogy az ő nézeteit támogassa. A székelyföldi kivándorlás okai között sokan hangoztatták a múltban, hogy a székely itthon nem bír megélni, azért vándorol ki. A kivándorlásnak azonban nem az az oka, hogy nem volna itt munkatere, de nincs kellő utmutatása arra, hogy munkarejét itthon miként hasznosítsa. Hogy a székelyeket vigyük át Magyarországra, telepítsük át oda, az teljesen elhibázott politika volna. Teljesen osztja előadó azon nézetét, hogy itthon kell telepíteni. Ha megtekintjük a székelyföldi völgyeket, azt látjuk, hogy száz és száz kilométerre terjedő oly területek vannak, a melyek nincsenek benépesítve. E területekre azt mondják, hogy havasi területek és ezen hibás elnevezés folytán történnek a hibás konzekvenziák. A havasoknak nevezett területek csak csekély részben esnek a havasi régiókba, s e területek részben mezőgazdasági művelésre alkalmasak, állattenyésztési gazdaságra majdnem legnagyobb részben, s csak csekély részük az, a mely feltétlenül erdőtalajnak mondható. Ha valaki fáradtságot vesz s betekintést szerez ezen területekre, ama meggyőződésre jut, hogy itt elrejtett kincsek vannak, a melyek könnyen hasznosíthatók volnának a nélkül, hogy ezt az általunk annyira szeretett székelynépet elhurcolnánk más vidékre. Csak a módját kell megkeresni s azt könnyen fel fogjuk fedezni. A havasi területek fel vannak mérve s az erdő nyilvántartásban meg vannak nevezve, hogy melyek ezekből a szántóföldek, melyek a nem föltétien erdőtalajok s könnyen nyomára jutunk annak, hogy mely részek volnának hasznosíthatók telepítési célokra ezen óriási területekből.

Szólo maga is fáradtságot vett magának, hogy Csík megyének egyik igen hosszú völgyterületét megtekintse t. i. az Uz völgyét. A harmincz kilométernyi hosszú oldalon rengeteg erdőségek területnek el s nagyon csekély részben vannak e völgyekben havasi legelők. A községek, melyek ezen havasoknak birtokosai, oly csekély mérvben használják ki nemcsak a fáját, de a legelőjét is ezen területeknek, hogy az ugyszólván alig számba vehető. Példát hoz föl. Egy község, a melynek szép szántóföldje, különálló földje,

községi legelője és hatezer hold havasi legelője van, ezen havasi legelőn 600 darab birkát és 200 darab szarvasmarhát legeltet. Hát nevezhetjük-e ezt kihasználásnak? Ez a meglévő értékek pocskolása; nézete szerint tehát csak az utmutatás hiányzik ahhoz, hogy ezen területek okszerűbben kihasználtságosítsanak s a székelység javára hasznosítsanak.

Keressük a módot és eszközöket, hogy ezen területek mezőgazdaságilag és gyümölcsözőleg hasznosítsanak. Vannak ott oly területek, melyeket havasi területeknek neveznek, hatszáz méter magasságban fekszenek a tenger színe fölött, tehát oly kedvező alakulatokkal, hogy a széljárásnak nincsenek kitéve, szelid völgyek, hol a gyümölcs okvetlenül megterem. Kérdezősködött, hogy mely gyümölcsfajok teremnek s meggyőződött arról, hogy a legnemesebb almafajok s különösen azon gyümölcsfajok, a melyek alma-bor készítésére alkalmasak. De alkalmasak volnának ezen területek szilvások létesítésére is.

De más szempontok is indokolják, hogy itt a gyümölcsstermelést nagy mérvben meghonosítani kellene; sajnos, a székely nép mindjobban reáadja magát a pálinkaivásra s ettől csak oly módon vonhatjuk el, ha alkalmat nyújtunk neki jó italt élvezni, a mely egészségére oly káros hatást nem fog gyakorolni. Itt volna az alma-bor, a szilva- és gyümölcs-pálinka, a melyek a emberi szervezetre nem gyakorolják azon kártékony hatást, mint a közönséges pálinka.

Hogyha mindezt figyelembe vesszük, majdnem lehetetlennek tartjuk, hogy eddig oly óriási területek kihasználatlanul heverték, tehát szükséges, hogy ezen területek fölvetessenek, s mód találtassék arra nézve, hogy azok kitelepítésre, esetleg fiók községek alapítására fölhasználhatók legyenek. Hogy ez mily módon eszközöltessék, erre nézve módot kell találni; annyi bizonyos, hogy ha egy anyaközség fiókközséget kíván alakítani, könnyebb lesz az eljárás, mintha más község lakosságából hozunk telepéseket.

Nincs tehát arra szükség, hogy a székelyt hazájából kivigyük, meg lehet itt találni a megélhetés forrását, hiszen a mezőgazdaságon kívül ott van az erdőgazdaság, a mely állandó keresetforráshoz juttatja a lakosságot.

Kifejti a nagy faipari vállalatok hátrányos következményeit. Mikor kihasználta a területet, akkor a vállalat elmegy onnan s várhatják megint, míg felnőnek a szép fenyőszálak, a melyek lehetővé tennék, hogy ismét ipartelepek létesítsenek. Ezen ipartelepek másik káros hatása az, hogy az erdők faanyagának állandó fölhasználását megszüntetik; pedig a székely nép érdeke, hogy állandó keresete legyen, s ehhez nem elegendő az, hogy ötven-évenként legyen erdőkihasználás, hanem fokozatosan hasznosítsanak azok a területek, a melyek rendelkezésre állanak. Hogyha végigmegyünk egy nagyobb területen, ezekre menő fatörzset látunk korhadni.

A kisipar, a mely ott jólétet biztosított, megszűnt, mihelyt nagy ipartelep keletkezett, s a kisiparosok, akiknek jó keresetük volt, a fűrész telepek keletkezésével földönfutóvá lettek. Más felől mikor ily nagy ipartelep keletkezik, nagy mennyiségű munkás jön ide, aki megtelepszik, de az ipari tevékenység megszűnésével tovább megy, három-négy község teljesen ki van szolgáltatva annak, hogy a fuvartól elesik. Ha ellenben állandó ipari tevékenység folyik és kisebb telepek dolgoznak, az erdőkihasználás fokozatosan történhetik és a munkásnép állandó foglalkozást nyer, mert ha keveset is, de folytonosan szállít a telep.

Mindezekből kifolyólag kéri a szakosztályt, hogy az előadó javaslatához járuljon hozzá, Egy pótjavaslattal kiegészíteni kívánja azonban az előadói javaslatot.

Javaslat a következő:

tétessenek minél előbb felvételek, hogy az ugynevezett havasokban mily területek vannak, melyek vagy mezőgazdaságok, vagy havasi gazdaságok, vagy gyümölcsösök alakítására alkalmasak; de jelöltessenek ki azon helyek is, melyek benépesítendőek volnának, hogy onnét az okszerű erdőgazdálkodás a rendszeres üzemhez szükséges erőket állandóan magának biztosíthassa s ott erdőgazdasági termények és fél nyers készítmények készíttessenek, sőt fűrész és más feldolgozó telepek is létesíttessenek, s ily telepek megfelelő közlekedéssel elláttassanak.

Az ily módon kitelepítésre használandó ugynevezett havasrészek a valóságnak megfelelő árban adassanak a települőknek s addig, míg a telkesítési munkálatokat végzik, adómentességben részesüljenek. *(Helyeslés.)*

Ugron Zoltán: Annak idején, mikor a földmivelésügyi minisztériumban ankét volt, a telepítés ügyében elmondotta véleményét s ez a véleménye megerősödött. Akkor megmondta, hogy a telepítés oly horribilis összegbe kerül, a mit a magyar állam meg nem bír. Példa reá a német telepítés, hol szintén bizonyos nemzeti célokat szolgálnak azzal, de óriási deficizzel járt; ugyanezzel járma a magyar telepítés is.

A telepítéssel összefüggésben áll a birtokvásárlás. Előadó azt mondta, hogy nem tartja a jelenlegi birtokvásárlásokat telepítésre alkalmasoknak s ebben előadónak bizonyos fokig igaza van, mert az állam oly birtokokat vett, a melyek különben idegen kézre jutottak volna. Ám vegye meg az állam s ha az állam pénzügyei

oly lendületet vesznek, hogy a meglévők egzisztenciája biztosítva van, áldozatot is hozhat nemzetiségi szempontból ily telepítések létesítésére. Maga is azt vallja és hiszi, a mit Máthé és Forster kifejtett, hogy a Székelyföldön nem kevés a föld, hanem sok, de művelve nincs. A föld rossz kihasználása erőpazarlás. A Székelyföldön drága a hitel, nincs trágya s nem tudja a földet a birtokos kellő trágyaerővel tartani. Hogy ha azt az áldozatot, a mit az állam telepítésre fordít, a marhaállomány javítására használná fel, akkor a székely okvetlenül megtalálná megélhetését. A székely nép nem alkalmas tulságosan a földművelésre, de mint marhagondozó kitűnően beválik; oda kell tehát törekedni, hogy mentől több marhája legyen s a székely nép ezen foglalkozásban kapja meg a munka körét, a melyre születve van.

Egy határozati javaslatot terjeszt be, a mely nincs ellentétben az előadói javaslattal és a mely így hangzik:

a kongresszus kérje fel a kormányt, hogy vásároljon magyar nemzeti szempontból telepítésre alkalmas földbirtokokat, s ezeket kezelje bérletileg mindaddig, amíg a meglévő egzisztenciák megmentésére szükséges intézmények létrejönnek; ezeknek megteremtése után kezdje meg a telepítést nemzeti alapon.

Nagy Imre: A szakosztály előtt a tervezetben fekvő javaslat mást mond, mint a melyet előadó fölolvast. Szóló a tervezetben foglalt javaslatot fogadja el. Szóló azon fölfogásban van, hogy a Székelyföldön eféle telepítésnek nincs helye. *(Egy hang: Dehogy nincs!)* A statisztika azt mutatja, hogy a Székelyföld nem túlnépes, tehát kérni szóló, mire czéloznak a kitelepítéssel. Kitelepítés az is, ha a székely embert a községből a havasra akarnók kitelepíteni. Meg van győződve, hogy a székely ember jobban ismeri azokat a havasi legelőket, mintsem ő oda kitenné a lakását és oda kitelepednék, Szóló tehát ezt a javaslatot, a mely a tervezetben van, elfogadja, de azzal, a mit előadó előterjesztett, egyet nem érthet, mert a székely a havast ugyanis kihasználja állattenyésztésre.

Becze Antal elnök: Egy megjegyzést tesz előtte szóló felszólalására, a ki azt mondta, hogy a kinyomatott határozati javaslat ellenkezik az előadó előterjesztett javaslatával. Ez nem áll, mert a tervezetben foglalt javaslat csak kivonata a határozati javaslatnak, a melyet az előadó itt nyújtott be, ennél fogva, — ha az előtte szóló ezt elfogadja — amazt is elfogadja.

Éber Ernő: Mindenekelőtt megjegyzi, hogy csak a saját képviseletében van itt. Szintén abban a véleményben van, mint Nagy Imre, hogy az előadó által most előterjesztett javaslat nem azonos azzal, a mi a kiosztott tervezetben van s a tervezetben lévő javaslat írja körül a telepítés helyes módját. A székely fölfogása telje-

sen ellenkezik a telepítési módszerrel s azzal a telepítési politikával, a melyet a földmivelségi kormány kezdeményezett s a jövőben folytatni akar. Szóló véleménye az, hogy a székelyt nem kitelepíteni, hanem hozzátelepíteni, inkább a községben megtelepíteni szükséges, vagyis, hogy ne máshol keresse a megélhetéshez szükségeseket. A galicziai rutén munkások fényes helyzetben vannak ahhoz képest, hogy milyen helyzetben van a székely nép. Szerinte a föld nélkül szükölködő és mezőgazdasági munkával foglalkozó,

de gyengén fizetett mezőgazdasági munkásosztálynak földet kell juttatni s hogyha a szakosztály azt mondaná, hogy ez utópia, hogy ez meg nem valósítható, szóló megint egy külföldi példára utalna. Utal az 1899-ik év május hó 25-ikén meghozott dán törvényre, mely a földnélküli mezőgazdasági munkásosztálynak lehetővé teszi, hogy saját községében, vagy ott, a hol neki jól esik, földet szerezhessen. A következő javaslatot terjeszti elő:

mondja ki a kongresszus, hogy fölkéri a földmivelségi minisztert arra, hogy telepítés helyett, vagy legalább a mellett, az 1899-ik évi márczius hó 25-iki dán törvény mintájára a mezőgazdasági munkásosztálynak, illetve a föld nélkül szükölködő gazdáknak adjon módot, hogy saját községükben földet szerezhessenek.

Forster Géza: Pillanatnyi türelmet kér;- fölvilágosítást is kíván nyújtani, miután ugy a szólónak, mint az előadónak javaslata megtámadtatásban részesült Nagy Imre részéről. Megengedi, hogy Nagy Imrének hosszabb ideje volt tanulmányozni a székely kérdést, de ha tanulmányozta volna, arra az eredményre kellett volna jutnia, hogy igenis, a rég mult időkben a havasoknak nevezett területeken szántóföldek voltak, mert azokat ma is mutatják a barázda nyomok, s ez világos jele annak, hogy a székely a régebbi időkben okszerűbben használta birtokát, mint ma. A másik része szóló megjegyzésének az, hogy Nagy Imre állásánál fogva is, mint egy intézmény vezetője, nagyon jól tudhatná azt, hogy mezőgazdaságilag és közzgazdaságilag csak ugy hasznosíthatók azok a területek, hogy ha azok megközelítése nem veszi el a napi munkaidő felét, vagy harmadát. A mostani viszonyok között azonban, ha a székely akármit csinál, kénytelen a nap fele vagy harmadrészét arra fordítani, hogy a terültre kimenjen s onnan visszajöjjön a falujába; ez nem helyes gazdálkodási irány s nagyon örülne szóló, hogy ha Nagy Imre tagtárs, mint egy gazdasági iskola vezetője, ebben az irányban hatna közre a Székelyföldön s nem az itt tett javaslat ellen fordulna.

Gr, Lázár István: Szivesebben vette volna, ha a részletes javaslat is ki lett volna nyomatva, mert a telepítés oly lényeges kérdés, a mely nemcsak közzgazdasági, de nemzeti politikai szempont-

ból is nagy horderővel bír. Miután az előadói javaslat szövegével nagyjában megegyezik a kinyomatott javaslat, szóló is kíván megjegyzéseket tenni. (*Halljuk, halljuk!*)

Nagy Imre és Éber Ernő helytelenítik a kitelepítést, de előadó javaslata nem a kitelepítést, hanem a betelepítést kívánja. Már most méltóztassék figyelembe venni azt, hogy a Székelyföld 7—800 községe ugyanannyiféle viszonyok között van; egyiknek kevés, a másiknak sok a területe, tehát a dán törvény végrehajtása itt lehetetlen, mert a lényeges a kérdésben az, hogy a községeknek különbözők a viszonyai.

Szóló véleménye szerint azonban van az előadói javaslatnak egy hibája. Bár a kongresszus csak elismeréssel adózhatik előadónak munkálataért, de előadó nagyon is a részletezésbe bocsájtkozott. Ugyanis előadó részletesen felsorolta a helyeket, a hol a helyi telepítések eszközlelők. Szerinte ki kellene hagyni ezt a részt a javaslatból. A mi a telepítés irányításának a kérdését illeti, ezt oly szépen kifejtette előadó, hogy ahhoz részletesen hozzászólni nem szükséges.

Egyet azonban szükségesnek tart szóló fölemlíteni s ez a szomszédságban való telepítés kérdése; némely község határa oly kicsiny, hogy ott a határon túli telepítés szükséges, annál is inkább, miután méltóztatnak látni, hogy a parcellák annyira kicsinyre redukálódtak, hogy ennél tovább aprózni azokat nem lehet; a szomszéd községek határába kell tehát átmenni a vásárlással. Szeretné szóló a javaslatban egész határozottan kimondani, hogy a székelyföldi községekben és a székelyföldi községekkel határos többi községekben történjék a telepítés. Ez lényeges és fontos, mert hogy ha a Székelyföldön való telepítés van elhatározva, akkor némely vidékein a Székelyföldnek a telepítés lehetetlenné van téve. Csatlakozik szóló azon életrevaló javaslathoz, melyet Forster tett, de kifejezni óhajtaná szóló azt is, hogy miután csak Csik- és Háromszék vármegye helyzete olyan, hogy ott a községek határán túli betelepítés lehetséges s miután csak délfelé van egyedül helyünk a terjeszkedésre, mert a Hargitta és a román hegységek által annyira be vagyunk szorítva, hogy másfelé nem mehetünk, a mennyiben a betelepítésre alkalmas helyek nem találhatunk, a telepítés első sorban *délfelé* irányíttassék.

Dr. Bánffy Zsigmond: A kérdéshez röviden kíván hozzászólni. Nemzetiségi alapját tekinti a telepítésnek és magyar nemzeti szempontból kívánatosnak tartja az előadó által előterjesztett telepítési rendszert. A Háromszék vármegyei telepítés még a XVII-ik században kezdődött s ezen telepítések oláh lakossággal történtek. Tekintettel arra, hogy a Bodola völgyében a Verescsiz- és Nagypatak völgye rövid idő alatt letarolás alá kerül, ezen földeket szintén oláhok fogják ellepni, ha az állam meg nem veszi a területeket és székelyeket nem telepít oda. Magyar nemzeti szempont-

ból ezt nem szabad megengedni. Fölhozott itt, hogy a magyar kap otthon is megélhetést. Erre nézve szóló a statisztikára hivatkozik. Két járása van a Székelyföldnek, az egyik a kézdii járás, s a másik az alcsik-kászodi járás, melyeknek lélekszáma nem szaporodik, hanem apad; a népesség stagnál. Ennek oka az, hogy a munkabíró népesség kint van Oláhországban. Ennek a munkát kint kereső nép számára munkáról, megélhetésről kell gondoskodni idehaza s ezeket betelepíthetjük az erdős területekre. Ebből folyólag előadó javaslatát Forster Géza indítványával együtt elfogadja.

Dr. Benedek János: Abban mindnyájan egyetértünk, hogy a kitelepítés a Székelyföldön nem czélszerű. A kik kimentek, módot kellene találni arra, hogy visszajöjjenek s otthon találjanak foglalkozást. Azt sem helyesli, hogy más vidékre történjék a telepítés, kivált nemzetiségi vidékre, mert igen sok alkalom nyílik arra, hogy ezen kitelepített emberek, mielőtt megerősödne a községi szervezet által s a szükséges ellenállási képességet megszerezhetnék a nemzetiségekkel szemben, veszélynek vannak kitéve. Szóló az erdős területeket nem tartja alkalmasoknak arra, hogy mezőgazdasági kultúra alá vétessenek s az odabetelepített embereket eltartassák. Az a baj a Székelyföldön, hogy mind kis községek vannak s a kis községek terhei az egyes birtokosokra annyira súlyosak, hogy valósággal agyonnyomják őket. Arányosítási és regálé törvényeink mindig csak odairányultak, hogy a székely ember ezen földön, a melyet eddig megtartott, zsellérré legyen és elszegényedjék.

Még arra utal szóló, hogy daczára a szegénységnek, daczára a mostoha viszonyoknak, ez a nép itt megállott, megélt s ezután is meg fog élni, mert van benne munkaerő, képesség, ügyesség s az államnak föladata odahatni, hogy a nép, a mely fentartotta ezt az országot, megéljen és munkát kaphasson. Erős községi szervezettel a terhek elviselése könnyebb s nagy befolyással van arra, hogy a nép szintén vagyonszá legyen és emelkedjék. De igen nagy hiba; az, hogy ezen kis emberek művelődésére semmi gondot sem fordítunk és nem fordítunk gondot arra, hogy gazdasági és ipari tekintetben fejlődjék s kiállja a versenyt. Szóló szerint az eltelepítés kérdése akadémikus jellegű s a jövő kérdése, mikor ezen a Székelyföldön majd kétszer-háromszor ennyi nép lesz. Hogyha a székely kitelepítették a havasra gazdasági ismeretek nélkül, el fog csenevésznedni, mert nincs a ki istápolja s előmozdításán munkálkodjék. Szóló a nagy székely erdőségeket úgy hasznosítaná, hogy vagy az állam tulajdonába menjenek át, vagy pedig egyes nagy birtokosok mint családi alapítványokat megszerezzék. Ekkor lehetne az erdőségeken helyes mezőgazdaságot, marhatenyésztést üzni, ha a vagyon és értelem kihasználja azokat. Azt méltóztatott mondani, hogy a székelynek erdő kell...

Forster Géza: Több van neki, mint másnak!

Dr. Bánffy Zsigmond: De marhája nincs!

Dr. Benedek János: Hogyha az erdő szakszerűen fentartható és kezelhető volna, akkor hasznára volna a népnek, de így nincs; ez tény, legalább a tapasztalatok ezt igazolják. Az előadó által beterjesztett határozati javaslat egyetlen pontját leszámítva, melyszerint t. i. »hogyha a betelepítés nem sikerül, akkor a külső kitelepítés követtessék«, a többi ponthoz hozzájárul. Azt a módosítást ajánlja, hogy minden mód elkövettessék arra, hogy a székely népnek, ezen javaslatban kimondott elvek alapján, a megélhetése biztosíttassék.

(Az elnöki széket Forster Géza foglalja el.)

Dr. Sárkány Miklós: Az egyes felszólalók azt hangoztatták, hogy telepítés helyett igyekezzünk inkább a községi lakosoknak ipari foglalkozást adni, hogy otthon maradhassanak. Az ipari foglalkozás természetesen szintén egyik út és mód arra, hogy a nép boldogulhasson, de nem lát szülő ellentétet abban, hogy a helyes telepítés szintén egyik alkalmas módja gyanánt állíttassék oda a székely nép helyzete javítására.

A telepítés kérdésénél nem hallott a szülő kidomborítani egy rendkívül fontos kérdést, t. i. a nemzetiségi-kérdést. Pusztán csak az irtásos területekre gondoltunk eddig; de nézete szerint, ha arról van szó, hogy a Székelyföldön egyes existenciákat nem lehet elhelyezni és ne engedjük kivándorolni az országból ezt a népet: akkor igenis alkalmat kell nyújtani az illetőknek arra, hogy az ország határain belül megmaradhassanak s itt találják boldogulásukat.

Fölhívja a figyelmet azon erdélyi részekre, a melyek kulturális és közgazdasági tekintetben a legsilányabbul állanak s a melyekről az ország közvéleménye legkevésbé sem bir tájékozottsággal, érti szülő ez alatt a Mezőséget. Itt rosszak a megélhetési viszonyok, se közut, se községi-ut nincs s mi van is, mind gyenge lábon áll és másfelől leginkább be van fészkelődve az oláhság. A nemzetiségek leginkább terjeszkednek, s a magyarságnak elvértve van csak egy kis szigetje. Rendkívül szükségesnek tartaná szülő a telepítési-kérdés tárgyalásánál ezen vidékről is gondoskodni. *(Helyeslés.)* Szülő nem tesz indítványt, csak az eszmét vetette föl.

Bocskor Ádám: Nemcsak az előadói javaslatot fogadja el egészében, de a pótindítványokat is mind hozzácsatolná ahhoz. Meg nem áll ugyanis azon ellenvetés, hogy nincs telepítésre ok és nincs kit telepíteni; mert azokat, a kik itthon maradtak, kik még nem kényszerültek arra, hogy hazájukból eltávozzanak, bár ugyancsak gyenge lábon állanak, meg kell itt erősíteni. Oly kevesen vagyunk, hogy azokat is, a kik kimentek, haza kellene csábítani és itthon elhelyezni.

Bartalis Imre: Mint székely földmives a népnek minden baját, szokását ismeri. Hozzájárul az előadói javaslathoz s annak

azon módosításához, hogy szükséges a hozzátelepítés. Szóba jött az is, hogy kiteleptsünk-e vagy betelepítsünk. Szóló nem látja czélszerűnek, hogy a székely embert onnan, a hol bölcsőjét ringatták, kiteleptsék, mert a székely nagyon ragaszkodik ahhoz a földhöz, a hol született; nem arra van szükség, hogy kiteleptsünk, hanem inkább hogy leteleptsünk és betelepítsünk. Vannak a székely földnek közbirtokossági területei, a vármegyéknek is alkalmas területei, ezekhez kell kötni a székely népet. Előadó javaslatát azzal módosítaná, hogy a közbirtokokon és a vármegyei birtokokon eszközöltessenek a telepítések.

Gr. Lázár István: Sárkány Miklós fölszólalásával foglalkozik, a ki a Mezőséget hozta szóba. A ki behatóan ismeri a székely szokásokat és viszonyokat, az nem mondhatja megnyugvással, hogy a székely határon túl való telepítés eredményes lehet. Nem mondja, hogy 10—12 telepes elhelyezése sikerre nem vezetne, de állítja, hogy a székelyben a szülőföld iránti vágy nagyon ki lévén fejlődve, ugyis csak visszavándorolna. Nem is erről van szó, mert hisz az előadói javaslat is azt mondja, hogy a Székelyföld határainban és a szomszédos községekben eszközöltessék a továbbtelepítés. A Mezőség viszonyai egyike a legkedvezőbbeknek egész Erdélyben és örömmel üdvözlé, ha a telepítés a Mezőségre történék, de erre nem számíthatunk, nem is gondolhatunk; nem helyeselné, hogy a javaslatba fölvétessék az, hogy a Mezőségre is kitelepítések történjenek. Elégnek tartja, ha a javaslat magában foglalja, hogy a székely községekkel szomszédos községekben is telepítés történjék. — Bartalis fölszólalására megjegyzi, hogy a székely szegénység főoka az, hogy a közbirtokok fölosztattak és a terhek napról-napra emelkednek. A községi közbirtokoknak állami kezelés útján való hasznosítását látna czélszerűnek a szóló, ennél fogva Bartalis indítványához hozzá nem járulhat.

Máthé József előadó: Válaszol az egyes fölszólalásokra s megjegyzi, hogy a telepítésekre nézve tett javaslatainál fontos czélok tartott szem előtt. Az első ily fontos cél a kivándorlás megakadályozása vagy lehető apasztása, a második fontos cél a kivándorolni kényszerülők elhelyezése, a harmadik cél a magyarság számszerű megerősítése és negyedik célja volt javaslatai megtételénél kihasználása azon helyeknek, a melyek nálunk nincsenek kellőleg kihasználva.

Javaslaiban ezen dolgokat részletesen föltárta, s megjelölte a módokat, a melyek — személyes tapasztalatain alapuló tanulmánya szerint — a javításhoz vezetnének. Forster Géza, az Omge igazgatója lekötözte szólót, a mikor helyszíni tapasztalatok alapján helyénvalónak találta az előadói javaslatot és az abban fölhozottakat. Forster indítványát, a mely tulajdonképpen a szóló javaslatainak keresztülvitelét sürgeti, egész terjedelmében elfogadja. Ugron Zoltánnal nem ért egyet, mert Ugron azt mondja, hogy oly sok

pénzt kíván a telepítés, a melyet az állam meg nem bir. Szóló semmi áldozatot nem tart nagynak, a mely a székelység megmentésére meghozandó, — hogy a székelység, a mely másfélezer év óta támasza volt ennek az országnak, ezentul is ugy anyagilag, mint erkölcsileg erős támasza legyen. Azt mondja Ugron, hogy a meglévő existenciákat tartsuk meg a szülőföldön. Szóló is reámutatott, hogy nem helyesli azt a telepítést, a mely veszélyeztetné a meglévő községek lakosságának a megélhetését, de reámutatott arra is, hogy a hol árverés alá kerülő nagyobb birtokok vannak, azokat vegyék meg s azokkal segívezzék az elgyengült kiscgazdákat. Ugron Zoltán azt mondja, hogy nem bánja, vegyék meg, a hol az eladó birtokok a nemzetiségek kezébe juthatnának, ám tegyenek vele kísérletet, de ne székelyeket teleptsenek, mert a székelynek a határon kívül való telepítése nem jár a várt eredménnyel.

Példa van rá, hogy a nemzetiségek közé szorult magyarság lassanként elvesztette faji önállóságát, eltanulta az idegen szokást, elhagyta vallását, s átalakult azon csoportba, a mely között él s eloláhosodott. Már pedig ezeken a telephelyeken ott a Mezőségen — s itt reflektál a szóló Sárkány beszédjére, a ki a mezősegi telepítést óhajtaná, — nem történt gondoskodás a magyarság megerősítésére, bár ott tényleg óriási területek vannak. Addig nem helyesli ezt, a míg ott nem történik valami arra nézve, hogy meg is tartsa magyarságát a telepes. Ugron Zoltán nyilatkozata szerint a telepítésre nincs szükség, mert ő mint gyakorlati gazda tudja, hogy a végtelékig fokozható a jövedelem és példákat hozott fel arra, hogy micsoda eredményeket ért el marhaállományának szaporításával; Ugron szerint nem telepítésre, hanem marhákra van szükség! (*Derültség.*) Ugron szerint a székely ipari tevékenységre nem alkalmas; azt hiszi szóló, hogy Ugron Zoltán nem ismeri a székelység hajlandóságát, mert a székely nép 90%-ban iparüző s evvel tartja fenn magát. Ott, a hol nincs más foglalkozás, a hol a gazdasági munkás csak az év egynegyed részében talál munkát, s háromnegyed részében abszolúte nincs foglalkozása, ipari, kiváltképpen pedig háziipari tevékenységre kell szorítani a székelységet, hogy

idejét fölhasználhassa, mert nemcsak az angolnak pénz az idő, hanem a magyarnak is. Indítványát egészen feleslegesnek tartja. Nagy Imre nem fogadta el az előadói javaslatot és azt mondta, hogy nem az adatott elő, a mi ki van nyomtatva az előleges tervezetben. A két javaslat lényegében ugyanaz. Nagy Imre szerint nincs hely a telepítés céljaira, mert a célbavett birtokok a székelység kezében vannak. Ezt elismeri, de vagy erkölcsi testület, vagy nagyobb birtokos tulajdonában meg vannak kötve, azokhoz tehát a szegény nép, a kiscgazda nem fér. Ezeket a birtokokat meg kell venni s alkalmat kell nyújtani, hogy elfoglalhassa és fölhasználhassa. Éber Ernő csatlakozott Nagy Imréhez és azt hangsúlyozta,

hogy a községben kell megerősíteni a székelységet. Ez ellen szólóknak nincs kifogása, de nem tartja helyesnek, hogy dán példa után

induljunk, mikor közelebb is kapunk a magunk boldogulására alkalmat. A javaslatot nem fogadja el.

Gróf Lázár István azon indítványához szívesen hozzájárul, hogy azon községek, vagy vidékek kihagyassanak a nyilvánosság elé kerülő javaslatból, a hol a Székelyföldön a telepítés kontempláttatik, nehogy úgy felverjék a telkek árát, hogy hozzáférni ne lehessen.

Csak azért mutatott reá, hogy megvilágíttassék, miszerint a Székelyföldön van elég telepítésre alkalmas terület. Bánffy Zsigmond a háromszékmegeyi viszonyokra hivatva föl a szakosztály figyelmét és rámutatott azon oláh területekre, a melyek elég terjedelmesek és eléggé prosperálnak. Szóló elsősorban azt kívánja, hogy a Székelyföld határai között nyissunk helyet a székelységnek.

Benedek János nem tartja az erdős részleteket telepítésre alkalmasoknak. Itt azonban csak arról van szó, hogy egy lépéssel feljebb vonuljunk és megközelítsünk oly területeket, a melyek kihasználhatlanul hevernek. A székely igenis alkalmas erdei telepítésre. Benedek azt is állította, hogy nincs emberünk, a kit telepítsünk. Hát azon kivándorlási adatok, a melyek itt előterjesztettek, miről tanuskodnak? Hány emberünk s miért van kint? Azért, mert nem találta meg a megélhetéshez szükségeseiket. Ha alkalmat adunk, hogy érvényesülhessen, az az ember nem fog a határon túl menni, hanem itthon marad. *(Helyeslés.)* A kivándorlási szakosztályban 14 000 törvénytelenül távol lévő hadkötelest emlutett fel a honvédelmi miniszter megbizottja; a székelység virága, az ifju legények és leányok mentek el a Székelyföldről, mert nem tudtak itt megélni. Oly erkölcsi és oly haderőt jelent ez, a melyet nélkülözünk nem szabad, — nem lehet.

Sárkány Miklósnak a mezősegi telepítésre vonatkozó javaslatára megjegyzi, hogy ezt szükségesnek nem tartja. Ezek a hozzászólások az előadói határozati javaslatot meg nem ingatták, kéri tehát annak elfogadását Forster és gróf Lázár pótindítványával együtt. *(Élénk éljenzés.)*

Forster Géza elnök: Mindenekelőtt konstatálja, hogy a tervezetben kinyomatott határozati-javaslat azonos azzal, a melyet előadó előterjesztett, csak hogy az előadmányban bővebben ki van fejtve az, ami nyomtatásban megjelent; a kettő között lényegében különbség nincs. Egyenkint teszi fel a kérdést arra nézve, hogy mely indítványokhoz járul hozzá a Szakosztály.

Az eredményhez képest kimondja tehát a szakosztály határozataként, hogy az előadói javaslat Forster Géza és gróf Lázár István következő indítványával kibővítve fogadtatik el:

1. A kongresszus kívánatosnak tartja, hogy minél előbb fölvételek készüljenek arról, hogy az ugynevezett havasok-

ban mily területek vannak, melyek vagy mezei gazdaságok vagy havasi gazdaságok vagy gyümölcsösök alakítására alkalmasak; de jelöltessenek ki azon helyek is, melyek benépesítendőek volnának, hogy onnét az okszerű erdőgazdálkodás a rendszeres üzemhez szükséges erőket magának állandóan biztosíthassa s ott erdőgazdasági termények és félnyers készítmények készíttessenek, sőt fűrész és más feldolgozó telepek is létesíttessenek, s ily telepek megfelelő közlekedéssel láttassanak el.

Az ily módon kitelepítésre használandó ugynevezett havasrészek a valóságnak megfelelő árban adassanak a települőknek s addig, míg a telkesítési munkálatokat végzik, adómentességben részesüljenek.

2. A kongresszus kívánatosnak tartja, hogy a telepítés a székelyföldi s az ezekkel határos községekben történjék, a mennyiben pedig székely vidékeken telepítésre alkalmas hely elegendő nem volna, a telepítés elsősorban *délfele* irányíttassék. (*Helyeslés.*)

4. Tagosítás gyors és olcsó keresztülvitele; telekkönyvek rendezése.

Intze István előadó; Tisztelt Szakosztály! Minthogy a tagosítás kérdését a kivándorláshoz való vonatkozásában is tárgyalnom kell, előadásomat egy rövid kitéréssel kezdem meg. Mi az oka a kivándorlásnak?

Ennek okait sokan és sokféleképpen magyarázták s ezen okok száma tényleg végtelen nagy. Én azonban röviden csak így akarom kifejezni: a földbirtok jövedelme nem elégséges arra, hogy a földbirtokos és munkás megélhetését biztosítsa. A föld jövedelmét kell tehát mindenekelőtt emelni, a mi csakis belterjesebb gazdálkodással érhető el.

Belterjes gazdálkodás pedig csakis tagosított birtokon lehetséges. Általános a panasz, hogy a tagosítások az utóbbi időben lassan haladnak és költségesek.

Ez utóbbi vagyis a tagosítás költséges volta együtt jár a tagosítási eljárás hosszadalmasságával ugyannyira, hogy egy hosszúra

nyult tagosításnál a helyzet bizonytalansága miatt helyes gazdálkodást folytatni nem lehetvén, a birtokosság végtelen károkat szenved, melyek mind a tagosítás rovására irhatók.

Lássuk mik a fő okai a tagosítási eljárás lassuságának? E célból egy visszapillantást kell vetnünk a tagosítási intézmény fejlődésére az erdélyi részekben.

Az 1893. évi 356. sz. igazságügyminiszteri rendelet a tagosítási munkálatok műszaki részét a kataszterrel összhangzatba hozta s egyuttal a munkálatok pontosságát kétségkívül biztosította.

Ennek természetes és előre látható következése lett az, hogy a munkálatok azóta sokkal lassabban haladnak és költségesebbek.

Visszaállítani az 1893. előtti állapotokat visszaesést jelentene, én ezt nem is javaslom.

Nézetem szerint a tagosítás műszaki részének biztosítása feltétlenül szükséges és erre a kataszter egészen alkalmasnak bizonyult. Okvetlen szükséges azonban, hogy a kataszternél némi rendszerváltozás történjék. A mostani rendszer szerint ugyanis a hitelesítés aképp történik, hogy különösen kiosztási munkálatoknál *az egész munkálatot eleitől végig újra dolgozzák*, a mi rengeteg időt igényel. A rendszerváltozás pedig abból állana, hogy a *munkálatok kellőképpen felülvizsgáltassanak, de ne újból dolgoztatssanak*. Azonkívül szükséges, hogy a kataszteri igazgatóság, mely a tagosítások hitelesítésével bizatik meg, beleélje magát abba a tudatba, hogy *ő most elsősorban tagosító közeg s csak másodszorban kataszteri hivatal*.

A tagosítás lassú menetének egy második oka: a pénzhiány. Ezen csakis állami előlegezés segíthet.

Egy harmadik és talán legfőbb oka a tagosítási eljárás hosszadalmasságának a perrend formáiban keresendő, melyek lehetővé teszik, hogy az eljárás elhuzassék. És itt egy igen fontos kérdéshez jutottam, mely egy idő óta az egész ország közvéleményét foglalkoztatja. Ugyanis mind nagyobb tért hódít az a nézet, hogy *a tagosítási eljárás általában közigazgatási teendőnek nyilváníttassék*.

Hogy a tagosítási eljárás a bíróságtól elvétessék s más hatókra bizassék, erre nézve okvetlen szükséges lenne, hogy az igazságosság ama elismert tényezője a gazdasági célszerűség egyenértékű tényezőivel helyettesíttessék. Ez iránt azonban nekem igen alapos aggodalmaim vannak. Nézetem szerint a közigazgatás

mai szervezetében erre a célra nem eléggé alkalmas és nem is lesz alkalmas mindaddig, míg a közigazgatási pálya épen olyan pálya nem lesz, mint a bírói, vagy az ügyvédi pálya.

Nem is szólva arról, hogy némely vidékeken a tisztviselők választásánál gyakran családi érdekek az irányadók, már az a körülmény, hogy a közigazgatási tisztviselők választásnak vannak kitéve, kizárja, hogy ők adandó esetben függetlenül járhasanak el.

Nézetem szerint tehát az az eszme nálunk helyesen ki nem viheto mindaddig, míg a közigazgatás államosítva nem lesz. Általában bármily tetszetősnek is látszik az eszme, utóvégre is egy idegen utánzat alapján való ujításról van szó s a kísérlet esetleges megghiisulása a tagosító közönség végtelen károsodását eredményezné.

Az a jelszó, hogy *a tagosítás a közigazgatásra bizassék*, mentő gondolatként lett a nagyközönség közé dobva. A tapasztalat pedig arra tanít, hogy nem mindig jó jelszavak után indulni. Az én nézetem az, hogy az idegen növények átültetésénél helyesebb a meglevő intézmények történeti alapon való fejlesztése.

Egy ilyen mentőeszme továbbá az is, mely szintén idegen mintára lett javaslatba hozva, hogy a tagosítás vezetése a kulturmérnökségre bizassék.

Itt az a kérdés merül fel, vajjon a kulturmérnökség annyi évi fennállása óta a maga feladatának megfelelt-e olyan mértékben, hogy még egy másik, még terhesebb feladatot is vállaira lehessen rakni?

Én nem tartom magamat illetékesnek a válasz megadására, de ha a felelet úgy hangzanék, hogy a kulturmérnökség a talaj vizmentesítése, alagsövezés, talajöntözés s általában vízrendezés körüli tulajdonképpeni feladatának idáig — mondjuk talán rajta kívül fekvő okokból — csak kis mértékben felelhetett meg, akkor logikailag következik, hogy elsőbben is olyan intézkedésekről kell gondoskodni, melyek azok működését eredményesebbé teszik. Ilyen például a pénzhiány, mert a legtöbbször az az eset áll elé, hogy a szépen kidolgozott terv anyagi eszközök hiányában — csak a papíron marad.

Ez idő szerint a tagosítás vezetését olyan közegekre bizni nem lehet, a melyek nemcsak a felmérésben, de az egész tago-

sítási eljárásban semmi jártassággal nem bírnak, avval egyáltalán nem is foglalkoztak. Kétségtelen, hogy maga a tagosítás első sorban gazdasági kérdés, másodsorban műszaki mivelet s kívánatos volna, hogy egyszerűbb és gyorsabb módon vitessék keresztül.

Bármely módszert alkalmazunk is azonban ebből a célból, feltétlenül szükséges, hogy annak eredménye már előre biztosítható, hogy eképpen a tagosító közönség ne legyen esetleg kísérletezéseknek kitéve. Mert egész más viszonyok vannak nálunk, mint a mintául vett külföldön s azért igen könnyen megtörténhetik, hogy a mely intézmény amott igen jól működik, nálunk nem fog beválni.

Jelen esetben az az eszme, hogy a tagosítás a közigazgatásra és a kulturmérnökségre bizassék, nézetem szerint csakis a hazai viszonyok kellő mérlegelése után és csakis átmeneti intézkedésekkel lenne célszerűen megvalósítható.

Ezeket általánosságban előre bocsátva, áttérek javaslatom egy-némely pontjára azon megjegyzéssel, hogy miután a tagosítási kérdésekkel ugyszólva az egész ország már behatóan foglalkozott, nem akarom a tisztelt szakosztály türelmét hosszas fejtegetésekkel próbára tenni s már az idő rövidege miatt is csak a főbb pontokat kívánom néhány szóval kíséni.

A megengedhetőség feltételül nem elégséges, hogy az csak bizonyos hányadhoz köttessék, hanem azonfelül gondoskodni kell arról, hogy a tagosítás csak ott vitessék keresztül, hol annak üdvös hatására kellő kilátás van, a hol tehát a tagosítás elrendelése kellőképpen indokolva van.

Van ugyanis olyan község, melynek határa oly silány, népe annyira szegény s adósságokkal annyira terhelve, hogy a tagosítási költségeket egyáltalán nem bírja meg.

Itt a tagosítást sok egyéb munkálatoknak kell megelőzni.

Ugy állíthatjuk szemünk elé a dolgot, mintha a vízbefulónak orvosságot akarnánk nyújtani a helyett, hogy elébb a fulástól megmentsük. Az ilyen községet elébb talpra kell állítani s csak mikor így a tönkrejutás széléről meg van mentve, akkor lehet ott majd tagosításra gondolni — addig nem. Ilyen községeknél a fősúly a lefelőgazdaságra fektetendő, de azokat megmenteni csakis az állam és társadalom hathatós segélye által lehetséges.

Az előadottakból következik annak szükségessége, hogy a

tagosítás elrendelése előtt egy *véleményező bizottság* nézete okvetlen meghallgatandó. Ezen bizottság elé terjesztendőek mindazon adatok, melyekből a tagosítás szükségessége megítélhető.

A tagosítási előmunkálatok legfontosabb mozzanata: az *osztályozás és becslés*. A mai eljárásnak egy nagy hibája, hogy idegen becsüsök alkalmazását nem követeli, már pedig a helybeli becslők gyakran elfogultak, sőt részrehajlók. Szükséges tehát, hogy kellő szakértelemmel bíró elismert nevű egyének a bizottságban tulsúlyban legyenek. Egy másik hiánya a mai eljárásnak, hogy a becslés elleni felszólamlást ugyanaz a bizottság bírálja el, — esetleg kívánatra más elnökkel. A tapasztalat szerint az a bizottság röstelli bevallani, hogy hibázott s a felszólamlások többnyire elutasítatnak. Ezen a bajon azonban igen nehéz segíteni, mert egy újabb bizottság alakítása igen könnyen az egész becslés megisméltését eredményezheti s mindenesetre az ügy elhuzódására vezet a nélkül, hogy ezen ismételt becslés helyesebb voltát előre biztosítani lehetne. E szerint az osztályozás és becslés jóságának majdnem egyedüli biztosítéka a megválasztott szakértők szakértelme és lelkiismeretessége lévén, azon bizottság összeállítására kiváló gond fordítandó.

Az előmunkálatok hasonló fontos része a *birtoktisztázás*.

Igen fontos ez különösen ott, hol rendezetlen telekkönyvi és birtokviszonyok vannak, mint ez a Székelyföld nagy részén tapasztalható.

Minden tettegesség kipuhatólandó és szabályszerűen elkezeendő. Közös birtokivek szétosztandók. Egyes birtokosok különböző czimeken előforduló birtoka összeszedendő s egy tagban adandó ki. A külbirtokosok községenkint és névszerint kimutatandók. Az együvé tartozó birtokok egymás mellé helyezendőek. Azonos birtokivek egyesítendőek. Ezek a csekélységeknek látszó dolgok a Székelyföldön igen nagy fontossággal bírnak, — mert előfordul, hogy ezek hiányában ugyanazon birtokos 5—6 tagot kapott szétszórva egy helyett.

Az alapmunkálatok hitelesítésekor a földkönyv mindig és feltétlenül felolvasandó és pedig részletesen szomszédosítva, mert az azonosítási hibák csak ezen az uton kerülnek elé.

A felülvizsgálatok egyszerűsithetők lennének az által, hogy a háromszögelés a felméréssel együtt vizsgálatnék felül. Nagyobb határoknál ez a felülvizsgálat részletekben ejtetnék meg. Ezen

vizsgálat műszerrel történvén, a munkálat alapja még jobban lenne biztosítva, de egyszersmind elég lenne téve azon felülvizsgálati szabálynak is, hogy *lehetőleg minden munka olyan műszerrel vizsgáltsék felül, a milyennel az méretett.*

Eképpen a későbbi mezei hitelesítés kevesebb időt igényelne.

Továbbá a munkálat folyton ide-oda küldözgetését is lehetőleg mellőzni kell. E célból működő mérnök a munkálatokat ne a törvényszékhez, hanem egyenesen a kataszterhez küldje.

Az ellenőrzési számitással egyidejűleg a teljesen elkészített földkönyv is beküldendő és felülvizsgálandó lenne. Ezáltal igen sok felesleges munka megtakaríthatnák s a tagosítás gyorsabb lefolyása biztosíthatnák. Ezen esetben ugyanis az alaplumkálatok újbóli beküldése mellőzhető lenne.

A tagosítás legfontosabb része: az elhelyezkedés. A törvény a kisbirtokosok részére ugyszólva semmi védelmet nem biztosít.

Méltányosnak tartom, hogy a kisbirtokosok magukat egy ügygondnok által az érdemleges tárgyaláson képviseltethessék s kivánságuk első sorban meghallgattassék.

Az elhelyezkedés tárgyalása előtt a kulturmérnöki tervezetnek s a tárgyaláson a kulturmérnöknek jelen kell lenni.

Az utak megállapítása egy választott ideiglenes bizottság által eszközözendő, mely működő mérnök elnöklete és közreműködése mellett az utakat a helyszinén kijelöli s azokról pontos jegyzőkönyvet vesz fel.

Áttérve a közös legelők kérdésére, — kétségtelen, hogy az őstermelés előmozdítása csakis a talaj kellő megmivélése és termőképességének fokozása által érhető el, ez pedig megfelelő okszerű állattenyésztést feltételez, a mihez ismét alkalmas legelő szükséges. Másfelől azonban tény az is, hogy a Székelyföld teres részein, a hol a talaj szántás által jobban értékesíthető, közös legelő alakítása nehézségekbe ütközik, sőt hasznosnak sem mondható. Épen azért tagosítás alkalmával közös legelők fennhagyását parancsolólag kimondani a Székelyföldre nézve nem lehet. Mindazonáltal vannak hegyes vidékek, hol legelőnek való talaj is van s ilyen helyeken nagyon is kívánatos volna közlegelőt hagyni fenn.

A még hátralevő arányosításoknál lehetne kötelezővé tenni a közlegelő fennhagyását ott, a hol arra alkalmas talaj van.

A költségekre vonatkozólag országszerte nyilvánult az az óhaj,

hogy azokhoz az állam nagyobb mértékben járuljon. Erre megtaláljuk a példát a külföldön is mindenütt.

Teljesen indokoltnak találom azt a kívánságot, hogy az összes tagosítási költségek fele részét az állam hordozza. Azonkívül kamatmentesen előlegezze az összes költségeket az állampénztárból és azután az illető község anyagi erejéhez mérten kiszabott idő alatt közadók módjára hajtassa fel.

Talán fölösleges is megemlítenem, hogy a tagosítás maga a kívánt jólétet meg nem hozhatja, ha hiányzik a szükséges tőke a befektetésre s a kellő szakértelem a birtok okszerű kezelésére.

Az idők szomorú jeléül felhozom, hogy Háromszékmegyének idáig majdnem egyetlen mintagazdasága a 470 holdas várhegyi gazdaság bérletét a botfalvi cukorrészvénytársaság felmondotta, miután a múlt évet hihetetlen magas deficzittel zárta le. Ha egy ilyen társaság, a hol kitünő talaj mellett kiváló szakértelem s ahhoz a tőkének és mindennemű segélyforrásnak korlátlan mennyisége állott rendelkezésre egy, Székelyföldön a legnagyobbak közé tartozó birtokon nem képes haszonnal gazdálkodni, elképzelhetjük minő nehéz helyzete lehet a gazdaközönségnek ott, a hol a birtok még tagosítva sincs!

Bátran elhíhetjük egy kiváló értelmes gazda azon állítását, hogy: hiába kínálnák meg egy bármily nagy tagosítatlan birtokkal, ingyen sem fogadná el azon kötelezettséggel, hogy abban kelljen gazdálkodnia.

De vessünk egy pillantást a legkisebb birtokosokra!

Kétségtelen, hogy ők a tagosítással elveszítik az ugar-legelőt, mit eddig ingyen, tetszés szerint használhattak.

Tagadni nem lehet, hogy tagosítás folytán az 1—2 holdas birtokosok legnagyobb része leszorul a megélhetés teréről és épen ezek szolgáltatják a kivándorlók legnagyobb kontingensét. Nem tartozom azok közé, kik azt mondják erre: hadd hulljon a férgese; inkább Széchenyivel tartok, ki azt mondta, hogy: oly kevesen vagyunk, hogy az apagyilkosnak is meg kellene kegyelmezni.

A hazának épen olyan édes gyermeke kell, hogy legyen az a szegény ember, kit a mostoha sors idegenbe kergetett, mint akár-melyik dugazdag ember.

Az állam elodázhatatlan kötelessége, hogy ezen legkisebb embereket helyes telepítési akcióval megtartsa a haza határai között.

Ezek után áttérek a telekkönyvek rendezésére.

A telekkönyvi állapotok rendezetlensége okozati összefüggésben van a kisebb gazdák elszegényedésével s azok kivándorlásával.

Csikmegyének legnagyobb része annak idején a telekkönyvi helyszinelés alkalmával helytelenül lett felvéve. Így például az egyes egyének birtokai nem azon egyénekre, hanem egész családokra közösen vétettek fel minden ok és alap nélkül. Ezenkívül több különálló részlet egy testbe lett összefoglalva s a telekkönyvi tulajdonosok csoportonként lettek kitüntetve. A birtok azóta az unokákra szállott, kik azt egymás között szétszították s a természetben ugyis birják, telekkönyvilg azonban ma is a régi közösség van feltüntetve azon különbséggel, hogy az ahhoz felvett 7 tulajdonos helyett ma már 70 tulajdonos szerepel.

A fennálló végrehajtási törvény értelmében egyik társbirtokos adósságáért az egész csoport közösnek telekkönyvezett birtokát elárverezik s miután a nagy telekkönyvi zavarok miatt soha sem lehet tudni, hogy tulajdonképp minő birtoktest lesz elárverezve, minden ilyen árverést birtokbaadás útján szoktak érvényesíteni. Ezt a birtokbaadást mindig bírósági végrehajtó eszközli, a ki a hibás telekkönyvi rajzok alapján kiszakít olyan területeket, melyek a tényleges állapotnak teljességgel meg nem felelnek. Ezen végrehajtások például Gyergyóremetén napirenden vannak.

Két végrehajtó naponként végzi áldatlan munkáját s ezek által az amugy is zavaros telekkönyvi és birtoklási állapotok sok helyen annyira össze lettek zavarva, hogy azon elmenni ma már alig lehetséges.

Gyergyóremetének 4 ezer telekkönyve közül nincs 50, a mely a tényleges birtoklásnak megfelelne. Ott minden birtokosnak csaknem minden birtoka egészen vagy részben a mások nevéen áll.

Eképpen ott senki sem tulajdonosa a saját birtokának, hanem csak birlalója és soha sem tudja, melyik perczben veszik el tőle birtokát — mások adósságáért.

Természetesen itt is előállottak a hiénák, kik a telekkönyv eme rendezetlenségét alaposan kiaknázzák, abból rendszeres üzletet csinálnak oly formán, hogy az idegen néven álló birtokokat összevásárolják a telekkönyvi tulajdonostól (ki azt szivesen eladja, hisz nem az övé, sohasem is birta) [azután kölcsönt vesznek fel rá s a harmadik „jóhízemű” birtokos elárverezteteti.

És ez a község hiába fordult ismételve az igazságügyminiszter urhoz, hogy ezek a képtelen állapotok rendbe hozassanak, mert ha nem, mindnyájan ki kell, hogy vándoroljanak, — mindig vissza lettek utasítva azon a czimen, hogy ott tagosítás van folyamatban s annak rendén kell a telekkönyveket tisztázni.

S a tagosítás végrehajtatik a mai állapotok alapján. Természetes, hogy a mint ma mindenkinek minden birtoka ugyszólva a levegőben függ, épp úgy fog majd függni a levegőben mindenkinek a tagja is, mely tulajdonképp 20—30 sőt 100 egymás mellett kiadott idegen neveken álló tagokból fog állani s igen valószínű, hogy az ottani telekkönyvi átalakítást az egész birtokosság csődjé, esetleg kivándorlása fogja megelőzni.

Én ezeket az állapotokat az igazságügyminiszter ur ő nagyméltóságához irt emlékiratomban ideje korán és eléggé felfejtettem s a következményekért a felelősséget nem fogom magamra vállalni.

Nézetem szerint az állam felelős azért, ha annak idején a telekkönyvezést arra nem alkalmas egyének által hibásan végeztette s az állam kötelessége megakadályozni azt, hogy azon hibák miatt egész községek, sőt egy egész vidék megsemmisüljön.

Bátran el lehet mondani, hogy Gyergyóremete községnek és a vele egy sorsban levő községeknek hiteltelekkönyve tulajdonképp soha sem volt, ma sincs; birtokukra törlesztéses kölcsönt fel nem vehettek.

A földbirtok csakis olcsó törlesztéses kölcsönt bir meg. Már pedig egy pénzintézet sem hajlandó pénzt adni olyan birtokra,

melynek parcelláiról azt sem tudja megállapítani, hogy hol fekszenek, mi a kiterjedésük? Ezt pedig közös birtokoknál s különösen a gyergyói községekben megállapítani lehetetlenség. A szegény földmives tehát oda fordul kölcsönért, a hol a telekkönyvek azonosságát nem követelik. Így jutott Gyergyó s talán Csikmegye legnagyobb része lelketlen uzsorások kezébe.

Valóban itt az ideje már, hogy az állam azon szerencsétlen vidék segélyére siessen, még pedig azonnal és minden habozás nélkül. Ma még talán van menteni való. Holnap már késő lesz.

Ott egy még őserőtől duzzadó életerős, szorgalmas, derék nép van, de a mely mások iránti bizalmát már régen elveszítette s önbizalmát is kezdi elveszíteni; mert érzi, hogy a pusztulás szélén áll. Azt a népet meg kell menteni minden áron!

E célból mindenekelőtt a telekkönyvi állapot a községek egész határára kiterjedőleg rendeztessék ott, a hol arra szükség van — és pedig legelső sorban ott, a hol a tagosítás folyamatban van, de még nem jutott el az érdemleges stádiumba. Azután a birtokosok terhei konvertáltassanak, a tagosítás lehető gyorsan keresztülviendő s a tagosított birtokok berendezésére olcsó törlesztéses kölcsön eszközendő, végül kerületenkint gazdasági és értékesítési szövetkezetek felállítása, haszonállatok kiosztása és a háziipar felkarolása, — ezek volnának a mentő eszközök.

De — hogy szorosan a tárgynál maradjak — telekkönyvünk nehézkes, komplikált. Az nemcsak osztrák szellemben lett megalkotva, de a legutolsó jogczim is német nyelvszabályok szerint készült. Véget kell vetni valahára annak az állapotnak, hogy Magyarország birtokviszonyai ma is egy — eredetileg osztrák—rendelet szerint igazgattassanak. Elkerülhetlenül szükséggé vált a magyar telekkönyvi jog megalkotása, melyben gondoskodni kell arról, hogy a tényleges birtokállapot a jogi állapottal összhangzatba hozassék s aztán ez az összhang meg ne zavartassék.

Mindezek alapján

A) *mondja ki a kongresszus*, hogy a tagosítási tulajdonképeni céljának elérése és a tagosításból szükségkép következő hátrányok ellensúlyozása céljából a kérdésnek törvényes rendezése tárgyában a következő alapelvek érvényesítését tartja szükségesnek:

1. A tagosítás megengedéséhez a terület birtokosai egynegyedének hozzájárulása kívántassék. E terület megállapításánál az arányosítandó területek kihagyandók.
2. A tagosítás elrendelését egy *véleményező bizottság* nézetnyilvánítása előzze meg.
3. A határjárást kataszteri mérnökök végezzék.
4. A tagosító mérnökök színvonala emelendő. E célból a műegyetemen a földmérői oklevél visszaállítandó.
5. A mérnökválasztás tisztasága biztosítandó.
6. A telekkönyvi másolatok gyorsan, hiánytalanul és hiba nélkül adassanak ki s a mérnök azokat utóbb kiegészíthesse.
7. Az osztályozás és becslés igazságos, részrehajlatlan

keresztülvitele megfelelő számú idegen becsüsökkel biztossítassék.

8. A birtoktisztázásra kiváló suly fektetendő, közös birtokivek megszüntetendők, azonos jogczimek egyesítendők, a birtokosok kellőképen csoportosítandók.

9. Az erdélyi részekben most meglevő *hitelesítési eljárás* lehetőleg *egyszerűsítendő* s az ország többi részeire is kiterjesztendő.

10. Az elhelyezkedés előtt a szükséghez képest kombinatorium készítendő. Az elhelyezkedésnél a kisgazdákra kiváló gond fordítandó. Meg kell nekik engedni, hogy *az érdemleges tárgyalás folyama alatt* magukat képviseltethessék.

11. A kiosztási munkálatok szobai felülvizsgálata egyszerűbbé teendő, mint a minő az most az erdélyi részekben s mindig soron kívül elintézendő. Indokolt esetekben *a birtokosság egyhangu határozatára* kivételképen meg lehetne engedni a szobai vizsgálat előtti kiharítást is, — kellő garanciák mellett.

12. A nyomásos rendszerről a tagosítás folyama alatt ne lehessen áttérni szabad gazdálkodásra.

13. A tagosítás befejezése után a munkálatok előbb jöjjenek telekkönyvi átalakítás alá s csak azután a kataszterhez, mely köteleztessék arra, hogy a telekkönyvi számok alapján dolgozzék.

14. *Közlegelők fenhagyása* a helyi viszonyokhoz képest alkalmas helyen lehetőleg *biztosítandó*.

15. *Közös szérüskert* hagyandó ott, a hol ez gazdasági és tűzbiztonsági szempontból indokolva van.

16. A tagosítási ügyek a közigazgatás államosításáig hagyassanak meg a bíróságnál.

17. Ha valamely községben a tagosítás befejeztetett, ott ezen időponttól számított *30 évig újabb tagosítás el nem rendelhető*, — akkor is csak a nagyobb tagok kihagyásával.

18. Gondoskodni kell arról, hogy tagosítási ügyeknél az ügyvédi beavatkozás a feltétlenül szükséges jogvédelem keretén belül maradjon.

19. A tagosítási összes költségek felét, — mely azonban kat. holdankint *5 koronánál magasabb nem lehet*, — a birtokosság haszonaránylag, — a költségek másik felét feltétlenül az *állam viselje*.

B) Mondja ki a kongresszus, hogy a *telekkönyvek rendezésénél* a következő főbb szempontok figyelembevételét tartja szükségesnek:

1. Történjék sürgős intézkedés arra nézve, hogy az országnak azon vidékein, a hol a betétszerkesztési munkálatok ez idő szerint még meg nem kezdhetők, az 1892. évi XXIX. t.-cz. értelmében a tényleges birtokos tulajdonjogának a telekkönyvekbe való bejegyzése, a telekjegyzőkönyvi bejegyzéseknek a helyesbitése és a megszünt jogoknak a kitörlése vétessenek községenként állam költségén fogatba. A sorrendben elsőbbség adandó azon községeknek, hol a tagosítási kérés már be van adva. Ezek után következnek a kulturában hátrább maradt szegényebb vidékek.

(Különösen névszerint kiemelendő *Csikmegye*, melynek igen sok községében minden képzeletet felülmuló rendezetlen telekkönyvi állapotok halasztást nem tűrő orvoslást várnak.)

A helyesbités külön ezen célra kirendelt állandósított közegek által eszközöltessék.

2. *A tényleges birtoklásnak a telekkönyvi állapottal való összhangzatba hozatala* egyszerű, költségmentes és gyors eljárás útján *hivatalból* indítandó meg és viendő keresztül minden községben országszerte, — ott, a hol arra szükség van.

3. A kincstári követelések, a váltságösszegek és a vizszabályozási járulékok kitörlése a kifizetéstől számított *8 napon belül* föltétlenül kérelmeztessék.

4. A telekkönyvi *betétszerkesztés* az eljárás egyszerűsítése mellett gyorsíttassék és a folyamatban levő birtokrendezési ügyek haladéktalanul fejeztessenek be.

5. A jószágtestek különböző jogi természete megszüntetendő.

6. A telekkönyvi bejegyzések alapjául szolgáló okmányok hitelessége az eddiginél nagyobb garanciák alá helyeztessék.

7. A bejegyzési kérvények bélyege, a *bejegyzési illeték* mérséklendő.

8. Törlesztéses kölcsönök céljából s csupán ezen célra használható hiteles telekkönyvi másolatok *díjtanul* adásának ki. (*Helyeslés.*)

(Az elnöki széklet **Becze Antal** szakosztályi alelnök foglalja el.)

Perjéssy Mihály dr.: Azért kíván elsősorban felszólalni, hogy az előadó javaslatát pártolja s másodsorban azért, mert úgy van meggyőződve, hogy akkor, a midőn egy javaslat készül s az igazságügyminisztert arra akarjuk kérni, hogy utasítását, vagy esetleg a törvényt módosítsa, akkor nem végzünk felesleges munkát, ha mindazon hibákra és tévedésekre figyelmeztetjük, a melyek a gyakorlat utján felmerültek és a melyek anyagot szolgáltatnak a módosításra. Az előadói határozati javaslat bizonyos pontjaihoz kiegészítéseket kíván fűzni, a melyek arra volnának hivatva, hogy az igazságügyminiszterium kodifikáló bizottságának figyelmét ezen körülményekre fölhívnák.

Először az előadói javaslat azon részével kíván foglalkozni, a mely a tagosítás megengedhetőségének a kérdésére vonatkozik. Az »OMGE« is foglalkozott részletesen ezzel a kérdéssel és kifejezést adott annak, hogy a megengedhetőség kérdésében czélszerű lesz egy arra hivatott szakértő-bizottság megkérdeztetése. Ezt a maga részéről is nagyon fontosnak és kívánatosnak tartja. Hogy ma tulajdonképpen miként áll a tagosítás megengedhetőségének a kérdése, azt példával lehet a legjobban igazolni. Van egy embernek egy községben öt hold földje, ezt értékesíteni akarja 10-szeres áron és tagosítást kér. *Hozzá* csatlakoznak a közbirtokok, a kiskorúak gyámjai és a bíróság kénytelen hozzájárulni s elrendelni a tagosítást, daczára annak, hogy a közviszonyok nem kívánják.

Vannak oly községek, hol 70%-a a birtokoknak öt holdon alóli.

A szegény ember ezen öt holdat három helyen kapja ki s

abból semmi haszna nincs, de hátránya az, hogy az egy hold földért egy évi jövedelmét kell a tagosítás költségeire áldoznia. Azért lesz helyes, ha kiváló szakközegek a megengedhetőség kérdését megvizsgálják, adatokat szereznek be s azt mondják, hogy a közérdek nem kívánja a tagosítást, mi tehát azt nem véleményezzük; a tagosítást elrendelni nem lehet. (*Leikes éljenzés; igaz; ugy van!*) Oszítja előadónak a becslésre és osztályozásra vonatkozó véleményét, továbbá a kataszteri hivatallal való érintkezés egyszerűsítését is; nem akar vádolni senkit, de gyakorlatból mondhatja, hogy a tagosítási eljárásnak ez is egyik nagy akadálya. Pedig a tagosítási eljárásnál annak gyors és olcsó keresztülvitele a legfőbb követelmény.

Ezekután az előadói javaslat 4-ik pontjához kiegészítéskép a következő határozati javaslatot nyújtja be :

A tagosításhoz csupán mérnöki oklevéllel bíró és e szakban kellő gyakorlatot igazoló mérnökök alkalmaztassanak. Nemcsak helyetteseik, de segítők is csak szakképzett és a földmérői vizsgát letett vagy műegyetemet végzett egyének lehetnek.

A tagosító mérnökök időszakonkénti ellenőrzésére, munkálatuk felülvizsgálatára, — azok hitelesítésére — külön, kizárólag e célra rendelt és az állami kataszteri hivatalokhoz beosztott állami szakközegek alkalmaztassanak.

Ennek indoklásául előadja, hogy a tagosító mérnökök legnagyobb része olyan mint a ki vagy nem ismeri, vagy nem tudja, vagy nem akarja ismerni a kötelességét és nem akarja teljesíteni úgy, a hogy kellene. Hogy ez nem pusztán vádaskodás, e tekintetben magukra a tagosító mérnökökre hivatkozik. A tagosító mérnökök színvonala tehát emelendő. (*Helyeslés.*) Ezzel összefüggésben a helyettes és segédekre is kíván kiterjeszkedni. A helyettesekről az eljárási utasítás annyit mond, hogy bizonyos kvalifikációval bíró egyének lehetnek; de ez nem elég, — azon segéd munkások, a kiket a mérnökök alkalmaznak s a kik a felmérési munkálatokat teljesítik, szükséges, hogy kellőleg kvalifikált egyének legyenek. Vannak ezek között a segítők között faczér iparos-segédék, elcsapott községi jegyzői-írmokok és hasonló kétes existenciájú egyének. Hogy ezek vigyék keresztül a mérnöki munkálatokat, ez lehetetlen. Ebből következik az a keserű állapot, hogy miután ezeknek a segítőknek nincs mit veszteniük, egy pár forintért egy kissé nagyobb darab földet hasítanak ki. (*Igaz Ugy van!*)

Vagy azt mondják, hogy »kedves barátom, ha adsz tíz forintot,

jobban elhelyezünk téged»; hogy így beszélnek, erre pozitív adataink vannak.

Indítványának harmadik része az, hogy a tagosító mérnök munkálataiban ellenőriztessék, a hitelesítés és ellenőrzés teljesítésére külön szakközégek alkalmaztassanak. E tekintetben egy mérnökemberre hivatkozik, a ki a kataszteri közlöny egy cikkében igen szellemes megjegyzést koczkáztatott meg; ez a mérnök Dobrovits Viktor, a ki ezt mondta: »Általában el lehet mondani, hogy nincs jó munka, a mely ellenőrizve nincs, bárki legyen is az, a ki végezte.« Dobrovits fölfogását helyesli. Ha beosztatnának a kataszterhez kiváló szakemberek s ezeknek kiosztatnék 6—8 tagosítási ügy, — s feladatukká tétetnék, hogy ezek az ugynevezett kataszteri felülvizsgáló mérnökök időnként a helyszínére utazzanak és ellenőrizzék a tagosító mérnököt, neki utbaigazítást, fölvilágosítást, irányítást adjanak, a hitelesítést ejtsék meg, sokkal jobb és olcsóbb munkát nyernék. Jelenleg ugyanis a tagosító mérnököket a bíróság nem ellenőrzi, de nem is ért a mérnökök e munkájához. Azután egy évi munkálat után jön a kataszter s azt mondja, hogy ez a munkálat nem ér semmit, hogy itt van a hiba, ezt vagy azt kell javítani s akkor nem lehet csodálkozni, ha évekig elhuzódik a tagosítás.

Becze Antal elnök: Figyelmezteti a szónokot, hogy az ügyrend értelmében egy-egy fölszólaló csak 10 percet vehet igénybe és ez a 10 perc már letelt.

Perjéssy Mihály dr.: Röviden megindokolja javaslatának ama részét, mely az előadói javaslat 7-ik pontjához tartozik, ez a következő (*olvassa*):

Az osztályozás és becslés egy 5 tagu becselő-bizottságra bizassék, a melynek elnöke egy állami szakközeg legyen, két tagját a tagosítást fogatosító hatóság (jelenleg a bíróság) rendelje ki idegen szakférfiakból, 2 tagját pedig a közbirtokosság válaszsza a helybeliekből.

Az eljáró bíró folytonos jelenlétének kötelezettsége mellőztessék és azon idő alatt a birtoktisztázások fogatosítására utasíttassék.

A mi azt illeti, hogy az eljáró bíró kötelezettsége mellőztessék, ez különös, de megindokolja s nem azt mondja, hogy ne legyen ott a bíró, de ne legyen *folytonosan*. Időnkint szintén gyakorolhatja az ellenőrzés jogát, de a bíró úgy sem ért sokat a becsléshez és osztályozáshoz, tehát felesleges a folytonos jelenléte.

Indítványt nyújt be az iránt, hogy a költségek állami előlegből fedeztessenek. A javaslat a következő (*olvassa*):

A költségek állami előlegből fedeztessenek akképen, hogy a jóváhagyott költségvetésbe felvett összeg az adóhivatalnál folyóvá tétessék és a szükséghez képest a bíróság utalványára kifizetessék. Az így kiutalt összeg azután 8—10 évre felosztva, közadók módjára, az egyesektől behajtassék.

Van ugyan már egy rendelet az állami előlegekről, de ez irott malaszt s nem segít a dolgon semmit, mert sok föltételhez van kötve. Felhossa szóló, hogy a Csikszeredai törvényszék területén 12 tagosítási és arányosítási ügy van, a mely azért szünetel jó idő óta, mert nincs pénz. Ha gyorsítani akarjuk ezt az eljárást, akkor a birtokrendezési alapot nagyobbítani kell s az egész összeg folyósíttassék; az állam ezen összeget osztsza be 8—10 részre s így nem lesz akadály a tagosításnak.

Végül indítványozza, hogy:

Az eljárási utasításnak 85. §-a akkép módosíttassék hogy az eljáró bíró jogosítva legyen a birtoktisztázás tekintetében ugyanugy eljárni, mint arra az 1892. évi XXIX. t.-cz. és 1893. évi július 8-án kiadott 24,336 sz I.M. R. alapján kiküldött bíró jogosítva van.

Kívánatos, hogy a tagosítási eljárástól elkülönítetten az arányosításra „eljárási utasítás” készíttessék.

A telekkönyvek rendezésének kérdésében is terjeszt be határozati javaslatot, mely szerint:

kéressék fel az igazságügyi miniszter, hogy az 1893. évi 24365. szám I. M. rendelet 2-ik §-ából a 2-ik pontot hagyja ki és engedtessek meg, hogy a tényleges birtoklás alapján foganatosítandó telekkönyvi helyesbités az 1892. évi XXIX. t.-cz. alapján ott is, sőt ott elsősorban legyen foganatosítható, hol a birtokrendezési eljárás folyamatba tétetett és igazolva van, hogy a telekkönyvi helyesbités a birtokrendezési eljárást nagy mértékben késleltetné. Kivételt képez az olyan község, hol a tagosítás már érdemleges stádiumban van.

Dániel Lajos: Kijelenti, hogy az előadó és Perjéssy Mihály javaslatát elfogadja, de mint gazda, nyilvánítani óhajtja véleményét e kérdésben. Legyen-e, vagy ne legyen tagosítás a Székelyföldön, ennek a kérdésnek eldöntésénél tekintetbe kell

venni a székelyek megélhetésének kérdését. Az ötholdas földbirtoknak éppugy van szüksége erre, mint az 50 holdasoknak. Szerinte a székely birtokokon kerti művelésre kell áttérni; ne kukoriczát és egyéb veteményeket termeljen a székely, hanem értékesebb terményeket. Kell a tagosítás azért is, mert a birtokháborítás napirenden van s a területért nem szavatol senki. Csofálkozik azon, hogy a földhitelintézet ily körülmények között belement abba, hogy székely földekre kölcsönt adott. Mert a birtokállapot olyan, hogy akárhány helyen csak papiroson létezik s a valóságban nincs meg. A birtokrendezés alapja annak, hogy a hitelkérdést jól megoldhassuk. Az alábbi határozati javaslatot nyújtja be:

1. *Mondja ki a kongresszus*, hogy működő mérnök csak állami alkalmazott lehessen, mert tapasztalat szerint a magánvállalkozók vagy albérletbe adják, vagy a legtöbb esetben megbízhatlan alkalmazottak által működnek, illetve dolgoztatnak, kik gyarló díjazás mellett több alkalommal még a birtokosokat is zsarolták. Ezenkívül a birtokosok között már a választásnál is egyenetlenkedés, korteskedés, gyanúsítás stb. stb. fordul elő, melyekből akárhányszor élethosszig tartó ellenségeskedés támad.

2. Becslőkül is csak szakértő és oklevéllel bíró egyének legyenek választhatók. Kivételt képeznének azok, a régibb időből ismert és nagy gyakorlatot szerzett, megbízható egyének, kiket a törvényszékek ismernek és nekik ilyen munka végzésére igazolványokat állítanak ki.

3. A kulturmérnök már a térképek felvétele után, tehát okvetlen az érdemleges tárgyalás előtt készítse el a szükséges vízvezetési, lecsapolási stb. tervezeteket és ezen tervezetek úgy az egyes tagok, mint a tagutak kijelölésénél figyelembe vétessenek.

4. A gazdasági szakértő véleménye már az elhelyezkedés tervezetére is kikérendő és tekintetbe veendő.

5. Tagosítási költségeknél az állam 50 százalékos hozzájárulásán felül bocsásson még ki állami jóállás mellett birtokrendezési kötvényeket, melyeknek fedezeti alapjául

róvjon minden olyan község birtokosai földadójára bizonyos százaléku községi pótdát, melyekben a birtokrendezés még végrehajtva nincsen, mindaddig míg a kibocsátó kötvények évenkénti kisorsolás útján be nem váltatnak, mely pótdát azonban a földadó 4%-ánál magasabb ne legyen.

6. A mezőrendőrségi 1894. évi XII. t.-cz. 4. fejezetében a határjelek felállítása iránti intézkedés végrehajtása tartások függőben a birtokrendezések befejezéséig, mert tekintettel a székelyföldi apró és szétdarabolt birtokrészekre, az állandó határkövekkel való megjelölés többre kerülne akárhány helyt, mint maga a tagosítás.

Dr. Dévai Ignác igazságügyminiszteri kiküldött: A kérdés érdeméhez nem kíván szólni, csak fölvilágosítás kedvéért néhány kérdést terjeszt elő. Kéri akarja előadót, legyen szives a határozati javaslat egyes pontjaira nézve fölvilágosítást adni. Azt mondja ugyanis a 8-ik pontban: »a birtok tisztázására kiváló suly fektendő, közös birtokivek megszüntetendők stb.« Közös birtokivek alatt a telekkönyvi birtokokat érti-e az előadó?

Intze István előadó: A telekkönyvi birtokokat.

Dr. Dévai Ignác: Hogy miként szüntettessenek meg, azt nem érti, mert ez csak úgy lehet, ha a birtokközösség megszűnik. S akkor együtt vannak a közös telekjegyzőkönyvek. Azt mondja továbbá előadó »azonos jogczimek egyesítendők.«

Intze István előadó: Ez alatt a telekkönyvbe felvett jogczimeket érti, vagyis a kinek vagy kiknek nevén a birtok áll. Itt jogczim alatt magát a birtokivet érti.

Dr. Dévai Ignác: Tehát, ha egy tulajdonosnak több telekkönyvben van felvéve a birtoka, az egy telekjegyzőkönyvbe vétessék a jogczim szerint pl., hogy a tulajdonos vásárolta-e vagy örökölte a birtokot.

Intze István előadó: Nem úgy érti, hanem ha például négy egyén nevén áll a birtok, akkor a négy egyén neve képezi a jogczimet pl. Gergely, János, Péter, Tamás $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{4}$ részszel szerepelnek stb. A telekkönyvi jogczimet megkülönbözteti a jogszerzés címétől.

(Egy hang: Ez tény, nem jogczim!)

Dr. Dévai Ignác: Tehát azt is kívánja előadó úr, hogyha egy tulajdonos nevén több telekjegyzőkönyv vezetetik, egy telekjegyzőkönyvbe vétessék; ezt most már érti.

A 9-ik pontban azt mondja előadó: »Az erdélyi részekben, most meglévő hitelesítési eljárás egyszerűsítendő«; ennek indoklásául

fölhozta az előadó, hogy a hitelesítő mérnök munkáját hosszabb idő múlva és többször küldik vissza. A javaslat azt czélozza-e, hogy ezt gyorsabban csinálják? (Intze István előadó közbeszól: Igen!)

A mérnök hibája is lehet, hogy a munkáját többször vissza küldik. Magában véve az, hogy a kataszteri mérnök munkálata sok javítást kíván, még nem ok arra, hogy az eljárást kifogásoljuk, csak akkor, ha a kifogások alaptalanok volnának.

Intze István előadó: Ugy érte az egyszerűsítést, hogy a tagosítási munkát megbírálása végett nem kell az egész mérnöki munkát végigdolgozni, hanem tessék másképp meggyőződést szerezni a munka jószágáról; ezt nevezi felülvizsgálatnak, s egyszerűsítésnek. Hogy miképen lehetne még egyszerűsíteni a felülvizsgálat módját, az a bevezető felolvasásban elő volt adva.

Dr. Dévai Ignác: A tizedik pontban azt is mondja az előadó, hogy kombinatorium készitendő. Azt hiszi szóló, hogy erre nem jut idő, mert kombinálni kell a birtokot az új birtokkal.

Intze István előadó: Beismeri, hogy talán nem elég helyesen fejezte ki magát. Tulajdonképpen nem az egész kombinatoriumot érte, hanem az A lapot. Ez elkészitendő, mert e nélkül nem tudhatjuk, kinek mennyi birtoka van s így azt elhelyezni sem tudjuk.

Dr. Dévai Ignác: Az előadói javaslat 14-ik pontja szerint »közlegelők fennhagyása alkalmas helyen lehetőleg biztosítandó.« A mezőrendőri törvény 12. §-a szerint a közlegelőket a földművelésügyi miniszteri engedelmével lehet fölosztani; ezt alkalmazni kell a birtokrendezésnél is. A földművelésügyi miniszter biztosan nem fogja megengedni a legelőfölosztást ott, ahol nem czélszerű, ugy hogy új intézkedésre nem volna szükség.

A 17-ik pontra megjegyzi, tételes szabály ma is, hogy nemcsak 50 évig, de egyáltalán nem lehet újabb tagosítást követelni. Inkább azt lehetne kívánni, hogy hosszabb idő múlva lehessen tagosítást kérni. Ami a tényleges birtokosnak birtokába való bevezetését illeti, ez nehézséggel jár, de nem tudja, mennyivel lesz könnyebb, hogyha a tagosító bíró helyet másik bíró megy ki, hiszen ugyanazon munkát végzi. De e bajon segíteni lehet; a törvény megengedi, hogyha nemcsak egy, hanem akárhány fél összeáll a községben és kéri, akkor kiküldetik egy bizottság, mely felveszi a tényleges állapotot, azt bevezeti s az indokolt előterjesztést is csinálja. Az igaz, hogy ez nem nagyon eredményes, de ha fölvilágosíttatnak az érdekeltek, hogy ők maguk kérhetik, azt hiszi, hogy akkor sikerrel fog járn.

Végül azt kívánja előadó, hogy új magyar telekkönyvi rendtartás készítettessék. Ez munka alatt áll a minisztériumban; az óhajtás tehát teljesülöben van. (*Helyeslés.*)

Kelemen Ádám: Első sorban köszönetet mond előadónak, aki a birtokrendezési ügyekben s a tagosítás kérdésében javaslatát

előadta- Ugy látja szóló, hogy az erdélyi birtokrendezési ügyeket másképp nem lehet dűlőre vinni, mint a hogy azt előadó kívánja. Nem osztja Dániel javaslatát, aki azt mondta, hogy a mérnökök állami mérnökök legyenek, ez keresztülvihetetlen, s kongresszus nem kérhet olyat, a mit az állam nem teljesíthet, mert ki van zárva, hogy az állam ily terhet magára vegyen. Azt azonban lehet kívánni, hogy oly kvalifikációja legyen a mérnöknek, a mely tisztességes határok között mozog. Szóló a törvényszéket hibáztatja, mert az utasítás 64. §-a határozottan előírja a fegyelmi eljárást, tehát a törvényszékek lettek volna hivatva, hogy a mérnöki kart megfelelő nívón tartsák. Igaza van Perjéssynek, hogy nagyon kevés kivétel van s azért osztja azt, hogy addig is, amíg az új törvény meghozatik, hajtásuk végre a bíróságok az utasítást szigoruan.

Áttér ezután a kataszteri felülvizsgálatokra, a melyeknek nagy hátránya az, hogy az erdélyi birtokrendezések felületesen hajtattak végre. Az osztályra és becslésre már kifejezte véleményét az O. M. G. E.-ben, amikor azt mondta, hogy oly egyének alkalmaztassanak, a kik valóban szakértők. Szóló utasítaná a gazdasági egyesületeket, hogy saját kiképzett tagjaikból nevezzenek meg 10—12-t az illetékes törvényszéknek, a mely azokból becselő szakértőket választana. Az állami előlegre nézve az a megjegyzése, hogy az államkincstártól nem kérné, de követelné azt, hogy a tagosítási munkákhoz ötven %-kal járuljon hozzá. Ha az állam saját maga részére dolgoztat, ne vindikálja magának, hogy a munka ingyen végeztessék részére, hanem fizesse meg. Az állam oly szükkeblüen jár el, hogy azt elfogadni nem lehet. Odakonkludál, hogy a fennforgó bajoknál ne keressük mindig a mérnök személyében az okot, vagy a törvényszék eljárásában, hanem üssünk a szeg fejére, az állam maga is hibás.

Dr. Bodor Tivadar: Egy pár kiegészítést hoz javaslatba. A második pontnál kívánja előadó, hogy a véleményező bizottság meghallgattassék. Szóló feleslegesnek tartja a véleményező bizottságot. A negyedik pontra nézve igen helyes indítványt tett Perjéssy, de szóló tekintettel az átmeneti viszonyokra, azt másképp szövegezi, javaslata a következő volna: (olvassa)

„Ha a birtokosság birtokaránylagos többsége a tagosítást általában, vagy az általános tagosítást ellenzi, az esetben a tagosítás elrendelése előtt a bíróság a szakértők meghallgatását köteles elrendelni”.

Ezen javaslata bővebb indokolást nem kíván, s csak az alku munkára hívja még fel a szakosztály figyelmét. Az előadói javaslat 10-ik pontjának utolsó mondatát feleslegesnek tartja, mert ez ma is meg van engedve s szóló azt tartaná, hogy a kigazdák kellő kitanításban részesüljenek úgy az eljáró bíró, mint működő mérnök részéről.

Ebből folyólag a következő javaslatot terjeszti be a 4-ik pont kiegészítésére:

„a szorosabb értelemben vett műszaki munkálatokat a működő mérnök személyesen, vagy képesített a bíróságnál bejelentett, fegyelmileg is felelős segéde által végeztetheti. Alkumunkások ne alkalmaztassanak.”

Mert sok panasz és baj van amiatt, hogy a munkálatot jellem és képességgel niem bíró alku-munkások is végezik.

A 10-ik pont utolsó mondata felesleges, mert a képviselő meg van engedve ma is. Inkább arra volna szükség, hogy a kisgazdák általában a kisbirtokosság kellő kitanításban részesüljenek az eljáró bíró és működő mérnök részéről s hogy minden esetben, tehát egyezség esetén is, annak elfogadása vagy ítélelhoztal előtt az elhelyezkedési terv is az ítéleti vagy egyezségi elhelyezés ne sommásan, hanem lehetőségig egyenként eszközöltessék. Ugyanis a kisbirtokosok károsodásának legtöbbszőr az az oka, hogy ismeret hiányában nem tudnak számítást tenni a becsosztályok alapján s így a tulbecsült helyekre kerülnek, vagy mert a nagyobb birtokosok a becsühöz képest kedvezőbb, esetleg mivelés tekintetében előnyösebb helyeket elfoglalják, hasznavehetetlen, a kisbirtokosnak mivelés tekintetében alkalmtalan helyre kerülnek, amiről a kihásitáskor nyernek tudomást, mikor rajtuk segíteni már nem lehet. Azért szükséges egyfelől a kitanítás, másfelől az ítélet előtti szakértői vélemény arra nézve, hogy a kisbirtokosok részére tervezett terület alkalmas-e a kisbirtokok elhelyezésére. A 11. pontnál az utolsó mondat mellőzendő, mert a birtokosság egyhangu határozatát az idézés sommás oka miatt megállapítani nem lehet, s az ilyen előzetes kihásítás bonyodalmakra vezet. A 12. pont szintén elhagyandó, mert a nyomásos gazdasági rendszer fenntartása esetén azok, a kik ugyan földeket kapnak, jogtalan előnyben részesülnek. A 18-ik pont elhagyandó, mert a dolog természeténél fogva a jogkérdés határai meg nem állapíthatók és nem lehet a birtokosokat korlátolni abban, hogy ugy a jog, mint ténykérdésben járatos ügyvédet ne alkalmazhassanak.

Bartalis Imre: Felpanaszolja, hogy oly tetemes költségbe kerül a tagosítás, hogy sok esetben a birtok ára maga sem fedezi a tagosítás költségeit. A kisbirtokosok visszakívánják az előbbeni állapotot; a hol megtörtént már a tagosítás, azt mondják, hogy bár ne történt volna meg, mert ők ezáltal megfosztattak az állattenyésztestől és a nyomásos gazdálkodástól. *(Egy hang: Pedig ez a fő!)* Javaslatba hozza tehát, hogy mondja ki a szakosztály:

a tagosítási törvény odamódosítandó, hogy a székelyföldi birtokok kiváltságot képezzenek és a tagosítás alól felmentessenek, mint a szász községek birtokai.

Puskás Jenő: Azon véleményben van, hogy épp a kiszáradásnak szükséges a tagosítás. Az előadói javaslat első pontját kihagyni kéri. A többi ponthoz hozzájárul s Perjéssy módosítása után csak a 15-ik pontnál van kifogása. Ugyanis a költségek, valamint az eljárás hosszadalmassága miatt gyűlöli a nép a tagosítást, ezeket az okozza, hogy nincs külön szaktanács.

Javasolja, hogy mondja ki a kongresszus, miszerint a tagosítási ügyek végzésére egy műszaki hivatal felállítása szükséges, a mely kulturmérnökök, gazdasági és jogi szakértőkből állíttassék fel és a tagosítási ügyek a bíróságoktól vétessenek el, mert elfoglaltságuk miatt elvégezni nem tudják.

Dr. Bánffy Zsigmond: Szerinte a tagosítás előnyeiről vitatkozni nem lehet, mert kétségtelen, hogy ez a gazdára előnyös. Ellentétben Puskás Jenővel, a tagosítási eljárást a királyi törvényszékek hatáskörében tartaná fenn. Belgiumban egy szaktanács viszi keresztül a tagosítást, de ott rendezett birtokállapotok vannak s ott a kataszter nem alapul vallomáson, mint nálunk, hanem mérnöki felmérésen és ennek daczára látjuk, hogy ott sem sikeres. Háromszék megyében holdankint a tagosítási költség a nyolcz koronát nem haladta meg, pedig nem volt több a tagosítandó terület 800 holdnál. Puskás Jenő véleményét tehát szóló elejtendőnek javasolja.

A másik kérdés, hogy kulturmérnökök vagy pedig Incze István és Bodor Tivadar által előterjesztett javaslatok szerint szabad, működő mérnökök vigyék-e keresztül a tagosítást, erre nézve szóló az Incze és Bodor Tivadar által kontemplált mérnöki rendszert továbbra is fentartandónak tartja. Elfogadja különben Perjéssynek és Bodornak az előadói javaslat módosítására benyújtott javaslatait. A becslés kérdésére nézve előadó tervezetét helyesli. A becslésnél követett eljárást bírálgatva, módosítást nyújt be. A tagosítási költségek legtöbbszörre mizerábilis módon folynak be; ennek oka egyfelől az, hogy ha a mérnök megcsinálta is a kimutatást, a községi előljáróságok elhanyagolják a behajtást. Mivel a tagosítás a vizszabályozással, a patakok szabályozásával és a belvizlevezetéssel van rendszerint összekötve s a kulturmérnöki hivatalok meghivatnak az eljáráshoz, szóló kötelességévé tenné a kulturmérnököknek, hogy a tagosítás megindításától kezdve mindenféle munkálatba ténylegesen befolyanak; a patakok, belvizek szabályozási tervezeteit készítsék el a hozzávetőleges költségvetéssel együtt a becslési tárgyalás tartama alatt, mert ha ez nem áll a becslő-bizottság rendelkezésére, a becslő-bizottság jó becslést, jó munkát nem fog végezhetni. Kötelezni kívánja a tagosítási törvényben a kulturmérnöki hivatalt arra, hogy a tagosítás befejezése után az érdekelt birtokoságnak a bel-

viz levezetésére, alagcsövezésre ingyen tervet és költségvetést adjanak. *(Egy hang: Ez megvan most is!)* Megvan, de csak papíron, szóló ezt tapasztalásból mondja. A vízszabályozásnál az átmetszések költségei sokba kerülnek, ezeket fizesse az állam. A kisebb patakok, belvizek, árkolások levezetésének költségeit fizesse az érdekelttség, de kapjon arra kamatmentes előleget az államtól, úgy, hogy azokat 10 év alatt fizesse vissza.

Az elmondottak alapján a következő indítványt nyújtja be:

mondja ki a kongresszus, hogy:

1. A tagosításnál a kulturmérnöki hivatal köteles a tagosítás megkezdésétől fogva a tagosítási munkálatokban részt venni, a tagosítandó határon lévő folyókon eszközlendő szabályozások, átmetszések, a patakok szabályozása és a belvizek lecsapolására vonatkozólag a terveket elkészíteni úgy azok hozzávetőleges költségvetését és pedig oly időre, hogy ezek már a becslés alkalmával készen lévén, a becslésnél felhasználhatók legyenek; (köteles a kulturmérnöki hivatal az egyes vízszabályozásokra vonatkozólag az érdekeltséget az elhelyezkedési tárgyaláson megállapítani);

2. köteles a kulturmérnöki hivatal a tagosítás befejezése után az érdekelt birtokosok kívánságához képest az öntözésről és a belvizek levezetéséről ingyen tervet készíteni:

3. a község anyagi erejét felülhaladó folyószabályozások költségeit viselje az állam, a patakok, árvizek és belvizek levezetésére szolgáló költségeket előlegezze az állam kamat nélkül, hogy azt a birtokosság 10 év alatt fizesse vissza;

4. az esetben, ha a becslés ellen felszólamlás történnék vagy az eljáró bíró a becslést hiányosnak találja s a becslés felülvizsgálatát kell elrendelni, az eljáró bíró a megyei gazdasági egylet által kiküldött 3 tagu becslő-bizottságot alkalmazza;

5. a tagosítási összes költséget előlegezze az állam és annak felét 10 év alatt fizesse vissza a birtokosság.

Ugron Zollán: Arra kíván reámutatni, hogy senki sem nyilatkozik itt a tagosítás ellen, míg kint sokszor hallunk a tagosítás ellen izgatni. Egy jó és bölcs tagosítás minden községnek javára

válik, ezt meg kell magyarázni a nép embereinek, de nem szabad azt mondani, hogy a tagosítás nem áldásos, a ki ezt mondja, az lelketlen izgatást követ el.

A tagosítás maradjon a bíróság kezében, mert ez a legmegbízhatóbb. Azt a javaslatot sem helyesli, hogy az eljáró bíró ne legyen kint a becslésnél, mert a bírónak tekintélyével kell megakadályoznia azt, hogy a becslésnél sugás-bugás ne legyen. Szerinte a legjobb garancia a becslésnél a jó eljáró bíró.

Még azt hozza fel, hogy a törvény-novellában a bírónak több jogot kell adni a mérnöki felügyeletre; ha a mérnökök hanyagok, hibáznak, most a bíró keze meg van kötve, kell tehát, hogy megtalálhassa az eljáró bíró a módot arra, hogy mikép mozdítsa el a meg nem felelő tagosító mérnököt. A mérnökválasztásnál is befolyást adna az eljáró bírónak, mert ha a bíró a tagosító mérnök választásánál rosszul folyt be, úgy azt mondhatja, hogy a nép választotta a tagosító mérnököt és félreáll, reá semmi felelőség nem hárulhat. Ezt meg kell akadályozni, hogy a felelőség elől a bíró ki ne bujthasson.

Kötelességének tartja reámutatni arra is, hogy a székelyöldi tagosítás iránt nagy közöny van az igazságügyminiszteriumban; nem értékeli ezen tagosítás fontosságát. Sokszor a bírói létszám hiányán akad meg a tagosítás s erre nézve példát is hoz föl: Udvarhely vármegyében három év óta fennakadtak a tagosítások, mert nem volt bíró. Szólv nem hive a kinevezésen alapuló mérnöki rendszernek, de keresni kell mégis a módot arra nézve, hogy a tagosító mérnökök nivója emelkedjék és ennek egyik módja abban van, hogy a bíró felelőssé tétetik a mérnök ellenőrzéséért. Végül föl hívja a figyelmet arra, hogy a mérnökök létszáma is kicsiny; a vasuti státusból kölcsönözze az állam bizonyos időre a mérnököket, mert a vasuti státusban igen sok okleveles mérnök nem végez mérnöki munkát, hanem olyant, a melyet elvégezhetne egy vasuti díjnok, sőt még a bakter is, pl. napszámosokról listát stb. vezetnek. Nem kuván konkrét javaslatot tenni.

Dr. Fenyvesi Soma: Szerinte a szakosztály oly kérdésekkel foglalkozik, a melyek egy kodifikáló-bizottság hatáskörébe tartoznak. Ismétlésekbe nem akar bocsájtkozni, hanem indítványozza, hogy mindazon dolgokat, a melyek az előadói javaslatban nem a tagosításra vonatkoznak, hagyja ki a szakosztály, azért, mert a tétel törvényekkel ellenkeznek, részben pedig úgy vannak fogalmazva, hogy ezeket így törvényesen keresztülvinni lehetetlen. Indítványozza, hogy a hatodik pont hagyassék ki a javaslatból, mert eddig is a telekkönyvi hatóságok föladata volt, hogy a másolatok gyorsan adassanak ki. Annak nincs semmi gyakorlati jelentősége, hogy a mérnök állítsa ki a másolatokat s a telekkönyvi hatóság a mérnöki munkát alapján állapítsa meg, hogy a tényleges viszonyoknak megfelelő-e a fölvétel.

Az előadói javaslat 8-ik pontjából csak az első sort hagyná meg s a többit kihagyná, mert a mi a többi részben foglaltatik, jogászilag érthetetlen. A javaslat 16-ik pontját szintén kihagyná azért, mert konkrét indítványt nem adtak elő a főlészóalók, hogy miként vétessék ki az eljárás a bíróság kezéből. A telekkönyvek rendezése kérdésében indítványozza, hogy a javaslat 5. pontja kihagyassék; jogászok előtt nem kell indokolni, hogy miért. A javaslat 6. pontja szerinte nem világos, azt így fentartani nem lehet. A 7. és 8. ponthoz indítványt terjeszt elő. Ma a gyakorlatban úgy áll a dolog, hogy ha a szegény ember 600 koronás kölcsönt akar fölvenni, közjegyzői okirat kívántatik s ha valaki csak 200 vagy 300 koronás kölcsönt vesz fel, annál is ugyanannyiba kerül a közjegyzői okirat, azután jön a bekebelezési illeték s egyéb kiadás, úgy, hogy mire a kölcsön a kisember kezébe kerül 10 —12 %-ot fizet. Itt más mód nincs, minthogy az állam mondjon le a bélyeg- és illetékről az ilyen kisebb ügyleteiméi. Indítványozza, hogy:

ezer koronáig legyenek bélyegmentesek a zálogjogi bekebelezések az esetben, ha azok pénzüintézet részéről történnek.

Kimondani kéri azt is, hogy az intézetek részére kiadott telekkönyvi másolatok bélyegmentesek legyenek.

Dr. Kemény Andor miniszteri kiküldött: Ugy tudja, hogy a Székelyföldön a telekkönyvi bejegyzések eredetileg helytelenül és rosszul vitettek keresztül s a térképek nem felelnek meg a valóság helyzetnek.

Gyórfy Gyula: Légből kapottak az összes adatok.

Dr. Kemény Andor: Erre nézve kíván informatív fölvilágosítást adni. Ha annyira rosszak a térképek, hogy a felvételtörvény állapottoknak sem feleltek meg, akkor ez súlyos nehézségeket okoz a tekintetben, hogy a telekkönyvek ezen az alapon helyesbítessenek. Mert, ha a térkép alapján nem lehet megállapítani az ingatlanok azonosságát, akkor a helyesbítés emberfeletti munka. Ha tehát az előadói javaslatot a szakosztály elfogadja, kérdés tárgyat képezheti az, hogy vajjon eredményre fog-e vezetni a tagosítás a rossz térképek alapján. Elképzelhetőnek tartja-e az előadó, hogyha a telekkönyvi helyesbítés elrendeltetnék s keresztülvitetnék, azon térképekre a tényleges állapotot rávezetni lehessen?

Incze Balázs: A szakosztály minden tagja meggyőződött arról, hogy a tagosítási és arányosítási törvénynek felvetett kérdései a leglényegesebbek, s erre nézve bizonyíték az, hogy ezen szakosztályban a kisbirtokosok nagy tömege hallgatta az érveléseket.

A tagosítás káros, avagy előnyös voltába szóló nem bocsájtkozik, hanem előadó indítványának kiegészítéséül indítványt terjeszt elő a következőkben:

mondja ki a kongresszus, hogy a székely nép fennmaradása érdekében szükségesnek tartja a tagosításról és arányosításról szóló törvények sürgős revízióját. Ennek megtörténteig új tagosítás és arányosítás ne lenne engedélyezhető.

A megalkotni kért törvényekben a következő intézkedések volnának megállapítandók:

1. A tagosítás megengedhetőségéhez a rendezendő birtokok terület 1/2 része tulajdonosainak kérése kívántasék meg.

2. A kiskoruak, községek, letarolt erdők birtokosai képviselőik által szavazhatnak.

3. Minden végzés nemcsak az anya-, hanem minden oly községekben kihirdetendő, a hol érdekelt birtokos lakik.

4. A megengedhetőség kérdésének eldöntése után és már a külön felmérés előtt a birtokállapot a telekkönyvekkel összhangba hozandó.

5. Utakra a község vagyonából csak annyi lenne fölhasználható, amennyi eddig is annak használtott.

6. Általános tagosítás esetén azon külső birtokok tulajdonosai, akiknek birtokaik csak felméretnek, de nem cseréltetnek ki, csak a felmérési és nem az összes költségekhez járuljanak.

7. Ha olyan vagyon arányosítása kéretik, mely telekkönyvileg a közbirtokosság nevéen áll, de jövedelmét régóta a község használta, vagy ahhoz a község tulajdonjogi igényt tart, mindenekelőtt ítéletileg ez állaptandó meg s előző esetben semmi, utóbbi esetben csak akkor lenne arányosításnak helye, ha az eddig élvezett haszon községi pótdáon kívül biztosítotték.

8. Az 1871. évi LV. t. czikk 15. §-ának azon intézkedése hatályonkívül helyezendő, hogy az arányosítási eljárás

rás hivatalból indítandó meg. E helyett ugyanazon eljárás lenne alkalmazandó, mint a tagosításnál.

9. Módosítandó az 1889. évi XXXVIII. t.-cikk 16—18. §-ában irt eljárás a közbirtokosság nevén álló birtokok jogcíme kiigazítása tárgyában.

Azt hiszi, hogy a zavarok, melyek a tagosításnál csaknem mindenütt fölmerülnek, nem merültek volna föl, ha a statusquo a földkönyvben figyelembe vétetett volna. A Székelyföldön az állattenyésztés lényeges tényező és ennek alapja a legelő. Már pedig a mezőrendőri törvényben hangoztatott azon elv, hogy a közös legelők föl nem oszthatók, hajótörést szenvedett.

Végül kijelenti, hogy csatlakozik az előadó ur azon indítványához, hogy a becslési eljárásnál két idegen és két helybeli becslő alkalmaztassék. (*Helyeslés.*)

Győrffy Gyula: Az igazságügyminiszteri kiküldött által fölvetett kérdésre válaszképpen konstatálja a saját tapasztalata alapján azt, hogy az erdélyi részekben — s e tekintetben aligha van kivétel egyetlen egy törvényszék területén is — nincs telekkönyv, a mely rendezett állapotban volna. De ez a legkisebb baj.

Az 1870—71-iki fölvételek tökéletesen megbizhatatlanok (*Igaz! úuy van!*) s ha ezt, mint tényt konstatáltuk, akkor kiderül azon nagyfontosságú másik tény, hogy az egész birtokrendezési eljárás, a mely ezen telekkönyvekre alapított, határozott képtelenség Mert elképzelhetetlen az, hogy arányosítás, tagosítás történjék oly felmérések alapján, a melyek absolute nem felelnek meg a valóságnak. Nem téved, ha azt mondja, midőn a tagosító és arányosító mérnök ezen ténynyel találja magát szemben és kénytelen a munkát elvégezni, helyes munkát soha nyugodt lélekkel nem végezett és nem végez. Hozzáteszi szóló azt is, hogy daczára az 1895-ik évi novellának, a mely a telekkönyvi kiigazításokat állami költségen rendeli foganatosítandóknak, ezen terület felvételeket és kiigazításokat eszközölni lehetetlen, mert ha a közeg, a mely jogositva van a kiigazítást végezni, kiszáll a hely színére s kiviszi magával a nem szakértő telekkönyvetet s tegyük föl, hogy egyetlenegy esetben is rábukkant egy tévedésre s tegyük fel, hogy ezt helyesbíti és kiigazítja, ezáltal az egész mérnöki fölvételt teljesen lehetetlenné teszi és még jobban összekuszálja. (*Helyeslés.*) Ennélfogva ezen kérdést, szóló nézete szerint, nem is lehet megoldani akként, mint itt kontempláltott. Az itt felhozott gyakorlati érvek, melyeket Ugron Zoltán, mint gazda, Perjéssy Mihály, mint bíró, Bodor Tivadar és Bánffiy Zsigmond, mint jogászok felhoztak, a birtokrendezési eljárásnál alapos véleményeket fognak képezni, — azonban a kérdés nem ezeken a véleményeken, hanem a telekkönyvön fordul meg: a költségen, a mérnöki eljárás költségén.

Egész nyíltan meri a szóló hangoztatni, hogy a birtokrende-

zésnek csak azon feltétel alatt van létjogosultsága, ha a rendezés-igényelte befektetések bizonyos határidő alatt az érdekelteknek megtérülnek. Óvatosságra int, nehogy a helytelenül keresztülvendő birtokrendezéssel a székelységnek még élhető elemei is tönkretéssenek; megismétli az 1880-iki törvénynovella ankét-szerű tárgyalása alkalmával tett javaslatát, hogy a tagosítás mérnöki költsége az arányosítás terhére irassék.

Azt a kérelmet terjeszti szóló a szakosztály elé, hogy az előadói javaslatnak a költségekre vonatkozó része az arányosítást javaslattal hozassék kapcsolatba s azzal együtt tárgyalassék; szóló különben az arányosításnál külön javaslatot fog előterjeszteni. Végül még azt hangoztatja, hogy az állandó kataszter elkészítése a pénzügyi kormányzat kötelessége volna s ezt a kongresszusnak, mint óhajt ki is kellene fejeznie.

Bocskor Ferencz: Meg van győződve arról, hogy a tagosítás teljesen hasznos és üdvös, de hegyes területen hátrányos következkéssel jár. Nem irtóznék a nép tőle, ha tudná, hogy abból haszna van, de a jelenlegi rendszer rossz, javasolja, hogy a tagosítási eljárás a hegyes vidékeken szüntettessék be addig, míg új törvény lesz.

Paget Olivér: Szintén a hegyes vidékekre vonatkozólag kíván indítványt tenni. Hozzájárul ahhoz, hogy szükséges egy jó tagosítás, de a jelenlegi rendszer mellett nem. Kívánja, hogy a tagosítás elrendelése ne a birtokosok számának negyedétől, hanem felétől tétessék függővé. Azt is fölvenni kéri a javaslatba, hogy a bekerített magasabb mívelés alatt álló területek vétessenek ki a tagosítás alól. S miután sok helyen a nép az új gazdasági rendszer mellett nem tud megélni, javasolja, hogy azon gazdák, kik három részben veszik ki tagjukat, a tagosítás költségeihez való hozzájárulás alól kivétessenek.

Ugron Zoltán: Akkor rosszul segítik meg őket!

Paget Olivér: Végül indítványozza, hogy a csereszterződésék bélyeg- és illetékmentessége szorgalmaztassék a kongresszus által.

Intze István előadó: A beadott indítványokra a következőkben nyilatkozik. Perjéssy Mihálynak összes indítványait magáévá teszi, miután azok megfelelnek az ő nézeteinek is.

Dániel Lajos tagtárs urnak több javaslata van; állami mérnököt akar alkalmazni, mert a mérnökök rosszul dolgoznak, sok selejtes munkás van köztük, sok hibát csinálnak, megvesztegethetők, zsarolják is a népet és mindenféle hibájuk van ...

(Dániel Lajos közbeszól: A segédeknek!)

Nem tagadja, hogy sok igazság van a dologban. Ugyanehhez szóltott Kelemen Ádám és Bánffy Zsigmond is s mindnyájan kifejtették azt a nézetüket, hogyha a tagosítás állami mérnökökre ruháztatnék, igen költséges volna, de sokkal hosszabb lefolyásu

is lenne. Ez az az ok, a miért ezt az állami mérnökökre bízni nem lehet; ezt a pontját a javaslatoknak tehát szóló nem helyeslítheti. Becslőkül csakis okleveles egyének legyenek választhatók, javasolja továbbá Dániel tagtárs. Szóló ehhez sem járulna hozzá, mert kívánja, hogy a helybeli becsüsök ne mellőztessenek, mert a helyi ismeretet nem pótolhatja semminemű theoretikus ismeret, oda szükséges egy-két helybeli ember, a ki vezesse és fölvilágosítást nyújtson. Szólónak eredeti javaslatában ez benne volt, de miután az eredeti javaslatban sok oly pont volt, a mely később kimaradt a miatt, hogy a keret szűkre volt szabva, szóló a mellett van, hogy ez felvétessék.

Dániel Lajos a kulturmérnökökre nézve azt kívánja, hogy a tervezetet még az érdemleges tárgyalás előtt készítsék el. Ez teljesen helyes. Ennek így kellett volna lenni, de ez bele van foglalva egy másik javaslatba, a mely ennél még radikálisabb, t. i. Bánffy Zsigmond javaslatába. Szóló ezt helyeslíti. Dániel javaslatát tehát mellőzni kívánja. Dániel indítványának 4. pontja a gazdasági szakértő véleményéről szól. Ez a kérdés később elő fog jönni, de nem ily alakban. Az »OMGE« javaslatában is bennfoglaltatik, hogy a gazdasági szakértő és kulturmérnök ott legyenek az érdemleges tárgyaláson. A tervjavaslat helyességének biztosítására elégséges lenne, ha az ítélethozatal előtt gazdasági szempontból s különösen a kisbirtokosság szempontjából megvizsgáltatnék.

A tagosítás költségének kérdésében megfelelőbbnek tartja Perjéssy Mihály javaslatát.

Helyeslíti azt a javaslatot, a mely kívánja, hogy miután a tagosítás a legtöbb községben kilátásban van, ne követeltessek a mezőrendőri törvény azon §-ának végrehajtása, a mely elrendeli, hogy minden ingatlan mesgyei határjelekkel megjelöltesse. Oly községekben, a hol küszöbön van a tagosítás, már nem is követelik. Szóló azt tartja, hogy nem szükséges mindenütt kifaragott kövekkel jelezni a határokat, lehet ideiglenes jeleket is használni. A javaslat e pontjának fölvetését feleslegesnek tartja, mert hiszen a birtokosnak magának érdekében áll ideiglenesen megjelölni a határt.

Bodor Tivadar véleménye az, hogyha a birtok aránylagos többsége kívánja a tagosítást, felesleges a szakértői vélemény. Ehhez szóló is hozzájárul. A negyedik pontot ki akarja egészíteni akként, hogy a működő mérnök, vagy felelős segédje által végeztethesse ezt a munkát, munkások ne alkalmaztassanak. De ez igen mélyen belenyulik a mérnök magánjogaiba. Bodor Tivadar javaslatait ezen részig elfogadhatónak tartja, de a többi részhez hozzá nem járul. Különösen azt, hogy a tervjavaslatban és ítéletben a kisbirtokosok egyéenként elhelyeztessenek, merő képtelenségnek tartja. Bodor a tizedik pontot, a mely arra vonatkozik, hogy a kisbirtokosoknak meg kell engedni, hogy magukat képviseltethessék az érdemleges tárgyalás alatt, mellőzni kívánja, mert ez amugy is

meg van engedve. De a gyakorlatban nem igen alkalmaztatik, s azt tehát, a mit szóló a kisbirtokosok érdekeinek figyelembevételére nézve javaslatába bevett, nem kívánja elejteni, mert ha a törvény biztosítja is, hogy ezek képviselve legyenek, azért nem árt, hogy mi ennek kifejezést adjunk azért is, mert alig van az egész javaslatban több pont, a mely a kisbirtokosok kívánságaival foglalkoznék. Bodor óhajtandónak tartja, hogy a bíró és mérnök tartsa kötelességének, hogy kioktassa a birtokosokat az eljárás folyamán a felől, hogyan megy a tagosítás, mit lehet tőle várni; ez magától értetődő dolog, amit eddig is minden jóra való bíró és mérnök megtett. De, hogy ez törvénybe foglalassék, annak szükségességét nem látja át és el sem képzelheti.

Az előadói javaslat 11. pontjához ragaszkodik, bár egyetért Bodorral abban, hogy ez igen messze vezethet; de ha az eljáró bíró megítélése és sok más garancia biztosítja az eredményt, nem felesleges a kivételes eljárás megengedése. De, ha úgy határoz a szakosztály, hogy felesleges, szóló meghajol ezen vélemény előtt. Még a 12. pontra tett megjegyzésekre reflektál. Nagy veszedelem kutforrása az, ha az egész határt rendszertelenül kezelik, mert e miatt oly kényszerhelyzet elé kerül a birtokosság, hogy azt sem tudja, mit tegyen. Ragaszkodik a felvetett ellenérvekkel szemben e ponthoz.

Bartalis Imre azt mondja, hogy Csikban a hegyes-völgyes vidékek tagosításra nem alkalmasak, mert kisbirtokosok vannak és földjüktől megválni nem akarnak. Azt kívánja, hogy a tagosítás függesztessék föl s a törvény odamódosítsassék, hogy a székely birtokok ne forgácsoltassanak szét. Erre nézve szóló azt válaszolja, hogy Csikban még egy község sincs tagosítva, tehát nem tudjuk, hogy a tagosításnak milyen eredménye lesz. Legyen meggyőződve Bartalis arról, hogy ha a szóló meggyőződik arról, hogy a tagosítás nem válik be, akkor ezt a meggyőződést szabadon ki fogja mondani, akár tetszik valakinek, akár nem. De mindaddig, míg arról még nem győződünk, ragaszkodni kell ahhoz, hogy a tagosítást keresztülvinni kell, mert ha tudjuk is, hogy hátrányai vannak a tagosításnak, előnyei előtt sem szabad szemet hunyni. Szóló előadásának a célja az, hogy a tagosítással kapcsolatban fölmerült hátrányok, a melyek a tagosítás eredményét kockáztatják, kiküszöböltessenek. Abban azonban nagyon téved Bartalis, hogy a szász környékek ki vannak véve a tagosítás alól; igaz, hogy az arányosítás a szász vidékeken nem hajtatik végre, de a tagosítást a szászok maguk kérik, egyik a másik után,

Puskás Jenőnek azt válaszolja, hogy a megengedhetőségnek az érdekelték egy negyedrésze hozzájárulásához való kötése is csak magasabb állami érdekekből indokolható. Puskás Jenő követelte, hogy a tagosítási ügyek vezetésére műszaki-hivatal állítsassék fel kulturmérnöki, gazdasági és jogi szakértőkből; szólónak az ily

tagosítási tanács felállítására nézve aggályai vannak. Erre nézve helyesebb volna bevárni azt a tanácskozást, a melyet a jövő hóban a minisztériumban össze fognak hívni, mert ebben a kérdésben az eddigi szaktanácskozások pozitív eredményre nem vezettek. Bánffy Zsigmond javaslatának azt a részét, a melyben azt mondja, hogy a kulturmérnöki-hivatal köteles a vizszabályozásokhoz s belvizlevezetésekhez térképeket elkészíteni, szóló nem fogadhatja el, a többi részét Bánffy javaslatának elfogadja azzal a különbséggel, hogy a javaslat azon részét, melyszerint a becslésre legyenek készek a tervekkel, kiegészíténé azzal, hogy »lehetőleg« legyenek készen.

Fenyvesi Soma szerint a 6. pont kihagyandó; a telekkönyvi másolatok kiadását sürgeti s azt, hogy a mérnök utólag kiegészíthesse. Az egy igen fontos technikai kérdés, hogy a mérnöknek joga legyen a másolatok kiegészítésére. A 8-ik pontra Fenyvesi Soma azt mondja, hogy ez benne van az utasításban; igaz, de a gyakorlatban nem veszik oly szigoruan, mint a hogy kellene; ehhez is ragaszkodik szóló. A javaslat 16-ik pontját Fenyvesi kihagyni kéri azzal az indokolással, hogy a mai nap folyamán senki fel nem vetette ezt a kérdést. Szóló szerint ez a kérdés föl van vetve, nemcsak hírlapok, de tekintélyes testületek is foglalkoznak vele s az egész közvélemény, tehát oly dolog ez, a mit ki nem hagyhatunk; elismeri, hogy nehéz kérdés, de nem oly felesleges, a mint Fenyvesi gondolja. Fenyvesi Soma feleslegesnek tartja azt az intézkedést, mely szerint 30 évig újabb tagosítás el nem rendelhető. Szóló szükségesnek tartja, hogy a ki már egyszer tagosított, annak a részére ezen állapot állandósíttassék. A tagosítás ellenzőinek egyik legfőbb érve épen az, hogy 15—20 év múlva ugyis ismét eldarabolódik a birtok s akkor újból kezdhethük elől. A valóságban úgy áll a dolog, hogy az erdélyi részekben a lefolyt 40 év alatt három eset merült fel, hol újabb tagosítás kéretett. Ezekből is kettő egyesek üzleti spekulációjára vezethető vissza. Hozzájárul az OMGE. javaslatához és fenntartja javaslatit.

Fenyvesi a jogi esetek különböző jogi természetének megszüntetését teljesen kivihetetlennek tartja. Szóló javaslatát Fenyvesi félreértette. Fel nem tudja fogni, hogy Fenyvesi az A) 6. és B) 5. és 6. pontokban mit láthat olyat, a mi jogászilag érthetetlen és kivihetetlen? Szóló megmagyarázza, hogy ő azonos jogcímek alatt az azonos birtokiveket érti és így, a mi a javaslatban foglaltatik, kivihető is, szükséges is. A 6. ik pontot is feleslegesnek és érthetetlennek mondja Fenyvesi. A mai rendszer szerint a telekkönyvi beadványok a kellő hitelességgel nem bírnak, akkor volnának hitelesek, hogyha közjegyző előtt kezeltetnének. Fenyvesi kívánja, hogy ezer koronáig bélyegmentesek legyenek az okiratok; ezt szóló elfogadhatónak tartja. Áttér Incze Balázs javaslataira, s kijelenti, hogy a tagosítás s arányosítás felfüggesztése az új törvény

megalkotásáig lehetetlen. Természetes, hogy a kinek nincs egyéb birtoka, csak olyan belsősége, a mely tagosítás alá kerül, az csak a felmérési költséget fizesse.

Bocskor Ferenczel szemben kénytelen ragaszkodni az eredeti javaslatához.

Paget Olivér indítványát nem fogadja el, mert részben helytelenek, részben fölöslegesnek tartja. Azt, hogy a tagosítás csak a birtokosok többségének beleegyezése esetén rendeltessék el, szülő is elvben igazságosnak tartja; ilyen intézkedés azonban a mi viszonyaink között a tagosítást lehetetlenné tenné.

Becze Antal elnök: Egyenként ismerteti a benyújtott indítványokat, s a szakosztály helyeslésétől kísérve határozatképen kimondja, hogy a szakosztály a következő javaslatot terjeszti a kongresszus záróülése elé:

A) A kongresszus kimondja, hogy a tagosítás tulajdonképeni céljának elérése és a tagosításból szükségkép következő hátrányok ellensúlyozása céljából a kérdésnek törvényes rendezése tárgyában a következő alapelvek érvényesítését tartja szükségesnek:

1. A tagosítás megengedhetőségéhez a terület birtokosai egy negyedének hozzájárulása kivántassék. E terület megállapításánál az arányosítandó területek kihagyandók.

2. A tagosítás elrendelését egy véleményező bizottság nézetnyilvánítása előzze meg. Azonban, ha a birtokosság birtok-aránylagos többsége akarja, ez esetben ama szakértő vélemény mellőzhető.

3. A határjárást katasztéri mérnökök végezzék.

4. A tagosítási mérnökök színvonala emelendő. E célból az egyetemen a földmérői oklevél visszaállítandó. A tagosításhoz csupán mérnöki oklevéllel bíró és e szakban kellő gyakorlatot igazoló mérnökök alkalmaztassanak. Nemcsak helyetteseik, de segédek is lehetőleg szakképzett és a földmérői vizsgát letett, vagy műegyetemet végzett egyének legyenek. A szorosabb értelemben vett műszaki munkálatakat a működő mérnök személyesen, vagy képesített s a bírósághoz bejelentett, fegyelmileg is felelős segédei által végeztetheti.

5. A mérnökválasztás tisztasága biztosítandó.

6. A telekkönyvi másolatok gyorsan, hiánytalanul és hiba nélkül adassanak ki s a mérnök azokat utóbb kiegészíthesse.

7. Az osztályozás és becslés egy öttagu becselő-bizottságra bízassék, a melynek elnöke egy állami szakközeg legyen; két tagját a tagosítást foganatosító hatóság — jelenleg a bíróság — rendelje ki idegen szakférfiakból, két tagját pedig a közbirtokosság válaszsza a helybeliekből.

Az eljáró bíró folytonos jelenlétének kötelezettsége mellőztessék és azon idő alatt a birtoktisztázások foganatosítására utasíttassék.

8. A birtoktisztázásra kiváló suly fektendő, a közös birtokívek megszüntetendők, azonos birtokívek egyesítendők, a birtokosok elhelyezés szempontjából kellőképpen csoportosítandók.

9. A tagosítási eljárástól elkülönítve az arányosításra külön „eljárási utasítás” készíttessék.

10. A működő mérnök és bíró kötelességévé teendő, hogy a tagosítás hasznos voltáról a birtokosokat kiiktassák.

11. A tagosító mérnökök időszakonkénti ellenőrzésére, munkálataik felülvizsgálatára, azok hitelesítésére külön — e célra rendelt — és az állami kataszteri hivatalokhoz beszállított állami szakközégek alkalmazandók. Az erdélyi részekben most meglevő hitelesítési eljárás egyszerűsítendő s az ország többi részeire is kiterjesztendő.

12. Az elhelyezkedés előtt a szükséghez képest a kombinatorium A-lapja elkészítendő. Az elhelyezkedésnél a kisgazdákra kiváló gond fordítandó. A kisbirtokosoknak az érdemleges tárgyalás folyama alatti képviseletéről gondoskodni kell. Az elhelyezkedési tervzet a kisbirtokosok szem-

pontjából ítélethozatal előtt — kivéve az egyezség esetét— szakértőileg felülvizsgálendő.

13. A tagosításnál a kulturmérnöki hivatal köteles a tagosítás megkezdésétől fogva a tagosítási munkálatokban résztvenni, a tagosítandó határon lévő folyókon eszköz-
lendő szabályozásokra, átmetszésekre, a patakok szabályozá-
sára, belvizek lecsapolására vonatkozólag a terveket a hozzá-
vetőleges költségvetéssel együtt elkészíteni és pedig lehetőleg
oly időben, hogy azok már a becslés előtt készen legyenek.

Köteles a kulturmérnöki hivatal a tagosítás befejezése
után az érdekelt birtokosok kívánságára az öntözésre s bel-
vizek levezetésére szükséges tervet ingyen elkészíteni.

A község anyagi erejét felülhaladó folyószabályozások
(Feketeügy, Küküllő) költségét viselje az állam; a pata-
kok, csatornák és belvizek levezetésére szolgáló költségeket
előlegezze az állam kamat nélkül olyformán, hogy a bir-
tokosság azt 10 év alatt fizesse vissza.

14. A kiosztási munkálatok szobai felülvizsgálata egy-
szerűbbé teendő, mint a minő most az erdélyi részek-
ben s mindig soron kívül elintézendő. Indokolt esetek-
ben a birtokosság egyhangu határozatára kivételképen
meg lehetne engedni a szobai vizsgálat előtti kihasítást is,
— kellő garanciák mellett.

15. A nyomásos rendszerről a tagosítás folyama alatt
ne lehessen áttérni szabad gazdálkodásra.

16. A tagosítás befejezése után a munkálatok előbb
jőjjenek telekkönyvi átalakítás alá s csak azután a katasz-
terhez, mely köteleztessék arra, hogy a telekkönyvi számok
alapján dolgozzék.

17. Közlegelő fennhagyása a helyi viszonyokhoz képest
alkalmas helyen lehetőleg biztosítandó.

18. Közös szérűskert hagyandó ott, a hol ez gazdasági és
tűzbiztonsági szempontból indokolva van.

19. A tagosítási ügyek a közigazgatás államosításáig hagyassanak meg a bíróságnál.

20. Ha valamely községben a tagosítás befejeztetett, ott ezen időponttól számított 30 évig újabb tagosítás el nem rendelhető, — akkor is csak a nagyobb tagok kihagyásával.

21. Gondoskodni kell arról, hogy tagosítási ügyeknél az ügyvédi beavatkozás a feltétlenül szükséges jogvédelem keretén belül maradjon.

22. A tagosítási összes költségeket az állam előlegezze, s azoknak felét — a mely azonban kat. holdanként 5 koronánál több nem lehet, — a birtokosság haszon-aránylag, — a költségek másik felét feltétlenül az állam viselje.

Az állam által előlegezett költségeknek a birtokosokat terhelő fele része 8—10 évre felosztva a közadók módjára hajtandó be.

B)A kongresszus a telekkönyvek rendezésénél a következő főbb szempontok figyelembevételét tartja szükségesnek:

1. Történjék sürgős intézkedés arra nézve, hogy az országnak azon vidékein, a hol a betétszerkesztési munkálatok ez idő szerint meg nem kezdhetők, az 1892. évi XXIX. t.-cz. értelmében a tényleges birtokos tulajdonjogának a telekkönyvekbe való bejegyzése, a telekjegyzőkönyvi bejegyzéseknek a helyesbitése és a megszűnt jogoknak a kitörlése vétessenek községenként államköltségen fogantatba. A sorrendben elsőbbség adandó azon községeknek, hol a tagosítási kérés már be van adva. Ezek után következnek a kulturában hátrább maradt szegényebb vidékek.

(Különösen névszerint kiemelendő Csikmegye, melynek igen sok községében minden képzeletet felülmúló rendezetlen telekjegyzőkönyvi állapotok halasztást nem tűrő orvoslást várnak.)

A helyesbítés külön ezen célra kirendelt állandósított közegek által eszközöltessék.

2. A telekkönyvi eljárási utasításnak 85-ik szakasza akkép módosíttassék, hogy az eljáró bíró jogosítva legyen a birtoktisztázás tekintetében ugyanugy eljárni, mint arra az 1892. évi XXIX. törvénycikk és 1893. évi június 8-ikán kiadott 24366. számú I. M. rendelet alapján kiküldött bíró jogosítva van.

3. A tényleges birtoklásnak a telekkönyvi állapottal való összhangzatba hozatala egyszerü, költségmentes és gyors eljárás útján hivatalból indítandó meg és viendő keresztül minden községben országszerte, — ott, a hol arra szükség van.

4. A kincstári követelések, a váltásösszegek és a viz-szabályozási járulékok kitörlése a kifizetéstől számított 8 napon belül föltétlenül kérelmeztessek.

5. A telekkönyvi betétszerkesztés az eljárás egyszerűsítése mellett gyorsíttassék és a folyamatban levő birtokrendezési ügyek haladéktalanul fejeztessenek be.

6. A jóságtestek különböző jogi természete megszüntetendő.

7. A telekkönyvi bejegyzések alapjául szolgáló okmányok hitelessége az eddiginél nagyobb garanciák alá helyztessék.

8. A bejegyzési kérvények bélyege, a bejegyzési illeték mérséklendő.

9. Törlesztéses kölcsönök céljából s csupán ezen célra használható hiteles telekkönyvi másolatok díjtalanul adasának ki.

10. A pénzüzetek részéről történő zálogjogi bekebelezések 1000 koronáig bélyeg- és illetékmentesek legyenek. *(Helyeslés.)*

5. Arányosítás.

Kelemen Ádám előadó: A székelység, a mely másfél-évezred óta Magyarország előbástyája s a magyar faj egyik leg-szorgalmasabb és legtevékenyebb része, az ország ellenségeivel évszázadokon át megküzdeni könnyü szerrel tudott s a mely népet sem a törökök fegyverei sem a tatárok égő mágjai kiirtani nem tudtak, ma a külellenségtől nyugodtan hagyva egy oly ellenséggel küzd, melylyel megbirkózni nem tud s mely sorait folyton tizedelve, a székelység végpusztulására tör.

Ez az ellensége a szegénység, melyet egyes kufárkodó, lelketlen emberek felhasználva, siettetik a székely kisbirtokos teljes tönkrejutását és kényszerítik, hogy az általa annyira szeretett hazát elhagyja.

Ezeknek a lelketlen üzérkedőknek mint egy jó termő talaját látom az arányosításokra vonatkozó ez idő szerinti törvények és utasítások helytelenségében, rosszul való alkalmazásában. A fentiek meggátlása és a mennyiben még lehet, javítása céljából vélem és indítványozom, hogy a székelyföldi arányosításokra vonatkozó alább előterjesztendő határozati javaslatomat a székely kongresszus elfogadni és azoknak érvényt szerezni méltóztassék. Ezen javaslatom egyes pontjának indokolását a következőkben kívánom elmondani.

Ad 1. Már az 1871. évi LV. t.-cz. 15. s ennek alapján kiadott utasítás 13. §-a s végül 1892. évi XXIV. t.-cz. s ennek alapján kiadott 356—893 I. M. szám alatti utasítás 37 §-a intézkednek az iránt, hogy az arányosítások hivatalból indíttassanak meg és pedig az illetékes kir. törvényszékek által. S mivel a kir. törvényszékek ez ügyekben kellő erélylyel nem jártak el, azért kívánom ezt a kongresszus figyelmébe ajánlani.

Ad 2. Gyakorlatban van több törvényszéknél, s különösen az udvarhelyi kir. törvényszék területén eddig folyamatba tett s részben be is fejezett arányosításoknál az, hogy azok a hitel telekkönyvi adatok teljes mellőzésével, kizárólag az adókataszter adatai alapján eszközöltetnek. — Tudvalevő dolog pedig az, hogy az adókataszter tisztán az adózás szempontját tekintve, a telekkönyvi tulajdont figyelmen kívül hagyja. Nyilvánvaló ebből, hogy az ez alapon keresztül vitt arányosítás érzékeny károsodást okoz a telekkönyvi tulajdonosoknak, nevezetesen a nőknek és kiskorú gyere-

keknek, a kiknek adóját rendszeren a férj vagy a család valamelyik férfitagja fizeti, illetve az adókataszterben az ő neve szerepel. — Ha már most az arányosítás csak ezen adatok alapján eszközöltetik, ugy lehetetlen, hogy a telekkönyvi tulajdonos jogos illetményéhez jusson s ez által meg ne károsítsák.

Hogy pedig az arányosítandó terület felméréssék és osztályoztassék, azt szintén a visszaélések elkerülése miatt tartom szükségesnek.

A birtokosok ez idő szerint költségkimézés szempontjából a felmérés és becslés mellőzését követelik, nem tudván mérlegelni az abból származó óriási hátrányokat. Hogy példával is igazoljam, hogy mily különbségek származhatnak ebből, felemlitem Gyergyó-Szentmihályos épp ezuttal folyamatban lévő arányosítását, a hol is a telekkönyvi és kataszteri adatok 34,000 hold közhely területet tüntetnek ki, míg azok valóságban felméréstől 40,000 holdat tesznek ki.

Könnyen belátható ebből, hogyha Szent-Mihályos község birtokossága a Csik-megyében általános gyakorlatban lévő eljárástól el nem tért volna és nem mérette volna fel közhelyeit, mily érzékeny károsodást szenvedtek volna az illetményeiket természetben kikapó birtokosok. — Természetesen ennek a fordítottja épp így bekövetkezik s akkor meg a közösségben maradó kisbirtokosok lesznek érzékenyen megrövidítve.

Hogy pedig az osztályozás szükségességére is a legközelebb fekvő példát felemlítsem, felhozom éppen a kongresszus székhelye Csik-Tusnád arányosítását, ahol is, a már 12 évvel ezelőtt megkezdett arányosításnál, az egyes illetmények elhelyezése stádiumában jöttek rá, hogy felmérés és osztályozás nélkül képzelenség keresztülvinni, mert a fürdőterület közvetlen szomszédságában levő erdőterületekről, azok értékes voltánál fogva senki lemondani nem akar, illetve mindenki azt óhajtja saját illetményébe kapni, mert nem lévén felmérve és osztályozva, ugyanolyan értékben volna kiadandó, mint a legtávolabb fekvő érteltelen hely. — Tehát elvesztegetett a birtokosság ok nélkül 12 évet, elköltött ez idő alatt egy jelentékeny összeget és ma kezdheti ott, ahol volt.

Ad 3. Ezen pontot az arányosításokra vonatkozó intézkedések legfontosabbjának tartom s ép ezért kimerítőleg foglalkozom vele.

Ez idő szerint a székelyföldi arányosításoknál ép ezen pont-

nak a hiánya s az arányosításra vonatkozó utasításban az ezen pontot helyettesítő határozatlan és ingadozó intézkedés okozza a székelységnek végtelen anyagi kárát, tönkrejutását, sőt kényszeríti hazája, szülőföldje elhagyására. A székely kisbirtokos a mostoha talaj és klimatikus viszonyok miatt a művelés alatti földbirtokára édes keveset számíthat akkor, midőn megélhetési viszonyait mérlegeli, hanem minden reménye az ezen birtok után a közvagyonból jutandó erdő és legelő illetményében lehet. — Ez képezi megélhetésének alapját és ezen pontnak az arányosításra vonatkozó törvényből való hiánya épp ezen jövedelmi főforrását, ezen megélhetési alapját rántja ki kérélnélhetlenül a székely kisbirtokos lába alól.

Midőn az erdő és legelőilletményből való jogát a székely kisbirtokos az ezen jogok megvásárlásával foglalkozó, üzérkedő egyének rábeszélése folytán eladja, halvány fogalma sincs róla, hogy tulajdonkép mit adott el. Ha tudná, tiszteres összegért, sőt talán semmi áron sem adná el, de midőn megtudja, akkor már késő, mert a megélhetési alapot elveszítette. — Ép ezért kívánom határozottan érvényre juttatni azt, hogy az arányosításnál szükséges birtokváltások felvétele alkalmával (melyek a tényleges állapotnak a telekkönyvvel való összhangba hozatala végett szükségesek) csakis művelés alatti területek, illetve telekkönyvezett részletek vezetessenek át, nem pedig a miképen az jelenben történik, hogy a még meg nem állapított arányjogok (a melyeknek még akkor sem mennyisége, sem értéke nem ismeretes) képezzék adás-vevés tárgyát.

Ha azután a birtokrendezés befejeztetett s kinek-kinek a közvagyonból jutandó illetménye hányadokban kimutattatott, esetleg be is lett telekkönyvezve, akkor igenis elválasztható, külön elidegeníthető a művelés alatti területtől a közvagyonbóli illetmény, — akkor nyugodtan engedhetjük ezt, mert tisztában lévén ki-ki illetményével s annak értékével, visszaélés, károsítás nem történik.

Ad 4. Ezen pontot költségkimézés szempontjából tartom szükségesnek. Nevezetesen teljesen feleslegesnek tartom a kiosztási munkálatok hitelesítésénél a gazdasági szakértő alkalmazását, mert a már elkészült műszaki munkálat jogérvényes egyezség vagy ítélet alapján hajtattott végre, a minek elbírálását úgy a birtokosság, mint az eljáró bíró és hitelesítő mérnök, gazdasági szakértő nélkül eszközölheti. Tehát, hogy A. B.-nek a helyére avagy for-

ditva tétetett volna, az teljesen kizártnak tekinthető s ha esetleg mégis megtörtént, annak megváltoztatása ugyis nem a gazdasági szakértő feladatát képezi, hanem igenis e tekintetben rendelkezési joga az eljáró birónak van, mert ez tulajdonképpen nem gazdasági, hanem jogi kérdés.

Hogy pedig az új kiosztott birtoktag gazdaságilag helyesen van-e fektetve, annak elbírálására inkább illetékes a hitelesítő mérnök, kiről feltételezhető, hogy ily dolgokban teljesen jártas, mint egy gazdasági szakértő, kitől a törvény sem kíván egyebet mint azt, hogy a helyi viszonyokat ismerje, mivel és jó gazda legyen, — tehát, hogy műszaki ismeretekkel is birjon, tőle egyáltalán nem követelik, fel sem tételezhető, sőt a gyakorlatból tudjuk, hogy ilyes természetű kérdésekben helyes birálatot adni képtelen.

Ily körülmény között ezen tárgyaláson a gazdasági szakértő teendője semmi egyéb, mint a 10—40 napig tartó semmittevés és a törvény által részére megszabott napidijak és utazási költségek felszámítása, a birtokosság rovására.

Ad 5. Mint mindenütt, úgy a birtokrendezés terén is mindig egyik legfőbb akadály (a mi azután számtalan más hátrányt von maga után) a pénzhiány. Ez késleltette nagyon sok esetben a birtokrendezés megkezdését, ez késlelteti annak folyama alatt a további haladást s ez akasztja meg igen sok esetben annak befejezését. — Az államra hárul tehát a kötelesség, nézetem szerint, ezen segíteni. És látva, hogy ipari vállalatoknál néha egyesek előnyére jelentékeny összegeket áldoz az államkincstár, helyénvalónak tartom, hogy ezen fontos gazdasági cél előmozdításától se zárkózzék el. — Különbén maguk az illetékes tényezők is átlátták ez iránybani kötelességüket akkor, amidőn tagosítások eseteiben felajánlották az állami előleget; ép ily szükségesnek és méltányosnak tartom ezt az arányosításra vonatkozólag is.

Mindezek alapján ajánlom következő határozati javaslatomat elfogadásra:

mondja ki a kongresszus határozatilag azt, hogy fölterjesztést intéz az illetékes minisztériumhoz az iránt, hogy az arányosítási törvény módosítsák az alábbi főbb pontok figyelembe vételével:

1. A megengedhetőség kérdésére vonatkozólag mondassék ki, hogy mindazon községek közhelyeinek, melyek

idáig arányosítva nem lettek, arányosítása hivatalból rendeltessék el.

2. A közhelyek arányosításánál a birtokosok jogi illetményeinek meghatározása feltétlenül a hitellekkönyvi adatok alapján történjék, az arányosítandó területek pedig felméréssenek és osztályoztassanak.

3. Szigorú intézkedés tétessék az iránt, hogy a birtokváltozások felvételénél csak is mivelés alatti területek, illetve telekkönyvezett részletek vezettessenek át, a közhelyekből illetőségek, mint még meg nem állapított jogok átvezetése, vagyis azoknak a mivelés alatti területektől való szétválasztása határozottan tiltassék el, míg az illető község közhelyeinek arányosítása befejezve nincs.

4. A munkálatok olcsóbbá tétele céljából a felesleges számú szakértők mellőztessenek.

5. Végül mondassék ki, hogy az arányosítási munkálatok gyorsabbá tétele és megkönnyebbitése céljából az ahhoz szükséges költségeket az állam kincstár előlegezze, s meghatározott idő alatt az érdekelt birtokosságtól részletekben szedesse be. (*Helyeslés.*)

Forster Géza elnök: Mindenekelőtt konstatálja, hogy a tervezetben megjelent előadói javaslat nem ellenkezik az előadó által előterjesztett javaslattal. Kéri a szakosztályt, hogy ne csak az előadó által benyújtott javaslatra, hanem a nyomtatásban megjelent három pontra is térjen ki.

Ezután felolvassa Papolcz község közbirtokosságának a kongresszus elnökségéhez intézett következő sürgönyét:

»Papolcz község közbirtokossága üdvözlét küldi s áldást kér a kongresszus működésére az Egek urától, mert a folyamatban lévő arányosítás és tagosítás folytán Papolcz község kisbirtokossága a pusztulás szélén áll és ha a kongresszus az elébe tűzött tárgysorozatában a mi sérelmes ügyünket tárgyalni és azt jegyzőkönyvbe venni nem kegyeskedik, szeretett hazánkra nézve mint adózó polgárok, megszüntünk számot tenni s minden habozás nélkül kénytelenek vagyunk kijelenteni, hogy az ezutáni meg nem élhetés miatt ki kell vándorolnunk. Okozza pedig ezt az, hogy erdeink használatából, melyhez ősi jogok csatoltak, kizárattunk, legelőink baromtenyésztésre nincsenek, a mi van silány, köves talaju, szarvasmarhatenyésztésünk tehát teljesen veszendőben van az egekbe kiáltóan

igazságtalan erdőarányosítás és az előrelátható mezőtagosítás folytán. Mert a tagosítás révén a csekélyszámu tagosítást kívánó nagyobb birtokosok által szántó földeinknek a sikon fekvő termékenyebb részei vétetnek el s mi vagy a kopár, sziklás, agyagos vagy a mocsaras helyekre szorítottunk ki, hol semmi sem terem. Ily viszonyok között itt maradni vérrel szerzett drága hazánkban képtelesnek leszünk. A folyó évi április hó 20-án az igazság- és földművelésügyi miniszter urhoz benyújtott kérelmünk alapján az erdőarányosításra vizsgálatot s a mező tagosításnak azonnali beszüntetését kérjük. Papolcz község közbirtokossága.«

Kötelességszerűleg előterjesztette ugyan e táviratot, mivel azonban a papolcziak az illetékes minisztériumoknál kérik ügyük elintézését, a kongresszus annak további tárgyalásába nem bocsátkozhatik. (*Helyeslés.*)

Molnár Józsiás: A székely közbirtokok arányosításának kérdését a legveszedelmesebb dolognak tartja, mert a mennyiben ez a törvény végrehajtatik, nemcsak egy Papolcz község, de még sok Papolcz község lakói földönfutókká válnak, azért, mert megfosztatnak azon közös birtokoktól, melyeken ők, mint őseik, századokon át magukat fentartották. Elsősorban is kijelenti a szóló, hogy folyamatban van az arányosítási eljárás egy oly törvény alapján, a mely egyáltalán a székely közös birtokokra nem is vonatkozhatik, mert csak urbéri birtokokra vonatkozik. A székely közös birtokokat minden székely nemesi jogon elidegeníthetlenül használta évszázadokon át. Ez a közös birtok nem a magánbirtok járandósága, hanem a személy illétéke. Hogy miképpen lett a közös birtokból közbirtokossági birtok, annak historikumát meg lehet találni a virilis intézményben.

Míg ez nem volt s míg az 1871. évi törvény az arányosításról, meg nem hozatott, közbirtokossági vagyonnak híret sem hallottuk. Ha a székely közös birtok a magánbirtok járandósága lett volna, azon esetben mindazok, a kik magánbirtokukat eladták, a közös birtokot többé sohasem használhatták volna; ha igénybe akarta volna venni valaki a közerdőt, azt mondhatták volna neki, hogy mit keresel itt, neked itt nincs jogod és be nem jöhetsz. De tudjuk, hogy a hol az arányosítás végrehajtván nincs, a közbirtokot minden székely úgy használja ma is, mint akkor használta, mikor minden birtokát birta. Tud esetet arra is, hogy egyes székelyek kipusztulva birtokukból, kimentek Romániába, de hazaküldték rokonainknak a pénzt, hogy újra birtokot vásároljanak s mikor vissza-kerültek, folytatták tovább a gazdálkodást és élvezték a közös birtokok használatát. Ebben rejlik a titka annak, hogy a székelység ki nem pusztulhatott.

Ha a közös birtokok magánbirtok járulécai lettek volna, akkor nem merülhetett volna fel az az eset, hogy olyan emberek, a kik nem voltak törzsökös székelyek s 1848 után ezeket szerevve új birtoko-

sokká váltak, nem szerezhettek közös birtokot, míg a községtől erre külön jogot nem vásároltak. Szóló névről is meg tudna nevezni egyes birtokosokat, a kik a közös birtokok használatát megvásárolták. Ily viszonyok között — kérdi — hogyan lehet azt mondani, hogy a székelyeket egyformán, fejenkint, nemesi jogon illető közös birtok a magánbirtok járuléka? Ezt az elmondottak tényleg megczáfolják, de ha ez nem elég, utal a kuriai döntésekre. Torja község közbirtokát fölosztották; voltak kézdivásárhelyi birtokosok, kik a pert a kuriáig vitték s még sem kaptak a közbirtokossági közös birtokból semmit. Utalhatna több ily esetre, melyek bizonyítják, hogy égbekiáltó igazságtalanság az, hogy a minden székelyt egyforma nemesi jogon illető közbirtokot fölosztjuk oly emberek között, kiknek erre joguk nincs, mert 1848 előtt itt birtokuk nem volt. Ha ez a folyamatban lévő eljárás helyes és igazságos volna, akkor a nemes székely nemzet minden egyes tagja követelhetné azoktól, hogy ők is összes magánvagyonukat osszák meg. Mikor vett valaki közös birtokokat, hol vásárolta meg és kitől, hiszen a székelybirtok adás-vétel tárgya soha sem volt, a székely sohasem adta el közbirtokbeli járandóságát egyszerűen azért, mert az sem el nem adható, sem át nem ruházható, azt minden egyes székely nemesi jogon, születésénél fogva használta. Éppen ezen szakosztály üléséje kezdetén hallotta szép szavakban ajánlani a szövetkezeti eszmét; hát van a székelyeknek egy szövetkezetük, a mely több mint ezer éven át jónak bizonyult, mert annak segítségével, az ősi közös birtokokkal, a székelység megküzdött mindenféle veszéllyel, megküzdött a török, a tatár veszedelemmel, rabszjira fűzhették apáinkat, elhurcolhatták idegenbe, de az ittmaradtaknak megadta a közbirtok a lehetőséget a székelység föl virágzására és arra, hogy hatalmas oszlopa legyen a hazának.

Az elmondott tényekről az igazságügyminiszternek is meglehetősen tájékozottsága van, mert szólónak az ez év június hó 19-ikén elmondott interpellációra adott miniszteri válaszból meggyőződhetik bárki, hogy a miniszter méltányolja szóló álláspontját s azt mondta, hogy csak azért nem tehet pillanatnyilag semmit, mert kötve van a keze annyiban, a mennyiben ezen harminczegy év óta fenálló törvény segítségével jogügyletek köttettek, a melyeket ő hirtelenséggel nem érinthet. De kérdezi, hogy a fenálló törvények értelmében is miként lehetett azon közös székely birtokokból, a melyeken minden egyes nemes székelynek fejenkint és személyenként élethossziglan haszonélvezeti joga volt, jogokat vásárolni? Hisz a törvény megszabja, hogy mi eladható, mi megvásárolható. Mivel a részesedési arányt megállapítani nem lehet, mert számba kellene venni, hogy hány született székely tarthat azon közbirtokhoz igényt, mert minden egyes újszülöttel új tulajdonos jön létre: tehát mindenféle adás-vevés érvénytelen!

De ha nem is volna ilyen napnál világosabb a székelyek igaz-

sága, akkor is minden hazafinak meg kellene gondolni, hogy mi történik, ha az arányosítás végrehajtatik? Az, hogy a székelységnek több mint fele kivándorol s 20 év múlva lámpával sem találunk székely birtokost.

Kérdi a szóló, hogy volt-e bizonyos embereknek joga a közös-birtokhoz, a kiknek ma nagy birtokuk van. Soha! Mutassanak ezek a nagybirtokosok oly okmányt, a mely 1871 év előtt kelt volna s a közbirtokossági vagyronról szólana; ha valaki mutat ily okmányt, szóló készséggel meghajol; de ily okmányok nem léteznek, mert ezek csak a törvény meghozatala után jöttek létre.

Még a szakosztály emberbaráti szeretetére hivatkozik; ha az arányosítás végrehajtatik, száz meg száz becsületes családapa fosztatik meg annak lehetőségétől, hogy családjának úgy mint régen, kenyeret adhasson. A közbirtokot háborítlanul birta ő maga, apja és minden nemzetsége s most arra ébred, hogy kimagyarázzák szépen a birtokából (*Igaz. Ugy van!*) s azt elveszik olyanok, a kiknek semmi érdemük sincs e föld megtartásában. Tisztelettel kéri a szakosztályt, hogy következő határozati javaslatát elfogadni méltóztassék:

mondja ki a kongresszus, hogy ha a székely viszonyokkal nem számolt, tehát azokra nem is vonatkozó arányosítási törvény a szokásos téves magyarázatokkal, úgy mint ma folyamatban van, a székelyföldön végrehajtatik: az esetben a székelység igen nagy része, a közbirtokos osztály megfosztatik azon közös birtokától, melyet nemesi jogon, fejenkint és személyesen, egyforma arányban osztatlanul birt századokon át; a melyet soha senkinek el nem adott, mert el sem adhatott és az ősi székely birtokok igen nagy része oly egyének birtokába megy át, kik azért soha semmi ellenértéket nem adtak, mert nem is adhattak.

Ha pedig a székelység zöme, a kisbirtokos osztály meg lesz fosztva azon közös birtokától, mely néki, úgy mint őseinek, csekély magánbirtoka mellett a megélhetést biztosította: az esetre magánbirtoka sem lesz megtartható s ily módon csakhamar önhibáján kívül földönfutóvá, koldussá lesz a szabad székelység nagy része és ki kell vándorolnia azon földről, melyet megelőzőleg töröktől, tatártól, de ki tudná előszámolni még hány ellenségtől, több mint ezer éven át megvédett, megtartott és pedig úgy, hogy egészen

az 1848-ik évig hazánk ezen részén másnak, mint a szabad székely nemzet fiainak egy talpalatnyi földje sem volt, mert nem is lehetett.

Ezen minden igaz hazafi szivét megdöbbenő tényállásra való tekintettel,

mondja ki azt is a kongresszus, hogy az előkészítő bizottságnak célbavett határozati javaslata ellen előre is tiltakozik, mert az csak az eljárást óhajtja módosítani, maga a lényeg ellen nem tiltakozik, holott a folyamatban levő arányosítás helytelen és veszélyes, amiértis valameddig a szabad székelység tulajdonát képező és megmenthető közös székely-birtokok megmenthetése érdekében a kellő és tőle telhető lépéseket végre nem hajtotta, valameddig a magas kormányhoz, a székelyföldi *arányosításnak azonnali beszüntetéséért nem folyamodott: addig más kérdésekkel nem kíván foglalkozni.*

Mondja ki végül a kongresszus, hogy az arányosítási kérdés tárgyalását szintén a nagy győgycsarnokban tartja meg. Egy ilyen nagy, a nemzet és a haza érdekével oly szorosan összefüggő kérdés tárgyalásánál, melynek mikénti eldöntésétől nemcsak több százezer igaz és becsületes munkás székelynek birtoka, tehát megélhetése és kenyere függ, hanem még a magyar állam és nemzet életére is döntő befolyással lesz: szükséges, hogyha már az életérdekeikben veszélyeztetve lévő székely kisbirtokosok ezrei nem lehetnek jelen, legalább vehessenek részt mindannyian azok, kik a székely kongresszusra ide fáradni szivesek voltak.

Forster Géza elnök: A felszólalások előtt az igazságügyminiszter képviselője kíván szólni. (*Halljuk, halljuk!*)

Dr. Dévai Ignác: Az imént fölszólaló előadta azokat a panaszokat és sérelmeket, melyeket a képviselőházban interpelláció alakjában előterjesztett. Ezen sérelmek között ma és akkor is fel említette azt is, hogy a tulajdonkép fennálló jog szerint a székely birtokból el sem idegeníthető semmi s vissza kellene adni a

székelynek az elidegenített birtokokat. Másik általános panasz az, hogy az arányosítás végrehajtása előtt azon meg nem határozott birtokrészeket, a melyek az egyes részeseket megilletik, némelyek potom pénzen megszerzik, s szerződés alapján nagyobb birtokterületekhez jutnak; Molnár Józsiás kivánta, hogy ez meggátoltassék és behatóbban orvosoltassék. Midőn a miniszter azt felelte, hogy a sérelmeket elismeri, de visszahatólag ezeket törvényhozási uton nem tartja orvosolhatóknak, mert szerzett jogokról van szó, ezt úgy tudja szóló, az utóbbiakra értette és nem más jogügyletekre.

Molnár Józsiás: Félreértett szavai helyreigazítása czimén kér szót. A miniszteri kiküldött nem értette jól meg a szót és ebben rejlik a tévedés magyarázata. Szóló azt mondotta, hogy vannak Székelyföldre 48 után beszármazott emberek, a kiknek semmi joguk nincs a közbirtokokhoz, s ha ezek között is birtokarány szerint osztjuk föl a közbirtokokat, akkor éppenséggel nem erősödik meg a székelység. A gyergyóvidéki birtokosok nem is álmodtak arról, hogy husz-harmincz forinton eladott szántóföldjeik révén megfosztattak a közös birtokokhoz való joguktól is s a ki megvásárolta a földet, az sem számított arra, hogy 20—30 forinton hozzájút egy nagy erdőséghez.

Markos Gyula: Szerinte fel kellene világosítani a népet, hogy a közvagyonból őt illető részesedését el ne adja. Rámutat, hogy különösen Csikmegyében s annak felső részében már is vannak társulatok, a melyek a boldogtalan népet félrevezetik. Fölhozza, hogy e konzorciumoknak még a közigazgatás is kezére játszott. Ha a népet az érdekszövetségeknek kiszolgáltadjuk, akkor nem marad egyebe e népnek, mint a koldusbot. Nem vet neki másfél évet, hogy a gyergyóvidéki nép kénytelen lesz megragadni a koldusbotot, mert azt a talpalatnyi földet, a melyért ősei véreztek, elveszti lábai alól, s az a konzorciumok kezére jut. Ne engedjük tehát, hogy a nép jogáról lemondjon, hassunk oda, hogy a néppel megértethessük, mily boldogtalan állapotok következnek be akkor, ha a lélekkufárokra hallgat. Kormánybiztost kell kiküldeni az ily dolgok megvizsgálására, mert sokszor nem elég erélyes a törvényhatóság sem, hogy megvédelmezze azt a népet, a melynek érdekében egész befolyását gyakorolnia kellene. A nép fölvilágosítására elsősorban a lelkeszkedő papságot tartja hivatottnak. De kívánja, hogy a közigazgatási közegek is javuljanak meg, mert ezek is kezére járnak a nép kiszípolyozóinak.

Forster Géza elnök: Figyelmezteti a felszólalókat, hogy hasonló kifejezésektől óvakodjanak, mert hatóságok és testületek megsértése esetén megvonja a szónoktól a szót.

Markos Gyula: A következő indítványát ajánlja elfogadásra:

1. *mondja ki a kongresszus,* hogy szükségesnek tartja a székely népet fölvilágosítani abban az irányban, hogy a

közvagyonból őt és utódait megillető jogosultságát senki-
nek el ne adja.

2. A hol lelketlen üzerek az arányosítást megelőzőleg a
népet kifosztották, az ilyformán szerzett birtokok felülvizs-
gálására kormánybiztos küldessék ki, s a hol az üzérkedés
a nép rovására és a közös birtokok kárára történt, három
évre visszamenőleg minden ily ügylet semmisnek mon-
dassék ki.

Dr. Bánffy Zsigmond: Molnárnak felel; az arányosítás régi
dolog a Székelyföldön. Egy kétszázhatvan éves törvény nem új
keletű dolog s ha helyesen indul az arányosítás, a népek kárára
nem fog szolgálni. (*Ugy van!*)

Kijelenti, hogy szívesen fölmutat száz és száz okmányt, a melyek
bizonyítják, hogy már az ötvenes években eladta a nép az ő jogait.
(Molnár Józsiás közbeszól: Közbirtokból?) Földesuri jogokat. Kész
olyan okmányt bemutatni, a melyszerint az aránykulcs az arányo-
sításnál a régi telkek illetménye volt. Minden szabad székely telek
egyforma, a nemesi kuriával egyenlő értéket képviselt; az urbéres
telek feleértéket képviselt, s ez képezte az arányosítás kulcsát.

Az 1871-ik évi törvény szabályozta az erdélyi részekre nézve
az arányosítást, mert a régi törvények szerint határozott instituczió
nem volt, hogy miképpen, minő eljárás mellett vitessék az keresz-
tül. A gyakorlat az volt, hogy közigazgatási uton vitetett keresztül
az arányosítás. Mivel a jurisdikciót a közigazgatástól elvették,
szüksége merült föl annak, hogy a tagosítási eljárást kivegyék a
közigazgatás kezéből, s független bíróságra bizzák.

Ez volt az arányosítási törvény meghozatalának egyik indoka,
s a másik indok abban rejlett, hogy nehéz volt az »antiqua sessio«-
kat megállapítani. A birtokarány megállapítása, igaz, a székelyekre
sérelmes, s nem precizizozták, hogy mely birtok alapján kell a
megosztásnak történnie. A birói gyakorlat nagyon ingadozó; a
felsőbb bíróságok azokat a birtokosokat, kik idegen községben
laktak s a határban egy-két darab földdel birtak, de belsőséggel
nem, sok esetben nem vették figyelembe. Az erdőkkel éppen így
bántak el a bíróságok. Újabb időben azt vették fel, hogy az erdők
után ugyancsak erdőt adtak a részesnek és így oly anomáliák fej-
lődtek ki, hogy némely községben egy igen nagy erdőbirtokos
megkapta a község erdőségeinek 9/10-ét s a szabad székely birto-
kosságnak maradt egy tized rész; ez sérelmes, mert a régi gyakor-
lat a Székelyföldön az volt, hogy szesszió után gyakorolták a
legeltetési jogot. A sérelem azonban nem olyan, hogy segíteni ne
lehetne.

De van a törvénynek még egy nagy hibája, s ez a 16. §

intézkedése, a mely abszurdum a törvényben, mert megtörténhetik, hogy a földesurnak csak egy hold erdőilletménye van, rendszeres erdőgazdaságot pedig egy holdon gyakorolni lehetetlenség s megtörtént az a visszaélés, hogy egy nagybirtokos arányosítási illetményeként egy személyben összpontosítottak nagyobb erdőbirtokokat, s a tulajdonképeni közbirtokossági erdő nem maradt fenn. Ez az egyéni birtokképen való kisajátítás káros a közbirtokosságra, káros az országra nézve, s az így összehozott erdőket egymásik favállalkozó azonnal letarolja, s eljutunk oda, hogy pár évtized mulva az erdőben bővelkedő Székelyföldnek erdeje nincs, mert a közbirtokossági erdők eltűnnek.

Szóló nem pártolja azt, hogy a száz holdon alóli erdőbirtokos erdőhöz juthasson természetben, akár székely, akár földesur, akár urbéres birja. Azt sem pártolja, hogy az urbéri jogon birt erdők külön szakittassanak ki; jobb, ha a birtokok közösségben maradnak.

De van még egy nagy baj, s ez a legeltetés kérdése. A legeltetés roppant mizerábilis, 20 éve látogatja szóló a háromszéki erdőket, de lelegelt erdőket nem látott soha, hanem csak letaposott erdőterületeket. A székelyeknek van elég legelőjük, csak marhájuk nincs. Az arányosításnál gondoskodni kell arról, hogy a kis székely gazdának legyen hova kicsapni a marháját, legyen a csordának kijáró helye; erre nézve az a nézete, hogy közvetlen a község közelében az arányosítás alól ki kell venni azokat a helyeket, a melyek marhalegeltetésre alkalmasak.

Az arányosításnál van még szólónak egy megjegyzése, a melyet érinteni kíván, s ez a községi háztartás fenntartása. A felső bíróságok kimondták oly területekre nézve az arányosítást, a melyek arányosítás tárgyát nem képezhetik, így a székelyföldi taksális városok egyenlők voltak a szabad királyi városokkal, tehát a taksális városok éppoly joggal birják az erdőterületet, mint a magyarországi városok, erdőterületeiket arányosítás alá nem szabad lett volna venni. Az alábbi határozati javaslatot terjeszti elő:

mondja ki a kongresszus:

1. hogy a Székelyföldön azon erdők, legelők, köz-helyek és közjavak, melyek az utóbbi 30 év alatt egyéni ingyen használatnak állandóan nem voltak tárgyai, s melyeknek évi jövedelme ezen 30 év alatt a községi háztartás fedezésére szolgált, arányosítás tárgyát nem képezik. Ugy szintén nem képezik arányosítás tárgyát a Székelyföldön levő régi taksális városoknak, községeknek azon köz-helyei, melyek adomány, hagyomány vagy vásár folytán jutottak azok birtokába. Az ilyen erdőkben a vágási haszon-

vétel, erdő és puszta legelőben a legeltetés a háztartási szükséglethez képest való mérsékelt díjfizetés mellett első sorban a község lakóit illetik meg és csak azon esetben adható ki a legeltetés nem községi lakóknak bérbe, ha községi lakosok erre nem vállalkoznak, a vágási forda csakis az esetben adható el idegennek, ha községi lakosok a megállapított díjért arra nem vállalkoznak.

2. Az arányosítás alá jövő erdő, legelő területből szakértők meghallgatása után szükséges terület a hazajáró csorda számára közös legelőnek kiszakítandó. Ezen közös legelő elidegeníthetlen közbirtokossági vagyont képez.

3. Az arányosítandó terület megosztásánál aránykulcsot az egyesek által tulajdonul birt birtokarány képezi, azonban a birtokmennyiségbe az egyesek által birt erdőségek és legelők, úgy a terméketlen helyek nem számíthatók be. Belső telek nélkül nincs részesedés.

4. Az arányosítás rendén erdőknél 100 holdnál kisebb mennyiség senkinek sem adható ki, a 100 holdon alóli birtokosok tekintet nélkül arra, hogy volt földesuri, szabadszékely vagy urbéri jogon kapják illetményeiket, állandó birtokközösségben maradnak. A birtokközösségben maradtakra a további arányosítás ki van zárva. Az önállóan kiszakított erdőilletmények 100 holdnál kisebb egyéni birtokokra nem oszthatók fel.

5. Az arányosítási eljárás a kir. törvényszékek hatáskörébe tartozzék. A felmérést, kihasítást a birtokosság többsége által választott mérnök végezze.

6. Ha a becslés ellen felszólamlások történnek, vagy a bíró a becslést nem tartja helyesnek, egy újabb becslőbizottság által a becslés és osztályozás felülvizsgáltassék.

7. Az elhelyezkedésnél első sorban azok helyezendők el, kik birtokközösségben maradnak és csakis ezek elhelyezése után az önálló kihasításra jogosultak.

8. Az erdőjuttalékok megvásárlása az arányosítás folyama alatt érvénytelen és az ily megvásárolt jutalék a vásárlónak nem adható ki, hanem az eredeti jogosultnak. Az arányosítás folyama alatt vásárolt birtokok utáni erdőilletmény csak az esetben esik a vásárlónak, ha a birtok a kulcs megállapítása előtt félévvel telekkönyvileg már a nevére be volt kebelezve és annak tényleges birtokában volt. Ha azonban az arányosítás befejezése után 5 éven belül kitűnik, hogy a szerződés szinleges volt, az esetben az ilyen uton külön kiszakított terület a birtokközösségben maradtak jutalékához csatolandó.

9. Az arányosítás befejezése után a birtokközösségben is első sorban magának a birtokközösségben maradtak közbirtokosának, másodsorban pedig a birtokközösségben lévő közbirtokosoknak és csakis ha ezek nem vásárolnának, az esetben adható el a részesedés idegennek. Azok, kik a községben minden vagyonukat eladják és a községből eltávoznak, jogosítva vannak a második félrészt is eladni, de csak a közbirtokosságnak vagy birtokostársnak.

10. Azok, a kik a községben vagyonnal nem bírnak, de eddig is a vágási és legelési haszonélvezetben voltak, ugy a legelő, mint erdőből a legkisebb birtokossal egyenlő részt kapnak.

Ugron Gábor: Köszönetet mond Bánffy Zsigmondnak, hogy szives volt jogilag fölvilágosítani a székely közbirtok természetét. Mert a ki figyelemmel meghallgatta Bánffy előadását, megértette azt, hogy Molnár Józsiásnak egyetlen állítása sem áll meg, sem a régi székely törvényekkel, sem a mostani országos törvényekkel összhangban nincs. A székely ember ugy, mint minden szabad magyar ember, fegyverrel szerezte azt a földet s ha megszerezte, a méltányosságnak megfelelőleg a legelső pillanatban arányosította és fölosztotta és pedig fölosztotta akként, hogy egy részt belőle azonnal mivelés és egyéni használat alá vett, a többit pedig közösségben hagyta meg s ezen közösségben hagyott birtokot közösen használta. Azon telkek, a melyek az első megszállás alkalmával ily közösségben maradtak, »antiqua sessiók«-nak neveztettek. Ha a

községben a lakosság szaporodott s azt találták, hogy némely érdemes családok tagjainak jó lesz megadni a jogot, hogy köztük egyenlő tulajdon alapján éljenek, akkor az antiqua sessiókat kiegészítették, számukat felemelték s azokat új sessióknak hívták. A midőn a népesség továbbszaporodott, a régi családi birtokban nem élhetvén meg, összegyűltek tanácskozássra s ennek rendjén határoztak a maguk sessióik száma szerint a felett, hogy a közös birtokból melyik részt vegyék újabb fölosztás alá. S akkor elkezdték szántani, művelni a legjobbat s a nova sessiók alapján fölosztották. Szóló gyermekkorában, a Bach-korszak idejében, atyjával nem egy községben fordult meg az ötvenes években, hol a nép megszorodott s elhatározták, hogy ezt vagy azt az erdőrészt fölosztják maguk között; a hány sessió volt, annyi nyilat csináltak, betették a számokat s a nyilat kihúzták: a kinek három sessiója volt, annak három nyil ment ki.

Igy osztották a székelyek, mint szabad tulajdonosok és birtokosok, a közösben birt birtokot a magyar jog természetének megfelelően; a birtokosság alapján nyugodott a jogrend is, mert minden székely választó és választható volt, ha földje volt, ha pedig nem volt földje, nélkülözte a választói jogot.

Azt mondják, hogy arányosításról a Székelyföldön sohasem szóltak; dehogyan nem, még az akkori hivatali méltóságokat is arányosították a meglevő birtoksessiók számához képest. Ekként állott a székely jog, a mikor jött az 1871-ik törvény, a mely azt mondta — és helyesen mondta — hogy az arányosítás végrehajtandó, mert egy bizonyos zavar és rendetlenség keletkezett az idők folyamán: egyes erőszakos emberek többhez jutottak, mint joguk lett volna. Tehát az arányosítás nem a hatalmasoknak, hanem a szegényeknek állott érdekében, ezeknek jogait kellett megvédeni.

Erre azt mondják majd, hogy a szegény ember fát hordhatott a közösbirtokból. Igen, de az elhordás nem törvényes volt, azt lopásnak minősítették, mert a *közt* károsította meg. Azt az eljárást tehát a birtokrendezés alapjául elfogadni nem lehet.

A törvény 2. §-a azt mondja, hogy az aránykulcs megállapítandó az eddigi használat alapján.

A mennyiben azonban a régi és állandó használat semmi módon megállapítandó nem volna, akkor birtokaránylag az arányosítást végrehajtani *nem* lehet. Ebből látszik, hogy Molnár Józsiás nem értette meg a törvényt, mert hiszen a birtokaránylag való arányosítás nem foglaltatik a törvényben; a közbirtok csak kisajátítható abban az esetben, ha az arányosításnak más kulcsa megállapítható nem volt.

Igy állván a dolog, az a fölfogás, a melyet Molnár Józsiás előadott, az ő saját képzelődő tehetségének szüleménye, a mely arra jó, hogy a merész fantáziákat izgassa és elégedetlenséget kelt-

sen a jogrend fölbontására, fölingerelje az embereket, de nem arra, hogy egymást megértsük, harag, gyűlölet nélkül gondoskodjunk arról, hogy mi a jogtalanság, sérelem, visszaélés, tulkapás, jogkijátszás és üldözés, haszonlesés és a törvények félremagyarázása s nem egyszer a népnek kijátszása tudatlansága miatt, orvosoljuk és elhárítsuk és a nép védelmet találjon. (*Zajos helyeslés.*) S mindezt tiszta öntudattal, világos ismeretével a dolgoknak végez-hessük. (*Éljenzés*)

Perjéssy Mihály dr.: Csak arra reflektál, a mit Molnár Józsiás fölhozott. Nem kétféle, hogy ezen fölszólalás a székelyek iránti jó érzelemből fakadt, de sok tekintetben még sem a közérdeket szolgálja. Az öt követő szónokok történelmi érvekkel meg is czáfolták.

Szóló a gyakorlati álláspontra helyezkedik és ennek alapján állítja, hogy veszedelmes volna az arányosítást fölfüggeszteni azért is, mert hisz az arányosítás sok helyen be is van már fejezve, vagy pedig befejezése felé közeledik.

Kérdezi, hogy mi történjék ezekkel a befejezett ügyekkel? Nézete szerint az arányosítás nem káros, de üdvös a közérdekre nézve; vannak azonban bizonyos hibák, a melyeket a tapasztalat ilyenekül tüntetett fel s a melyeket korigálni kell. E célból mindenekelőtt arra kell felhívni a miniszter figyelmét, hogy a bírói létszám szaporítása által az arányosítás eszközlését siettesse. Fölhozza Gyergyószárhegy és Ditró községek helyzetét, hol éppen a bíró hiánya miatt huzódik az arányosítás befejezése.

Megismétli a tagosításnál tett javaslatát, hogy t. i. az arányosítás költségeit is az állam előlegezze.

Az előadói javaslat 2. pontjához pótlást ajánl, a mely az ugynevezett *manipulációkra* vonatkozik, melyek szélteben-hosszában üzetnek. Egyesek ugyanis a törvény intézkedéseit kihasználva összevásároltak 100—200 hold földet s az eljárási utasítás alapján kérték a külön kihasítást.

Csikmegyében pl. 15 községben az arányítás újra kezdetett; a bírói határozat szerint hely adatik a közbirtokosság költségére a kérelemnek. Ha az arányosítás befejeztetett, akkor külön kihasításnak nincs helye. Ez megnyugtató dolog, azonban a bírói függetlenség, a bíró meggyőződése olyan, a mit irányítani nem lehet, ezért törvényhozási uton, vagy legalább az eljárási utasítás megfelelő módosításával kell gondoskodni arról, hogy arányosítás ne lehessen ily üzleti módon a nép terhére újra kezdhető, a mi költségeket okoz a népnek. Különböleg megjegyzi, hogy az eljárási utasítás ezen rendelkezése száz holdra vonatkozik.

Másfelől sok helyen megtörtént, hogy régi időben egyesek egy-egy havasnak lettek tulajdonosai, de azt a közbirtokot, melyet a közbirtokosság használt, sohasem használták. Ennek daczára volt eset, hogy ezek is részesültek azon közbirtokokból, pedig ez a részesedés őket nem illette, mert annak terheit nem viselték.

A királyi Kuria *Kőrös* község arányosítási ügyében azon álláspontra helyezkedett, hogy az ilyen birtokosokat nem illeti meg az arányrész. Mivel azonban egy kuriai ítélet nem lehet eléggé megnyugtató, mert hiszen a Kuria tanácsának a felfogása változhatik, azért helyes volna legalább az eljárási utasításba belefoglalni, hogy az ily birtokosokat részesedés nem illeti meg.

Végül az eljárás gyorsítására és egyszerűsítésére nézve vet fel néhány ideát; ilyenek pl. hogy az arányosítási-terület felmérése ott, a hol a kataszter elegendőnek mutatkozik, mellőztessék, mert ezzel az eljárás olcsóbb lesz; azután a határidők megrövidítendők, a jogorvoslatokat korlátok közé kellene vonni, mert most sokszor szinte céltalanul küldözgetjük az arányosítási ügyeket a felsőbb bíróságokhoz.

Az elmondottak alapján az alábbi határozati javaslatot teszi elő:

intézzén a kongresszus feliratot az igazságügyi miniszter urhoz, hogy:

1. Az arányosítási ügyek befejezéséig minden egyes törvényszékhez a szükséghez képest idiglenes törvényszéki birói állásokat rendszeresítsen az arányosítási ügyek gyorsabb elintézése céljából.

2. Az arányosítási ügyek költségeit az állam előlegezze és pedig akkép, hogy a jóváhagyott költségvetésbe felvett teljes összeget a bíróság megkeresésére az adóhivatalnál folyósítsa; az így folyósított összeget azután közadók módjára a birtokosoktól 8 — 10 évre felosztva szedje be.

3. Az előadói javaslat 2-ik pontjához toldalékképp:

a) Különösen módosítsassék az 1880. évi XLV. t.-cz. 25. §. és az elj. ut. (1893. évi 356. sz. igazságügyi miniszter) 105. §-ának b) pontja akkép, hogy a külön kihatás csupán az arányosítás megkezdése idején és eredeti jogon birt. illetményekre engedélyezhető és a kihatás csak az érdemleges tárgyalás befejezéséig kérhető.

b) Az 1871. évi LV. t.-cz. 3. és 4. §. novelláris uton akként módosítsassék, hogy azokat a birtokosokat, kik a közösen és oszlatlanul használt fekvőségek hasznáiból nem részesedtek, ezen arányosítandó területből rész nem illeti.

c) Továbbá akkép is, hogy ahol a törvény 4. §-ában foglalt aránykulcs a felosztás alapja, ott az arány megállapításának alapjául az egyesek által birt külső és belső birtoknak ne a területe, hanem az ezen birtokok után fizetendő adó szolgáljon.

d) Módosítsassék az eljárási utasítás az irányban is, hogy az eljárás egyszerűbb és gyorsabb legyen, különösen, hogy a kataszteri igazgatósággal való érintkezés egyszerűsítsessék.

Páll Albert: Gyergyóalfalu község megbizásából szólal föl. Egyik előbbi szónokkal szemben kijelenti, hogy nem földet kell adni a székelynek, hanem segítséget ahhoz, hogy meglévő földjét megtarthassa és célszerűen kihasználhassa. Sokan az arányosítási törvényt a népre nézve nagyon üdvösnek tartják, míg szóló a gyakorlati életből merített tapasztalatai alapján állítja, hogy a birtok felszabadítása óta semmi sem volt károsabb hatással a székelységre, mint éppen e törvény keresztülhajtása, a mi csak a pénzüzéreknek használt. Ezelőtt a székely — tekintet nélkül birtokának nagyságára — annyi tüzelőfát hozhatott a közös erdőből, a mennyire éppen szüksége volt; ezt a jogot senkinek el nem adhatta, de nem is vette meg senki, mert az ilyen vásár a vevőre nézve haszonra nem járt volna. Ma sok szegény székely az erdőt csak távolról nézheti, mert elég szerencsétlen volt az apái által véren szerzett és megtartott birtokból kiesni vagy kifosztatni. Az elmondottak alapján óhajtaná szóló, hogy az előadói javaslat oda módosítsassék, hogy a nép a közvagyonból őt és törvényes utódait megillető jogosultságát senkinek el ne adhassa és senki a közösből illetményét ki ne kaphassa. Mivel azonban nem reméli, hogy ezen indítványát a többség elfogadja, nem is terjeszti elő.

Kifejti, hogy régebben a felosztásra kerülő földterületekből mindenki kikapta a birtoka után járó parcellákat. Sokan azzal érvelnek, hogy csak a 100 holdon felüli birtokosok üzhetnek okszerű erdőgazdálkodást. Ez az állítás a tapasztalatokkal ellenkezik, a mit példákkal igazol. Gyergyóalfaluban a nagybirtokosok 1900-ban négyezer holdnál többet kaptak ki s ma már csak egy birtokosnak áll körülbelül 300 holdnyi erdeje. Mégsem szólana az ellen, hogy a kisbirtokosok közösségben maradjanak, ha oly rengeteg költség nem terhelné a közösséget. Főlemlíti, hogy Gyergyóalfaluban a mult évi vágterületről csak 5 holdra esett egy fa, a kisebb illetménynyel bírók nem kaptak semmit. Lehetetlen ezekkel megértetni, hogy miért ne adják el illetményüket, mikor ebből hasznot nem látnak. Eladják annál inkább, mert ezt leghamarabb megveszik. Sajnos, egy községben most is néhány ember állandó

összekötetésben áll egy tőkepénzes idegennel; ezek megveszik az erdőilletményeket holdanként 8—10 koronáért s tovább adják a tőkésnek 20—30 koronáért. Indítványt nyújt be abból kiindulva, hogyha valaki kikapja illetményét, méltányos, hogy mindenki kikaphassa. Egyedül ezáltal lehetne a jogok eladását is megakadályozni, mert ha a birtokos a fát eladja is, a földtől nem könnyen válik meg.

Indítványa a következő:

kivánatosnak tartja a kongresszus az arányosítási törvény olyirányu módosítását, hogy a közösből mindenkit megillető arányrész — tekintet nélkül a mennyiségre, — kinek-kinek kiszakittassék.

Bartalis Imre: Kifejti, hogy a székely nép az arányrészeket közösségben használta s nem burta fölfogni, hogy annak mi az értéke, nem pedig azért, mert a közvagyonból, a közlegelőkből annyit használhatott, a mennyit ereje megbirt. Ebből következik, hogy arányrészét a székely nép öntudatlanul bocsájtotta áruba. Ezért kéri a szülő, hogy:

mondja ki a kongresszus, hogy az arányrészek a birtoktesttől elszakíthatók, illetőleg elválaszthatók ne legyenek, hanem a birtokkal együtt képezzék adás-vétel tárgyát. (Helyeslés.)

Intze István: Az arányosítás kérdésében egyetért Molnár Józsiás fölfogásával, mert valamint a szászoknak megadatott a kiváltság, hogy ne lehessen az arányosítást elrendelni, ha nem akarják, — azonképpen meg kell ezt adni a székelyeknek is azon régi elv alapján, hogy »salus rei publicae suprema lex esto«. De ezen már túl vagyunk, mert az arányosítás 90%-a Erdélyben be van fejezve, (*Ugy van!*) elkéstünk azzal, hogy visszacsináljuk. Azokban a szép disszertációkban, melyeket előadó és Perjéssy Mihály tartottak, nem talál kifogásolni valót, de előadó azt említette, hogy az arányjogokmegállapításánál a birtokarány legyen alapul véve...

Kelemen Adám előadó; A telekkönyvi adatok alapján történhessék!

Intze István: Már egy évvel ezelőtt azon álláspontra helyezkedett, melyet Perjéssy indítványában felhozott, hogy t. i. az adó figyelembevétele igazságosabb, mint a telekkönyv.

Erre az alapra helyezkedik most is. A kik az eljárási utasítás ezen részét csinálták, nem ismerték a székely viszonyokat, mert ma nem azt bírja a székely, a mi telekkönyvileg a nevének áll. A telekkönyvi jogczim alapján való birtokkulcs helytelen és igazságtalan, a székely viszonyokhoz egyáltalán nem illő s a birtokarányt csak akkor lehetne kulcs gyanánt elfogadni, ha a telekkönyvi állapotot a tényleges állapottal összeegyeztetnék.

Az alábbi javaslatot terjeszti elő:

mondja *ki a kongresszus*, hogy az arányjogokat nem a telekkönyvi jogcímek, hanem az adó alapján s ha ez el nem fogadtatnék, a tényleges birtoklás alapján kívánja megállapíttatni, úgy azonban, hogy a házaspár és kiskorúak jogai épségben tartassanak.

Bodor Tivadar: A kérdés már ki van merítve, ennél fogva csak oly sérelmet kíván felhozni, a melyet itt hangoztatni még nem hallott. Legnagyobb sérelme szerinte az arányosítási törvénynek, hogy a midőn gondoskodott arról, hogy egy székely is bizonyos erdőterületet kapjon, akkor arról a szabad székelyről, a kinek egyáltalán birtoka nincs, vagy csak igen kevés van, megfeledkezett. Ezt anomáliának tartja, ép azért terjeszti elő Bánffy Zsigmond indítványának kiegészítő része gyanánt a következőket:

gondoskodjék a törvényhozás arról, hogy azon szabad székelyek is, a kiknek semmi vagy olyan kevés birtokuk van, hogy annak alapján annyi erdőhöz sem juthatnak, a mennyi egy fél urbéri állományra biztosítva van, legalább fél urbéri állományra eső erdőilletőséget kapjanak. Ha a község nem volt urbéres vagy vegyes, hanem tiszta székely község, e község erdőviszonyainak megfelelő szomszéd urbéres vagy vegyes község urbéri állománya vétesék alapul. (*Helyeslés.*)

Gyöngyössi Béla: Igen röviden kíván csak felszólalni. Reflektál arra a javaslatra, mely az arányosítási törvény olyan módosítását kívánja, hogy nemcsak a 100 holdon felüli, de a legkisebb birtok arányosításánál is a birtokos arányrésze külön adassék ki. Szerinte ennek keresztülvitelével még jobban tönkre tennők a székely népet, tüzelő fája sem lenne, mert nem tudna rendszeres erdőgazdálkodást folytatni. Evvel egyttal a székely népet megfosztanók létfenntartásának föltételétől, a szarvasmarhatenyésztéstől, mert az erdők felosztásával megszűnnék a közös legeltetés is és ezzel csakugyan vándorbotot vehetne ez a nép a kezébe.

Forster Géza elnök: Felolvassa a kongresszus végrehajtó-bizottságának Molnár Józsiás beadott határozati javaslatára adott válaszát:

a rendező-bizottság méltányolja Molnár Józsiás beadott határozati javaslatának intenczióját, de nem helyezkedhetik azon álláspontra, hogy törvénytelen állapot teremtsék,

hanem az iránt tegyen a kongresszus végrehajtó-bizottsága az igazságügyminiszterhez sürgős felterjesztést, hogy történjék az arányosítási törvényben oly intézkedés, miszerint a folyamatban levő arányosításokra is az ujonnan készített törvény intencziója kiterjesztessék; továbbá határozatilag kimondja, hogy az arányosítási kérdésben Molnár Józsiásnak kidolgozott munkálata az igazságügyi miniszterhez teendő felterjesztéshez, mint értékes anyag, mellékeltessek. *(Helyeslés.)*

Kelemen Ádám előadó: Engedelmet kér, hogy a benyújtott indítványokkal egyenkint és részletesen foglalkozhassék. Molnár Józsiás javaslatával bővebben nem foglalkozik, mert azt hiszi, hogy maga az indítványozó is megelégszik azzal, amit válaszul kapott a rendező-bizottságtól, Ugron és Bánffy Zsigmondtól. *(Helyeslés)* Markos Gyula indítványát feleslegesnek tartja, mert az üzérkedés megakadályozása tárgyában az előadói javaslat intézkedik. *(Helyeslés)*

Forster Géza elnök: Kimondja határozatként, hogy a szakosztály mellőzi Markos Gyula indítványát.

Kelemen Ádám előadó: Bánffy Zsigmond indítványának 1. pontjára megjegyzi, hogy az 1871. évi törvényben ki van mondva, hogy oly közterületek, melyek a község szükségleteinek fedezésére voltak eddig is fentartva, arányosítás tárgyát nem képezhetik.

Bánffy Zsigmond: Védelmébe veszi indítványát, melynek intencziója az, hogy a lakosság a közvagyonból részesüljön s legeltesre legyen helyök.

Forster Géza elnök: Mivel a beadott indítványok ugyanis jegyzőkönyvbe foglalva illetékes helyre felterjesztetnek, ajánlja, hogy Bánffy indítványa ne vétessék fel a határozatba. *(Helyeslés)*

Kelemen Ádám előadó: A 2. pontra kifejti, hogy ha az arányosítás megtörténik, a birtokosság a birtokkal szabadon rendelkezik s ha a köz fentartásának szüksége mutatkozik, azt birtokosági határozat folytán a közigazgatási hatóság beleegyezésével ki lehet mondani. Amit Bánffy ajánl, azt törvénybe foglalni nem tartja szükségesnek. Legfőlebb azt mondaná ki, hogy akár közigazgatási, akár bírósági határozat folytán az arányosítás megtörténte után különíttessék el a közös legelő.

Bánffy Zsigmond: Azt tartja, hogyha ezt közigazgatásilag rendezzük, a székely nép tönkremegy. *(Zaj)*

Forster Géza elnök: Kimondja a szakosztály határozataként, hogy Bánffy Zsigmond indítványának 2. pontja elfogadtatik. *(Helyeslés)*

Kelemen Ádám előadó: Nem fogadja el Bánffy javaslatának 3. pontját, mert ha ki van mondva, hogy antiqua szessió szerint arányosítunk, akkor is a birtokarány az alap. Sok birtokot tudna ezen

a vidéken is felmutatni, mely 20—30 holdat tesz ki a nélkül, hogy belsősége lenne.

Forster Géza elnök: Határozatképen kimondja, hogy az előadó javaslata fogadtatik el azzal, hogy a beltelek nélküli birtok után is arányrész adandó ki.

Kelemen Ádám előadó: A Bánffy-féle indítvány 4. pontjával szemben a törvény rendelkezését jogosnak tartja, mert ez kimondja, hogy a földesuri jogok elkülönítendőek; arra pedig a gyakorlatban is figyelmet fordítottak, hogy az urbéreszek részére jutott jogok a szabad székelyek részjogával együtt közösségben maradjanak.

Bánffy Zsigmond: A törvény ezen intencziója a Székelyföldön nem szerepelhet, mert a földesuri jogok csekélyek s ezek érdekében kár volna tönkretenni az erdei legeltetést.

Kelemen Ádám előadó: Az arányosításnál most is az a törekvés, hogy a földesurnak épen annyi joga legyen, mint a szabad székelynek. *(Bánffy Zsigmond közbeszól: a szabad székelynek annyi is van!)* Igen, de nem tudja e jogát értékesíteni s kénytelen prédára dobni.

Forster Géza elnök: Kimondja, hogy a többség Bánffy Zsigmond módosítását magáévá teszi.

(Becze Antal alelnök foglalja el az elnöki széket)

Becze Antal elnök: Felolvastatván Bánffy indítványának következő pontjait, a többség elhatározásához képest kimondja, hogy a szakosztály 5. és 6. pontját mellőzi, a 7. pontot elfogadja.

Bánffy Zsigmond: A 8. pontot azért vette föl, mert ennek tárgya körül történik a legtöbb visszaélés; szinleges szerződéseket kötnek s nemcsak az erdőrészeket veszik meg, hanem a kulcs alapjául szolgáló birtokot is. *(Helyeslés)*

Kelemen Ádám előadó: Az indítvány elvetését kéri.

Becze Antal elnök: Kimondja, hogy a szakosztály a 8. pontot elfogadja.

Bánffy Zsigmond: Indítványának 9. pontjára megjegyzi, hogy némelyik favásárló cég összevásárolta az erdőilletményeket s ezzel neki ment az új arányosításnak. A kérdést olyformán kívánna szabályozni, hogy a székely csak az erdőilletmény felét adhassa el.

Kelemen Ádám előadó: Arról van szó, hogy a tulajdon elidegenítése korlátoztassék.

Becze Antal elnök: A kérdést újra tárgyalás alá venni nem engedi. Fölteszi a kérdést szavazásra, s ennek eredményeként kimondja, hogy a szakosztály Bánffy javaslatának 9. pontját elfogadja. A 10-ik pont Bodor indítványával együttesen fog tárgyalás alá kerülni.

Kelemen Ádám előadó: Hozzájárul Perjéssy Mihály indítványához, a 2. pont kivételével, a mely az előadói javaslatban is bent foglaltatik. Pál Albert indítványát nem helyesli, ellenben Bartalis Imre indítványát magáévá teszi.

Bodor Tivadar indítványát azonosítja Bánffy Zsigmondéval s elfogadásra ajánlja. Hasonlóképen hozzájárul Györffy Gyula javaslatának 1. pontjához. *(Helyeslés.)*

Becze Antal elnök: Kimondja határozatként, hogy a szakosztály előadó álláspontját teszi magáévá.

Molnár Jozsiás: Személyes kérdésben kér szót.

Becze Antal elnök: Kijelenti, hogy a vita bezáratván, nincs helye további diskussziónak. Köszönetet mond előadónak buzgalmaért. Ezután összefoglalva az elfogadott határozatokat, kimondja, hogy a szakosztály a kongresszus záróülése elé a következő határozatot terjeszti:

a kongresszus az arányosítás tárgyában felterjesztést intéz az *igazságügyminiszterhez*, a következő szempontokat ajánlva figyelmébe:

1. Az arányosítási ügyek befejezéséig minden egyes törvényszékhez szükségszerint ideiglenes törvényszéki birói állásokat rendszeresítsen az arányosítási ügyek gyorsabb elintézése céljából.

2. Az arányosítási ügyek költségeit az állam előlegezze és pedig akkép, hogy a jóváhagyott költségvetésbe felvett teljes összeget a bíróság megkeresésére az adóhivatal folyósítsa; az így folyósított összeget azután közadók módjára a birtokosoktól 8—10 évre felosztva szedje be.

3. Az arányosítási törvény módosítását a következő szempontok figyelembevételével kívánja:

a) Az 1880. évi XLV. t.-cz. 25. §. és az eljárási utasítás (1893. évi 356. sz. 1M.) 105. §-ának b) pontja akkép módosíttassék, hogy a külön kihatás csupán az arányosítás megkezdése idején és eredeti jogon birt illetményekre engedélyezhető és csak az érdemleges tárgyalás befejezéséig kérhető.

b) Az 1871. évi LV. t.-cz. 3. és 4. §§. novelláris uton akként módosíttassanak, hogy azokat a birtokosokat, kik a közösen és osztatlanul használt fekvőségek hasznaiból nem részesedtek, ezen arányosítandó területből rész nem illeti.

c) A hol a törvény 4. §-ában foglalt aránykulcs a felosztás alapja, ott az arány megállapításának alapjául az egyesek által birt külső és belső birtoknak ne a területe, hanem az ezen birtokok után fizetendő adó szolgáljon.

d) Az arányosítandó terület megosztásánál aránykulcsot az egyesek által tulajdonul birt birtokarány képezi, azonban a birtok-mennyiségbe az egyesek által birt erdőségek és legelők, valamint a terméketlen helyek nem számíthatók be.

e) Az arányosítás alá jövő erdő, legelőterületből szakértők meghallgatása után a hazájáró csorda számára szükséges terület közös legelőnek kiszakítandó. Ezen közös legelő elidegeníthetetlen közbirtokossági vagyont képez.

f) Ha a becslés ellen felszólamlások történnek, vagy a bíró a becslést nem tartja helyesnek, egy újabb becslőbizottság által a becslés és osztályozás felülvizsgáltassék.

g) Az elhelyezkedésnél első sorban azok helyezendők el, kik birtok-közösségben maradnak és csakis ezek elhelyezése után következzenek az önálló kihatásra jogosultak.

h) Az erdőjutalékok megvásárlása az arányosítás folyama alatt érvénytelen és az ily megvásárolt jutalék a vásárlónak nem adható ki, hanem az eredeti jogosultnak. Az arányosítás folyama alatt vásárolt birtokok utáni erdőilletmény csak az esetben esik a vásárlónak, ha a birtok a kulcs megállapítása előtt fél évvel már a nevére telekkönyvileg be volt kebelezve és annak tényleges birtokában volt. Ha azonban az arányosítás befejezése után öt éven belül kitűnik, hogy a szerződés színleges volt, az esetben az ilyen uton külön kiszakított terület a birtokközösségben maradtak jutalékához csatolandó.

i) Módosíttassék az eljárási utasítás abban az irányban, hogy az eljárás egyszerűbb és gyorsabb legyen, különösen, hogy a kataszteri igazgatósággal való érintkezés egyszerűsítették.

j) Az arányosítási eljárás a királyi törvényszékek hatáskörébe tartozzék. A felmérést, kihasítást a birtokosság többsége által választott mérnök végezze.

k) A kormány haladéktalanul intézkedjék az állandó kataszternek a Székelyföldön való elkészítése iránt s a kataszter a Székelyföld egy pontján azonnal kezdessék meg. *(Helyeslés.)*

6.A végrehajtási törvény módosítása.

Dr. Sárkány Miklós előadó: Tisztelt Szakosztály! A végrehajtási törvény fontosságáról beszélnem szinte fölösleges, hisz mindenki előtt tudva van, hogy a birói határozatok írott malasztanak maradnának, ha nem volna ut és mód adva arra, hogy azoknak a gyakorlati életben érvény szereztessék; másfelől tudva van az is, hogy a forgalomnak és gazdasági életnek a leghatalmasabb mozgatója t. i. a hitel egészen megakadna, ha a hitelező nem birna kellő garanciát a tekintetben, hogy követelését megkapja.

Nem szabad azonban figyelmen kívül hagynunk az adós helyzetét sem s míg egyfelől arra kell törekednünk, hogy a hitelezőt minél rövidebb uton követeléséhez juttassuk, másfelől ügyelnünk kell arra, hogy az existenciák teljesen föl ne áldoztassanak, a hitelezők kénye-kedvének és szeszélyének kitéve ne legyenek és semmi esetre se áldoztassék föl több és más vagyon, mint a mennyi épen szükséges.

Tudjuk azt, hogy midőn egy követelésnek a behajtása a végrehajtás stádiumába jut, akkor tulajdonképpen egy elkeseredett harc veszi kezdetét a hitelező és adós között.

A hitelező minden kigondolható módon és kérlelhetlenül siet követelését behajtani; az adós pedig minden eszközzel arra törekszik, hogy őt ebben megakadályozza és ezen elkeseredett küzdelemnek igen sok esetben mi a vége? Az, hogy mindkét fél ki-merül; azok, a kik a hitel nyújtásakor egymást jóakaró barátoknak tekintették: most halálos ellenségekké válnak és a legvégén a gyöngébbik teljesen elesik, mert a sok huza-vona sok költséggel jár, sokszor egész vagyonát emésztik föl és mindes esetben alkalmas arra, hogy a gyöngébb existencia teljesen megsemmisüljön,

ennek folyamányaképen pedig szenved a hitel, szenved az adós, csökken a törvénynek és a Kuriának a tekintélye.

Az előre bocsájtottak azt hiszem, már eléggé megvilágítják hogy ezen áldatlan harcban minő szerep vár egy helyes és jó végrehajtási törvényre.

Ez a szerep nem lehet más, minthogy a két küzdő fél harcában a kellő egyensúlyt fönntartsa, a szertelenségeknek, visszaéléseknek elejét vegye s ugy a hitelezőnek, mint az adósnak érdekeit egyenkint kielégitse s megvédje.

Hogy a mi végrehajtási törvényünk megfelel-e ezen nagy céloknak?

Az iránt már az ország közleménye tisztában van, mert hisz: a legilletékesebb helyen komolyan és erélyesen foglalkoznak annak módosításával; ezen kérdésben megszólaltak összes bíróságaink, felszólaltak a legtekintélyesebb jogászok és mindezekről igen értékes anyag áll az igazságügyminiszterium rendelkezésére s mi sem mulaszthatjuk el elég hangosan kiáltani, hogy végrehajtási törvényünk a szó szoros értelmében rossz; nem védi kellőleg se az adósnak, se a hitelezőnek érdekeit, az ellentétes érdekek között egyensúlyt tartani nem tud; e mellett költséges, sokszor hoszadalmas, célra épen nem vezető és legkevésbé felel meg a morális, a magán és közgazdasági követelményeknek.

A mit Dr. Szentkirályi Gyula „A végrehajtási törvény revíziója” című értekezésében mond, az főleg a Székelyföldön mind való igazság, mert részint a székelynép tehetetlen szegénységénél fogva, részint pedig tudatlanságánál fogva a mai végrehajtási törvény mellett lehetőség van arra, hogy „ezer koronás követeléselem felében adósomtól elvehetek 10.000 korona értékű ingatlant tiz fillér vételáron s nekem, mint hitelezőnek korlátlan tulajdonommá válik a 10.000 koronás ingatlan és az adós még mindig tartozik 999 korona 90 fillérrel és annak összes járulékaival.”

Vagyis az adós tönkre ment, a hitelező pedig jogtalanul százsorosan meggazdagodott.

Vagy lehetséges, hogy egy harmadik viszi el az 1000 koronás ingatlant 10 filléren és ugy a hitelező, mint az adós tönkre megy csak azért, mert a hitelezőnek nem volt pénze bánatpénzre, mely nélkül nem árvereztethet s az adósnak nem volt egy jó barátja, ki helyette legalább a tartozási összeg erejéig árvereljen.

Igy áll elő Szentkirályi szerint az az eredmény, hogy

pl. az összes árverezések körülbelül 5% az, mikor az összes hitelezők kielégítést nyertek, 15—20% az, mikor ama hitelező nyer kielégítést, a ki követelése visszanyeréseért az árverést foganatosította; míg 75—80%-nál úgy a hitelező, mint az adós veszít, talán mindkettő családjával együtt tönkrement és mindkettő tönkretutása árán csak a vevő tett óriási haszonra szert.

Hogy mindez mennyire helytelen és igazságtalan dolog: bővebb magyarázatra nem szorul és még csak azt jegyzem meg, hogy főleg az ingatlan végrehajtásnál alig van szakasza a törvénynek, a mely javításra nem szorul; itt azonban csak éppen azokra fognak rámutatni, a melyek leginkább követelik a módosítást.

Mindezek után áttérek határozati javaslatom egyes pontjainak indoklására.

A mi a végrehajtási törvény általános részét illeti, véleményem szerint a törvény akkor felel meg az igazságnak, a napi és közgazdasági kívánalmaknak, ha úgy a hitelezőnek, mint az adósnek érdekeit egyaránt szem előtt tartja. Idevonatkozó javaslatom a munkaegyszerűsítés követelménye. Zavart nem okozhat és e mellett föltétlenül előnyös, ha a végrehajtató követelése azonnal kellő rangsort szerez.

Javaslatom második pontjának indokait a következőkben terjesztem elő. Köztapasztalat, hogy az adóst, főleg a földmivest, leghamarább az öli meg, ha ingóságait lefoglalják. Elveszik tőle a szabad rendelkezés jogát s így nincs miből pénzt csinálnia, melylyel adósságát rendezze. Az ingóságot potom áron elárverezik s utána megy az ingatlan is. Igen sokan csupán költségzaportás szempontjából vezetnek ingókra végrehajtást, daczára annak, hogy a jelzálogilag lekötött ingatlan kellő fedezetet nyujt. Az általam javasolt intézkedés mellett, miután a hitelező a hitelnyújtás-kor kizárólag az ingatlan biztosítékára tekintett és azt akkor kellő biztosítéknak is találta, elégedjék meg egyelőre a végrehajtásnál is ezen biztosítékkal s adjon időt és módot, hogy az adós esetleg rendbehozza tartozását.

Az ingósági végrehajtás fejezetéhez megjegyzem, hogy a 47. §-határozatlanságánál fogva eltérő felfogásoknak ad helyet. A végrehajtató érdekére szolgáló jogvédelem tulságba vezet, hogyha a végrehajtást szenvedőt nélkülözhetlen butoraitól is megfosztják és oly sivár lenne a jogszolgáltatás képe, melyet indokoltnak nem

tarthatunk. Hasonlóképpen védelemben részesítendőek a föld megműveléséhez bizonyos határig szükséges eszközök.

Nagyon sokszor előfordult, hogy pl. vidéki kiskereskedő ellen egymásután megindulnak a végrehajtások. Az első végrehajtató lefoglal mindent, a többi ezt tudja s ennek dacára újra meg újra kiszállnak az adóshoz, a mi csak ok nélküli költségeket idéz elő. Meg lehet, hogy egyes perbeli képviselők nemcsak a már lefoglalt ingókra, hanem általánosan kérik a végrehajtás elrendelését, de ha ez költségzaporítás céljából történik, az esetre jogot kell adni a bíróságnak, hogy a költségmegállapítást mellőzze.

A 92. §-hoz ajánlott módosításom az ügy gyorsaságát mozditja elő, biztosítja az igénylő jogának érvényesítését és költségkimérelést okozhat, ha formális kezesek nélkül a bejelentést elfogadjuk. A tárgyaláson igénylő álláspontját ugyanis precizirozhatja. A kincstár sem rövidül meg e miatt, mert a jegyzőkönyvre adott bejelentést akkép kell ellátni bélyeggel, mint a jegyzőkönyvre adott sommás keresetet.

Az igénykereset beadásának kötelezettsége minden hitelezővel szemben igazságtalan kiadásokat ró a jogos igénylőre. A zaklatásokat és kiadásokat a javasolt tervezet mérsékli s azok az ingóságok, melyeket a birói ítélet egyik hitelezővel szemben ítéletben felmentett, jogosan tekinthetők olyanoknak, melyek végrehajtást szenvedő vagyonának nem alkatrészei.

Az ingatlanokra szóló végrehajtás tekintetében mindenekelőtt a 135. §. második bekezdéséhez megjegyzem, hogy a hitelezők igen gyakran elmulasztják a korábbi bekebelezésre vagy előjegyzésre való hivatkozást, a mi rendesen a végrehajtást szenvedők terhére sok bonyodalomra és visszaélésre ad alkalmat. így ugyanazon követelésnek kettős illetékezését, kettős sorozását vonja maga után. Indokolt tehát, hogy a ki mulasztásával vagy gonosz céllal a zavart előidézte: legalább a költségekkel sujtassék.

A 136. §-hoz: a törvény nem írja körül, hogy mi tekintessék telekkönyvi akadálynak a végrehajtásos megkereséseknél. A beadványoknál peres felek nem respektálják eléggé a törvényes intézkedéseket, a bíróságok pedig nem követelik meg elég szigoruan főleg az alaki kellékek betartását. Leggyakoribb hiány az illető fél foglalkozásának és lakásának megjelölése tekintetében fordul elő. Különösen a Székelyföldön ugyanazon községben sok

a hasonló nevű telekkönyvi tulajdonos és a hiányos megjelölések következtében napról-napra történnek olyan bejegyzések, melyek nem az adóst, hanem a teljesen közönyöst sujtják; orvoslása e bajnak sok keserűség, jövés-menés, idővesztés és költségbe kerül az illetőnek és igen gyakran eredmény és a nélkül, hogy kárpót-lást találna. Ez sok esetben a teljesen ártatlan egyének és családjának vagyoni romlását okozza.

Hasonlóképpen igen sok visszaélés és anomália származik abból, ha a vétivre a sokszor lelkiismeretlen kézbesítő egyszerűen ráírja, hogy „nem kézbesíthető”, avagy ha nem érkezik be a vétiv kellő időben: a telekkönyvi bíróság minden skrupulozitás nélkül ügygondnokot nevez ki s annak kézbesíti a végzést vagy az árverési hirdetményt, miáltal a végrehajtást szenvedő vagy más telekkönyvileg érdekelt sokszor csak akkor nyer értesülést a történetéről, midőn birtokát már elárverezték. Számptalan család vesztette el vagyonát a mostani rendszer miatt.

Az ingatlanok árverésére vonatkozólag hivatkozom arra, hogy a nagy szegénység miatt a nép ritkán vehet részt az árverésen, s a birtokok potom áron kelnek el, a mi nemcsak anyagi romlással jár, de rendkívül demoralizálólag hat.

A 156. §-t föltétlenül igazságtalannak tartom, mert sérti a tulajdonjog szentségét, megnyomorítja a teljesen ártatlant; főleg a a Székelyföldön sok áldozata van.

A 180. §-hoz javasolt intézkedés sok visszaélésnek venné elejét. A tapasztalat azt mutatja, hogy sok vevőnek nincs komoly vásárlási szándéka, s csak azért árverez, hogy csekély bánatpénz letétele mellett a terményekhez jusson. A visszarverésekkel és utóajánlatokkal e visszaélés hosszú időn keresztül folyhat. Az ilyen üzelmeknek útját kell vágni, s csak azon vevőnek kell a birtokot kiadni, a ki komoly vásárlási szándékát a vételár lefizetése által kimutatta.

Az elmondottak alapján van szerencsém a következő határozati javaslatot elfogadásra ajánlani:

tekintettel arra, hogy az 1881. évi LX. t.-cz. több tekintetben nehézkesnek, hosszadalmasnak, költségesnek és részint célszerűtlen és határozatlan intézkedései által, részint pedig számos hiányainál fogva úgy magán, mint közgazdasági tekintetben föltötte káros hatásának bizonyult: ezeknél fogva a végrehajtási eljárás terén észlelt legégetőbb bajok sürgős orvoslása érdekében mondja

ki a kongresszus, hogy feltétlenül szükségesnek tartja annak módosítását és kiegészítését és pedig:

I. Az általános határozatoknál.

1. a 2. §. kiegészítendő lenne azzal, hogy:

„Ha a végrehajtást csakis ingatlanra kéri, a végrehajtás-elrendelésére az a telekkönyvi hatóság illetékes, melyhez az ingatlan tartozik.

Végrehajtató azonban a kérvényt a végrehajtás alapjául szolgáló eredeti, vagy hiteles kiadványban foglalt okmány-nyal, a jogerőre emelkedést és annak idejét tanusító hivatalos bizonylattal tartozik felszerelni.”

2. „Ha a hitelező csak jelzálogi hitelt nyújtott: ez esetben kielégutést első sorban csak a biztosítékul lekötött ingatlanból vehessen s ingósággra végrehajtást csak azon esetben vihessen, ha követelését az előtervezett ingatlan vételára nem fedezte.” -

II. Ingósági végrehajtásnál.

1. A 47. §. harmadik kikezdésében nem lévén szabatosan

meghatározva azon minimális értékhatár, mely esetben a foglalás feltétlenül mellőzendő: ennél fogva a minimális értékhatár megszabandó lenne.

2. Az 51. §. h) pontja alatt felsorolt kivételek közé felveendő lenne, hogy nem foglalhatók le: „végrehajtást szenvedő és háza népe részére szükséges fehérműek és pedig fejenként legalább két-két rendbeli, továbbá a legszükségesebb butorok, u. m. megfelelő számú ágyak, székek, egy asztal, egy ruhatartó és világításhoz szolgáló eszközök”.

3. A 67. §-ban a mezei gazdálkodással foglalkozó egyének javára fennálló korlátozás aként módosítandó, hogy: ezen egyének azon igavonó jószágai és gazdasági eszközei, melyek saját tulajdonukat képező 10 kat. hold *szántóföldet* meg nem haladó és általuk házilag művelt földbirtokon folytatott gazdálkodáshoz okvetlenül szükséges-

sek, csak magának ezen földbirtoknak végrehajtási zárlat alá vonásával egyidejűleg és csak mint ennek *tartozékai* vehetők a földbirtokkal együtt végrehajtási zárlat alá és *csak magának az ingatlanok megengedett árverése után* árverezhetők el.

A 67. §-nak ez idő szerint fennálló rendelkezései a 10—20 kat. hold kiterjedésű mezei gazdálkodással bíró egyének javára tartassanak fenn.

4. A 70. §-nál a felülfoglalás következőleg lenne részben szabályozandó: „ha végrehajtató csak a már lefoglalva levő ingóságokra kíván felülfoglalást vezetni, ez bírói kiküldött közbenjárása nélkül az által történik, hogy a végrehajtást elrendelő, esetleg a végrehajtás foganatosítására megkeresett bíróság a végzés alapján az alapvégrehajtási jegyzőkönyvre a felülfoglalást hivatalosan rávezeteti.”

5. A 92. §-hoz:

ezen § akkép lenne kiegészítendő, hogy: „igénylőnek joga van igényét a foglalás alkalmával kiküldöttnek bejelenteni, mely esetben a jegyzőkönyv beterjesztése folytán a végrehajtást foganatosító bíróság a bejelentést keresetnek tekintve, tárgyalási határmeghatározást kitűzni köteles.”

6. A 94. §-hoz:

ezen § kiegészítendő lenne azzal, hogy: „az igényperben hozott ítélet mindazokkal a foglaltatokkal szemben hatályos, a kik az ítélet hozataláig felülfoglaltak. Ugyanazon ingóságra vezetett későbbi felülfoglalások előterjesztés útján hatályon kívül helyezendők; újabb foglalást pedig a kiküldött csak akkor köteles ugyanazon ingóságokra foganatosítani, ha végrehajtató kimutatja, hogy az ítélet hozatala után végrehajtást szenvedő azokat megszerezte.”

III. Végrehajtás ingatlanokra.

1. A 135. §. második bekezdéséhez a következő szankció lenne csatolandó:

„ha a végrehajtató a korábban bekebelezett, vagy előjegyzett követelés zálogjogára a hivatkozást elmulasztja, az: azonosságnak tisztázásával és feljegyzésével felmerült költségekben — bármely érdekelt fél kérelmére — a mulasztó hitelező elmarasztalandó.”

2. A 136. §-hoz a következő toldalék lenne csatolandó: „a megkeresett telekkönyvi hatóság előtt telekkönyvt akadályt képez és a megkeresés teljesítése mindig megtagadandó, ha a megkeresésben oly hiányok találhatók, melyek az érvényben levő alaki és anyagi jogban előír.: kellékek meg nem tartásából származnak.”

3. A 139. §-hoz:

ezen §-nál az ügygondnokszági intézményre szigorubb rendszabályok volnának alkalmazandók a kézbesítési akadályok nemei szerint, nevezetesen:

a) ha a végrehajtást szenvedő, vagy más telekkönyvileg érdekelt ismeretlen helyen tartózkodik, ügygondnok csak az esetben lenne kirendelendő, ha az ismeretlen helyen való tartózkodás hatósági bizonyítvánnyal igazolhatnák;

b) ha az illető pontos lakásáról más helyre költözött, ez esetben előbb megkísérlendő lenne az újabb lakhelyen való kézbesítés és csak azután lenne esetleg ügygondnok kirendelendő;

c) ha végrehajtást szenvedő, vagy más telekkönyvileg érdekelt meghalt, ez esetben felhivandó lenne végrehajtató, igazolja, hogy jelentkezett-e örökös, avagy nem?

Előbbi esetben az örökösnek volna kézbesítendő a telekkönyvi kiadmány; ügygondnok csak utóbbi esetben lenne kinevezendő.

4. A 151. §-hoz:

törlendő lenne ezen §-ból az az intézkedés, hogy az árverési határnapon az ingatlanok „kikiáltási áron alól is” eladatni fognak s megszabandó lenne az a minimális érték-

határ, a melyen alól azokat eladni nem lehet; kapcsolatosan ehhez képest módosítandó lenne a 170. és 171. §. is.

5. A 156. §-hoz:

feltétlenül törlendő lenne s az árverés csak az adós jutalékára volna szorítandó.

Ennek következményeképen a 157. és 158. §. is elesnék.

6. A 180. §-hoz:

ezen szakasz kiegészítendő lenne azzal, hogy az árverési vevő a megvett ingatlant csak az esetben veheti birtokába és csak akkor kérhet zárlatot, ha az egész vételárat már kifizette. (*Helyeslés.*)

Dr. Bodor Tivadar: Szerinte az előadó által I., 1. pont alatt előterjesztett javaslat mellőzendő. Mert a végrehajtási törvény intézkedései a célznak megfelelnek s a tervezett módosítás az eljárást mindenestre drágábbá, de bizonytalanná is teszi. A javaslat elfogadása esetén ki lenne téve az a végrehajtást szenvedő, kinek több telekkönyvi hatóság területén van ingatlana, többszörös végrehajtási kérdésnek; sőt mert ellenőrzés nem állítható fel az ingóságokra, mindig külön kérhetne a hitelező végrehajtást, a mi a végrehajtást szenvedő ok nélküli zaklatására vezetne. Végrehajtás megszüntetési vagy korlátozási eljárás esetén az eljárást nehézkessé tenné, sőt felfolyamodás esetén az alapiratok beszerzését tenné szükségessé; a helyett, hogy az eljárásnak célba vett gyorsítását eredményezné, annak megakasztására szolgálna.

Az előadói javaslat II. 3. pontját is mellőzni kéri, mert az abban javasolt intézkedés nem enyhítené a végrehajtást szenvedő helyzetét, hanem előreláthatólag súlyosbítaná. A szabály gyakorlati alkalmazásában olyan lehetetlen helyzetek fordulnának elő, melyeket sem a végrehajtási törvény, sem a végrehajtást szenvedő érdekében megoldani nem lehetne. Ha a birtok zár alá vétetik, az állatok is zárgondnok kezelése alá adandók; tehát zárlati házi kezelés lenne folytatandó, a mi tőkebefektetést kíván, melyet vagy a hitelező kénytelen előlegezni, vagy a tömeg veszen fel kölcsönképpen, ha képesek. Ilyen körülmények között a tömeg rá fog fizetni, mert a 10 holdas gazdaság a zárlati kezelés költségeit nem bírja meg. De a legjobb esetben is a jövedelem legnagyobb részét fölemészti és így a birtok jövedelme sem a hitelező követelésének kielégítésére nem fog szolgálni, sem a birtok fentartását nem könnyítené, hanem egy harmadik személynek jutna. Az ingatlan eladása és az ingó árverés kitüzése s megtarthatása közötti időszakban pedig az ingóságoknak elhelyezése, tartása olyan nehézségekbe ütköznék, hogy az értéket felülmuló költséget okozna. Végül legtöbb esetben

a zárlati kérdés elbírálása huzamosabb időt igénylő, költséges eljárás útján történék. Az előadói javaslat 6-ik pontját szintén mellőznék, mert a hitelező kijátszására vezetne. A javaslat elfogadása esetén csak az alaptalan perek amugy is nagy száma növekednék, A III. 2. pontot sem helyesli, mert erre megfelelő törvényes intézkedés van. Sőt baj az, hogy a megkeresések teljesítése sokszor formahibák miatt megtagadatik. Ezen fejezet 5. pontját kihagyni kéri, mert a mai törvény 156. §-a kisebb és gazdasági szempontból káros birtokközösségek megszüntetése helyett az ilyen birtokok jobb értékesítését célozza.

Dr. Dózsa Ferencz: Ugy van értesülve, hogy az igazságügy-minisztériumban most folynak a tárgyalások arra nézve, hogy a végrehajtást szenvedő ház népének fehéreneműi s általában házi felszerelése kivétessenek a végrehajtás alól. Dr. Bodor Tivadarral szemben megjegyzi, hogy a telekkönyvi rendtartás szerint minden elutasítási ok a végzésbe beveendő, mely megfelebbezhető.

Az előadói javaslat III. 3 pontját mellőzni kéri, mert nem tartja kivihetőnek.

Dr. Ferenczy Géza: A kézbesítésre vonatkozó javaslatához megjegyzi, hogy a közigazgatósági hatóság utasítandó, hogy a megfelelő kézbesítésről gondoskodják.

Dr. Sárkány Miklós előadó: Ezt a mai viszonyok között lehetetlennek tartja.

Marton Károly: A határozatba bevenni kívánja, hogy a végrehajtási költségek ne haladhassák meg az egyenes követelést.

Dr. Zakariás János: Rövid indokolás kíséretében a következő indítványt terjeszti be az előadói javaslat III. fejezetének pótlásául:

7. Abban az esetben, ha az ingatlan elárverezése alkalmával egy kisebb értékű ingatlan a vételárnál magasabb értékben adatnék el, a vevő köteles a bánatpénzt az elért vételárnak megfelelően kiegészíteni s ha ezt nem teszi, az ingatlan azonnal újabb árverés alá bocsájtandó, s az egész árverés folytatandó.

8. A végrehajtási törvény 187. §-ába oly intézkedés veendő fel, hogy az utóajánlattevő kellő anyagi biztosítékok nyujtson aziránt, hogy visszarverés szüksége esetén az ezáltal esetleg okozható károsodás meggátolható lesz.

9. A birtok minimális része meg nem terhelhető és végrehajtás alá nem vonható. *(Helyeslés.)*

Becze Antal elnök: Egyenkint ismerteti a benyujtott indítványokat s a szakosztály határozatához képest kimondja, hogy a kongresszus záró ülése elé a *következő határozatot* terjeszti elő:

tekintettel arra, hogy az 1881. évi LX. t.-cz. több tekintetben nehézkesnek, hosszadalmasnak, költségesnek és részint czélszerűtlen és határozatlan intézkedései által, részint pedig számos hiányainál fogva úgy magán, mint közgazdasági tekintetben fölötte káros hatásának bizonyult: ezeknél fogva a végrehajtási eljárás terén észlelt legégetőbb bajok sürgős orvoslása érdekében kimondja a kongresszus, hogy feltétlenül szükségesnek tartja annak módosítását és kiegészítését és pedig:

I. Az általános határozatoknál.

2. §. kiegészítendő lenne azzal, hogy:

„Ha a végrehajtást csakis ingatlanra kérik, a végrehajtás elrendelésére az a telekkönyvi hatóság illetékes, melyhez az ingatlan tartozik.

Végrehajtható azonban a kérvényt a végrehajtás alapjául szolgáló eredeti, vagy hiteles kiadványban foglalt okmányokkal, a jogerőre emelkedést és annak idejét tanúsító hivatalos bizonylattal tartozik felszerelni.”

II. Ingósaági végrehajtásnál.

1. A 47. §. harmadik kikezdésében nem lévén szabatosan meghatározva azon minimális értékhatár, mely esetben a foglalás feltétlen mellőzendő: ennél fogva a minimális értékhatár megszabandó lenne.

2. Az 51. §. h) pontja alatt felsorolt kivételek közé felveendő lenne, hogy nem foglalhatók le: „végrehajtást szenvedő és háza népe részére szükséges fehérneműek és pedig fejenként legalább két-két rendbeli, továbbá a legszükségesebb butorok, u. m. megfelelő számú ágyak, székek, egy asztal, egy ruhatartó és világításhoz szolgáló eszközök”.

3. A 70. §-nál a felülfoglalás következőleg lenne részben szabályozandó: „ha végrehajtható csak a már lefoglalt levő ingóságokra kíván felülfoglalást vezetni, ez bírói kiküldött közbenjárása nélkül az által történik, hogy a vég-

rehajtást elrendelő, esetleg a végrehajtás fogánatosítására megkeresett bíróság a végzés alapján az alapvégrehajtási jegyzőkönyvekre a felülfoglalást hivatalosan rávezetetti.”

4. A 92. 4-hoz:

Ezen § akkép lenne kiegészítendő, hogy: „igénylőnek joga van igényét a foglalás alkalmával kiküldöttnek bejelenteni, mely esetben a jegyzőkönyv beterjesztése folytán a végrehajtást fogánatosító bíróság a bejelentést keresetnek tekintve, tárgyalási határnapot kitűzni köteles.”

III. Végrehajtás ingatlanokra.

1. A 135. §. második bekezdéséhez a következő szankció lenne csatolandó:

„ha a végrehajtató a korábban bekebelezett, vagy előjegyzett követelés zálogjogára a hivatkozást elmulasztja, az azonosságának tisztázása és feljegyzésével felmerült költségekben — bármely érdekelt fél kérelmére — mulasztó hiteltelző elmarasztalandó.”

2. A 139. §-hoz:

Ezen §-nál az ügygondnoksági intézményre szigorubb rendszabályok volnának alkalmazandók, a kézbesítési akadályok nemei szerint, nevezetesen:

a) ha a végrehajtást szenvedő vagy más telekkönyvileg érdekelt ismeretlen helyen tartózkodik, ügygondnok csak az esetben lenne kirendelendő, ha az ismeretlen helyen való tartózkodás hatósági bizonyítvánnyal igazoltnék;

b) ha az illető pontos lakásáról más helyre költözött, ez esetben előbb megkísértendő lenne az újabb lakhelyen való kézbesítés és csak azután tenne esetleg ügygondnok kirendelendő;

c) ha végrehajtást szenvedő, vagy más telekkönyvileg érdekelt meghalt, ez esetben felhivandó lenne végrehajtató vagy az örökös, ha be van jelentve, hogy igazolja, hogy jelentkezett-e örökös, avagy nem?

d) Előbbi esetben az örökösnek volna kézbesítendő a telekkönyvi kiadvány; ügygondnok csak utóbbi esetben lenne kinevezendő.

3. A 151. §-hoz:

Törlendő lenne ezen §-ból az az intézkedés, hogy az árverezési határnapon az ingatlanok „kikiáltási áron alól is” eladatni fognak s megszabandó lenne az a minimális értékhatár, a melyen alól azokat eladni nem lehet; kapcsolatosan ehhez képest módosítandó lenne a 170. és 171. §. is.

4. 156. §-hoz:

Feltétlenül törlendő lenne s az árverés csak az adós jutalékára volna szorítandó.

Ennek következményeképpen a 157. és 158. §. is el-esnék.

5. A 180. §-hoz:

Ezen szakasz kiegészítendő lenne azzal, hogy az árverési vevő a megvett ingatlant csak az esetben veheti birtokába és csak akkor kérhet zárlatot, ha az egész vételárat már kifizette.

6. Abban az esetben, ha az ingatlan elárverezése alkalmával egy kisebb értékű ingatlan a vételárnál magasabb értékben adatnék el, a vevő köteles a bánatpénzt az elért vételárnak megfelelően kiegészíteni s ha ezt nem teszi, az ingatlan azonnal újabb árverés alá bocsájtandó, s az egész árverés folytatandó.

7. A végrehajtási törvény 187. §-ába oly intézkedés veendő fel, hogy az utóajánlattevő *kellő anyagi biztosítékot* nyújtson aziránt, hogy visszárvetés szüksége esetén az ezáltal esetleg okozható károsodás meggátolható legyen.

8. A birtok minimális része meg nem terhelhető és végrehajtás alá nem vonható. (*Helyeslés.*)

Ezután köszönetet mond elnök dr. Sárkány Miklós előadónak kiváló buzgalmaért, melylyel a javaslatot előterjesztette és védelmeszte. (*Helyeslés.*)

7. Az uzoratórvény szigorítása.

Sárkány Miklós előadó: Tisztelt Szakosztály! Az a javaslat, a melyet az uzoratórvény szigorítására vonatkozólag benyújtottam: hosszabb indokolásra nem szorul; hisz ezen kérdésben a Magyar Gazdaszövetség nemes tevékenysége folytán mondhatni, hogy az ország közvéleménye már egyhangulag megnyilatkozott; a dunántuli, a felvidéki és délvidéki kongresszusok ezen javaslatot, a melyet Dr. Dömötör László budapesti ügyvéd ur — a legkiválóbb jogászok és közgazdák tanulmányai alapján szerkesztett és a melyet én is teljesen magamévá tettem, már elfogadták és az országos közvélemény egyöntetű megnyilatkozásának jeléül, hiszem, hogy az igen tisztelt szakosztály is el fogja fogadni, mert mindennemű kívánalmat magában foglal, a melyet a bajok orvoslása érdekében követelni lehet és mert derekasan szolgálja azon czélt, amely előttünk lebeg, hogy t. i. egyrészt a gazdasági élet terén az értelmileg és anyagilag gyengébb osztályok megvédessenek az erősebb elemek lelkiismeretlenebb és önző csoportjainak kizsákmányoló törekvéseitől, — másrészt pedig „az elharapódzott tisztességtelen üzelmek, visszaélések lehetőleg megakadályoztassanak, sőt büntetőjogilag is megtoroltassanak.”

Igaz, hogy a most érvényben levő uzoratórvény is ezen czéloknak áll a szolgálatában, ámde a mindennapi tapasztalat és az országos közvélemény konstatálta már, hogy még sem képez olyan fegyvert, a melylyel a társadalom az erősen fölburjánzott uzsora elleni harczot megvívhasa.

Pedig erre nagy szükség van. Elmerem mondani, hogy hazánkban alig van község és piac, a hol — a ma érvényben levő uzoratórvény mellett — a társadalomnak és a gazdasági életnek ezen rákfeneje ne szedné dusan áldozatait.

Sokszor nyíltan jelentkezik, sokszor észrevétlenül, elpalástoltan, de gazdasági erőinket folyton örli, gyöngíti, mint a szú a fát.

És itt valljuk meg őszintén, hogy talán mi magunk is okai vagyunk ennek, mert azt a fegyvert és annak a fegyvernek az értékét és használhatóságát, a melyet a törvényhozás kezünkbe adott, talán nem ismertük föl eléggé, avval kezdettől fogva nem úgy bántunk, a mint kellett volna s a mint talán lehetett volna, főleg felsőbb bíróságaink gyakorlata ingadozást mutat annak érvényesi-

lésében és ma ott állunk, hogy az uzsora törvénynek, ezen egyetlen fegyverünknek az ereje folyton gyöngül; a nagy harcra elégtelennek bizonyult és mondhatni, hogy az ezer furfangu ellenség által komolyan számba sem vétetik.

Pedig nekünk hatalmas fegyverre van szükségünk, mert óriási az a harctér, a melyen küzdenünk kell.

Nincs a gazdasági életnek egyetlen nyilvánulása, a hol az uzsora ne jelentkezne, és hogy képet nyujtsak a nagy harctérről, utalok kiváló jogászunk Dr. Balogh Jenőnek nagy értékű tanulmányára, a melyet az uzsora kérdésében a Magyar Gazdaszövetség részére adott, és a melyben az uzsora-visszaéléseknek egész seregét ismerteti.

Miután ezen visszaélések a Székelyföldön is lépten-nyomon észlelhetők, nem tartanám érdemetlennek, hogy azokat ismertessem. *(Olvassa).*

„Ez idő szerint az uzsorás visszaéléseknek leggyakrabban panaszolt módoszatai a következők.

I. *A pénzkölcsön adásánál* — eltekintve attól a legrégebb eset-től, hogy igen magas, némely megállapított esetben 80 százalék kamat köttetik ki:

a) a tényleg adottnál jóval nagyobb összeg vétetik föl a kötelezvénybe vagy a váltóba;

b) a kölcsön adott összeg minden koronája után hónaponként, sőt hetenként követelnek igen jelentékeny kamatot (pl. 100 k. után hetenként 1 k.-t, vagy 2 k. után hetenként 20 f.-t), a mely évszámban számítva 25—80 százalékra megy, de a melynek nagysága kis összegben a kamatszámításban járatlan adósnak föl sem tűnik;

c) kikötetik, hogy bizonyos időszakra, pl. a tél végén vagy tavasszal p. Szent-György-napjától Boldogasszony napjáig adott kölcsönért aratás után fizetessék oly összegű kamat, mintha a kölcsön egész évre adatott volna;

d) a hitelező a kamatot a kölcsön adott összeg után nem százalékokban, hanem meghatározott fix összegben állapítja meg, pl. aratás elején a megszorult kisbirtokosoknak 100 k.-t kölcsönöz azal a kikötéssel, hogy ősszel 120—150 k.-t lesz köteles visszafizetni.

II. A legkülönbélebb változatokban vannak szokásban uzsorás visszaélések a szarvasmarhák tartása, vétele, illetőleg bérbevétele

körül kötött ügyletek útján. Nevezetesen ezen uzorás ügyleteknek leggyakoribb módozatai a következők:

a) Az adós kötelezi magát arra, hogy kamatot fizet és ezen fölül a hitelező marhát tartásra és gondozásra gazdaságába veszi át.

b) A hitelező az adósnak téli gondozásra több fiatal szarvasmarhát vagy juhot ad át, úgy hogy az adós a marhát őszszel a legeltetés beszüntetése után átveszi és tavasszal visszaadja. A téli tartás költségei 20—30 százalékos kamatnak felelnek meg.

c) A hitelező azzal a föltétellel kölcsönöz pénzt, hogy az adós a kölcsönadott összeg egy részéből tehenet vegyen. A megállapodás szerint egy tehenre 100—120 k.-t adnak kölcsön. Ezért tartozik az adós a hitelezőnek naponként 1 liter tejet vagy megfelelő pénzt adni. A tehen, valamint annak borjai a hitelező tulajdona; az adós köteles a tehenet, sőt a borjut is a sajátjából tartani és felelős az azokat érhető minden balesetért vagy betegségért.

d) A hitelező borjukat vásárol és azokat tartás végett átadja az adósnak. Az adós a borjut takarmányán fölneveli, a gondozáshoz és a tartáshoz a hitelező semmivel sem járul. Néhány év múlva a felnövekedett állatot eladják, s ekkor a vételárból a hitelező levonja az általa a borjuért állítólag fizetett (természetesen tulmagasra szabott) összeget, a fönmaradó részen pedig az adóssal osztozik. Ha a borju a tartás ideje alatt elhullott, az adós köteles annak vételárát a hitelezőnek megtéríteni.

e) Az uzorás egy valójában 20—30 K. értékű borjut kétszeres értékben átad u. n. felében való tartásra egy földmivesnek azzal a kikötéssel, hogy az utóbbi a vételárnak minden 10 K.-ja után 3—4 K. évi kamatot fizessen, illetőleg, ha majd évek múlva a marhát eladják, kétszeres összegben megállapított értékét (40—60 K.-t) és a kikötött kamatot a vételárból levonják a hitelező részére, a fönmaradó összegben pedig osztoznak.

f) A hitelező az adóstól az átadott szarvasmarha *tulságos magasra* szabott ára fejében kötelezvényt vesz, a melyhen kikötetik a hitelező részére a szarvasmarha eladásáig járó 8 százalékos kamatot, eladáskor pedig a haszon fele. Ha a marha elhullott, a tartozás egyszerre esedékessé válik. Kitünik ebből, hogy a hitelező nem vállal semmi kockázatot, mert ha az állat elhullott, megkapja tőkéjét és annak kamatait, ha az állat eladatik, a hitelezőt

illeti mind a tőke, mind a kamat, mind a haszon fele. Ellenben az adós a marha elhullása esetén tőkét is, kamatokat is fizet és ezenfölül éveken át köteles az állatot takarmánnyal ellátni.

g) A hitelező deczemberben vagy januárban olcsón megvásárolja a megszorult kölcsönkérőnek juhait, de azokat az adósnál hagyja. Az adós köteles e juhokat takarmánnyal ellátni és április végén bárányaikkal együtt a hitelezőnek átadni. Az állatok értéke ekkor már a *vételár kétszeresének* felel meg.

III. Különböző uzorás előnyök köttetnek ki *földterület átengedése*, illetőleg *ingatlan használatának elzálogosítása* utján is. Ennek leggyakoribb nemei:

a) Az adós átengedi földjének haszonélvezetét a hitelezőnek, habár e földnek évi jövedelme egyes esetekben a kölcsön összegének 50 százalékát is meghaladja, a mit a megszorult adós kénytelen mégis magára venni.

b) Az ország nagyon sok részében ma is elterjedt szokás, hogy ingatlan használata kölcsön fölvétele esetében elzálogosittatik, sőt kiköttetik az is, hogy az adós az átengedett földet megmunkálni is köteles. E módozatnak csak változata az, hogy a hitelező a használatra átvett ingatlan birtokot új jogügylettel visszaadja az adósnak, de azzal a föltétellel, hogy azt továbbra is az adós munkálja és a féljövedelem a kamatokra, a féljövedelem pedig tőkétörlesztésre fordittatik. Gyakran ilyen ügyleteknél a hitelező az írástudatlan adóst tévedésbe ejtve, vele adásvevési szerződést írat alá és szóval megigéri, hogy ha az adós a tőkét egy bizonyos idő alatt visszafizeti, az ingatlant neki visszaadja. A visszavásárlási jog azonban a szerződésbe nem vétetik be, tehát az a telekkönyvben sem lesz kitüntetve, s így az ingatlan tulajdonjogának a hitelező javára való bekebelezése minden korlátozás nélkül rendeltetik el.

IV. A kisbirtokosok, illetőleg a parasztsztyály tagjai által kötött kölcsönügyleteknél a kamat fejében gyakran bizonyos *munka végzését, illetőleg terményekben, élelmiszerekben bizonyos különszolgáltatásokat, vagy állatok átadását kötik ki*, vagy pedig abban állapodnak meg, hogy az adós a legnagyobb munkaidőben *bizonyos napszámot lesz köteles a hitelező javára végezni*. Ha az adós ezeket a szolgáltatásokat természetben nem teljesitheti, a szerződésben azoknak pénzbeli értéke a rendesnél magasabb összegben köttetik ki.

V. Előfordul az a módozat is, hogy a kötelezvényben kikötött kamaton felül külön iratban vagy legtöbbször szóbeli megállapodás alakjában még *kézi vagy írás napszám, fuvar vagy egyéb munkaszolgáltatás* köttetik ki.

VI. Az uzsorának különféle *leplezett* alakjai közül leggyakrabban fordulnak elő a következők:

A) *Adásvétel alakjába burkolt uzsora.* Másodrangú gyárosok kiselejtezett kézi cséplő-, rostáló-gépeket, varrógépeket, stb. látszólag előnyös föltételek mellett csekély, de hosszú időre terjedő havi részletfizetésekkel házaló ügynökeik által oly módon adatnak el, hogy a pactum reservati dominii kikötését tartalmazó szerződést és az ahhoz fűzött váltót az együgyü és járatlan földmivel vagy kisiparossal aláíratják és a szállított hasznavehetlen gépek árát a váltó alapján külföldön vagy Ausztriában perlik. Legrosszabb esetben pedig a hátralékos vételárrészlet fejében a nyomtatott szerződés alapján visszaveszik a gépet. Az adós tehát az általa fizetett havi részleteket elveszti.

B) *Bérszerződés alakjába burkolt uzsora.* A megszorult adós ingatlanát a hitelezőnek rendkívül olcsó áron adja bérbe, továbbá egyes bérlő-társaságok 20—24 k. nyereséggel kisebb részletekben albérletbe adják az ingatlant és az albérelőket a bérösszeg tekintetében egyetemlegesen kötelezik.

C) *Csereszerződéssel leplezett uzsora.* Előfordul az is, hogy a hitelező egyes ingóságokat rendkívül kedvezőtlen föltételek mellett cserél nem készpénzzel, hanem pl. egy csomó gyufáért egy tojást, vagy több cső kukoriczát, egy 20 f. értékű cserépedény helyett annyi gabonát köt ki, a mennyi az edénybe befér, de a melynek kétszer annyi volna az értéke, stb.

D) A hitelező kiköti, hogy a kölcsön kamatai fejében az adósnak gyümölcsstermését, vagy annak egy részét mindaddig használja, míg a kölcsöntőke teljesen le nem törlesztetik. E kikötés folytán a hitelező a tőkét már az első évben kétszeresen is megkapja, ennek daczára az ingatlant éveken át használja mindaddig, míg az adós a tőkét teljesen vissza nem fizette.

E) A hitelező a kisbirtokosoknak vetőmagot ad s azon ürügy alatt, hogy e mag után bővebb termésük lesz, kiköti, hogy aratás után a *mag kétszeresét* kapja vissza. Az uzsora elpalástolása céljából ez ügyletről írásbeli szerződést állit ki a hitelező, a melybe

a kölcsönadott mag mennyiségét *kétszeres* összegben veszi föl, s fölemlíti, hogy az adós a termény árát már kézhez vette.

F) Egyes vidékeken a munkások munkabérüknek egy részét, legalább is felét, élelmi cikkekben, ruhaneműekben és szeszes italokban kapják ki, a melyek igen rossz minőségűek, e mellett igen magas árban számíttatnak föl s a természetbeli szolgáltatás értéke a munkabérből levonatik.

G) *A parcellázási uzsora*, a melynél a vevőkre egyetemleges kötelezettség, továbbá a megvett ingatlan értékével és a vételárral semmi arányban nem álló közbenjárási, mérnöki, fölosztási és egyéb költségek hárulnak. Így a vevők számtalanszor egész vagyონukat befizetik a megszerzett ingatlan vételárára s mind a mellett a vételárból alig törlesztettek valamit. Néhány év múlva a megszerzett ingatlanról egész vagyónuk elpusztulása után távoznik kell. A közbenjárók a vételáron kívül számtalan, előre meg sem határozott, többnyire a vételár összegével arányban nem álló járulékokat s mellékkötelezettségeket kötnek ki. Kikötetik az is, hogy a vevő bármennyi vételári részletet fizetett már le, egy vagy több részlet le nem fizetése esetén eddigi befizetéseit elveszti és az ingatlant, a mely az eladó nevében marad, visszaadni köteles.

H) *Raktározási ügylettel palástolt uzsora*. A termelő kötelezi magát arra, hogy bizonyos mennyiségű és minőségű gabonát a hitelezőnél az általa meghatározandó időben beraktároz. A beraktározandó gabona árát jóval csekélyebb értékben állapítják meg, mint a mekkora az ügylet létrejöttékor a piaczi ár volt. Az ügylet megkötése után a hitelező készpénzt kölcsönöz az adósnak. Az ügyletet a hitelező oly időben bonyolítja le, a midőn a piaczi ár jóval magasabb, mint volt az ügylet megkötésekor. Ha az adós kötelezettségének meg nem felelhet, a piaczi ár alapulvételével összeszámolnak s a megállapított összegről az adós kötelezvényt vagy váltót állít ki.

I) *Feles vagy harmados szerződéssel leplezett uzsora*. A bérbeadó a felébe vagy harmadába bérbeadott területet nem a kikötött nagyságban adja bérbe, nevezetesen szokásos egy magyar hold térmértéke helyett 800—1100 négyszögöllet méretni ki, s e terület után is akként kell a kikötött kézi vagy ígás napszámokat teljesíteni, mintha a terület 1200 négyszögöl volna. A kikötött napszám teljesítése előtt: a felesek, illetőleg a harmadosok a terménynek

őket illető részét csak abban az esetben vihetik el, ha az elmu-

lasztott szolgáltatást készpénzzel megváltják. A megváltási kulcsot alkuval magas összegben állapítják meg.

J) összeszámolással burkolt uszora. A hitelező összeszámol a késedelmes adóssal s a régi adóslévél helyett újat követel, a melyben az elévült, sokszor 20 évre visszamenőleg fölszámított kamatot s a kamatok kamatját is tőkésíti. Az adós az összeszámolást egyáltalában nem tudja ellenőrizni, mert rendszerint írástudatlan, minden esetre pedig járatlan a kamatszámításban és tartozásairól pontos följegyzést nem vezetvén, azoknak összegét sem tudja ellenőrizni.

K) Áru-uszora. A megszorult kölcsönt kereső nem készpénzt, hanem árukat, butorokat, ékszereket stb., (a melyekre neki a legcsekélyebb szüksége sincs, sőt a melynek hasznát sem veheti) kap, a melyeket azután a színleges hitelező és a vele egyetértő közbenjárók rendkívül olcsó áron újból eladnak, illetőleg színlelt elzálogosításukat közvetítik. A kikötött aránytalan ellenszolgáltatás rövid lejáratu váltóban hozzászámítatik a kölcsönösszeghez, a melyből a zálogközvetítési díjak és zálogügylet kamatai külön levonatanak.

L) Kézizálogkölcsönügylettel leplezett uszora. A legszegényebb

néposztály tagjai ünneplő ruhájukat, sőt munkaeszközeiket is a korcsmárosnál, a szatócsnál élelmiszerek és italok ára fejében elzálogosítják és a hitelezett összegért minden 2 K. után hetenkint 6—20 f. kamatot fizetnek.

VI. Rendkívül nagy pusztitást visznek véghez a szegényebb kisbirtokos- és parasztszály tagjai közt *egyed vidéki pénzüintézetknél elharapódzott szokások.* A pénzüintézet nevezetesen a váltóra kölcsönadott összeg után a kikötött kamaton fölül kezelési díjat, írásdíjat, nyomtatványköltséget és egyéb ilyen czimeken különféle kötlésszövegeket számít föl, melyek a kölcsönösszeg 10—12%-ára is fölmennek; ezeket a tőkéből előre levonja, ha e levonások évenként többször is ismétlődnek, a kölcsön valójában 12—20 százalékra adatik.

VII. Még végzetesebbek egyes *falusi korcsmárosoknak és szatócsoknak visszaélései.* Ezek a következő módozatok mellett jönnek leggyakrabban elő:

a) A vidéki szatócs télen vagy kora tavasszal különböző árukat ad hitelbe a megszorult parasztnak s előre kiköti, hogy fizetésül a terményeket milyen értékben fogja elfogadni. Természetes,

hogy a szatócs az általa kiszolgáltatót árucikkeket a rendesnél jóval magasabb árban számítja föl, viszont a termények árát mindenkor igen alacsonyan állapítja meg. Megtörténik, hogy a szatócs a hitelbe vásárolt árukra adósával havonként leszámol és a leszámolás után további hitelezésre csak úgy hajlandó, ha az adós 15—20% kamat hozzászámításával tartozásáról kötelezvényt vagy váltót állít ki. Ha az adós a szállított rossz minőségű árut vagy a meg nem felelő mennyiséget kifogásolja, vagy pedig más kereskedőnél vásárol, a szatócs a váltót perli. E szerint az adós rákényszerítették arra, hogy továbbra is ugyanazon kereskedőnél vásároljon és a rossz minőségű árut kifogás nélkül átvegye.

b) Néha kikötik, hogy a télen vagy tavasszal hitelbe adott burgonyáért vagy kukoriczáért ősszel *kétszer annyit kell* visszaszolgáltatni.

c) Egyes vidékeken a beszolgáltatót termény értéke a visszafizetéskor az adós hátrányára ismét pénzben lesz meghatározva, vagy egyik gabonanemről a másikra térnek át, a mi mindenkor a hitelező előnyére történik.

d) Ha a hitelre adott élelmiczikkek s egyéb áruneműek ára készpénzben fizettetik is vissza, a korcsmáros vagy a szatócs az adóstól a kamatokon felül terményeket vagy állatokat is követel és ezeken felül követelésének biztosítására kitöltetlen váltót is irat alá s arra törekszik, hogy az adós időközben kisebb készpénzbeli kölcsönöket vegyen tőle. E törekvés célja az, hogy az adós, a ki tartozásairól pontos följegyzést nem vezet, összetéve a különböző czimekből eredő tartozásait. A hitelező azután követeléseit sokszor a valódi összeget meghaladó összegben lehetőleg tanuk jelenlétében fölemlíti adósának, s ezekre a tanukra hivatkozik akkor, a midőn a kitöltetlen váltót tetszése szerint kitölti. Ha a dolog bíróság elé kerül is, az adós kénytelen elismerni, hogy tényleg kapott a hitelezőtől árut is, készpénzt is, de hogy mennyit, arra már pontosan nem emlékszik.

E visszaélések veszélyességét fokozza az a körülmény, hogy a korcsmáros a parasztosztály körében sajnosan elterjedt iszákossági hajlamra alapítván üzemeit, a hitelezett élelmiczikkekből és italokból származó követelését a korcsmai hitelre vonatkozó törvényes rendelkezések figyelmen kívül hagyásával egybefoglalja és arról rendszerint váltót is adat magának.

VIII. *A gabonaelővételek körül elharapódzott visszaélések tipi-*

kus alakjai tekintetében utalhatok a *Kunz Jenő* dr. ur nagybecsű véleményében ismertetett tényekre.

A) Gabonaelővételi ügyletek *rendszerint csak magas kamatu kölcsön leplezésére szolgálnak* és mivel ilyen ügyletek a tőke elhelyezésére rendkívül jól jövedelmező módozatnak bizonyultak, az országnak egyes vidékein, különösen a délvidéken, a kereskedők szívesen foglalkoznak ily ügyletek kötésével.

Az elővétel módozatai a következők: az ügynök kipuhatolja, hogy a télen vagy tavasszal megszorult kisbirtokosnak hány hold földje van bevetve, mennyire hitelképes. Az eladó kötlevelet állit ki, a melyben bizonyos mennyiségű, rendszerint elsőrendű minőségű gabona szállítására, a szállítás elmulasztása esetében pedig a kikötött mennyiségű és minőségű termény árának megfizetésére kötelezi magát. A hitelező a szinleg megvett gabona árát a piaczi árnál *jóval alacsonyabban* számítja, az adós pedig minden 8—10 k. után 1 métermázsa buza szállítására vagy a teljes piaczi ár megfizetésére, tehát a pár óra szóló hitelezés fejében ezzel arányban nem álló ellenszolgáltatásra kötelezi magát. Az ügyletről a kötlevélen felül üresváltó is állittatik ki, nemcsak az adós, hanem egymásért egyetemleges kezességet vállaló egész csoport adóstárs által. E váltók alapján telekkönyvi bekebelezések is kéretnek.

Aratás után az adós rendszerint nem tud szállítani, *összeszámol* (L. fennebb V. p. 1. a.) a legmagasabb piaczi ár szerint és tartozásának fedezésére ismét vagy váltót ad, vagy új kötlevével ismét a piaczinál jóval alacsonyabb árban kukoricza szállítására kötelezi magát tavaszra, tehát előre kiszemelt oly időre, midőn az adósnak nincs kukoriczája s a kukoricza ára különben is a legmagasabb; tavaszkor ismét számozkodás vagy per és végrehajtás következik.

Néha az adós kötlevelet is kiállit és ezenfelül az összegre nézve kitöltetlen váltót is ad. A hitelező azután vagy a kötlevélnben a nem szállítás esetére fizetendő összeget tetszése szerint írja be, vagy a váltót tölti ki.

Ily ügyletek olyan egyénekkal (nevezetesen az ország több vidékén, *napszámosokkal* is) köttenek, kiknek földjük egyáltalában nincs s így reményük sem lehet arra, hogy gabonát tudjanak valamikor szállítani.

B) Másutt a hitelezők a gabona- vagy mustelővételnél a vétel-

árt rendkívül olcsón állapítják meg és nem szállítás esetén az adott összegnek kétszeresét kötik ki büntetésül.

VIII. Előfordulnak hazánk egyes vidékein a gazdasági visszaéléseknek egyéb olyan nemei is, melyek az uzsora fogalma alá nem vonhatók, de mind a mellett egész családok tönkretételét eredményezik.

Ilyen módozat a sok közül például a következő: a tőkepenzes figyelemmel kíséri, melyik kisbirtokos elhunytá után maradt osztatlan állapotban ingatlan. Ha arról értesül, hogy az örökösök nem tudnak megegyezni, lehető olcsó áron megveszi az egyik (könnyelmű vagy kiskoru) örökösnek osztályrészét, aztán egy rokonával vagy barátjával összebeszélve, ez utóbbinak álkövetelése erejéig telekkönyvi bekebelezést eszközöl ki az ingatlanra, aztán árverést kérnek és az osztatlan állományu egész ingatlant, a mely több családnak tisztességes megélhetést adott volna, potom áron megveszik.”

A hasonló visszaéléseknek végtelen sokféle változatairól a példaszerű felsorolás sem nyújthat teljes képet.

A mai uzsora törvény mellett ilyen a mi gazdasági életünknek a képe s mindez onnan van, mert törvényünk hiányos, mivel csupán csak a pénzkölcsön, vagy a fizetési halasztásadás esetén felmerülő visszaélésekről gondoskodik és nem tartalmaz elég szigorú megtorló intézkedéseket.

Ilyen körülmények mellett nem lehet elég hangosan követelnünk, hogy a törvényhozás siessen *mindennemű visszaélésnek* utját vágni s a bűnösöket a lehetőleg szigorubb büntetésekkel *kiirtani*. Ajánlom következő javaslatomat elfogadásra: tekintettel arra, hogy az uzoráról és káros hitelügyletekről szóló 1883. évi XXV. t.-cz., úgy a hogy azt bíróságaink értelmezik és alkalmazzák, az uzorának a gazdasági élet minden terén mutatkozó üzelmei megakadályozására és megtorlására elégtelen és ezt a Székelyföld közgazdasági viszonyai különösen érzik, tekintettel továbbá arra, hogy jogrendszerünk ezen hiányának pótlásával az általános polgári törvénykönyv törvényerőre emelkedéséig, illetve életbeléptetéséig várni veszedelmes volna, de másfelől az uzsora, mint a különböző korszakok változó felfogásának alávetett és egyszerre magánjogi és büntetőjogi következményekkel járó jelenség törvénytechnikai szempontból is inkább egy külön törvény által szabályozandó,

ennélfogva mondja ki a Kongresszus, *hogy*:

1. az 1883. évi XXV. t.-cz. sürgős kiegészítése kívánatos főleg a tekintetben, hogy benne az uzsora minden fájának, illetve minden uzsorás szerződésnek magánjogi és büntetőjogi következményei megállapíttassanak.

2. Ha a hiteluzsorának a törvény 1. §-ában körülírt fogalma megmaradna, felveendő lenne a törvénybe ama rendelkezés, hogy „az uzsora vétségét követi el és az 1. §-ban megállapított büntetéssel sujtandó az is, a ki *bármiféle jogügylettel* a másik fél szorultságát, könnyelműségét, vagy tapasztalatlanságát kihasználva, magának, vagy egy harmadiknak oly vagyoni előny szolgáltatását köti ki, vagy nyújtotta, a mely az ellenszolgáltatás értékét az eset körülményeihez képest aránytalanul meghaladja”.

3. Hasonlóképen büntetendő az, a ki másnak a szorultságát, könnyelműségét vagy tapasztalatlanságát tőzsdejáték által *tervszerűleg kizsákmányolja*.

4. Az uzsoratörvényben előírt szabadságvesztési büntetések szaporítandók, továbbá a pénzbüntetések maximumát legalább is 30,000 koronára kell felemelni.

5. A pénzbüntetésen felül minden mellékbüntetés az összes uzsorás cselekményekre nézve előírandó volna, nevezetesen a hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése, valamint a bíróság feljogosítandó lenne arra, hogy a tettest azon ipar- vagy foglalkozástól — a melynek gyakorlása közben az uzsorás cselekményt elkövette — határozott időre, visszaesés esetén pedig mindörökre is eltilthassa.

6. Kiegészítendő lenne a törvény azon rendelkezése is, hogy a bíróság a magyar honost azon törvényszék területéről, a hol az uzsorát elkövette, a külföldit pedig a magyar állam egész területéről, kiutasítsa s a visszatéréstől határozott időre, vagy mindenkorra eltilthassa.

7. Az uzsorásügyletek magánjogi következményeinek megállapítására pedig fel kellene venni a törvénybe azon rendelkezést, hogy „*minden uzsorásügylet semmis*”, vagyis semmis minden olyan jogügylet, mely által az egyik fél a másik fél tapasztalatlanságának, könnyelműségének, vagy szorult helyzetének felhasználásával a saját szolgáltatásának értékét tulságos mérvben meghaladó ellenszolgáltatást köt ki.

8. Végül kimondandó lenne a törvényben, hogy az uzsora ugy a magánjogi semmiség, mint a büntethetőség szempontjából a bíróságok, illetve a többi hatóságok által *hivatalból észlelendő és üldözendő. (Helyeslés.)*

Dr. Bodor Tivadar: A javaslat azon intézkedését, hogy az uzsorás foglalkozásától eltiltassék, mellőzni kéri, mert tulszigoru.

Forster Géza: De éppen ez az apja az üzelmeknek!

Dr. Zakariás János: Teljesen helyesnek tartja, hogy az uzsorás külföldre kiutasíttassék, de hogy egy törvényszék területéről a másikra utaltassék, ez nem csak nem jogos, de törvénytelen kiváncsom!

Becze Antal elnök: Szavazást rendelve el, ennek eredményeként határozatilag kimondja, hogy

a szakosztály az előadói javaslatot azzal a változtatással fogadja el, hogy a 6. pontban foglalt amaz intézkedést, mely szerint az uzsorás egyik törvényszék területéről a másikra utasítható legyen, mellőzi. *(Helyeslés.)*

A III. szakosztály hitelügyi alosztálya.

Elnök: *gr. Bethlen István.*

Jegyzők: *Brázovay Kálmán és Forrai Soma.*

Gr. Bethlen István elnök: Az ülést megnyitja s a jegyzői tiszttel *Brázovay Kálmánt* és *Forrai Somát* bizza meg. Felkéri *dr. Gr. Bánffy Miklós* urat előadásának megtartására.

8. Községi gazdálkodás rendezése; pótdadók korlátozása; fogyasztási adók csökkentése; adómentes létminimum.

Dr. Gr. Bánffy Miklós előadó: Tisztelt Szakosztály! Ezen kongresszus a Székelyföld összes gazdasági és kulturális érdekeinek támogatására és a székely kivándorlás meggátlására fogana-

tosítandó intézkedések megvitatását, kijelölését tette feladatává. Ezen intézkedések között elsőrangú fontossággal bírnak azok, a melyek a társadalmi és állami élet alapjait képező községekre, a községi életre s annak közönségére vonatkoznak.

A község saját anyagi erejéből fedezi egyrészt az állami közigazgatás közvetítéséből reá nehezedő szükségleteket és másrészt saját közigazgatási, közművelődési és jótékonyági teendőit is el kell hogy lássa, miből folyólag a község kiadásait elméleti szempontból három csoportba oszthatjuk, úgy mint:

1. azon kiadások, melyek az állami közigazgatás ellátásából,
2. azok, melyek a helyi szükségletek kielégítéséből, a községi törvény alapján köteleznek,
3. azok, melyek a községek által fakultative vállalhatók, illetve fedezendőek.

Ezen felosztás azonban csak akadémikus jellegű. A való életben a dolog úgy áll, hogy folyton szaporodó tisztán állami eredetű kiadások mellett a községi köteles kiadások nem egyebek, mint az állam által a községi önkormányzat hatalmi körébe utalt oly teendők terhei, mely teendők feltétlen állami szükségletek, hiszen ezért tette azok ellátását a községi törvény kötelezővé. Továbbá a fakultative vállalható kiadások nagyrészt csak a papiron fakultatívok. A ki közigazgatásunk menetét és szervezetét tanulmányozza, hamarosan rá fog jönni, hogy a községi önkormányzat a szó teljes értelmében „eszményi jó” s hogy az állam temérdek kiadást erőszakolhat rá a község ugynevezett szabad akaratára, akár rendelet, akár közigazgatási kezdeményezés és propaganda útján.

Az állam, hogy valamely közintézményt az állami költségvetés kimelésével, az állami költségvetést lehetőleg kevésbé terhelve foganatosítsa, versengést nyitott meg a községek között a megyei vagy állami tisztviselők biztatása és ösztökélése mellett. Az állami és gazdasági közintézményeket mintegy árlejtésre bocsátotta és azon községnek ítélte oda, mely érette a legnagyobb áldozatokat hozta, a mely annak terhéből legtöbbet vállalt magára. Így létesültek kaszárnyák, helyi érdekű vasutak, törvényházak, földmivesiskolák, állami iskolák stb. Ezen rendszernél fogva olykor épen azon községek, melyek nemzeti és kulturális szempontból leginkább érdekesültek a támogatásra, ezen intézményeket megszerezni, vagyoni körülményeiknél fogva nem voltak képesek vagy az azokért adott járulék folytán a tönk szélére jutottak.

A minisztériumok személyzete nagyrészt olyan egyénekből áll, kik kitűnő elméleti képzettséggel bírnak, de igen kevésbé ismerik a vidéki való életet, a min nem is lehet csodálkozni, hiszen ezen közhivatalnoki kar a miniszteriumokon belül haladt előre s különösen régebben a miniszteriumok személyzete és a megyei közigazgatási tisztviselői kar egymással semmi nexusban nem állott. Állami közigazgatásunk ezen legfőbb orgánumai valóságos versenyfutást rendeznek az újabbnál újabb elméletileg szép és helyes, valójában azonban nehezen és csak igen terhesen keresztülvihető rendelkezések kibocsátásában, melyek nem a magyar társadalom, a magyar szellem, a hazai viszonyok ismeretéből, hanem idegen országok idegen körülményeiből eredtek. Mindezen rendelkezések, jók vagy rosszak, végeredményben a községre neheztedek, a helyett, hogy a modern állammá való átalakulás ezen folyamatában a községi közigazgatás mellett a társadalmi szabad szervezkedésnek támaszt nyújtottak, utat nyitottak volna.

Elismerem, hogy ezen rendelkezések magas nemes célzt, hasznos törekvést foglalnak magukban s bár olykor meglepő visszáságokkal állunk szemben, mint, hogy csak egy példát említsek: a vizipuska beszerzése az udvarhelymegyei Kedében, mi 30% pótdóba került, pedig Kedében még itatni sincs viz s így kétséges mit fognak a fecskendővel tehetni; mondom, nemes célzt, hasznos törekvést foglalnak magukban e rendelkezések, sőt igen sok közülök teljesen elkerülhetetlen, de azt igenis kifogásolandónak tartom, hogy az állam az ezekből származó terheket a községek nyakára sózza. (*Helyeslés.*)

Nem állhat meg itt azon ellenvetés, hogy mindenképen, akár az állami, akár a községi költségvetés útján, akár a közönség által fedeztetnek ezen kiadások, mindig ugyanazon adófizető egyedek kell hogy fizessenek, mert egyrészt a mai adórendszerben azon állami adók, melyek községileg pótlékolhatók, az állami adóbevételek évenként apadó 26—24%-át teszik s így akkor, midőn a község állami természetű szükségletek kielégítésére pótdót vet ki, ezen pótlék nem az állami bevételek összes arányában, hanem anak csak egy kis része arányában vethető ki, csakis bizonyos nemű hozadékokat sujt, csakis a népnek egy kis részét éri, épen a nép legszegényebb, legnehezebb viszonyokkal küzdő részét. Másrészt a községek anyagi ereje nagyon különböző s a mely megterhelést egyik község könnyen elviselheti, a másiknak óriási meg-

terhelést jelent, de a községi törvény ezt tekintetbe nem veszi, hanem egy füst alatt rendelkezik az Alföld dús gazdag községeiről és szegény székely községeinkről. Végül ezen állami teendők elvonják a községi szerveket valódi hivatásuktól, a községi élet gyámolításától. Míg a községi teher folyton gyarapszik, a község orgánumai mind kevésbé községiek, hanem majdnem teljesen az állami közigazgatás körébe mennek át.

A községi pótdadók emelkedése napjainkban óriási és egyike legkomolyabb nemzetgazdasági jelenségeinknek. Kétséget nem szenved, hogy kivéve a magyar Alföld néhány dús gazdag községét, a községek tulterheltsége elérte azon határt, a melyen túl menni nem lehet és nem szabad. Hogy csak néhány példát hozzak fel, Háromszék községeinek pótdadója 50%-on fölül van, Udvarhelyben a községek fele 60%-nál több pótdadót fizet, Maros-Tordában a pótdadók 50—60% közt ingadoznak, s hogy az egyes községek közül is említek példát, a háromszéki Szászfalu 95%-ot, Décsfalva 120%-ot, és például az aránylag gazdag Kézdi-Vásárhely 43%-ot fizet. Ezen néhány szám is már eléggé szomorú képet mutat, s az még sötétedik, ha meggondoljuk, hogy az arányosítások befejezésével a pótdadók átlaga a Székelyföldön még emelkedni fog.

A pótdadók végtelenbe való növekedését meg kell akadályozni. Valóságos anomalia, hogy míg a megyei törvényhatósági pótdadó maximuma meg van kötve, a községi pótdadóé nincs.

A t. szakosztály elé terjesztett javaslatom első pontja ezért a községi pótdadók korlátozását ajánlja, még pedig olyképen, hogy ezen korlátozás elveiről törvény alkottassék, a mely a maximum megállapítására, minthogy ez a vidéki körülményekhez kell hogy alkalmazkodjék, a megyei törvényhatóságokat hatalmazná fel. A községi háztartás könnyítését célozza javaslatom második pontja, mely a községek által végzett állami természetű munkák kiadásait az állam teherviselésébe kívánja utaltatni.

Szabadjon néhány példát hozni fel ezen terhekről, melyek az állami közigazgatás községi ellátása, illetve az állami kiadásoknak a község részéről való fedezése iránt rendelkezésemre állanak.

Például az 1900: XVII. az állatorvosokat államosította. Ezen intézkedés igen helyes, sőt állatkivitelünk és az állategészségügy szempontjából valósággal elkerülhetetlen volt. De akkor, midőn a megyék járulékából az állatorvosi illetmények kiharítottak, méltán

el lehetett várni, hogy ezen reform költségei nem díjak módjára, hanem az állami budget útján fognak fedeztetni. Ezzel szemben azt találjuk, hogy a járatlevelek ára valamivel többel mint egy harmaddal emelkedett, minek folytán ezen teljes értelemben általános érdekű reform költségei díjak módjára az egyeseken vétetnek föl.

A nyomozatok teljesítése az 1896: XXXII. által a rendőrhatalóságok köteleességévé tétetett, vagyis megyékben a főszolgabírók és a községi rendőri hatósággal bíró hivatalokra ruháztatott.

A nyomozatok teljesítésével járó költségek megtérítését az igazságügyminiszterium megtagadta, minek az lett az eredménye, hogy a főszolgabírák, amugy is csekély fuvarátalányuk lévén, a nyomozatokat a községi rendőri hatóság által végeztetik megbízás alapján. Tehát az igazságügyi tárca a nyomozatok költségeit egyszerűen a községek vállaira toltta át. Ugyanugy állunk az adóügyekkel, a tolonczügygyel, a katonauügyekkel stb. Ma alig van község vagy kör, melynek ügyeit az állami teendők sokfélesége és bonyolultsága folytán egyetlen munkaerő elvégezhetné. Meltányos tehát azon kívánság, hogy az állam a község terheinek azon részét, mely az állami teendők ellátásából származik, magára vállalja.

Az állami javadalmazás elvi nehézségbe nem ütközik, minthogy azzal az 1899: VI. a magyarországi városok és községek fogyasztási adó természetű jövedelmének ideiglenes rendezéséről szóló törvényben találkozunk. Az 1898: XVI., XVII. t.-cz. ugyan a városoktól és községektől a fogyasztási adók révén nyert jövedelmet elvonták, a 99-iki törvény az ebből származó hiány pótlására az 1895—97. évek átlagában az állampénztárból kárpótlást nyújt, mely körülbelül 2,200.000 koronára rug.

Ha végig tekintünk azon teendők hosszú során, melyeket a község minden ellenszolgáltatás nélkül az állami szervek helyett teljesít, azt hihetnők, hogy bár az állam nem kárpótolja a községet kiadásaiért, de bizonyára mindent elkövet annak anyagi erősödésére. Ez azonban nem így van.

Ha magánember veszi bérbe az államtól a fogyasztási adókat, ezen bérlettel u. n. számfeletti italmérési engedély jár, ha azonban a község váltja meg vagy veszi bérbe ezen bevételeket, ilyen számfeletti engedélyt nem kap, általában község csak akkor kap italmérési engedélyt, ha saját háza van, hol az italmérést gyako-

rolhatja, vagy ha a megváltás előtt regale-jog birtokosa volt. Miért vonják meg a községektől e jövedelmi forrást? Miért kedveznek olykor idegen állampolgároknak, saját magyar véreink, legfontosabb testületeink kárára? Az egyetlen indok a melyet eddig hallottam az volt, hogy: „a község erkölcsi testület, tehát ne korcsmároskodjék.” Azt hiszem az állam is erkölcsi testület, a mi nem akadályozta meg abban, hogy a regale-jogot a régi tulajdonosok tetemes károsításával megváltsa és hogy azóta igen nagy sikerrel „korcsmároskodjék”.

Ezért nem is hiszem, hogy ezen érv lenne a valóban irányadó.

Semmi foglalkozás sem neveli az embert oly gyorsan és oly könnyen kereskedővé, mint a korcsmárosság. Maga ezen iparág igen egyszerű, mégis a kereskedői foglalkozás elemeit foglalja magában. Nemzetünknek legnagyobb hibája, hogy a modern idők legszükségesebb tehetségével, a kereskedői szellemmel nem bír, a mi magyarázata annak, hogy ugyszólván maig sincs magyar önálló kereskedelem. A székely nép a magyar törzsek között az, a melynek legtöbb hajlama, legtöbb tehetsége van a kereskedéshez. Hiszen ennek fényes tanujelét adta a román vámháboru előtti időben, virágzó háziipari termelésével. A háziipar azonban a román vámháboru folytán tönkrement, s új tér e nép kereskedelmi tevékenységének nem nyílt meg azóta.

A fönt néhány szóban jelzett szempontokból bátorkodom a kongresszusnak javaslatom 4. és 5. pontjait ajánlani, mint olyanokat, melyek egyrészt a községek anyagi erősítésére, másrészt a székely nép kereskedői szellemének fejlesztésére, valamint jövedelmező foglalkozások biztosítása utján a kivándorlás apasztására alkalmasok.

Végül szabadjon adórendszerünkről néhány szót szólanom.

Kivánatos volna a bor- és sörfogyasztási adó, valamint ez utóbbi pótlékának leszállítása. Ezen fogyasztási adónemek nagy mértékben megdrágítják a bor és sörfogyasztást, pedig különösen ez utóbbi volna hivatva a pálinkát pótolni, a mely mint általában ismeretes a legegészségtelenebb és a nemzetek életére romboló hatású ital. Ezen szempont vezet annak javaslására, hogy az italmérés vasárnapi napokon betiltassék, legalább a nap egy részére. Semmi sem befolyásolja oly nagy mértékben a nép szaporodását, mint a pálinka. A székelység szaporodása 1890—1900 között az 1880—1890-ig terjedő idővel szemben ugyis 18,000 léleknyi hiányt

mutat fel. Nem tudom véletlen-e az, hogy azon idő óta, hogy az állam a regalejogokat megváltván, az italmérések számát megszorította, a születések arányszáma tetemes süllyedést tanusít. Viszonylag 1000 lélekre számítva 1880—1890-ig az összes születések országos átlaga évenként 44·9, 1891—95-ig 42·8, 1896—1900-ig már csak 40·4. Ezen számok komoly aggodalomra adnak okot.

A husfogyasztási adó valódi barbár adónem. A hus egy elsőrendű életszükséglet, melynek fogyasztását adó tárgyává tenni nemzeti öngyilkosság. Nem hogy a husfogyasztást korlátozni, hanem minden módon azon kellene lenni, hogy a hustáplálkozás mentül inkább terjedjen. Hogy mily befolyással van e táplálkozás az emberanyag fejlődésére, elég reámutatnom Hollandiára, hol az utóbbi 50 évben a hustáplálkozás általánossá válván, ez idő alatt a katonai méretek adatai alapján a magassági átlag 3·5 cm.-rel emelkedett.

Teljes tudatával vagyok annak, hogy ezen kívánalmak nem egy könnyen valósíthatók, de nem lehet e dolgokat elégszer mondani, nem lehet elmulasztani egy alkalmat sem ezen veszélyes adópolitikára rámutatni, mely által a magyar nemzet fejlődése van kérdéssé téve. A husfogyasztási adó hozama a fogyasztási adók bevételeinek csak 4·61%-át, évi mintegy 8 millió koronát tesz, azt hiszem ez összeget megéri a nemzet jövője!

A felsorolt fogyasztási adókat károsnak tartom; van adórendszerünkben azonban egy adónem, a mely egyenesen igazságtalan. Adórendszerünkben a kettős megadóztatás van keresztülvive, vagyis mindenki adózik először a hozadék, a föld- és házbirtok és kereset alapján, s ennek kiegészítője mint pótlék az általános jövedelmi pótdadó. A II. osztályu kereseti adó e kettős megadóztatáshoz a föld- és házbirtokosok terhére még egy harmadik adózást képez. A földbirtok a földadóval, a házbirtok a házosztályadóval van sújtva, mindkettőre nehezedik a jövedelmi pótdadó, tehát mi sem indokolja ezen adótárgyak harmadszori megadóztatását. Ezen adót súlyosítja még annak adókulcsa is, a mely hogy úgy mondjam, lefelé progresszív. A legkisebb földnek, a legszegényebb háznak tulajdonosa, ki különben napszámmunkával keresi kenyerét, mint a hogy azt az apróbirtokosok teszik, II. osztályu kereseti adóban 4 koronát fizet, míg a 100 forintot meghaladó föld- vagy házosztályadó kötelesek csak 8 koronát. Már most, ha tekintetbe

vesszük, hogy a faluk népe épen ezen II. osztályu kereseti adókötelesekből áll, hogy épen ezen háromszorosan és aránytalanul terhelt népre nehezedik a községi póttadók egész sulya, akkor csak azon lehet csodálkozni, hogy van még ember falvainkban, hogy még oly erős a hazai föld szeretete, hogy még nem vándoroltak mind ki az idegenbe.

A II. osztályu kereseti adó okvetlen törlendő és az egyéb adónemekkel szemben is meg kell állapítani az adómentes létminimumot.

Szembeötlő igazságtalanság, hogy az a szegény ember, ki véres verejtékével tartja fenn nagy nehezen a családját, még adónak legyen alávetve. Tudom, hogy ezen kívánság, ha megvalósul oly jövedelmi hiányt képvisel az államháztartásban, a melyet fedezni kell, de azt hiszem, hogy van annyi hazafiság vagyonosabb osztályainkban, hogy az ebből származó hiányt magukra vegyék, midőn nemzeti létünk, legfontosabb népelemünk fentartásáról, megmentéséről van szó. *(Elénk éljenzés.)*

A székelység ezeréves fennállásunk óta mindenkor a magyar eszme védbástya volt, nem szabad megengedni, hogy e bástya leomoljon, hanem a mint ez országot hajdan megvédelmeztük törökkel, tatárral, némettel szemben, karddal a kezünkben, ma a polgári erények és a vállvetett munkával kell, hogy megvédelmezzük.

Az elmondottak alapján a következő határozati javaslatot ajánlom elfogadásra:

mondja ki a Kongresszus, hogy:

1. a községek által kivethető *póttadóknak maximuma* törvényhozásilag, illetve vármegyénként szabályrendeletileg állapítandók meg;
2. elengedhetlennek tartja a kongresszus, hogy a községek által végzett *állami természetű munkák kiadásait* az állam viselje;
3. kívánatosnak tartja a *hus-, bor- és sörfogyasztási adók leszállítását*, lehetőleg teljes törlesztését. Ennek megtörténetéség is a községek a fogyasztási adókból származó jövedelem emelkedésében akként részesítendők, hogy a termé-

szetes növekedésnek legalább fele a község kulturális szükségleteinek fedezésére átengedtéssék;

4. italmérési jog vagy bérlet csak olyan, községi illetőségű magyar állampolgárnak engedélyezhető, aki a községben ingatlan vagyonnal bir. Az italmérési jog kezelésére is csak magyar állampolgárnak adható engedély. Az italmérés vasárnapi napokon betiltandó;

5. a községnek adható italmérési jogok összessége első sorban az erre ajánlatot tevő községnek, mint testületnek engedélyezendő;

6. szükségesnek tartja a kongresszus a II. oszt. szem. kereseti adó teljes törlését és az adómentes létminimum törvénybe iktatását.

Ennek kiegészítésül dr. *Székely György* tagtárs ur a következő indítványt nyújtotta be:

„mondja ki a kongresszus, hogy:

sürgősen szükségesnek tartja a községi és megyei pótdadók kivetésésének olyan módosítását, hogy azok ne a folyó évi, hanem a megelőző évi egyenes állami adók után vettessenek ki.”

Ezen indítványhoz teljesen hozzájárulok és a magam részéről is kérem annak elfogadását. (*Helyeslés.*,

Ugron Zoltán: A t. előadó ur olyan erőteljes színezéssel ecsetelte a kérdést, hogy igazán nagyon óhajtaná, ha nemcsak a határozati javaslat, hanem egész előadása a minisztériumhoz jutna (*Közbeszólás: Egész terjedelmében ki fog nyomatni!*), sőt azt egész terjedelmében el is olvasnák. (*Derűltség.*) Azután kiemeli, hogy a pótdadó főleg a községeket nyomja; mert ha a városokban is 70—100% a pótdadó, de legalább járdában, világításban és egyebekben megkapják a terhek rekompenciáját. A községek azonban csak a terheket viselik s az állam még a meglévő jó utakat sem tartja karban, mert arról, hogy az utalapokban ne legyen pénz, gondoskodtak a vicinálisták, akiknek azok le vannak kötve.

A mi a fogyasztási adót illeti, a bornál teljesen magáévá teszi az előadó álláspontját, még pedig úgy, hogy azt nem mérsékelni, hanem teljesen el kell törölni, mert mostani alakjában a boradó csak a közvetítő haszna. A sörre nézve óvatosságot ajánl, mert ebben nagy behozatalunk van Ausztriából; igaz ugyan, hogy magyar árpából készül, de

nem magyar komlóból. Félős, hogyha a sörfogyasztást megnöveljük, az a nagy gyárak javára megy. Ajánlja, hogy ezzel várjunk, a míg kis sörgyárak létesülnek s akkor a népsört ne adóztassuk meg. Ez ellensúlyozása lesz a pálinkaivásnak s a fedezetet a pálinkagyárosok bátran magukra vállalhatják.

Az italmérések adományozása körül akkora a korrupció, hogy ugyanazon a czimen, a melyen egy protektor valakinek kicsinálja, ugyanazon a czimen a másiktól elveszik az engedélyt. Itt tehát bajos dolog valamire menni.

A hus fogyasztási adóra nézve egyetért előadóval s legfeljebb indokolását egészíti ki. Az igazságtalanság itt azért is nagy, mert a kis marha ugy van megadóztatva, mint a nagy; tehát ahol drágább húst esznek, ott aránylag kevesebb adót fizetnek, mint a hol olcsóbbat esznek. A hol nem vágnek húst, ha a városból hozzák, még egyszer meg kell fizetni az adóját. Szükséges a leszállítás azért is, mert a prima marha árát fenn tudjuk tartani export által, de a kisebb marháét nem. Az előadói javaslatot különben elfogadja.

Berenczey István: Korlátozni kívánja a községekbe való betelepülést és különösen szatócsüzlet gyakorlására senkit sem engedne betelepüdni, mert — ugymond — előbb jön a szatócsság, azután jön a só-, azután a dohány- és a szesz-áruda. Csak azt engedné a községbe betelepülni, a ki a község javára szolgáló ipart üz.

A földadóval szemben a harmadosztályu kereseti adó szinte nevésegesen csekély. Kívánja, hogy ez teljesen igazságos alapon legyen kiszabva, miáltal a pótdadó is igazságosabb elosztást nyerne. Nagy baj az, hogy a községi tisztviselők igen sok állami munkával is terhelhetnek, kevés idejük jut a községi teendők végzése s így a községek részéről — bár a fizetésük csekély — tulajdonképpen mégis tul vannak fizetve. Nem járja az államtól, hogy a szegény községek nyakába rőjjon olyan funkciókat, a melyek végzése állami föladat. Kívánja a husfogyasztási adó leszállítását, mert a hus az egészség fentartására szükséges s ezt a szülő épügy köteles gyermekének adni, mint a hogy köteles neki betegség esetén orvosságot beszerezni. A boradóra nézve kívánja, hogy vagy a boradót vagy a szőlő adóját szállítsák le. Ez most oly roppant nagy, különösen Erdélyben, ahol már teljesen kiélt szőlők vannak, hogy azt teljességgel lehetetlen elviselni. Felpanaszolja, hogy miután elvették a birtokosságtól a regalét, következett a szesz-áruvási jog sorra. Ezt azoknak kellett volna adni, a kik eddig is azzal foglalkoztak, mert nem látja be, hogy miért legyen ez egy bizonyos osztálynak a privilégiuma.

Ezt segélyképen kellene adni, a kik erre reászorultak, pl.: erkölcsös, sokgyermekes özvegy asszonynak, hogy ily módon gyermekeit fölnevelhesse, mert különben a községnek lesz terhére szegénységével. Ha azután annak a megszorult asszonynak a gyermekei már munkaképesek lesznek, adják a jogot másnak. Ezek után a következő indítványt adja be:

1. mondja ki a kongresszus, hogy az italmérési jog nem monopoliuma egy bizonyos osztálynak, hanem községi segélyalapot képez, miért is például elszegényedett, nyomoruságos helyzetben élő, sok gyermekkel bíró özvegy asszonynak adandó, a ki regále-jogot vesztett, s a ki addig élvezze az engedélyt, míg gyermekei keresetképesekké válnak; tiltakozzék a kongresszus az ellen, hogy munkaképes ember kapja ezen minden fáradságot nélkülöző kenyérkeresetet; a jelenlegi engedélyek tehát fokozatosan bevonandók és a jövőben leendő kiadásánál a fentebbi elv legyen irányadó.

2. Mondja ki szükségesnek a kongresszus, hogy a községi szükségletek fedezése és a háziipar felsegélyezése céljából a volt birtokosság, mint regale-jog vesztett, kárpótlásképen minden községben italmérési jogot nyerjen; a törvényhozást feliratilag kérje fel, miszerint novelláris uton mondja ki, hogy az italmérési jog birtokossági közjövédelmet képez és hatósági felügyelet alatti nyilvános árverésen haszonbérbe adható.

Dr. Fenyvesi Soma: Jól tudja, hogy kongresszuson nem végez kellemes föladatot, aki közkedveltségü eszmékkal szemben áll s a gyakorlati élet követelményeire mutat. Ezért előre is türelmet és elnézést kér, ha föl szólalása nem lesz összhangban a könnyen kelthető hangulattal. Hiszen mindenki óhajtja, hogy az állapotok rózsásak legyenek, de a gyakorlati ember tudja, hogy az óhajtól a megvalósításhoz nagy a távolság, s ha ezt nem látjuk, akkor azt sem tudjuk megvalósítani, a mi különben megvalósítható volna. A mi az előadói javaslatban szerinte elfogadható, ahhoz szívesen hozzájárul. De vannak egyes észrevételei. Így az első pont a községi pótadók maximumának megállapításáról szól. Ezt készséggel ajánlaná elfogadására, ha nem fordulhatna elő olyan eset, a mikor olyan hasznos befektetésre kell esetleg pótadót kivetni, a mely a községre nézve nagy előnnyel jár. Kétségtelen, hogy az évről-évre megállapítandó költségvetésben meg kell jelölni, hogy miből fedezik a szükségleteket s a mit másképp nem lehet, azt pótadó útján kell beszerezni.

De előfordulhat olyan eset, hogy pl. apaállatok beszerzése, vagy községi iskolák létesítése szükséges s itt már szóló nem idegenkednék attól sem, hogy a pótadó esetleg egy bizonyos maximumon til is vetessék ki, — mert különben sokszor megbénulna a község fejlődése.

Itt nem tesz külön indítványt, csak megszivvelés végett említette föl ezeket.

A harmadik pont a hus-, bor- és sörfogyasztási adók leszállítását célozza. A mi husfogyasztási adó leszállítását illeti, arra alig kell szót vesztegetni, mert hiszen a hustáplálkozás hiánya visszahat az állam fejlődésére is. A bor- és sörfogyasztási adó kérdése már mélyebben fekszik. Mert ha ez leszállítatik, kérdés, vajjon csakugyan olyan előnyt nyer-e a termelő, a mely ellensúlyozza a fogyasztás növekedésének hátrányait, mert ha olcsóbb a bor, a sör, akkor a nép tömegesebben reászik. (*Egy hang: De elhagyja a pálinkát!*)

Kijelentésnek nagyon szép az, a mit Ugron Zoltán mondott, hogy a szeszgyárosok szívesen magukra vállalják a kárpótlást, de abban a pillanatban, a mikor erre kerülne a sor, azt hiszi, hogy a szeszgyárosok kézzel-lábbal tiltakoznának ellene. A negyedik pontban helyesnek tartja, hogy italmérési jog csak magyar állampolgárnak engedélyezhető. Azt azonban már nem tartja fontosnak, hogy az illető a községben ingatlannal birjon, mert ez könnyen kijátszható, (*Ugy van!*) de különben is akkor nem szerezhethének italmérési jogot azok a bánatos özvegyek, a kikről Berzenczey szólt. Az ötödik pontra nézve megjegyzi, hogy az italmérési jog ugyis mindenütt, a hol ezért a község folyamodott és kimutatta, hogy alkalmas helye van, mindig első-sorban vétetett figyelembe. Ennek azonban erkölcsileg az a hátránya, hogy ugyszólván buzditja a polgárokat a korcsma látogatására. A hatodik pontban kívánt adómentes létminimum megállapítását már igazán nem tartja tovább elodázhatónak.

Még a pótjavaslatokról akar röviden megemlékezni. A szatócsjog megadását szerinte nem lehet olyan föltételekhez kötni, mint Berzenczey kívánja, még abból az indokból sem, a melyet Berzenczey elhallgatott, de a melyet beszédéből kiérezni lehetett. A szatóccság lehet igen alárendelt, de azért igen tisztességes foglalkozás, sőt nagy hasznára lehet a községnek, mert a fogyasztást olcsóbbá teheti. A mi a harmadosztályu kereseti adók pontosabb kipuhatolását illeti, az nincs szerves összefüggésben a tárgyalt kérdéssel, mert mi most főleg a kis-emberek megélhetéséről beszélünk s kis-községekben alig van egy két olyan ember, a ki harmadosztályu kereseti adó alá esik. A Székely György által beadott javaslatához a maga részéről is hozzájárul.

Dr. Gróf Bánffy Miklós előadó: Néhány szóval reflektálni kíván az elhangzott fölszólalásokra. Ugron Zoltán megjegyzésekkel illusztrálta az általa mondottakat és különösen azt emelte ki, hogy az állam a városokat segíyezi, de a községeket nem. Előadó is éppen az 1899-ik évi VI-ik törvénycikkre mutatott reá, a melynek kiváltságát a városok igénybeveszik és így nekik jut a kárpótlás. Fenyvesinek a pótadó-maximum megállapítását illetőleg tett megjegyzésével szemben arra utal, hogy nem úgy tervezi ő a szabályrendeletet, hogy az a községeket előnyös befektetésektől visszatarthatná. Meg van erre a példa jelenleg is a közigazgatási eljárásban. A mikor ugyanis a megyék meg-

állapították községenként az italmérések számát, tekintetbe vették természetesen az egyes községek viszonyait, a mely intézkedést en analógiát vél találni a pótaadómaximum szabályrendeleti megállapítására. Nem úgy képzeli, hogy az egész megyére, hanem hogy minden egyes községre nézve külön állapítsák meg a maximum. Azonkívül, — ha a pótaadónak valamely csekélyebb emelése nagy előnyököt biztosítana a községnek, — mindig meg volna reá a lehetőség, a mi a törvényben is kifejezendő volna, hogy esetről-esetre a megye vagy a minisztérium megengedhesse a megállapított maximumnak bizonyos mértékben való túllépését. Bár tudja, hogy a külföldi példák nem rokonszenvesek, mégis főlemlíti Franciaországot, a hol a megállapított maximum túllépését szintén a départment engedélyezheti. A boradó teljes eltörlését igen nehéz dolognak tartaná. Szólok csak a székely nép igényeihez mért eszközöket érinti és nem olyanokat, a melyek nem valósíthatók meg. Nem beszél olyan adók eltörléséről, a melyekre nem lehet kilátás, s a minek fessegetése meddő dolog és olyan reményeket ébreszthet, melyek nem valósíthatók meg. (*Igaz! Ugy van!*) Ugron Zoltán a sörre nézve azt mondta, hogy aggályai vannak, hogy ennek leszállításából származó jövedelem az osztrák termelés és nem a magyar ipar javára érvényesülne. Szólok azonban azt tartja, hogy hazánkban is megvannak a sörtermelés alapjai; mert mi kell a sörgyártáshoz? Kell árpa, az van, kell jó víz, az van, (*Ellentmondások.*) legalább általánosságban van. A komlótermelésre pedig nagyon alkalmas a Székelyföld. Azt hiszi tehát, hogy igen értékes iparvállalatok létesíthetők. De nem gondol nagy gyárak alakítására, hanem arra, hogy a mint külföldön vannak majd minden iparvállalatnál tisztán a munkások számára való sörgyárak, a melyek nem termelnek szállítható sört, hanem ottani elfogyasztásra valót, ilyenek volnának nálunk is létesíthetők s ez nem ütközik nehézségbe. Ezáltal a nép a pálinkáról inkább a sörfogyasztásra térne át, a mi egészségesebb, sőt általában egészséges ital. Ugron szerint hiábavaló dolog az italmérések iránt mozgalmat kezdeményezni, mert ugy sem tartják meg a törvényt; ezt ő nem merné mondani, mert hogyha egyes helyeken történtek is visszaélések, ezt általánosítani nem szabad. A mit Ugron a huszfogyasztási adóról mondott, annak csak örül, mert az az előadói javaslat támogatására szolgál. Áttér ezután Berzenczey felszólalására. Nem azt kontemplálta előadó javaslatában, hogy egyeseken segítsünk, hanem, hogy az egész népen legyen segítve. Nem azt akarja, hogy egy szegény asszony kerüljön jobb módba, hanem, hogy megnyissuk az utat a népnek a kereskedelemhez. Mert azt helyesen mondta Berzenczey, hogy a szatóctság az ut a só- és a dohányegyedárusághoz is. Előadó pedig azt mondja, hogy az italmérés egyszerűs mind ut a szatócssághoz s azért kívánja, hogy székely ember kapjon italmérési engedélyt, hogy megismerkedjék a kereskedelem menetével, mert hiszi, hogy van a székely népben elég józanság s ezen az uton megnyithatja magának a kereskedői pályát. A községi jegyzők a Székelyföldön tényleg igen magasan vannak dotálva s ezért javasolja, hogy az

állam térítse meg az állami funkciók végzéséből keletkező kiadásokat. Előadó áttér ezután Berzenczeynek arra a kívánságára, hogy a régi birtokosok a megyékhez utalandó engedélyek útján ugyszólván egy második kárpótlásban részesüljenek. Ezt igen nehéz volna keresztülvinni, mert sok más érdeket is kell szolgálni, mint a régi birtokosságét. Különben is az italmérések számát inkább leszállíttatni kívánja, mintsem emelni, hogy ezáltal a pálinkafogyasztást lehetőleg csökkentjük. Nem terjeszthet tehát a szakosztály ellentétes irányu pontokat a miniszterium elé. Kéri a szakosztályt, hogy határozati javaslatát dr. Székely György bővítésével fogadja el.

Gróf Bethlen István elnök: Szavazás alá bocsájta a kérdést s annak eredményeképp határozatilag kimondja, hogy az előadó által előterjesztett határozati javaslat 7. pontjaul főlvetetik:

7. Sürgösen szükségesnek tartja a kongresszus a községi és megyei pótagók kivetésének olyan módosítását, hogy azok ne a folyó évi, hanem a megelőző évi egyenes állami adók után vettessenek ki. *(Helyeslés.)*

9. A székely földhitelintézet felállítása.

Dr. Hegedüs Lóránt előadó javaslatát a következő indokolással **Barabás Endre** terjeszti elő:

Bizonyos az, hogy a székelység nyomasztó helyzetének s evvel a székelyek Romániába való kivándorlásának egyik főokát azok a nagy bajok adják, melyek a székelyföldre hitel drágaságában, bizonytalanságában és hiányos szervezettségében jelentkeznek. Bizonyos az is, hogy a székelység gazdasági megsegítésére indított bármiféle mozgalom addig, míg ezeken a bajokon nem iparkodik segíteni, még csak félmunkát sem végezhet, mert a folyton kuszáltabbá való beadósodások bármikor leronthatják a más módon elért avagy elérhető eredményeket.

Ezeket a tétéleket s ezeknek szembeszökő igazságát az egész újabb székely irodalom (T. Nagy Imre, Máthé József, Sebess Dénes stb.) részletesen bizonyítja s ezért mi egyenest avval a kérdéssel léphetünk ide, hogyan lehessen e bajokon segíteni akkor, mikor mindenki meg vagy on immár gyözödve a gyors segítség szükségéről. Miután kitüzött feladatom szerint e kérdés megoldásának körvonalozására kell szoritkoznom, tiszteletteljes nézeteimet a következő sorokban foglalom össze.

Az első panasz az szokott lenni, hogy a székelységnek nem lenne elég számu hitelintézete. Ezt a felületes állítást azonban rövidesen félretehetjük, a mikor azt látjuk, hogy (az 1900-ra szóló hivatalos Magyar Statisztikai Évkönyv szerint) 1900-ban Háromszék, Csik, Maros-Torda, Torda-Aranyos és Udvarhely megyék területén 157 pénzüintezet, még pedig 13 bank, 30 takarékpénztár és 114 szövetkezet létezett. Intézetek számában tehát nem lenne hiány, annál kevésbé, mivel az ország egyéb részéről — különösen Brasóból és Nagyszebenből — is nyújtanak ide hitelt, a mi, tekintve e nemzetiségi hitelforrásokat, éppen az egyik legnagyobb panaszt szokta képezni. Ha segíteni akarunk, akkor a megkezdett nyomon tovább kell keresnünk a betegséget. Kutatnunk nem is kell sokáig. Mert rögtön elibénk tárul a kór maga, ha meglátjuk azt, hogy a székely pénzüintézetek jó része erejét abban keresi, hogy 12—16—20% osztalékkal dolgozik s viszont, ha nem feledjük, hogy az eddigi tanulságok szerint a székely hitelkeresők jó része a szövetkezeti formára alkatmatlannak bizonyult.

Ebben a két tanulságban van elrejtve a baj is, ám ott rejtőzködik a segítség megindításának módja is. A két pontot röviden külön veszem, hogy végkövetkeztetésükben azután összeérjenek.

A székely hitelintézetek között vannak jók, gyöngék is, ujak is s olyanok, melyek megizmosodtak, mint mindenütt s ezért általános ítéletet, mely mindegyikökre illenek, senki sem csinálhat. De próbaképpen elővéve egy új és egy megerősödött intézetnek legujabb mérlegét, bizonyos, hogy az az irányzat, melyet ezeknek a számsoraiból kiolvastunk, mindenre vezet, csak a székelyek hitelének megjavításához nem visz el. Az új, kis egyéves intézetnek jelentéséből azt látjuk, hogy 1901 december 31-én kötvényszámlája volt 17.589 korona, váltószámlája pedig 97.002 korona. Ezek után szedett e friss intézet kötvénykamatul 1880 K-t, kötvényilletéül 2095 K-t, összesen tehát kötvényei után 3975 K-t; váltóilletéket 4322 K-t, váltókamatot 6734 K-t, összesen váltók után 11.056 K-t. Ez azt teszi, hogy ez az intézet működésének első esztendejében kötvényadósaitól 22·5%, váltóadósaitól pedig 11% kamatot szedett. Ha ez nem uzsora, akkor szavaink elváltak fogalminktól.

A legjobb az, hogy ugyanennek a jelentésnek az elején van egy lendületes bevezetés, a melyből megtudjuk, hogy „az itteni gazdák gazdasági javaiknak megnövesztésére veszik igénybe a

bank hitelét, melyet könnyü részletekben fizetnek vissza”; s azt is meghalljuk, hogy e hitelkeresők most szivesebben koncentrálnak e helyi intézetnél, mint a távolabbiaknál. Milyen perspektíva! — A másik intézet régibb, jóhitelű, de lehet-e a segítséget tőle várnunk akkor, a mikor váltó kamatja 10%, s így elért 235,575 K. tiszta nyereségeinek csak a felét adta ki osztaléknak (a mi 12%-os részvényt nyereségnek felel meg), de ezen kívül 20%-ot fordíthatott a tartalékalapba; s mindezek után még mindig megmaradt a következő bő gondoskodás: 16% jutott az igazgatóságnak, 6% a felügyelő-bizottságnak, 3% elnöknek és alelnöknek, 3% az igazgatósági pénztárnoknak és 2% a könyvelőnek. Ily nagy fentartási költséget bír meg a 10%-on felül fizető váltó. — így beszélnek az élő példák s hatásukat, — javát-rosszát összefoglalva — így rajzolhatnám le, hogy az öt vármegye mai hitelszervezésével egy év alatt tönkre lehetne tenni akár az öt leggazdagabb angol grófságnak (megyének) a hitelét.

Második pontunk az volt, hogy magukban a székely hitelkeresőkben is hiba van. Hibájuk igen egyszerűen az, hogy sokan közüök fogyasztásra és nem termelésre fordítják a hitelbe kapott összeget, lefizetés helyett örökösen prolongálnak s ily módon elhibázott ekszisztenciájuknak egész holt súlyával nehezednek az egész hiteléletnek hálózatára. Ebből az következik, hogy megrágitják a pénzt és bizonytalaná teszik a hitelszövetkezetet. Hibájuk ezen kívül, hogy a magasabb, nagyobb önuralmat kívánó hitelformákra megérve nincsenek.

Ha elég helyes az a diagnózis, a melyet a fenti két pontban egyrészt a hitelszervezetre, másrészt a hitelkeresőkre nézve felállítottunk, akkor folytathatjuk utunkat abban az irányban, hogy e bajok alapján a segítségnek józan módját is megtaláljuk. Módot, formát ajánlottak már erre eleget. S azt gondolom, hogy legkönnyebben úgy érünk célra, ha a sok ajánlott mód közül (minők a warrant, a szövetkezetek stb.) egyet, még pedig a legujabbat, egészen szétboncsoljuk és akkor nemcsak azt fogjuk meglátni benne, hogy mik a hiányai ennek a legtetszetősebb reformtervnek, hanem az alkatrészekből tényleg meg is szerkeszthetjük saját indítványunkat, tervezetünket. Lássuk tehát. A legujabban ajánlott székely hitelrendezési eszme, a mely már az 1885. gazdasági kongresszuson is szerepelt, abból áll, hogy a váltó-hitel formája helyett, a Székelyföldön a skót bankok mintájára hozzuk

be a folyó számla (conto corrente) hitelt, mely határidőhöz kötve nincsen, hanem az adós által választott időben s folyton törleszthető; a fizetéseket pedig két kezes (contioner) ellenőrzi. Vajjon benne van-e a segítség ebben a hitelformában, melynek nagy előnyei azok, hogy az adós ellenőrzi hitelezőjét, hogy a befizetés nincs határidőhöz kötve s hogy a pénz mindig „folyósítva van”. Mindenekelőtt azt jegyzem meg, hogy a skót bankok bankjegy kibocsátására vannak feljogosítva, a mit bizonynyal senki sem fog nálunk a székely intézeteknek megengedni. Ez a tény maga eléggé mutatja már az intézmény idegenszerűségét, azonban még nem dönti el az intézmény kívánatosságának vagy lehetőségének kérdését. De én egyszerűen kétségbevonom azt, hogy két kezes-székely (e kezesek Skócziában ingyen vállalkoznak!) akárminő banknak a folyószámláját ellenőrizni megérteni tudná. Hiszen a napokra tört kamatszámításokat még kereskedők is alig tudják pontosan követni akkor, a mikor a conto-corrento-számla összeállításánál különböző (3—4) formája van. Állítom tehát, hogy a székely itt jobban tévedhetne, mint a váltónál. De állítom azt is, hogy ma sem a hitelezésnek a pontos határideje az, a mely bajt okoz s melyet ez új rendszerrel meg lehetne szüntetni; hanem éppen ellenkezőleg, ma az első megszüntetendő visszásság az, hogy a helyi intézetek egyrésze magas kölcsöneit nem ultimós határidőnapra, hanem oly közbevető napokra teszi, hogy a sikulus ma sem tudja kamat-tartozását kiszámítani, míg az intézet a törthónapot egésznek veszi föl. Végül utolsó ellenérvem az, hogy az új forma a pénzt még drágábbá tenné, azon igen egyszerű okból, mert azok a vidéki kisebb intézetek ma váltótárczájukat Budapest felé továbbforgatják s így újabb pénzüsszegekhez jutnak, de conto-corrento-számlájukat nem adhatnák további s így még kevesebb s még drágább pénzzel rendelkeznének, mint manap. Ennyi éppen elég a példából s annak bonczolásából, mert hiszen a következtetések kétségtelenek és világosak.

Következtetésünk azt mondja nekünk, hogy a gyógyszer nem a legfejlettebb hitelformáknak behozatalában, sőt nem is új jel-szavakban van, hanem magában a helytelen és nem szolid székely hiteléletben. A bajnak egyik felén, a könnyelmű adósságcsináláson csak a hitelanyag lassu átalakításával lehet segíteni. De gyorsan meg lehet javítani a másik hibát, a helytelen szervezetet s ez az átalakítás még a hitelanyag lassu megjavulása szempontjából is

igen fontos. A helytelen szervezet, a mint láttuk, sem conto correntóval, sem semmiféle ily formával meg nem gyógyítjuk, hanem csak úgy, ha oly szolid hitelforrást nyitunk, a mely pénzügyítő csatornáit a lehető legmesszebbre bocsátja (mindenesetre tehát a Székelyföldön kívülre is elér), a mely az uzsorakölcsönöknek versenytámasza s a mely lehetőleg gyorsan és nagy piaczon teszi forgathatóvá saját értékét. Nem látok ezért más választást, minthogy *arra kell indulni, a melyre a nagy román és szász intézetek mentek*. Erejük, pénzők olcsósága és könnyű forgathatósága ezeknek abban van, hogy zálogleveleket bocsáthatnak ki s azokat széles piacukon helyezik el, miáltal a legbiztosabb, legjobbban védett és legolcsóbb hitelforrásból merithetnek. Ebből áll az az „ördögösség”, a melyet hirlapi cikkek annyiszor megcsodáltak s hogy csakugyan ez a követendő cél, arra bizonyosággal azt is felhozhatjuk, hogy épen ebben az évben misszió gyanánt üdvözölte a sajtó azt a lépést, mikor két budapesti záloglevelés intézet a Székelyföldre ment tapogatózó kirendeltségeivel.

Ezek a próbálkozások azonban, bár teljesen megérdemlik a dicséretet s minden eszközzel pártolandók, még csak töredékek s ezeken kívül még azért sem elégithetnek ki minket, mert mindenesetre jobb oly módot is találni, a melyben maga a székelység s ennek intelligenciája járul hozzá saját hitelének szervezéséhez. Az elmondottak alapján tehát azt hiszem — s a viszonyoknak ismerői igazat fognak nekem adni abban, — hogyha a harcot és javítást igazán, a husunkba vágó tettek komolyságával fel akarjuk venni, akkor belé kell menni *egy nagy székely jelzálog-intézet* felállításába. Jámbor kuvánsága ez csak vagy oly terv, a melyből a becsületes munka rövid időn valóságot teremthet? Állítom, hogy e terv jóakarattal ma tényleg megvalósítható.

Módját ekként ajánlanám. Mivel adómentes záloglevelek kibocsátásához (s annak kedvezményeihez) törvényünk 3 millió korona tartalék kimutatását kívánja meg, ennél fogva mintegy 4 millió koronára lenne az intézet alapításához szükség. Ennek a pénznek a legnagyobb része már meg van, csak azt kell belátniok az illetékes köröknek, hogy az a pénz csakugyan erre a célra van meg s hogy saját érdekökben járnak el, mikor a rájuk bízott pénzt — a tulajdonjognak teljes fentartása mellett — azon a módon helyezik el, a minőt tisztelettel ajánlunk. Csik vármegye kezelésében a nevelési kölcsönpénztárnak az ingó vagyona a leg-

utóbbi kimutatás szerint 2.351,163 K. és 88 fillér. Ennek a nagyszerű vagyonnak a jövedelme apró segélyekre foszlik szét, a melynek a haszna bizony alig-alig látszik s a melyet szintén rendszerbe kellene szedni a székelység szerves megsegítése érdekében. De még helytelenebb e nagy vagyonnak az elhelyezése, melyhez hasonlót a kontinensen nem találhatni. A hivatalos jelentés szerint: „ez az összeg készpénzben, köz- és magánkötelezvényekben, tüzmentes szekrényekben őriztetik.” Ha *Steinbach*, a volt osztrák pénzügyminiszter, adóreformjavaslatának indokolásában azt mondta, hogy az osztrák tőke kamatadó nem adó, hanem adósatyra; akkor mi viszont azt mondhatjuk, hogy a mit itt látunk, az egy hitelcsoda.

Miért az? Hiszen mindezen összegek tulajdonjogát, évi jövedelmét senki sem akarja bántani, illetőleg csökkenteni, de azt méltán meg lehet kívánni, hogy a „kivándorlási”, „ipari”, „nevelési” stb. alapok elsősorban is a kivándorlás nagy bajainak enyhítésére, tehát a székely hitelélet megmentésére fordíttassanak. Az összes intézőköröknek kétségtelenül ez állitana igazán maradandó emléket a székelység előtt.

Ma az történik e nagy vagyonnal, hogy egyrésze készpénzben van (az 1889. zárszámadáskor 86,000 K.), a mi azt teszi, hogy időnként kamatozatlanul őriztetik. Másik része magánkötelezvényekben van elhelyezve (1899-ben majd egy millió koronára rugott ez az összeg), holott azt csak nem kell bizonyítanom, hogy a vármegye mindenre való, csak rendes kikölcsönző intézetnek nem; minden fél csak nyerhet vele, ha modern hitelintézet kamatoztatja ezt a pénzt. Végül a tőke legnagyobb részével koronként értékpapirokat, járadékokat vásárolnak. A míg Németországon az új, nagy hitelreformok mozgalma abból áll, hogy a tudomány utmutatása mellett, az erősebb testületek (mint az állam stb.) az ő nagyobb hitelképességüket segítségül adják arra, hogy a szegényebb szervezetek és vidékek számára mintegy levezessék az olcsóbb pénzt, vásárlásaik és kezességük által: addig a Székelyföldön fejtetőre van állitva ez az elv, — a legszegényebb megye, Csik vármegye vásárol állami és budapesti járadékokat. A legszegényebb kölcsönöz az erősebbnek, míg a maga népe nem tud pénzhez jutni. Kell-e még józanul tovább magyaráznom azt, hogy mind ezen összegeket (a mai tulajdonjogi állapot megtartásával) Csik

vármegye tegye belé új, székely jelzálogbankjának alapjába, állami segítség és állami ellenőrzés mellett?

Ezen a módon nemcsak hogy a szóbanforgó alapok nem szenvednek semmi rövidséget, mert hiszen jövedelmük csak biztosabbá válik az által, hogy rendes bankszerű kezelés alá kerül, hanem a székely záloglevél-intézet alapjának is meg lesz a nagyobb része. Ez az összeg 3 millió koronára önmagától ki fog egészülni akkor, ha a csiki alapoknak mintegy 65,009 katasztrális holdnyi ingatlanból ama részeknek vételára, melyeket éppen a kivándorlás megakadályozása céljából parcellázni kell, befolyik ide. Ha ez a 3 millió kimutatható, nincs kétségem az iránt, hogy a budapesti piacnak és a kormánynak támogatásával a hiányzó 500,000 frtot (1 millió koronát) könnyen megkaphatja az új intézet és vele a székely hitelélet.

A mint meg vagyok győződve arról, hogy jóakarattal és egy kis nekibuzdulással ez a terv rövidesen keresztülvihető, úgy csak néhány szót teszek ehhez arról, hogy az alap meg lévén, a székely záloglevelek értékesítését is tényleg elő lehet majd segíteni. A kormány bizonyára nem fogja megtagadni e téren teljes erkölcsi támogatását. Az sem titok, hogy például a mai pillanatban összes záloglevél-kibocsátó intézeteinknek a zálogleveleit elkapkodták s azok mind magasabb árfolyamok mellett értékesíthetők. Ezt nemcsak a záloglevél-formának előnye mutatja, hanem az is, hogy a mai időszak igen alkalmas lenne az új intézet megindításához. De mivel rosszabb időkre is kell gondolnunk (a minők csak nem régen valának), az új intézet zálogleveleinek elhelyezésénél számítanék arra a közreműködésre is, a melyet az erdélyrészi vármegyék árvaalapjai nyújtanának. Sőt bizonyynyal azt is elvárhatjuk, hogy a vásárlók közé be fog állani az Erdélyi magyar közművelődési egyesület, a melynek legújabb (1901. évi) jelentése szerint, — (a különálló Kun Kocsárd alapot nem tekintvén) iskolai épületei csak 93,330 K. 60 fillér értéket képviseltek, pénzügyintézeteknél feküdt 1.036,211 koronája, tőzsdei értékpapirokban pedig 510,682 korona értéke.

Más módját a székely hitelviszonyok alapos és szerves rendezésének, olyan módját, mely így könnyű létesülési feltételek mellett, annyi előnyt nyújtana, — a leglelkiismeretesebb kutatás mellett sem találtam. Ellenben napról-napra erősebbé lett bennem az a meggyőződés, hogy itt kell belényulni a bajok gyógyítá-

sába; kell is, lehet is. Ha létesülne ez a székely záloglevél-intézet, az a bank egyrészt a budapesti piacra támaszkodva, másrészt közös és kölcsönös ellenőrzést vivén be a kisebb székely intézetekbe, sőt megkeresve a kapcsolatot a szövetkezetekkel is: az az intézet nemcsak a nemzetiségi intézeteket tudná hasonló téren ellensúlyozni, de megerősítené a székely hitel-életét, sőt átalakítaná a helyi tényezőket úgy, hogy önerejükkel tovább vihetnék a székelység új gazdasági szervezését.

Ezek alapján bátor vagyok a következő határozati javaslatot elfogadásra ajánlani:

I. mondja ki a Kongresszus, hogy szükségesnek tartja egy székely záloglevélkibocsátó intézetnek felállítását s ennek megalkotására és előmozdítására az összes illetékes tényezőket közreműködésre kéri fel.

II. E záloglevél intézet tőkájének beszerzésénél a kongresszus a létező különféle alapokra figyelemmel van és e tekintetben az illetékes törvényhatóságok és kormányközegek támogatását tisztelettel kéri.

III. A kongresszus a Magyar Földhitelintézetnek, valamint a többi budapesti jelzáloglevél-intézetnek a Székelyföldön megkezdett működését üdvözli s annak továbbfolytatását óhajtja.

E határozati javaslatához **dr. Székely György** képviselő ur a következő pótindítványt adta be:

Az előadói javaslat harmadik pontjában adassék kifejezés annak, miszerint úgy a magyar földhitel-intézet, valamint a budapesti jelzálog-hitelbank kölcsöneiket tőzsdei árfolyamon folyósítsák és miután a jelzálogkölcsönök egyik legfőbb célját annak kell képeznie, hogy a földbirtok azon egyén, vagy családi birtokában maradjon, mely a kölcsönt felvette, szükségesnek tartja a kongresszus, hogy a megszavazott kölcsönnek körülbelől öt százaléka (5%) visszatartassék, az az adós javára *minden körülmények között a kölcsön lejártáig gyümölcsözőleg kezeltessék és azután az adós vagy törvényes utódainak készpénzben kifizettessék. (Helyeslés.)*

Hollaky Arthur: Az előadói javaslat reámutat azon bajokra, melyeket a személyes hitelre dolgozó takarékpénztárak előidéztek, amelyek igen magas kamatra dolgoznak. Szóló azonban mégsem ezeket tüntetné föl a bajok tulajdonképeni okozójának, mert nem lehet olyan nagyon kárhóztatni, hogy ezek az intézetek személyi hitelt adtak, mert hiszen másfelől egyszersmind alkalmat nyújtottak a tőkegyűjtésre is s így ezek működését nem tekinti megszüntetendőnek. A baj abban rejlik, hogy a rövid lejáratu hitellel visszaélt a közönség, mert nem lévén a földbirtokos hitelügye kellőleg rendezve, kénytelen volt az ilyen rövid lejáratu hitelhez nyulni, — és ma tulságosan el van adósodva. A helyes orvoslás eszközének nem a székely földhitelintézet fölállítását tekinti, bár nem szól ellene, mert nem akarja azok illuzióját rontani, akik biznak benne. Gyakorlati szempontból azonban szóló a meglévő erőforrások felhasználását óhajtaná, — mert ezek alkalmasak a helyzet megjavítására s ezekkel segíthetünk elsősorban a kisgazdákon.

Tudvalevő, hogy a kisgazdák tulságosan el vannak adósodva, tehát itt gyors segélyre van szükség, mert hogyha ezt még csak egy-két esztendeig is halasztjuk, leroskad és segíteni aztán nem lehet többé. Sőt egy részüknél már ma is el elkésett a segítség. Tehát nem a földhitelintézet az egyedüli orvosszer. Ez azért nem sikerülhet, mert azt a nagy vagyont, azt a négy milliót, a melyre hivatkozás történt, — a vármegye nem fogja odaadni azon kamatozás nélkül, a mely most biztosítva van, magánosoknak kiadva 7—8%-ot hoz. Nagy kérdés, hogy ezt egyelőre bizonytalan pénzügyintézetnek oda fogja-e adni 3¹/₂—4%-ra. Kérdés továbbá, hogy a záloglevél kibocsájtás milyen eredményre vezet. Legalább ötven millióra van szükség, hogy gyakorlati eredményt lehessen elérni. Ha ilyen összeg erejéig a létesítendő intézet kibocsájt zálogleveleket, — mi lesz azoknak a sorsa! Az, hogy a pénzpiacz ilyen nagy kínálat után olyan alacsony árfolyamot fog fizetni, hogy az intézet nem lesz abban a helyzetben, hogy olcsó kölcsönt nyújthasson.

Éppen ezért mondotta előbb szónok, hogy a siker érdekében a meglévő erőket kell fölhasználni. Elsősorban a Magyar Földhitelintézetet, a mely tudvalevőleg minden nyereségre való törekvés nélkül már meg is kezdte működését, olyképen, hogy a kis kölcsönöket a becslési eljárás és nem a kataszter szerint értékelje, s megadja a konverziót. Itt csak az a baj, hogy úgy a Magyar Földhitelintézetnél, mint a Magyar Jelzáloghitelbanknál, mely utóbbi már nem olyan olcsó, — mert nyereségre dolgozik, — a kölcsönök minimuma kétezer korona. A földhitelintézet memorandumot adott be a kormányhoz, a melyben kimutatja, hogy miért nem lehet a kisgazdáknak olcsó hitelt nyújtani és megjelöli azon intézkedéseket, a melyekkel ezen segíteni lehet és a melyek mellett hajlandó a kölcsönösszeg minimumát leszállítani. Azt kell kérnünk, hogy szállítsa le a minimumot 400 koronára s terjeszsze ki a városokban lévő házakra is. Reámutat szóló itt arra az eljárásra, melyet a szász és román pénzügyintézetek követnek. Saját szemével látta a föltételeket, a melyek szerint maga a kamatláb 6%, s azonfelül az egyéb költségek

együtt összesen még 2%-ot tesznek. Ez pedig nagy segítség. Segíteni csak úgy lehet, hogyha legfeljebb 5%-os kölcsönt adunk s ha megvalósul az, a mit szóló *indítványoz*, akkor a kamatláb *esetleg* 5%-on alul is fog lenni. Az elmondottak alapján a következő indítványokat terjeszti elő az előadói javaslat kiegészítésére:

az előadói javaslat 3. pontját az alábbi alakban kéri elfogadni:

3. a kongresszus üdvözli a Magyar földhitelintézet és Magyar jelzálog hitelbanknak a Székelyföldön megkezdett működését és felkéri mindkét intézetet, hogy működésüket tovább folytatva, a kölcsönösszeg minimumát 400 koronára szállítsák le és a hitelt a székelyföldi vármegyék székhelyein és városain fekvő és biztosítékul elfogadható házakra is terjeszszék ki; a Magyar jelzálog hitelbank a kölcsönöket teljes névértékben, készpénzben fizesse ki.

Uj pontul ajánlja a következőket:

4. A kongresszus felkéri a nagyméltóságu kormányt, hogy a gazdaközönség és kispaszták jelzáloghitelügyének rendezését és szervezését az alább jelzett kedvezményekkel elősegíteni s e célra a Magyar földhitelintézet közreműködését igénybe venni méltóztassék, mert a nevezett földhitelintézet a kormányhoz benyújtott emlékiratával a közreműködést felajánlotta arra nézve, hogy a gazdaközönségnek s különösen a kispasztáknak jogosult és méltányos hitelígyényei a lehető legolcsóbb hitelforrásból tisztán humanitárius szempontból és minden nyereségre való törekvés nélkül kielégíttessenek és a gazdaközönség terhes adósságai a lehető legolcsóbb kölcsönökkel konvertáltassanak.

A kongresszus a következő kedvezményeket véli célra-vezetőknék:

A) a 2000 koronás és ezen alóli kölcsönügyletek bélyegés és illetékmentessége s az ez iránti levelezések portómentessége biztosítandó;

B) a jelzett kis kölcsönök közvetítése a közigazgatási

közegek útján eszközrendő előre meghatározandó mérsékelt díj mellett;

C) a telekkönyvek és birtokívek másolatai a kis kölcsönök céljaira bélyeg- és díjmentesen soron kívül sürgősen állítandók ki;

D) a telekkönyvek rendbehozatala, átalakítása és a kataszteri munkálatok teljesítése a Székelyföldön soron kívül rendkívüli munkaerők igénybevételével eszközöltessék;

E) a kis kölcsönök után fizetendő évi járulékok (kamat és törlesztés) a kölcsönadó javára a közadók módjára az állam által hajtassanak be;

F) az állami kezelés alá veendő összesített árvapénztárak készletei a felmerülő szükség és lehetőséghez képest záloglevelekben helyeztessenek el. *{Helyeslés.}*

Nem járulhat hozzá a Székely György által beadott indítványhoz, mert ha vagyonos kisgazdaosztályal állanánk szemben, akkor lehetne vagyonyüjtésről szó, de egy roskadozó osztálynál nem lehet. Először meg kell menteni őket azzal, hogy levegyük róluk a terheket. Ha majd ezt megtettük, akkor lehet csak arról szó s akkor is csak azoknál, a kik önként beleegyeznek, hogy tőlük tőkegyűjtés céljából a kamatlábon felül is szedessék valami. De ezzel a föltétellel adni a kölcsönt nem lehet.

Szántó Károly: Azok után, a miket Hollaky elmondott, csak röviden kíván szólni, hogy élő példával nyújtson illusztrációt. Ő maga folyamodott a sepsi-szt-györgyi pénzügyhez egy százholdas kisbirtokos nevében, hogy konvertálja a kölcsönét. Az intézet ezt megtagadta. Mit volt mit tenni, a gazda eladta marháját. Így nem lehet a népen segíteni. Föl kell kérni a Földhitelintézetet és a Jelzáloghitelbankot, hogy konvertálják ezeket a kölcsönöket s vegyék ki az oláh bankok kezéből.

Dr. Gróf Bánffy Miklós: Véleménye szerint a hitelanyag javítása és a hitelkeresők morális faktorának javítása, hogy t. i. csak hasznos befektetés céljából, vagy konvertálás céljából keressenek kölcsönt, ez leginkább a már sok helyen és a Székelyföldön is bevált szövetkezetek útján érhető el. Az oláh pénzügyezetről azt mondják, hogy rendkívüli sikerrel dolgoznak. Szóló azt hiszi, hogy ennek titka nem annyira az olcsó pénzben van, mint abban, hogy nekik minden vidéki oláh pap és jegyző a megbízottjuk s ezek útján a saját felekezeti bélieknek ugyszólván a zsebébe dugják a pénzt, — igaz, hogy nem ingyen.

Így ők mesterséges módon egy román középirtokosságot teremtenek. A román pénzügyezetek akciója tehát nem azért eredményes, mert olcsó pénzt adnak, hanem, mert alkalmas ügynökeik vannak.

Azért helyesli szóló Hollakynak azt az indítványát, hogy a közigazgatási hivatalnokok vállalják magukra a közvetítést. Kontemplálva van a javaslatban egy záloglevélkibocsájtó-intézet, a melyre azonban nem jelöl meg más alapot, mint Csikmegyének két millió korona vagyonát, esetleg az E. M. K. E. vagyonát s az árvapénzeket. De az E. M. K. E. és Csik vármegye vagyona fölött ők maguk rendelkeznek, ezekre presszió nem gyakorolható, sőt szóló még annak gondolata ellen is tiltakozik, hogy presszió gyakoroltassék. Már pedig arra alapítani egy intézet jövődjét, hogy jegyzések esetleg majd történnek, az nagyon problematikus dolog. A záloglevélnek az a természete, hogy azt a tőkés emberek keresik s a záloglevél utazik az egész pénzvilágban. Vevői nem azt tekintik, hogy az intézet székely-e vagy oláh, hanem tekintik a kamatozását s hogy eléggé biztos-e a papir arra, hogy pénzüket belehelyezzék.

Hiszen tudjuk, hogy 1898/99-ben az árdepresszió idejében milyen nehéz helyzet volt, még a legjobb hirű intézet is kénytelen volt zálogleveleit az ezüst valutával szemben aranyban kibocsájtani, mert különben képtelen lett volna azokat elhelyezni és magára vette az intézet az ázsióból eredhető károkat. Ez az elhelyezés tehát még a nagy bankoknál sem megy olyan könnyen. Azok, a kik figyelemmai hallgatták tegnap Seidl Ambrus előadását, tudják, hogy az országos központ, a mely ugyszólván az állam szavatolása mellett bocsájtotta ki zálogleveleit, mégis kénytelen volt 5%-os zálogleveleket kibocsájtani. Könnyű tehát belátni, hogy egy székely intézet, melynek garanciája nem lehet olyan nagy, nem fog egyhamar olyan hitelre szert tenni, hogy tulszárnyalja a Magyar Földhitelintézet zálogleveleinek árfolyamát. Ezeknél fogva nem fogadja el az előadói javaslatot és nem fogadja el Székely György javaslatát sem, a mely egy bizonyos % visszatartását kívánja. Ellenben elfogadja Hollaky indítványát, megjegyvezvén, hogy az előadói javaslat első bekezdését a következő fogalmazásban javasolja:

mondja ki a kongresszus, hogy a székely hitelszükséglet fedezését a Magyar Földhitelintézet és a Magyar Jelzáloghitelbank, főleg azonban *szövetkezeti uton*, az Országos Központi Hitelszövetkezet már megkezdett működésének erősbitése és támogatása útján látja legjobban megvalósíthatónak. (*Helyeslés.*)

Dr. Fenyvesi Soma: Az összes ellenvetések, melyek a székely záloglevélkibocsájtó-intézet ellen fölhozattak, abban kulminálnak, hogy azért problematikus ez és azért nem kecsegtet biztos sikerrel, mert a záloglevelek elhelyezése igen nehéz dolog. Ezt mint egy nagyobb pénzintézet ügyvédje, szóló is tudja. Azt indítványozza tehát, hogy az előadói javaslat első pontjában e kifejezés helyett: »szükségesnek tartja« tétesék: »óhajtandónak tartja«. De ettől eltekintve, föltétlenül szükségesnek tartja szóló, hogy egy hatalmas pénzintézet létesíttessék, nemcsak azért, hogy olcsóbb kölcsönt nyujtson, mert meggyőződése szerint ez

magában még nem segít az erdélyi bajokon. Valóságos vörös fonálként megy végig Erdélyben olyan nemzetiségi pénzüzetek működése, a melyek nem azért adnak kölcsönt, hogy az illetőkön segítsenek, hanem tervszerűleg azzal foglalkoznak, hogy ellensúlyozzák az idegen faj betelepődését a nemzetiséglakta vidékeken. Ha ezt nem tudjuk mi megakadályozni, akkor olyan invázióval szemben, a melyet ők tervszerűleg csinálnak a magyar területekre, nem érünk semmi célra.

Olyan pénzüzet felállítása szükséges, a melynek más politikája is van, mint az embereket, úgy a hogy, a bajból kiségiteni és öt-hat százalékos kölcsönt adni. Olyanra, a mely figyelemmel kíséri a birtokváltozásokat és megakadályozza, hogy a magyar föld idegen kézbe menjen át. Nagy örömmel üdvözli Hollaky indítványának azt a részét, mely a házakra is törlesztéses kölcsön lehetőségét akarja megteremteni, mert erre valóban nagy szükség van. A már előbb említett módosításon kívül ajánlja Hollaky indítványának elfogadását, a melyhez még a következő pótlást javasolja:

mondja ki a kongresszus, hogy a közjegyzői dijskálát a 2000 K.-ás, intézetek részére kiállítandó adósleveleknél megfelelően leszállítandónak tartja. *(Helyeslés.)*

Ugron János: Teljesen hozzájárul gr. Bánffy Miklós módosításához. De itt nem kölcsönt nyújtó pénzüzetről van szó, hanem mint dr. Fenyvesi előadta, olyan pénzüzetről, a mely nemzeti politikát üz. Hogyha vannak szász és román pénzüzetek, akkor magyar politikát üző pénzüzetnek is kell lennie. Ne feledjük azonban, hogy Erdélyben nemcsak a székely, hanem más erdélyi részek birtokossága is megmenendő. Az is ennek a pénzüzetnek volna a földadata. Elfogadja a javaslat két első pontját, valamint Hollaky indítványát s ahhoz a következő pótlást adja be:

óhajtandó azonban, hogy a Földhitelintézet a székelyföldi kölcsönökre vonatkozólag a birtok becsértékének megállapításánál — alapszabályainak a székely földhitel érdekében való módosítása alapján, — a föld különleges értékére s a nagy földkeresletre tekintettel legyen. *(Helyeslés.)*

Ugron Zoltán: Csodálkozik, hogy az előadó, a ki a külföldi viszonyokkal is ismerős, itt egy grajzlerájjal áll elő. Jelzáloghitellel a Székelyföldön segíteni nem lehet, legfeljebb egy bizonyos fokig, Hollaky javaslata szerint. Mert a jelzáloghitel a birtok fele értékén felül nem mehet. Ezzel pedig a Székelyföldön nem segítünk. A hitelnek ez a formája teljesen alkalmatlan mélyebbre nyuló bajokon segíteni. Nem rég temetünk el egy embert, a ki reámutatott arra, hogy hol a segítség, a ki még nem is ellenzéki korában, hanem mikor már közel állt hozzá, hogy miniszter legyen, megmondotta, hogy csak állami beavatkozással lehet segíteni. *(Ugy van!)* A mennyi kölcsönt a szász és oláh pénzü-

tézetek adnak busás kamatra, annyit kell adni, de kisebb kamatra. Ott van a szőlőkölcsön, a mely állami garanciával tényleg bizonyos rizikóval dolgozik a szőlőbirtokosok megmentésén. A földbirtoknak hetvenkilenczven %-áig lehet kölcsönt adni, sőt még akkor sincsen rizikó, hogyha százat adnak, mert ha csak néhány esztendeig fizeti is az illető a kamatot, tekintve az értékelelkedést is, a rizikó már megszűnt.

Meg kell reszkirozni annyit, a mennyit az »Albina« is megreszkiroz. Hiszen, mikor a szőlőkre kezdtek hitelt adni, még nem is tudták, vajjon egyáltalában lesz-e sikere a rekonstrukciónak, sőt az eredmény még most is attól függ, hogy meddig él majd az amerikai szőlő, milyen ára lesz a bornak, stb. A következő határozati javaslatot adja be:

a kongresszus megállapodása az, hogy a székelyföldi hitelviszonyok orvoslása állami beavatkozást kíván.

Ugron János: Mikor nagy veszélyben volt a haza, nem a realizmus mentette meg, hanem mindig az idealizmus. Honnan tudjuk azt, hogy a midőn ezen földhitelintézet megalapításáról van szó és ha fel lesz tárva, hogy minő veszélyben van a székelység, vajjon nem szállja-e meg az embereket olyan lelkesedés, olyan fölbuzdulás, hogy a szükséges tőke előkerül. Ne ejtsük hát ezt el.

Bogdán Arthur: Minthogy Szántó Károly egy pénzintézetet vádakkal illetett, röviden meg akarja világosítani a dolgot. Minden kölcsönt, a melyért egy intézethez fordulnak, lehetlenség folyósítani.

Az érintett esetben is a birtok 80—90%-át kellett volna adni, s azért el kellett utasítani. (*Közbeszólás: Csak az a baj, hogy az »Albina« mégis megadta!*) A román pénzintézetek nemcsak arra dolgoznak, hogy meghuzzák a székelyeket, hanem azzal érnek el célzt, hogy olyan nagy összegű kölcsönt adnak, a minőt szolid intézet nem adhat, mert a nemzetiségi intézetek éppen arra számítanak, hogy az a birtok, melyre kölcsönt adnak, az övék lesz. Ezért szükséges volna, hogy a Magyar Jelzáloghitelbank és a Magyar Földhitelintézet fölkéressenek, hogy kétezer forintos kölcsönökön alól a birtoknak ne ötven %-áig, hanem hatvan-hetven százalékáig adjanak kölcsönt.

Bedő Albert: Mint a végrehajtó-bizottság tagja kötelességének tartja elmondani, hogy a végrehajtó-bizottság Hegedüs Loránt dr. előadói javaslatánál abból indult ki, hogy a székely földhitel ügyének rendezésére kívánatos egy földhitelintézet felállítása.

Azzal azonban tisztában volt, hogy egy földhitelintézet fölállítása milyen bázison lehetséges s minő tőke szükséges hozzá. Helyesli Ugron Zoltán javaslatát, hogy hangsulyozzuk az állami beavatkozás szükségességét a székelység hitelügyének rendezésénél. Ezzel a módosítással, illetőleg toldással elfogadhatónak tartja az első pontot, mert hogyha egy ilyen intézet fölállítása a közelebbi időben nem is valósítható meg, de helyesen mondotta Fenyvesi Soma, hogy magát az eszmét mégis hangsulyoznunk kell. A gyakorlati segély tulajdonképpen a harmadik ponton alapszik, a mely szerint azon intézetek megkezdett működésének folytatása kívánatos. A harmadik pontnál pedig ajánlja Hollaky Arthur indítványának

elfogadását s hozzájárul gr. Bánffy Miklósnak a szövetkezetekre vonatkozó pótlásához is.

Barabás Endre: Hozzájárul Bedő Albert összefoglaló indítványához. Felszólaltak itt a székelyföldi hitelintézet felállításának realitásával szemben, ennek ellenében példát akar fölhozni, hogy miért szükséges ez. Udvarhelymegyében eladásra került egy 280 holdas birtok. Pályáztott reá a szomszédos román és egy magyar község. De elegendő pénz egyiknek sem volt. Az »Albina« azonban adott pénzt a román községnek és így az vette meg a birtokot. Tehát nem a realitása miatt veszélyes reánk nézve az »Albina«, hanem azért, mert faji politikát üz. Csak ezt akarta új adat gyanánt felemlíteni.

Gróf Bethlen István elnök: Szavazás alá bocsájtván a kérdést, kimondja, hogy az előadói javaslat a következő alakban fogadtatik el:

1. A kongresszus szükségesnek tartja a székelyföldi hitelviszonyok orvoslására az állami beavatkozást, továbbá óhajtanónak tartja egy székely záloglevélkibocsájtó intézet fölállítását és ennek megalkotására és előmozdítására az összes illetékes tényezőket közreműködésre kéri fel.

2. E záloglevél intézet tőkájének beszerzésénél a kongresszus a létező különféle alapokra figyelemmel van és e tekintetben az illetékes törvényhatóságok és kormányközegek támogatását tisztelettel kéri.

3. A kongresszus üdvözli a Magyar Földhitelintézet és a Magyar Jelzálog Hitelbanknak a Székelyföldön megkezdett működését és felkéri mindkét intézetet, hogy működésüket tovább folytatva, a kölcsönösszeg minimumát 400 koronára szállítsák le és a hitelt a székelyföldi vármegyék székhelyein és városaiban fekvő és biztosítékul elfogadható házakra is terjesszék ki; a Magyar Jelzálog Hitelbank a kölcsönöket teljes névértékben, készpénzben fizesse ki.

4. A kongresszus felkéri a m. kir. kormányt, hogy a gazdaközönség és kiscgazdák jelzáloghitelügyének rendezését és szervezését az alább jelzett kedvezményekkel elősegíteni s e célra a Magyar Földhitelintézet közreműködését igénybe venni méltóztassék, mert a földhitelintézet a kormányhoz benyújtott emlékiratával a közreműködést felajánlotta arra nézve, hogy a gazdaközönségnek, külö-

nösen a kisgazdáknak jogosult és méltányos hiteligényei a lehető legolcsóbb hitelforrásból, tisztán humanitárius szempontból és minden nyereségre való törekvés nélkül kielégítenek és a gazdaközönség adósságai a lehető legolcsóbb kölcsönökkel konvertáltassanak.

A kongresszus a következő kedvezményeket véli célra-vezetőknak:

a) a kétezer koronás és ezen alóli kölcsönügyletek bélyeg- és illetékmentessége s az ez iránti levelezések portómentessége biztosítandó;

b) a jelzett kis kölcsönök közvetítése; a közigazgatási közegek útján eszközrendő, előre meghatározandó mérsékelt díj mellett;

c) a telekkönyvek és birtokívek másolatai a kis kölcsönök céljaira bélyeg- és díjmentesen soron kívül sürgősen állítandók ki;

d) a telekkönyvek rendbehozatala, átalakítása és a kataszteri munkálatok teljesítése a Székelyföldön soron kívül, rendkívüli munkaerők igénybevitelével eszközöltessék;

e) a kis kölcsönök után fizetendő évi járulékok (kamat és törlesztés) a kölcsönadók javára, a közadók módjára az állam által hajtassanak be;

f) az állami kezelés alá veendő összesített árvapénztárak készletei a felmerülő szükség és lehetőséghez képest záloglevelekben helyeztessenek el;

g) a két ezer koronás és ezen alóli összegekről szóló és intézetek részére kiállítandó adósleveleknél a közjegyzői díjszála megfelelően leszállítandó.

5. Óhajtanónak tartja a kongresszus, hogy a földhitelintézet a székelyföldi kölcsönöknél a birtok becsértékének megállapítása alkalmával — alapszabályainak a székely földhitelre vonatkozólag leendő módosítása alapján, — a

föld különleges értékére és a nagy földkeresletre tekintettel legyen.

6. A kongresszus a székely hitelszükséglet fedezését az előbb előadottakon kívül főleg szövetkezeti uton, az Országos Központi Hitelszövetkezet már megkezdett működésének erősítése és támogatása útján látja legjobban megvalósíthatónak. (*Helyeslés.*)

10. Takarékpénztárak reformja.

Dr. Bedő Sándor előadó: Tisztelt szakosztály! A hitügyi kérdések iránt érdeklődők és azokkal foglalkozók előtt ismeretes az az eszmeharcz, a mely a takarékpénztárak szervezetének megreformálása körül foly már évek óta s különösen azóta, a mióta egész vidékek lettek egyes bukások következtében erős gazdasági válságnak, rázkódtatásnak kitéve. Általánosan elismert dolog, hogy takarékpénztáraink jelenlegi szervezete nagy gazdasági válságok csiráját rejti magában s annak megformálása ép oly elsősorú gazdasági kérdésünk, mint a mily fontos tényezői a közgazdasági életnek a takarékpénztárak.

A szakférfiak véleménye oda konkludál, hogy takarékpénztáraink már a kezdet kezdetén, bölcsőkorukban téves irányban indultak fejlődésnek. Kizárólag részvénytársasági formában nyereszkesedési vállalatokká, tőkeegyesületekké lettek minden humánus cél nélkül és nem humánus közvetítői a gazdasági élet elsősorú faktorának, a tőkének; takarékpénztárak csak annyiban, a mennyiben betéteket üzletszerűleg fogadtak el és kezeltek, de nyereszkesedési céllal.

Kereskedelmi törvényünk alkotóinak már ezen téves irányú fejlődés 30 éves multjával s hitelviszonyaink kezdetlegességével kellett leszámolniok s így történt, hogy a hozott törvény csak a talált tényleges állapotokat szankcionálta a nélkül, hogy igyekezett volna oly rendelkezéseket venni fel, a melyek alkalmasak lettek volna takarékpénztáraink fejlődését eredeti rendeltetésük, céljuk felé terelni. Most már természetesen a reformtörekvéseknek 60 éves fejlődéssel és gyökérszálakkal kell számolniok a mi annál nehezebbé teszi a feladat megoldását, mert ezen 60 esztendő fejlődésből 30 esztendő a korábbi 30 éves tényleges állapotot kontempláló törvény égisze alatt telt el.

Ezek előre bocsátása után konstatálhatom nyomban, hogy a reformjavaslatoknak csaknem mindenike a régi bázis érintése nélkül kívánja igen helyesen a reform keresztülvitelét s a mai szervezetben rejlő veszedelmek elhárítására alkalmas intézkedések beillesztését.

A reformvitából két irányító momentum emelkedik ki: az egyik az ellenőrzés, intenzivebbé tételének, a másik a betétek biztosításának mikéntje.

Ha csak a közelebbi évek bukásait vizsgáljuk is, azt találjuk, hogy azokat vagy a vezetésnél a kellő szakértelem hiánya, vagy pedig visszaélések, bűnös üzelmek idézték elő. Mindkettő ellen a védekezés az ellenőrzés intenzivebbé tétele. A kérdés csak az, hogy ki gyakorolja az ellenőrzést és mily mértékben? Van vélemény, a mely állami ellenőrzés és felügyelet alá kívánja helyezni a takarékpénztárakat; van olyan, a mely az állami ellenőrzés elvetésével egy közös gazdasági szervezetbe kívánja hozni s ezen kamaraszerű szervezet útján kívánja gyakorolni az ellenőrzést.

Van végül olyan vélemény, a mely a jelen szervezet fentartása mellett az ellenőrzés gyakorlására egyedül hivatott faktornak a részvényest tekinti s a részvényes számára kíván olyan jogokat biztosítani, melyek alkalmasak a baj elhárítására.

A mi az első véleményt, az állami ellenőrzés és felügyelet eszméjét illeti, eltekintve attól, hogy az ellen a kereskedelmi üzleti szabadság elsőbrangu elve tiltakozik, czélszerűtlennek, sőt politikai szempontból veszedelmesnek is tekintem azért, mert egyfelől nem képzelek állami szervezetet olyant, a mely képes volna az ország ezernél több pénzintézetét aképen ellenőrizni és felülvizsgálni, hogy az ellenőrzésnek legyen tekinthető, mert nem fog az ehhez szükséges helyi ismeretekkel kellőleg birhatni, másfelől pedig az állami ellenőrzés alá utalással pénzintézeteink állami diszkréczió alá kerülnének és esetleg politikai célokra volnának kihasználhatók.

A közös szervezetbe vonás lehetősége ellen is aggályaink vannak különösen azon szempontból, hogy a kisebb erejű vidéki pénzintézet a nagyobbak nyomása alá kerülne s versenyképessége megbéníthatnók. Megteremtenők ezáltal az uralkodó és szolgáló, jobban mondva a kiszolgáltatót pénzintézetek rendjét s még jobban kiszolgáltatók a nagy tőke nyomásának a perifériák piacait.

Magam részéről is a harmadik vélemény mellett foglalkozok állást s az ellenőrzés gyakorlására egyedül hivatott faktornak a jelenlegi szervezet megtartása mellett a részvényest tekintem. A részvényes számára kívánok oly jogokat biztosítani, amelyek a nélkül, hogy viszont a részvényesnek szolgáltatnák ki a pénztárat, alkalmasak az ellenőrzés intenzívebb gyakorlására. Most ugyanis hogyan állunk a részvényes ellenőrzési jogaival? A K. T. 174. és 175. §§-ban vannak az összes jogok befoglalva s állanak abból, hogy az alaptőke $\frac{1}{10}$ részét képviselő részvényes vagy részvényesek kérhetik a cégbiróságtól bármikor azt, hogy az ügykezelés szakértők által megvizsgáltassék s a vizsgálat eredménye velük közöltesék, továbbá, hogy a közgyűlésnek a törvénnyel avagy az alapszabályokkal ellenkező határozatait bármely részvényes keresettel támadhatja meg.

Az előbbi jog nem jog, mert csak azon részvényes gyakorolhatja egyedül, a kinek az alaptőkének $\frac{1}{10}$ részét kitevő részvények vannak a birtokában s szankciója különben sincs, az utóbbinak gyakorlati jelentősége pedig semmivé törpül, miután a törvény parancsoló rendelkezéseket nem tartalmaz az ügyvitelre és a közgyűlési akaratképződés anyagi oldalára vonatkozólag, sem pedig ilyeneknek alapszabályszerű konstruálását nem rendeli s így, ha alakszerűségét tekintve kifogástalan a határozat, anyagilag bármily káros legyen, a legtöbb esetben sikerrel nem támadható meg. Hiába tudja a részvényes, hogy esetleg az elébe terjesztett mérleg hamis, hogy évek hosszú sorának bajait leplezi, hiába tudja, hogy az igazgatóság egyes ügyleteiben, a felügyelő-bizottság pedig az ellenőrzésnél a rendes kereskedő gondosságával ellentétesen éppen a pénztárat kárára járt el, ha a közgyűlés a mérleget és zárszámadást elfogadja, keresete a határozat ellen, ha az az alakszerűségekkel bír, a legtöbb esetben sikerre nem vezet, az igazgatósággal szemben pedig kereseti joga éppen nincs, csak a közgyűlésnek. Már pedig a ki a közgyűlési akaratképződések titkait ismeri, az tudja, hogy szinte a lehetetlenséggel határos oly közgyűlési határozatot provokálni, amely a felelősségre és kereset alá vonást mondaná ki az igazgatósággal szemben, mert az igazgatóság a részvényeknek abszolút többségével csaknem mindig rendelkezik, a beszédett képviseleti meghatalmazásokkal saját embereit látja el, sőt igen sok intézetnél nem is szükséges a részvények letétele a

közgyűlésen való részvételhez, elegendő az igazgatóság által kiadott részvényesi igazolvány.

Ezen bajok orvoslására szolgálnak a határozati javaslat 1—6. pontjaiban foglalt rendelkezések, a melyek a míg egyfelől gátat kívánnak vetni a közgyűlési akaratképződések meghamisításának, addig másfelől az ellenőrzés és felelősségre vonás jogát aképen utalják minden egyes részvényes kezébe, hogy úgy a közgyűlési határozatok alakszerűsége és érdeme szempontjából, mint az igazgatósággal és felügyelő-bizottsággal szemben megillessen a részvényt a kereseti jog.

A másik vezérlő momentuma a reformvitáknak a betétek biztosításának mikéntje.

Legnagyobb veszedelme közgazdasági szempontból a mai szervezetnek az, hogy sehol semmi direktiva nincsen a törvényben a betétek kezelésére nézve. Így aztán megtörténhetik az a képtelenség, hogy 50—60 ezer frt alaptőkével alakult társaságoknál esetleg milliókra menő betétek gyűlnek össze csupán a bizalom czimén, a melyek aztán a legelső szellőlegyintésre, a legkisebb, tatán alaptalan hirre ép oly rohamosan és idegesen vissza is vonulnak, romlásba döntve az intézettel önmagukat s az egész piac életképességét évtizedekre megbénítva. A bukás természetesen épen azokat érinti legérzékenyebben, a kik a takarékpénztártól legkevesebbet kaptak s a kiknek betétjére lett alapítva annak beteges forgalma: a betevőket, a kiknek talán évtizedek keserves munkája és kuporgatása vész oda.

Ha tehát a betétbiztosításról akarunk gondoskodni, az első lépés a betétek aránytalan felhalmozódásának megakadályozása a nélkül azonban, hogy ez által a takarékpénztárak működési szabadságát megbénítani kívánnók. Bizonyos arányt kell megállapítani az intézet vagyona, jobban mondva az alapok és a betétek totalsummája között, mert a míg ezek összhangba hozva egymással nincsenek, addig a betétek biztosításáról s a biztosítás gyakorlati értékéről nem beszélhetünk, mert a betéti tőke idegessége mint állandó Damokles-kard függ takarékpénztáraink felett.

Ezen célzt szolgálja a határozati javaslat 7. pontja, a mely kimondja, hogy a betétek totalsummája az alaptőke és tartalék-alapok, — a betétbiztosító alap kivételével, melyről mindjárt szó lesz, — totalsummájának egy bizonyos, a törvényben fixirozandó hányszorosát meg nem haladhatja.

Ha egy intézet betéti állománya eképen a maximumot elérte s a bizalom tovább is betétet áraszt hozzá, kénytelen lesz alap-tőkét felemelni, ha reflektálni akar a betétre s így üzleti forgalma egészségesebb alapokra lesz a törvény által helyezve.

A betétek forgalmának eképen való nivellirozása után a javaslat 8. pontja azok biztosításáról kíván gondoskodni. Ebben az irányban a reformirodalom több eszmét hozott felszínre. Mellőzve a többieket, legelső helyen mindjárt emlitem a Horánszky Lajos ideáját, a mely a biztosítás alapeszméjének a kár minél nagyobb körre való felosztásának alapul vételével egy nagy központi betéti biztosítóalap képzését tervezi, a melynek létrehozásához minden takarékpénztár betéti állománya arányában járulna s a mely állampapírokban lenne elhelyezve, előmozdítva ez által egy igen-igen fontos elsőrangú közgazdasági érdeket, állampapírjaink nacionalizálását.

Ezen biztosítóalap lenne aztán hivatva a bukásoknál a csőd-tömegeből nem fedezett részét a betéti követeléseknek fedezni.

Magam is javaslatom eszméjét ebben a kérdésben Horánszkytól kölcsönöztem s tőle csak annyiban térek el, hogy javaslatom a biztosítást nem egy egységes alap képzésével, hanem minden egyes takarékpénztárnál képezendő betéti biztosító tartalék képzésével kívánja megvalósítani. Képezzen minden takarékpénztár évi tiszta nyereségének egy kisebb %-ból betéti biztosító tartalékot, a mely állampapírokban legyen elhelyezve s kezeltessék állampénztárban azon kizárólagos rendeltetéssel, hogy az csak a betéti követelések kizárólagos fedezetére szolgál s csőd esetén is mint külön tömeg ezen követelések fedezetére soroztatik.

A betéti biztosítóalap nagyságát dirigálja a betéti állomány nagysága, t. i. képeztessék a betéti állomány 50%-ig s a másik 50%-ra biztosítsák az üzleti szabadkéz, azonban ezzel szemben a fedezetlen része a betéti állománynak képezzen csőd esetén 1. oszt. követelést. Igen természetes, hogy ilyen rendelkezés mellett a betéti állomány felerészének megfelelő tőke a pénztár üzleti forgalmára és vállalkozásaira nézve holt tőkét képez és az osztaléknyargalásnak igen erős akadályát képezi, ámde én úgy hiszem, hogy ezzel szemben igen alkalmas arra, hogy takarékpénztáraink üzleti életét, ott a hol szükséges, realisabb irányba terelje.

Az osztaléknyargalásnak különben gátat kíván vetni a javaslat 10. pontja is, a mely az osztalék %-át a törvényes kamatlábbal

kivánja harmóniába hozni azon célzattal, hogy egyttal a részvények kurzusára és a pénzintézetek kamatlábjára, különösen a vidékeken gyakoroljon jótékony befolyást.

Eddig ugyanis igen sok vidéki takarékpénztár vezetőségénél az egyedüli főcélzt a minél több jövedelem s a minél magasabb osztalék képezte. Ez meg okszerűleg hozta magával a merész, kockázatos üzleteket egyrészt s a túl magas kamatlábat másrészt. Egy-két év magas jövedelme és osztaléka hihetetlenül felverte a részvények árfolyamát s miután az új részvényesek már magas áron kapták az alacsony névértékű részvényt, ők a vételárnak megfelelő kamatot számítottak évről-évre osztalékképpen, a mi — ha közbe-közbe veszteségek következtek is be — csak hamis mérleg készítése árán volt az igazgatóság által megadható; nos és csak egy évben kellett ezt megtenni s csak egy kis gazdasági depresszióknak kellett közbe játszania s a baj a küszöbön jelentkezett.

Ezekben kívántam t. szakosztály javaslatom indító okait bemutatni, a midőn arra kérem a t. szakosztályt, hogy gazdasági életünk ezen legfontosabb kérdését aprólékos figyelemre méltatni s javaslatomat, a mint következik, elfogadni méltóztassék: *mondja ki a Kongresszus, hogy:*

miután a magyar kereskedelmi törvénynek (az 1875: XXXVII. t.-cz.) a részvénytársaságokra és szövetkezetekre vonatkozó I. rész 10. és 11. czimei 147—257. §§-ai csak általánosan részvénytársaságokra és szövetkezetekre vonatkoznak, a betéti üzlettel foglalkozó takarékpénztárakra azonban oly kivételes intézkedéseket, a melyek alkalmasak volnának az ezen pénzintézetek egészséges működésével szoros kapcsolatban álló általános közgazdasági érdekek állandó védelmezésére, nem tartalmaznak, a K. T.-nek ezen része sürgősen revízió alá veendő s annak hiányai ez irányban novellaris uton pótlandók. És pedig:

1. A betéti üzlettel foglalkozó takarékpénztárak különböztessenek meg a törvényben a részvénytársaságoktól és szövetkezetektől annyiban, hogy ezekre nézve a részvénytársasági és szövetkezeti forma érintése nélkül külön szabályozó törvényes intézkedések foglaljanak helyet.

Oly társaságok, melyek betéti üzlettel is foglalkoznak, csak névre szóló részvényeket bocsáthassanak ki. Ily társaságok részvénykönyvei s a részvények forgalma a cégjegyzék mellett a cégbíróóság által vezetessenek.

2. A társaság közgyűlésein csak részvény letétele mellett és a részvénykönyvet vezető bíróságtól igazolt részvényesi minőség alapján lehessen részt venni.

3. A társaság hivatalnokai és alkalmazottai, vagy olyanok, a kik társasággal szemben egy részvény névértéket meghaladó kötelezettségi viszonyban állanak, mint meghatalmazottak a közgyűlésen részt ne vehessenek.

4. Biztosítassék minden egyes részvényes számára önálló kereseti jog a közgyűlésnek nem csak törvénnyel és alapszabállyal ellenkező avagy az ezekben követelt formai kellékeket nélkülöző határozatai megtámadására és megsemmisítésére, de mindazon közgyűlési határozatok megtámadására is, a melyek nyilván a társaság kárára szolgálnak; biztosítassék továbbá önálló kereseti jog az igazgatóság és felügyelő-bizottság tagjaival szemben is egyetemleges kártérítési felelősségre vonhatásuk céljából mindazon akár szándékos, akár a rendes kereskedő gondosságát magán nem viselő intézkedéseik és mulasztásukért, a melyek a társaság kárára szolgáltak.

5. Az évi zárszámadás és mérleg az évi rendes közgyűlést megelőzőleg egy hónappal a társaság által hirdetésekre alapszabályszerűleg használt hirdetésben teljes egészében közzé teendő s minden részvényesnek megküldendő. Megtörténte a jegyzőkönyvben igazoltassék.

6. A betétek totalsummája az alaptőke és összes tartalékalapok (a betéti biztosító tartalék kivételével) totalsummájának egy bizonyos törvényben fikszirozandó hány-szorosát (legfennebb 5-szörösét) tul ne léphesse. Ezt a cég-bíróóság $\frac{1}{4}$ évi kimutatások alapján őrizze ellen. A betevőknek bíróilag felmondandó a fölös betét.

7. Az évi tiszta jövedelem 10%-ából tartalékalap képezendő, melynek fele, mint betéti biztosító tartalék állandólag állampapírokban állampénztárban helyezendő el s kezelendő azon rendeltetéssel, hogy az csak kizárólag betétek biztosítására és fedezésére szolgál és csak a betéti tőkéknek a napi közönséges forgalmat meghaladó tömeges és abnormis visszavonulása esetén mobilizálható. A felügyelet az $\frac{1}{4}$ évi kimutatások alapján a cégbiróságot illesse.

8. A betéti biztosító tartalék csak a betétek totalsummájának feléig képezendő, a biztosító tartalék által nem fedezett másik fele azonban a betéteknek csőd esetén I. osztályu követelést képezzen.

9. Osztalékképen a részvények névértéke után több, mint a törvényes kamatlábat $1\frac{1}{2}$ —2%-al meghaladó összeg ne legyen adható, a jövedelem netaláni feleslege a tartalékalapot az említett arányban illesse.

10. A parancsoló rendelkezések be nem tartása a kihatás súlyához mért büntetőjogi avagy rendbirsági szankció alá vonassék, s az előbbi szankcióknak a közhitei elleni büntetendő cselekmények közé felvétele végett a büntető törvénykönynek idevonatkozó része is revízió alá vonassék.
(Helyeslés)

Ugron Zoltán: A takarékpénztárak reformját a maga részéről is sürögösen szükségesnek tartja. Mert a takarékpénztári törvény most úgy van megcsinálva, hogy a takarékpénztárak ma a betétek magukhoz vonásával óriási jövedelmet nyújtó üzletet képeznek, minden rizikó nélkül s a mellett minden szakképzettség nélkül kezelhetők. Ma semmi egyéb nem szükséges, mint bizonyos szoliditás s busás jövedelemhez jutnak a részvényesek és még inkább a hivatalnokok. Ha hitelünk más alapokon szerveződik, akkor a takarékpénztár mostani könnyű jövedelmétől elesik s akkor ezek az intézetek kénytelenek lesznek iparvállalatokat létesíteni, hogy azokban kamatoztassék pénzüket. Maguktól a takarékpénztáraktól nem várhatjuk a pénzügyi helyzet javítását, nem várhatjuk tőlük, hogy ők leszállítsák a kamatlábat, talán szóló maga sem tenné, ha a takarékpénztári igazgató volna. Erre tehát nem lehet számítani, hanem igenis arra, hogy ha tőkénk nem talál megfelelő elhelyezést kölcsönökben, akkor kénytelenek lesznek azt iparvállalatokba fektetni, a mi által egészségesebb állapotok fognak keletkezni.

Dr. Bodor Tivadar: Az előadói javaslaton a következő módosításokat kívánja megtenni: a 2-ik pont utolsó mondatának és a 3-ik, 4-ik pontnak mellőzését kéri, mert e rendelkezések az ügymenetet nehezítik a nélkül, hogy a betétek biztonságát lényegesen, sőt kimutathatólag is fokoznák. A 7-ik pontnál elégségesnek tartja a féléves kimutatást, minthogy a tőkésítések rendszerint félévenként történnek. A 8—11. pontot szintén mellőzni kéri, ellenben pótlólag felvétetni kívánja a javaslatba a kölcsönkamatláb maximumának megállapítását és kihagyandónak véli alábbi javaslatai elfogadása esetén a következő szavakat: »a betéti biztosító tartalék kivételével.« Ez okból a következő szövegezést indítványozza:

a takarékpénztárak és más nyilvános pénzüzetek által nyújtott bármely kölcsön után szedhető kamat, beleértve a díjakat is, legfeljebb 3%-al lehet magasabb, mint az Osztrák-magyar bank váltóviszleszámitolási mindenkori kamatlábjá. A rendelkezés áthágása uzsoravétséget képez.

Dr. Fenyvesi Soma: Nem a betevők érdekeit kell biztosítani, hanem az adósok viszonyait. Mert a kinek vagyona van, az ott helyezi el és annál az intézetnél, a melyben leginkább bizik, de a ki kölcsönt keres, az ki van szolgáltatva annak a körnek, a melyben él és ha egyszer a takarékpénztár kezei közé kerül, akkor rendesen hosszabb-rövidebb idő alatt tönkremegy. Ismer olyan takarékpénztárt, a mely a kölcsönök után 8%-ot vesz s azonkívül még negyedévenként egy % kezelési díjat. Ez tehát csak azért nem uzsora, mert az uzsoratorvény olyan szerencsétlenül van fogalmazva. Azt kell tehát megakadályozni, hogy a kölcsönre szoruló ne legyen az ilyen intézeteknek kiszolgáltatva azon a czimen, hogy ezek közgazdasági tevékenységet fejtenek ki. Ezért örömmel üdvözli dr. Bodor indítványát, a melyhez a következő pótlást nyújtja be:

mondja ki a kongresszus, hogy sürgősen szükségesnek tartja a pénzüzetek állami ellenőrzését különösen azon célból, hogy a kamatláb összes járulékaival együtt a 8%-ot ne haladhassa túl, a tullépés hivatalból üldözendő uzsoravétséget képezvén. *(Helyeslés)*

Hivatalból üldözendőnek azért kell ezt nyilvánítani, mert különben az egész csak irott malaszt maradna. Annyi mindenféle mód van egy takarékpénztárnak a kezében, hogy mindig meg tudná akadályozni azt, hogy valaki panaszt tegyen ellene. A mi a betevők érdekét illeti, az állami beavatkozás már az üzleti szabadsággal ellenkeznék. De ha mégis módosíthatnák ebben az irányban a törvény, szóló akkor sem menne annyira, mint az előadó. Ő a második pontot teljesen mellőznék, mert a részvényeseknek módot kell nyújtani, hogy az igazgatóságot és az

ügykezelést minél jobban ellenőrizhessék. Ha pedig névre szólnak a részvények, akkor az igazgatóság tudja, hogy kikkel áll szemben s legtöbbször meg van a módja hozzá s meg tudja akadályozni, hogy a közgyűlésen felszólaljanak. A harmadik pontból csak annyit fogad el, hogy: »csak részvény letétele mellett lehessen résztvenni«, mert ezzel már eléggé igazolja az illető részvényesi minőségét. A negyedik pont teljes mellőzését kívánja. A 8—11 pontokat olyan megszorításnak tartja, a mely erősen ellenkezik az üzleti szabadsággal s ki sem vihető. De hogyha kivihető volna, akkor sem szolgálná eléggé azt a célt, a melyet kíván, mert pl. ha abnormis felmondások vannak, akkor az a 10% semmit sem használ, nem akadályozza meg a válságot. Ha e tekintetben valamit tenni lehet, akkor elegendő a hetedik pont, hogy t. i. a takarékpénztár ne kezelhessen a maga alaptőkéjével arányban nem álló betéteket.

Dr. Ferenczy Géza: A mi kizárólag a takarékpénztárak ügykezelésének menetét illeti, arra vonatkozólag teljesen hozzájárul Bodor indítványához. Van azonban a kérdésnek egy olyan ága, a melylyel a szakosztály még nem foglalkozott s, ez az, hogy pénzügyintézeteink nemzeti hivatást nem töltenek be. A mi pénzügyintézeteink kizárólag pénzügyintézetek, míg a nemzetiségi pénzügyintézetek a pénzügyi téren kívül is igen erős működést fejtenek ki. A tegnapi napon már szó volt róla, hogy a nemzetiségi pénzügyintézetek milyen módon érnek el eredményt. Szóló azonban a lényegét másban találja. Reámutat a brassói általános takarékpénztárra, a melynek alapszabályai szerint a részvényesek osztaléka az általános takarékbetéti kamatlábat felül nem haladhatja. A 77-ik szakasz szerint pedig a tiszta nyereségből a szokásos levonások után fenmaradó összeg a közgyűlés által kizárólag jótékony és közhasznú célokra fordítandó. Hogy milyen tekintélyes összeg jut így bizonyos célokra, arra nézve fölemlíti, hogy az említett takarékpénztárak mérlege szerint ilyen módon százezer forint maradt fenn a legutóbbi évben.

Ha már most tekintetbe vesszük az erdélyi összes nemzetiségi pénzügyintézeteket, elképzelhetjük, minő összeg jut ily módon nemzetiségi célokra s minő mulasztást követnek el a mi pénzügyintézeteink, a midőn nem cselekszenek hasonlóképpen. A mi pénzügyintézeteink valóban nevetésesen csekély összegeket fordítanak jótékony vagy közhasznú célokra s ezekkel semmiképpen sem tudják ellensúlyozni a nemzetiségi pénzügyintézetek romboló hatását. Föltétlenül szükségesnek tartja tehát, hogy a magyar pénzügyintézetek legalább megkíséreljék ellensúlyozni az idegen pénzügyintézetek ezirányu működését. Szükséges tehát az osztalék korlátozása, a tartalékalap növekedésének korlátozása, valamint annak a megállapítása, hogy az ezenfelül fenmaradó összeg jótékony és közhasznú célokra fordíttassék.

A következő határozati javaslatot nyújtja be:

mondja ki a kongresszus, hogy kívánatosnak tartja a kereskedelmi törvény oly módosítását, mely biztosítékot nyújt az iránt, hogy a pénzügyintézetek évi tiszta nyeresé-

nyéből több, mint 10% a tartalékalap növelésére nem fordítható, — a nyeresémből a részvények után kiosztandó osztalék a névérték összegének törvényes kamatlábát felől nem multhatja, — hanem az ezen felülmaradó összes nyeresémből a pénzügyintézet működési körébe vont vidék hazafias közintézményei céljaira fordítandó.

Addig is, míg a törvényhozás e tekintetben intézkedik: megkeresi a magyar pénzügyintézeteket alapszabályaik vonatkozó intézkedésének e javaslat szerinti módosítása végett.
(*Helyeslés.*)

Bogdán Arthur: Elismeréssel szól az előadói javaslatról, de szintén abban a véleményben van, mint már előtte dr. Fenyvesi, hogy annak egyes pontjai igen terhesek volnának a pénzügyintézetekre. Éppen ezért hozzájárul dr. Fenyvesi azon módosításához, hogy a határozati javaslat második mondata kihagyassék. Azt azonban szükségesnek tartja, hogy a közgyűlés mindig tájékozva legyen a felől, hogy kivel van dolga s azért a névre szóló részvények mellett van, a melyek a mellett nem is mobilizálhatók olyan könnyen. A harmadik pontból szintén elegendőnek tart annyit, hogy a közgyűlésen csak részvény letétele mellett lehessen részt venni. A negyedik pontot ő is egészen kihagyandónak tartja. A mi a betétek korlátozását illeti, nagyon súlyosnak tartja előadó azon indítványát, hogy az csak az alaptőke és a tartalékalapok ötszöröséig legyen elfogadható; negyedévi kimutatásokat pedig azért nem lehet követelni, mert ilyenek nincsenek szokásban. A 7—11-ik pontokat Bodor indítványához képest szintén kihagyandóknak tartja, de örömmel járul ahhoz a javaslatához, hogy a kölcsön kamatlába megszoríttassék. A javaslat negyedik pontjának kapcsán indítványt nyújt be, mely szerint:

kívánatosnak tartja a kongresszus annak törvényben leendő megállapítását, hogy a takarékpénztárak elnökei, vezérigazgatói, felügyelő-bizottsági tagjai és tisztviselői az illető pénzügyintézettel kötelezettségben ne állhassanak.

Dr. Bedő Sándor előadó: Azt vette észre, hogy a felszólalók általánosságban pénzügyintézetekről beszéltek, holott ő csak takarékpénztárakról szólott, sőt reámutatott arra, hogy pénzügyintézeteink téves irányban fejlődnek, mert valamennyi részvénytársasági formában és banküzleti célzattal alakul. A takarékpénztárak pedig megkülönböztetendők a többi pénzügyintézetektől, a bankoktól. Az ő témáját csak a takarékpénztárak képezik, megbízatásához képest neki csak ezek reformjával kellett foglalkoznia. Ez az oka annak, hogy határozati javaslatában olyan radikális intézkedések vannak, mert az volt célja, hogy a takarékpénztárak visszatérlessenek eredeti rendeltetésükhöz.

Nem mondja, hogy egyszerre, mert az gazdasági rázkódtatással járna, hanem az ő javaslatai éppen azt célozzák, hogy a takarékpénztárak az ő valóságos céljuknak megfelelő irányban fejlődjenek. A felszólalások általában a radikális intézkedések ellen irányulnak. Elsősorban a második pont ellen van kifogás, a mely szerint csak névre szóló részvények volnának kibocsájtandók. Nem hivatkozik arra, hogy a politikában is a titkos szavazás volt mindig az abszolutizmus bölcsője, hanem egyszerűen annak a meggyőződésének ad kifejezést, hogy a részvényesek, ha tudják, hogy kik állanak egymással érdekkapcsolatban, nem lesznek az igazgatóság által befolyásolhatók. Kívánja, hogy a részvényesek jegyzéke a bíróság által vezettségük, mert most, midőn ezt az igazgatóság vezeti, hogy ezek mennyire megbízhatók, azt mindnyájan tudjuk. A közgyűlési akaratképződés most éppen azért hamisítatik meg, mert az igazgatóság maga vezeti a jegyzéket. Ismétli, hogy itt is csak takarékpénztárakról beszél. *(Egy hang: Akkor legalább díjtalanul vezesse!)* Természetesen díjtalanul, de ez már a részletek dolga.

A negyedik pontot általában kihagyandónak vélik. Szóló a kötelezettségi viszonyra nézve konziliánsabb, mert megengedi, hogy a mai szomorú állapotok mellett alig lehetne embert kapni, a ki nem állana kötelezettségi viszonyban a takarékpénztárral. Hozzájárul tehát e rész kihagyásához, azt azonban okvetlenül fentartandónak véli, hogy maguk a hivatalnokok ne befolyásolhassák a közgyűlési akaratképződést, mert ezek teljesen az igazgatóság befolyása alatt állanak. Hozzájárul ahhoz is, hogy a hetedik pontban félelmi kimutatások követeltessenek. Hogy azonban a betétek az alaptőkének bizonyos hányszorosát meg ne haladhassák, ezt szükségesnek tartja, mert most néha ötven-hatvanezer forint alaptőkével bíró társaság milliókra menő betéteket kezel, a mi semmi szín alatt meg nem engedhető.

A betétek biztosításáról szóló részét a javaslatnak a felszólalók általában elvetették s kihagyni kívánják, hogy képeztesse betét-biztosító alap.

Itt szóló megjegyzi, hogy ezt az eszmét ő Horánszky memorandumából merítette s azt a pénzpiac is kedvezően fogadta. Fenyvesi Soma azt mondja, hogy a betevők éppen olyan hitelezők, mint a többiek. Pedig ez nem egészen így van, mert ha a reeskomptőr veszit, akkor a nagy tőke veszit, míg ellenben a betevőnél rendszeren a kis ember veszit és egész existenciája tönkre tétetik. A 10 ik pontban az osztalék maximumát azért kívánja, mert gátat akar vetni az osztalék-nyargalásnak. Megemlékezik még a pótjavaslatokról. Dr. Bodor javaslata a kamatláb korlátozását kívánja. Szóló szerint itt törvényes korlátokat nem lehet fölállítani, mert a pénz is csak áru; ma ennyiért adják, holnap annyiért s ebbe nem lehet törvény útján korlátozólag belenyulni, mert hiszen pl. a csikszeredai pénz állására befolyással lehet az egész világ pénzügyi helyzete. Nem mondja azért, hogy a vidéki pénzintézetek ugyszólván uzsorának nevezhető visszaéléseinek gátat ne vessünk s ha a javaslat aképp szól, hogy a maximális kamatláb az osztrák-magyar bank kamatlábnál egy bizonyos, a törvény által meghatározandó százalékkal nagyobb ne lehessen, akkor azt elfogadja. *(Helyeslés.)*

A másik érdemes ideát Ferenczy Géza vetette föl. Ő t. i. a tőke-hazafiságára apellál és reámutat az erdélyi nemzetiségi pénzüzetekre. Ezt nagyon szép és nagyon jóra való ideának tartja, de végrehajtással nem lehet hazafiságra kötelezni az embereket, ez már nagyon belenyul a magánjogba. A ki önként nem ad és önként nem karol föl egy eszmét, arra azt ráerőszakolni nem lehet. Ezt tehát csak mint pium dezideriumot fogadja el. Bogdán Arthur határozati javaslata azt kívánja, hogy az intézet hivatalnokai az illető takarékpénztárral kötelezettségi viszonyban ne lehessen.

Bogdán Arthur: Csak váltó adósa ne lehessen, betáblázásra igen.

Dr. Bedő Sándor előadó: Ebben az alakban hozzájárul a javaslatához.

Gróf Bethlen István elnök: Miután a javaslat alapján nem támadtatott meg, ennél fogva csak a kifogásolt pontokra és a pótvajaslatoakra nézve teszi föl a kérdést. A szavazás megtörténvén, annak eredményéhez képest a következőkben mondja ki a határozatot:

miután a magyar kereskedelmi törvénynek (az 1885: XXXVII. t.-cz.) a részvénytársaságokra és szövetkezetekre vonatkozó I. rész 10. és 11. czimei 147—257. §§-ai csak általánosan részvénytársaságokra és szövetkezetekre vonatkoznak, a betéti üzlettel foglalkozó takarékpénztárakra azonban oly kivételes intézkedéseket, a melyek alkalmasak volnának az ezen pénzüzetek egészséges működésével szoros kapcsolatban álló általános közgazdasági érdekek állandó védelmezésére, nem tartalmaznak, a kongresszus kimondja, hogy a K. T.-nek ezen része sürgősen revízió alá veendő s annak hiányai ez irányban novellaris uton pótlándók. És pedig:

1. A betéti üzlettel foglalkozó takarékpénztárak különböztessenek meg a törvényben a részvénytársaságoktól és szövetkezetektől annyiban, hogy ezekre nézve a részvénytársasági és szövetkezeti forma érintése nélkül külön szabályozó törvényes intézkedések foglaljanak helyet.

2. Oly társaságok, melyek betéti üzlettel is foglalkoznak, csak névre szóló részvényeket bocsáthassanak ki.

3. A társaság közgyűlésein csak részvény letétele mellett lehessen részt venni.

4. A társaság igazgatói, felügyelő-bizottsági tagjai, hiva-

talnokai és alkalmazottai mint meghatalmazottak a közgyűlésen részt ne vehessenek s az illető intézettel kötelezettségi viszonyban ne állhassanak.

5. Biztosítassék minden egyes részvényes számára önálló kereseti jog a közgyűlésnek nem csak törvénnyel és alapszabállyal ellenkező avagy az ezekben követelt formai kellékeket nélkülöző határozatai megtámadására és megsemmisítésére, de mindazon közgyűlési határozatok megtámadására is, a melyek nyilván a társaság kárára szolgálnak; biztosítassék továbbá önálló kereseti jog az igazgatóság és felügyelő-bizottság tagjaival szemben is egyetemleges kártérítési felelőségre vonhatásuk céljából mindazon akár szándékos, akár a rendes kereskedő gondosságát magán nem viselő intézkedéseik és mulasztásukért, a melyek a társaság kárára szolgáltak.

6. Az évi zárszámadás és mérleg az évi rendes közgyűlést megelőzőleg egy hónappal a társaság által hirdetésekre alapszabályszerűleg használt hirdetésben közzé teendő s minden részvényesnek megküldendő. Megtörténte a jegyzőkönyvben igazoltassék.

7. A betétek totalsummája az alaptőke és összes tartalékalapok (a betéti biztosító tartalék kivételével) totalsummájának egy bizonyos törvényben fikszirozandó hány-szorosát (legfennebb 5-szörösét) tul ne léphesse. Ezt a cég-bíróság $\frac{1}{2}$ évi kimutatások alapján őrizze ellen. A betevőknek bíróilag felmondandó a fölös betét.

8. Az évi tiszta jövedelem 10%-ából tartalékalap képezendő, melynek fele, mint betéti biztosító tartalék állandólag állampapírokban állampénztárban helyezendő el s kezelendő azon rendeltetéssel, hogy az csak kizárólag betétek biztosítására és fedezésére szolgál és csak a betéti tőkéknek a napi közönséges forgalmat meghaladó tömeges és abnormis visszavonulása esetén mobilizálható. A fel-

ügyelet a $\frac{1}{2}$ évi kimutatások alapján a cégbiróságot illesse.

9. A betéti biztosító tartalék csak a betétek totalsumájának feléig képezendő, a biztosító tartalék által nem fedezett másik fele azonban a betéteknek csőd esetén I. osztályu követelést képezzen.

10. Osztalékképpen a részvények névértéke után több, mint az Osztrák-Magyar bank törvényes kamatlábát egy bizonyos törvényileg meghatározandó százalékkal meghaladó összeg ne legyen adható, a jövedelem netaláni feleslege a tartalékalapot az említett arányban illesse.

11. A parancsoló rendelkezések be nem tartása a kihatás súlyához mért büntetőjogi avagy rendbirsági szankció alá vonassék, s az előbbi szankcióknak a közhitei elleni büntetendő cselekmények közé felvétele végett a büntető törvénykönyvnek idevonatkozó része is revízió alá vonassék.

12. A takarékpénztárak és más pénzüzetek sürgősen állami ellenőrzés alá helyezendők különösen azon célból, hogy a nyújtott kölcsönök utáni kamatláb összes járulékaival együtt legfeljebb 3%-kal lehessen magasabb, mint az Osztrák-Magyar Bank váltóviszleszámitolási mindenkori kamatlábja.

13. A pénzüzetek évi tiszta nyereségéből a főtjelzett osztalék és a tartalékalap céljaira való levonás után fennmaradó rész a pénzüzet működési körébe vont vidék hazafias közintézményei céljaira fordítandó.

Addig is mig a törvényhozás e tekintetben intézkedik, a kongresszus megkeresi a magyar pénzüzeteket, hogy alapszabályaik vonatkozó részét ennek megfelelően módosítsák. *(Helyeslés.)*

Gróf Bethlen István elnök: Kijelenti, hogy a szakosztály által elfogadott javaslatok a plénum elé fognak terjesztetni.

Megköszöni a szakosztály tagjainak buzgó munkásságát, s az ülést berekeszti. *(Éljen az elnök!)*